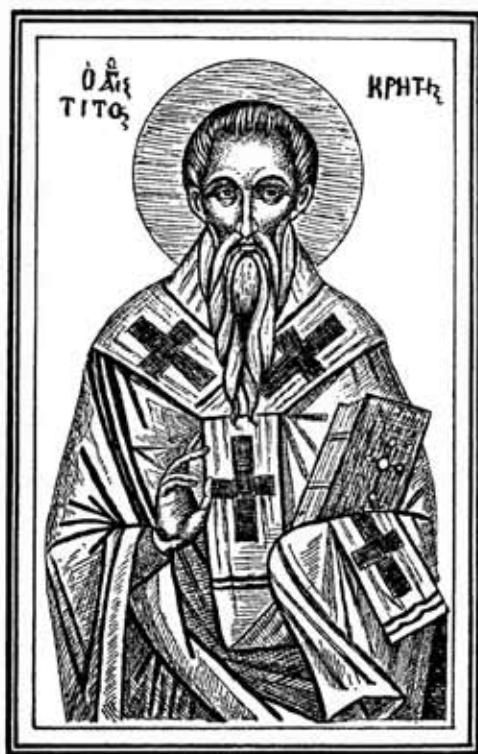

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΙΤΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ', ΤΕΥΧΟΣ 41, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΙΤΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ', ΤΕΥΧΟΣ 41, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΕΠΙΣΗΜΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ , ΤΕΥΧΟΣ 41, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Α. Έποπτεύουσα Συνοδική Έπιτροπή:

Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Κρήτης κ.κ. Ειρηναίος

Σεβ. Μητροπολίτης Άρκαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου κ. Άνδρέας

Σεβ. Μητροπολίτης Ρεθύμνης καί Αύλοποτάμου κ. Εϋγένιος

Γραμματεϋς: Άρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Υπογραμματεϋς τής Έραῶς Έπαρχιακῆς Συνοδου

Β. Διευθυντής Συντάξεως:

Άρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Δρ. Κανονικοϋ Δικαίου

Ταχυδρομική Διεύθυνσις:

«ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΙΤΟΣ»,

Έραῶ Έπαρχιακῆ Σύνοδος Έκκλησίας Κρήτης

Άγίου Μηνᾶ 25, 712 01 Ήράκλειο

Τηλ. & FAX: 2810 288658, e-mail: isynodec@otenet.gr

Ίστοσελίς: www.ekklisiakritis.com

Έκτύπωση - Σελιδοποίηση: Γραφικῆς Τέχνες: «ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ»

Τό Έπίσημο Δελτίο τῆς Έκκλησίας Κρήτης

«Άπόστολος Τίτος» διατίθεται δωρεάν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Όμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τὴν ἐπίσημον ἑναρξιν λειτουργίας τῶν θερινῶν Κατασκηνώσεων εἰς τὴν Παιδόπολιν Νήσου Πρώτης	11
Όμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Φανερωμένης Ἀρτάκης Κυζίκου	15
Σεπτὸν Πατριαρχικὸν Μήνυμα ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ προσευχῆς ὑπὲρ τῆς Προστασίας τοῦ Φυσικοῦ Περιβάλλοντος.....	21
Όμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου «Ἡ θεολογικὴ παρακαταθήκη τοῦ πρωθιερέως Γεωργίου Φλωρόφσκυ».....	25
Χαιρετισμὸς τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς μαθητὰς τῶν ὁμογενειακῶν σχολείων τῆς Πόλεως καὶ τῆς Ἰμβρου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους 2019-2020.....	37

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Δελτίο Τύπου τῆς 16ης Ἰουλίου 2019.....	43
Ἀνακοινωθέν τῆς 22ας Ἰουλίου 2019	45
Δελτίο Τύπου τῆς 30ῆς Αὐγούστου 2019.....	47
Δελτίο Τύπου τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 2019	49

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΛΟΓΟΙ – ΜΕΛΕΤΕΣ

Λόγος Προπεμπτικός του Σεβ. Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Βαρθολομαίου προς τόν έκδημήσαντα Σπυρίδωνα Λιονάκη, Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκπροσωπήσαντος τήν Α.Θ.Π. τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαῖον, κατά τήν Ἐξόδιον Ἀκολουθίαν αὐτοῦ.....	53
Σεβ. Μητροπολίτου Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου κ.κ. Δαμασκηνοῦ, Ἐπικήδειος Λόγος, προς τόν έκδημήσαντα Σπυρίδωνα Λιονάκη, Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.....	57
Γεωργίου Στριλιγκᾶ, Ὁ ἅγιος νεομάρτυρας Μύρων ὁ ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης (20 Μαρτίου)	61
-----, Λαϊκή θρησκευτικότητα κατά τόν 10-12ο αἰώνα: Ἱστορική περιδιάβαση στόν Βίο τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε.....	77
Εὐαγγέλου Πετράκη Θεολόγου –συγγραφέως– Ἀναστασίου Πετράκη, Φιλολόγου, Μία περίπτωση περιβαλλοντικῆς ὑποβάθμισης στήν Παναγία τή Γοργόνα τοῦ Μυριβήλη.....	93
Ἐμμανουήλ Ἀθ. Λουκάκη, Ἡ ἐπίδοση τοῦ Ἁγίου ἐλαίου στίς μεγάλες ἐορτές.....	107
Πασχάλη Βαλσαμίδη, Βιβλιοκρισία: «Ἡ Ἀναδιοργάνωσις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου ἐπί Μελετίου Μεταξάκη (1926-1935). Ἐκ τοῦ διπλωματικοῦ ἀρχιερακοῦ ὑλικοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ Foreign Office τοῦ Ἠνωμένου Βασιλείου» τοῦ Μ. Ἀρχidiaκόνου Θεοδώρου Μεϊμάρη.....	111
Ἄρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Βιβλιοπαρουσίαση: «Κι οἱ θάλασσες σπαίνου», τοῦ Νίκου Ψιλάκη, συγγραφέως, δημοσιογράφου, ἐρευνητοῦ ...	117
-----, Περί τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς	121

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

*Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης
ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος*

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν ἐπίσημον ἑναρξιν λειτουργίας τῶν
θερινῶν Κατασκηνώσεων εἰς τὴν Παιδόπολιν Νήσου Πρώτης
(6 Ἰουλίου 2019)**

Ἅγιοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι,
Ἐντιμότητε κ. Πρόξενε τῆς Ἑλλάδος,
Ἐλλογιμότητε κ. Διευθυντά τῶν Πατριαρχικῶν Θερινῶν Κατασκηνώ-
σεων ἐνταῦθα,

Ἀξιότιμα μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου Παιδοπόλεως
καί Στέγης Ἐργαζομένης Νεάνιδος,

Ἀγαπητά μας παιδιά,

Ἡ χάρις τοῦ παναγάθου Θεοῦ μᾶς ἀξιώνει καί ἐφέτος νά ἐορτάζωμεν ὅλοι μαζί τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας τῶν θερινῶν κατασκηνώσεων νήσου Πρώτης διά τό ἔτος 2019. Καί, φυσικά, ὁ ἐορτασμός ἐξεκίνησε μέ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν. Αὐτή εἶναι τό κέντρον τῆς ζωῆς τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Δέν ὑπάρχει τίποτε σημαντικόν εἰς τὴν ζωὴν μας, τό ὅποιον νά μὴ συνδέεται μέ τὴν θεϊαν λατρείαν. Ὁρθῶς παρετήρησε ἕνας σύγχρονος Γάλλος συγγραφεὺς καί στοχαστής, ὁ Jacques Lacarrière, ὅτι δι' ἡμᾶς ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι «τό σπίτι μας». Πράγματι, οἱ πιστοὶ αἰσθάνονται μέσα στήν Ἐκκλησία «σάν στό πατρικὸ τους σπίτι», γεμάτοι δύναμιν, ἐλπίδα καί εὐγνωμοσύνην διά τὰς πολλὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, διά τό δῶρον τῆς ζωῆς καί τῆς αἰωνιότητος.

Ὁ Πατριάρχης σας εἶναι πολὺ χαρούμενος πού εὐρίσκεται ἀνάμεσά σας, ἀγαπητά μας παιδιά. Βλέπει εἰς τὰ φωτεινὰ πρόσωπά σας τὴν χαρὰν σας διά τὰς διακοπὰς, πού μόλις ἄρχισαν. Εἶναι διακοπαὶ εἰς ἕνα ὠραιότατο νησί, τὴν Πρώτην, μέ μακρὰν καί ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν. Ἡ Παιδόπολις στεγάζεται εἰς τό κτήριον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἡ ἱστορικὴ πορεία τῆς ὁποίας ἀρχίζει πρὶν ἀπὸ τὸν 10ο αἰῶνα, καί συνδέεται μέ σπουδαίας μορφὰς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Φιλογενεῖς εὐεργέται καί δωρηταὶ συνέβαλαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, καί εἰς τὴν ἀνακαίνισιν καί συντήρησιν τοῦ ὅλου συγκροτήματος. Ἡ θέσις τῆς Μονῆς εἶναι ὄντως μοναδική. «Εὐρίσκεται εἰς μαγευτικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ τῆς ῥάχως τῆς νήσου, ἔχουσα ἀμφιθέαν καί πρὸς Θράκην καί πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσιατικῆς πλευρᾶς». Ἐτσι τὴν περιγράφει ὁ λόγιος Ἀρχιμανδρίτης π. Δοσίθεος, Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης Εὐρυτανίας (Πολιτικὴ ἀνθολογία. Αὔρα βοσπορινή, σ. 240).

Νά χαρήτε λοιπόν, αγαπητά μας παιδιά, τήν ξεγνοιασιά τῶν διακοπῶν σας, τόν ἥλιον καί τήν θάλασσαν. Διά τά πάντα ἔχουν φροντίσει οἱ ὑπεύθυνοι, ὅλα εἶναι πολύ καλά ὀργανωμένα. Τό πρόγραμμά σας ἀντικατοπτρίζει τήν ἀγάπην μας διά σᾶς καί τήν μέριμνάν μας διά τάς βασικάς ἀνάγκας τῆς παιδικῆς σας ἡλικίας. Τά παιδιά χρειάζονται ψυχαγωγίαν, παιγνίδι καί ἐπικοινωνίαν μέ τούς συνομηλικούς των. Θέλουν νά κινούνται καί νά ἐκτονώνουν τήν ἐνεργητικότητά των, νά ἔχουν ἐπαφήν μέ τήν φύσιν, νά μοιράζονται τόν κόσμον καί τάς ἐμπειρίας των μέ τούς ἄλλους. Ὅλα αὐτά, θά τά ἔχετε, καί θά συμβάλουν εἰς τό νά ζήσετε ἐδῶ ἀλησμονήτους ἡμέρας.

Ἐκτός ἀπό αὐτά, οἱ ὑπεύθυνοι θά βοηθήσουν νά ἀνακαλύψετε καί ἄλλας διαστάσεις τῆς ζωῆς, νά ἀναπτύξετε καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα, νά κατανοήσετε ὅτι ἡ χριστιανική πίστις εἰς τόν Θεόν τῆς ἀγάπης ἐμπλουτίζει τήν ζωήν ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καί τήν δική σας. Ἡ πίστις δίνει νόημα καί αἰσιοδοξίαν εἰς τήν ὕπαρξιν, τονώνει τήν ἀγάπην καί τήν ἀλληλεγγύην μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Διαμορφώνει δημιουργικούς χαρακτήρας, δυναμικούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑψηλᾶς ἀξίας καί ὁράματα. Χαρίζει τά ἀπαραίτητα ἐφόδια διά μίαν ἐλευθερίαν, ἡ ὅποια δέν θά περιστρέφεται γύρω ἀπό τόν ἑαυτόν της, ἀλλά θά προσφέρει εἰς τόν συνάνθρωπον καί τήν κοινωνίαν. Χαίρομεν, διότι θά ἔχετε καθ' ὅλην τήν διάρκειαν τῶν διακοπῶν σας σπουδαίους συνοδούς καί διδασκάλους, οἱ ὅποιοι σᾶς ἀγαποῦν καί θέλουν νά σᾶς μεταδώσουν πολύτιμον πνευματικήν τροφήν. Θά σᾶς διδάξουν ὅτι ὁ σκοπός τῆς ζωῆς μας δέν εἶναι κυρίως νά ἀποκτοῦμε ὅ,τι μᾶς ἀρέσει, ὅ,τι ἐπιθυμοῦμε, ἀλλά νά ἐπιθυμοῦμε αὐτό πού πρέπει, αὐτό πού μᾶς καθιστᾶ ἐλευθέρους καί ὑπευθύνους ἀνθρώπους, αὐτό πού μᾶς προσανατολίζει πρὸς τόν ἀληθινόν προορισμόν μας.

Τονίζομεν ὅλα αὐτά, διότι ζῶμεν εἰς μίαν ἐποχήν, κατά τήν ὁποίαν αἱ ἀξίαι μεταδίδονται πρωτίστως ἀπό τήν τηλεόρασιν καί τό ἴντερνετ. Πρόκειται ὅμως πλέον περί ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι δέν βοηθοῦν τά παιδιά νά βιώσουν μίαν ἡρεμον παιδικήν ἡλικίαν, ἀφοῦ ὀδηγοῦν εἰς ποικιλομόρφους ἀλλοιώσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς, εἰσάγουν τά παιδιά πολύ ἐνωρίς εἰς τόν κόσμον τῶν ἐνηλίκων, εἰς τά προβλήματα καί τούς διχασμούς του, ἔχουν στόχον νά μετατρέψουν τά παιδιά εἰς καταναλωτάς καί εἰς ἐαυτοκεντρικά ἄτομα. Ἡ κατάστασις αὐτή ἀφορᾷ τά παιδιά καί τούς νέους εἰς ὀλόκληρον τόν κόσμον.

Ἄν ἀναλογισθοῦμε καί τάς μαζικάς παραβιάσεις τῶν δικαιωμάτων τῶν παιδιῶν, τά παιδιά θύματα πολεμικῆς βίας, τά παιδιά – πρόσφυγας καί μετανάστας, τήν ἀδικίαν, τήν πεῖναν καί τάς ἀφορήτους στερήσεις, τήν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀθῶων παιδιῶν ἀπό ἐπιτηδείους, τότε συνειδητοποιοῦμε τήν σημασίαν ὄλων αὐτῶν, τά ὁποῖα ἐσεῖς ἔχετε τό προνόμιον νά βιώσετε

καί νά διδαχθῆτε ἐδῶ εἰς τήν ὠραίαν καί ἀσφαλῆ θερινήν κατασκήνωσίν σας.

Πολλοί εἰδικοί ἀναρωτῶνται, ἄν ὁ σύγχρονος κόσμος τῆς τεχνοκρατίας, τῆς παγκοσμιοποιήσεως καί τῆς ἀποθεώσεως τοῦ ἀτόμου, ἀποτελῆ κατάλληλον περιβάλλον διά τήν ὀρθήν ἀνάπτυξιν καί προστασίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἡμεῖς, ὡς Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἔχομεν ἀναλάβει πολλάς πρωτοβουλίας πρός τήν κατεύθυνσιν τῆς προστασίας τοῦ παιδιοῦ, μέ πρώτην τήν ἀνακήρυξιν τοῦ ἔτους 2017 εἰς «ἔτος προστασίας τῆς ἱερότητος τῆς παιδικῆς ἡλικίας».

Εἰς τό πνεῦμα αὐτό, σᾶς ἀπευθύνομεν δύο πατρικάς συμβουλάς, ἀγαπητά μας παιδιά. Ἡ Ἐκκλησία ἐνδιαφέρεται διά τήν ἐν Χριστῷ κατάρτισίν σας καί θέλει νά ἀγαπήσετε τήν ἐκκλησιαστικήν ζωήν, νά συμμετέχετε εἰς τās ἱεράς ἀκολουθίας καί εἰς τās πνευματικάς ἐκδηλώσεις. Πρέπει νά μάθετε νά προσεύχεσθε εἰς τόν Χριστόν καί τούς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας, νά σέβεσθε τίς παραδόσεις τοῦ Γένους μας, ἀφοῦ ἐσεῖς εἴσθε ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θά ἀναλάβουν νά τίς καλλιεργοῦν καί νά τίς φυλάσσουν εἰς τό μέλλον. Ὅτι ἀγαπήσατε εἰς μικράν ἡλικίαν, θά μείνη μέσα σας ζωντανό εἰς ὀλόκληρον τήν ζωήν σας.

Ἡ δευτέρα συμβουλή ἀναφέρεται εἰς τήν σχέσιν σας μέ τά νέα ἠλεκτρονικά μέσα. Εἶναι βέβαιον ὅτι αὐτά ἀποτελοῦν ἕνα τεχνολογικόν θαῦμα. Εἶναι πολύ χρήσιμα, καί ἡ ἐξοικείωσις μέ τήν χρῆσιν των εἶναι τό κλειδί διά τήν ἐπαγγελματικήν σας ἀποκατάστασιν, ἀλλά καί διά τήν ζωήν σας εἰς τό σύγχρονον «τεχνοπῶλιον». Δέν πρέπει ὅμως νά λησμονῆτε ὅτι οἱ νέες τεχνολογίες δέν εἶναι μόνον εὐλογία, ἀλλά ἐμπερικλείουν καί σοβαροῦς κινδύνους. Δημιουργοῦν ἐξάρτησιν, ὀδηγοῦν εἰς τήν ἐξαφάνισιν τῆς παιδικῆς ἀθωότητος, ἐξασθενίζουσιν τήν σημασίαν τῶν γονέων εἰς τήν διαπαιδαγώγησιν τῶν τέκνων των, μεταδίδουσιν πρωτίστως τόν πραγματισμόν καί τήν πίστιν εἰς τήν ἀδιαμφισβήτητον προτεραιότητα τῆς οἰκονομίας, διαφημίζουσιν τόν καταναλωτισμόν καί, γενικώτερον, δέν προάγουν τās πνευματικάς καί κοινωνικάς ἀξίας.

Θεωροῦμεν ὅτι ἡ διαμονή σας ἐδῶ εἰς τήν Παιδόπολιν εἶναι εὐκαιρία νά ἀνακαλύψετε ἄλλας πτυχάς τῆς ζωῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ ἡ καρδιά καί τό μυαλό σας θά ἀνοίξουν καί θά δεχθοῦν ἄλλα μηνύματα, διαφορετικά ἀπό αὐτά πού κατακλύζουσιν καθημερινῶς τίς παιδικές ψυχές σας εἰς τήν λεγομένην «κοινωνίαν τῆς πληροφορίας». Μή λησμονῆτε ὅλα αὐτά, ὅχι μόνον κατά τήν διάρκειαν τῶν διακοπῶν σας, ἀλλά καί εἰς τήν ζωήν σας γενικῶς.

Περαίνοντες τόν λόγον, καί ὑπενθυμίζοντες ὅτι μία κοινωνία κρίνεται πάντοτε μέ βάσιν τό τί πράττει διά τήν προστασίαν, τήν εὐτυχίαν καί τήν

πρόοδον τῶν παιδιῶν, ἐκφράζομεν τήν Πατριαρχικήν μας εὐαρέσκειαν πρὸς τό Διοικητικόν Συμβούλιον τοῦ Συνδέσμου Παιδοπόλεως καί Στέγης Ἐργαζομένης Νεάνιδος διὰ τήν εἰλικρινῆ ἀφοσίωσίν του εἰς τήν θεάρεστον ἀποστολήν του καί διὰ τό κοινωφελές ἔργον του.

Ἐπαινοῦμεν τόν Διευθυντήν τῶν Κατασκηνώσεων, Καθηγητήν τοῦ Ζωγραφείου Λυκείου κ. Διαμαντῆν Κομβόπουλον, διὰ τήν προσφοράν του, διὰ τήν ὑπευθυνότητα καί τήν ἀποτελεσματικότητά του εἰς τά τῆς Παιδοπόλεως. Θερμάς εὐχαριστίας ἐκφράζομεν πρὸς πάντας ὑμᾶς τοὺς παρόντας καί συμμετέχοντας εἰς τήν χαρμόσυνον αὐτὴν ἐκδήλωσιν καί εἰς τοὺς χορηγούς καί εὐεργέτας, τοὺς ἐπωνύμους καί τοὺς ἄνωνύμους.

Τέλος, ἀπευθύνομεν τὰς πατρικὰς εὐχὰς μας πρὸς ἐσᾶς, ἀγαπητά παιδιά. Χαρῆτε, ξεκουρασθῆτε, διδαχθῆτε πολλά καί ἐνδιαφέροντα πράγματα. Σᾶς συνοδεύουν οἱ προσευχῆς ὄλων μας. Ὁ Θεός νά σᾶς καθοδηγῆ, νά σᾶς φωτίζη καί νά σᾶς προστατεύῃ ἀπό κάθε κακό.

Καλό καλοκαίρι εἰς ὅλους – μικροὺς καί μεγάλους!

Ὁμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ.Βαρθολομαίου
κατὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων
τῆς ἱερᾶς Μονῆς Παναγίας Φανερωμένης Ἀρτάκης Κυζίκου
(23 Αὐγούστου 2019)

Προσφιλέστατοι ἀδελφοὶ Ἱεράρχαι καὶ λοιποὶ εὐλαβεῖς συλλειτουργοί,
Φιλέορτος καὶ Θεοτοκόφιλος ὁμήγυρις καὶ λίαν ἀγαπητὰ τέκνα ἐν Κυ-
ρίῳ,

«Τὴν ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητον Θεοτόκον καὶ προστασίαις ἀμετάθετον ἐλπίδα» ἡμῶν, ἤλθαμε καὶ ἐφέτος νὰ ἐορτάσωμε κατανυκτικῶς ἐδῶ, εἰς τὰ σεβάσματα ἐρείπια τῆς Φανερωμένης τῆς Κυζίκου, ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἐορτῆς Κοιμήσεώς Της. Εἶναι ἀληθινὴ εὐλογία γιὰ μᾶς ἡ δυνατότητα αὐτὴ πού μᾶς δόθηκε τὰ τελευταῖα ἔτη, θεία συνάρσει ἀσφαλῶς καὶ προνοία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου! Δοξολογοῦμε πρὸς τοῦτο ὀλοψύχως τὸν Ὑψιστο, καὶ εὐγνωμονοῦμε ἀπὸ καρδίας τὴν Παναγία μας, ἐκφράζοντες παραλλήλως πολλὰς εὐχαριστίας πρὸς τὰς ἐντίμους Κρατικὰς Ἀρχὰς διὰ τὴν σχετικὴν ἄδειαν, καὶ τὰς ἐπιτοπίους τῆς Νομαρχιακῆς καὶ Δημοτικῆς Αὐτοδιοικήσεως, διὰ τὰς εὐγενεῖς καὶ προθύμους διευκολύνσεις των. Ἀσφαλῶς, ἡ εὐτυχία μας θὰ ἦτο πλήρης ἐὰν εἶχαμε τὴν δυνατότητα νὰ λειτουργήσωμεν τῆς Παναγίας (15 Αὐγούστου) εἰς τὸ μέγα σέβασμα τοῦ Σουμελᾶ εἰς τὸν ἀγιό-τόκον Πόντον, ἀλλὰ δυστυχῶς τοῦτο τὰ τελευταῖα ἔτη, λόγῳ τῶν γινομένων ἐκτενῶν ἀναστηλωτικῶν παρεμβάσεων, κατέστη ἀνέφικτον, πρὸς μεγάλην λύπην ὄχι μόνον τῶν ἀπανταχοῦ Ποντίων ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν καὶ παντὸς Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ. Προσευχόμεθα ἐκτενῶς καὶ ἔχομεν βεβαίαν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ προσευχή μας θὰ εἰσακουσθῇ καὶ τὸ 2019 θὰ εἶναι τὸ τε-λευταῖον ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον στερούμεθα αὐτῆς τῆς μεγάλης χαρᾶς τοῦ ἐν Σουμελᾶ ἐορτασμοῦ.

Λειτουργῶντας, ἀγαπητοί, κατὰ καιροὺς τὰ ἅγια ἐρείπια τῆς εὐσεβείας τῶν πατέρων μας, δείχνουμε ὅτι δὲν τὰ θεωροῦμε νεκρὰ λείψανα τοῦ παρελθόντος, ἱστορικοῦ μόνον ἐνδιαφέροντος καὶ ἀρχαιολογικοῦ ἄξια, ἀλλὰ τὰ ἐκλαμβάνομε, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, ὡς ἐσαεὶ ζῶντα καὶ ὡς ἀέναον πηγὴν χάριτος καὶ ἀγιασμοῦ. Ἄπαξ καὶ ἀγιασθηκαν μὲ τὰ προβλεπόμενα ἐκκλησιαστικὰ ἐγκαίνια, ἐλειουργήθηκαν ἐπὶ μακρόν, ἐστέγασαν τὴν εὐχαριστιακὴν προσευχὴν, τὸν θεῖον ἐορτασμόν, τὴν δοξολογίαν, τὴν μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν, τὰ δάκρυα καὶ τοὺς καρδιακοὺς στεναγμοὺς, τὰς πρὸς Θεὸν ἐλπίδας καὶ εὐχαριστίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς τὴν Θεοτόκον

καὶ τοὺς Ἁγίους ἀγάπην καὶ εὐλάβειαν, μὲ μίαν λέξιν τὸ μέγα Μυστήριον τῆς εὐσεβείας, μετέχουν πλέον ζωῆς μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ δικαιοῦνται τῆς εὐλαβοῦς προσκυνήσεως ἀπὸ μέρους ὄλων τῶν πιστῶν.

Ὅσοι ἔχετε ἐπισκεφθῆ τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ ἔχετε παρατηρήσει τί συμβαίνει εἰς τὸ λεγόμενον «Τεῖχος τῶν Δακρῶν» στοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Ὁρους τοῦ Ναοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ αὐλείου χώρου τοῦ ἀρχαίου Ἰουδαϊκοῦ Ναοῦ. Καθημερινῶς οἱ Ἑβραῖοι πιστοὶ σπεύδουν μαζικῶς ἀπὸ κάθε γωνίαν τοῦ κόσμου, καὶ πολὺ καλῶς πράττουν, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὰς σεβασμίας πέτρας τοῦ ἱεροῦ τείχους, νὰ προσευχηθοῦν, νὰ θρηνήσουν τὴν ἀπώλειαν τοῦ κέντρου τῆς λατρείας των, καὶ νὰ ἀναπτέρωσουν τὰς ἐλπίδας των διὰ τὴν ἐπανίδρυσιν εἰς τὸ μέλλον τοῦ Ναοῦ. Ἀντιλαμβάνεσθε ὅτι τὰ ἰδικὰ μας ἐρειπωμένα ἱερά, ὅπως καὶ ἡ παρούσα Μονὴ τῆς Φανερωμένης, εἶναι τόσον ἱερώτερα τοῦ Τείχους τῶν Δακρῶν, ὅσον ἱερώτερα εἶναι ἡ φανερωθεῖσα ἐν σαρκὶ Θεία Χάρις καὶ Ἀλήθεια ἀπὸ τὸν Νόμον, τὴν Σκιὰν καὶ τὸ Γράμμα, ὅσον θεουργικότερα εἶναι ἡ Ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἰδικὴ μας Ἱερωσύνη, ἀπὸ τὴν Παλαιοδιαθηκικὴν Ἱερωσύνην τοῦ Ἀαρών! Ἄριστα λοιπὸν καὶ πάνυ ἀξιεπαίνως ἐπράξαμε ἐλθόντες μὲ πολλὴν προθυμίαν, καὶ ἐντεῦθεν, καὶ ἐξ Ἑλλάδος, καὶ ἐκ Ρουμανίας καὶ ἀλλαχόθεν, ἐδῶ εἰς τὴν σεβασμίαν Φανερωμένην τῆς Κυζίκου καὶ ἐφέτος, ὄχι διὰ νὰ θρηνησωμεν, ὄχι διὰ νὰ κλαύσωμεν, ὅσον καὶ ἂν αὐτὸ κάποτε εἶναι ἀναπόδραστος, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν τόσον διὰ τὰς δωρεάς, ὅσον καὶ διὰ τὰς παιδαγωγίας Του! Τόσον διὰ τὰς εὐλογίας τῆς Δεξιᾶς Του, ὅσον καὶ δι' ἐκείνας τῆς Ἀριστερᾶς Του. Διὰ τὰ ἡδέα δηλ. καὶ εὐχάριστα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πικρὰ καὶ δακρυώδη τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ συλλογικοῦ μας, ὡς Ρωμιοσύνης, βίου. Πάντων ἔνεκεν! Διὰ νὰ τιμήσωμεν τὴν Παναγίαν Θεοτόκον, ἡ ὁποία διαχρονικῶς εἶναι ἡ μεγαλοφρονότατα Φανερωμένη ἀγάπη Του διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἡ πλέον πλήρης καὶ ἐκφραστικὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας! Νὰ Τῆς ἀπευθύνωμε ἐξόδιον ὕμνον γεμάτον ἀπὸ ἀναστάσιμον φῶς καὶ ἐλπίδα, νὰ ἀποθέσωμε εἰς τοὺς ἀχράντους πόδας Της ὅλα τὰ ἄνθη καὶ τὰ μύρα τῆς εὐγνώμονος ἀγάπης τῶν τέκνων πρὸς τὴν κατὰ ἀλήθειαν Μητέρα των, καὶ νὰ ἐκζητήσωμε τὰς πολλὰ ἰσχυούσας πρὸς Κύριον πρεσβείας τῆς καὶ τὴν καθημερινὴν κραταιὰν προστασίαν Της! Ἡ Παναγία ἀπέθανε ἀνθρωπίνως καὶ ζῆ αἰωνίως! Ἐκοιμήθη τὸν κοινόφλητον ὕπνον, καὶ μετέστη ζῶσα εἰς τὰ Ἄνω Βασίλεια, ὅπου παρίσταται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Κυρίου καὶ Υἱοῦ Της, καὶ διηνεκῶς ἰκετεῦει διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων μας. Ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα εἰς τὸν πρόσκαιρον τοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς βίον, ἀλλὰ ἔχει πάντοτε ἀνύστακτον τὸν ὀφθαλμόν, καὶ εὐήκοον τὸ οὖς, παρακολουθοῦσα μὲ μοναδικὴν στοργὴν τὴν πορείαν μας, τὰς ἀνάγκας μας, τὰς θλίψεις καὶ ἀγωνίας μας, τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς φόβους

μας, τὰς πνευματικὰς προσπαθείας, τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν κατὰ Θεὸν ἀγῶνα ἐνὸς ἐκάστου, καὶ εἶναι ἐτοίμη νὰ σπεύσῃ εἰς ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν, εἰς ἐνίσχυσιν καὶ προστασίαν, Γρηγοροῦσα, Γοργοεπήκοος, Ὁδηγήτρια, Γιάτρισσα, Ἐλεοῦσα, Κραταῖα Προστασία, ἀκόμη καὶ Ὑπέρμαχος Στρατηγός, ὅπως Τὴν ζοῦμε καὶ ἀντιστοίχως τὴν ἀποκαλοῦμε!

Προσωπικῶς ἠξιώθημεν νὰ ἐορτάσωμεν τὴν ἡμέραν τῆς Κοιμήσεως εἰς τὴν πεφιλημένην γενέτειράν μας Ἰμβρον, μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας ἐκεῖ ὁμοπατρίους ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολυπληθεῖς Ἰμβρίους ποὺ ἔρχονται κατὰ τὸ θέρος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, προσκυνηταὶ τῆς γενεθλίου γῆς, καὶ τῶν ἐκεῖ ἱερῶν καὶ ὁσίων τῶν πατέρων μας. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν διεπιστώσαμε ὅτι ἡ Παναγία εἶναι ὁ γλυκασμός, ἡ παραμυθία, ἡ στοργικὴ μήτηρ, ἡ ἐτοίμη προστασία, ἡ διαφύλαξις καὶ ἡ καταφυγὴ τῶν μαρτυρικῶν Ρωμιῶν τοῦ ἐσταυρωμένου νησιοῦ! Αὐτὴ τοὺς κρατᾶ, αὐτὴ τοὺς ἐνισχύει, αὐτὴ τοὺς δίδει τὴν δύναμιν διὰ τὴν ἄρσιν τοῦ καθ' ἡμέραν σταυροῦ των, αὐτὴ τοὺς κάμνει νὰ ἀντέχουν, νὰ ἔχουν κουράγιο νὰ συνεχίσουν ἀγωνιζόμενοι μὲ ἱερὸν πείσμα γιὰ νὰ κρατήσουν ζωντανὰ τὰ χωριά μας, μὲ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις μας, ἀνοικτὲς τίς ἐκκλησίες καὶ τὰ ἐξωκκλήσια μας, ἐν λειτουργίᾳ τὰ σχολεῖα μας, ἀναμένο τὸ κανδήλι τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ τῆς εὐσεβοῦς, ἀλλὰ καὶ τόσον πονεμένης, Ρωμιοσύνης! Καὶ ἀσφαλῶς τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τοὺς ταπεινοὺς Ἰμβρίους. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ μικρὸν ποιμνιον τῆς Τενέδου, καὶ γιὰ τὴν ἐν τῇ Πόλει ὁμογένειαν καὶ ὄχι μόνον! Ἄς ἔχῃ δόξαν τὸ πάντιμον Θεομητορικόν Της ὄνομα! Ἐπ' Αὐτῇ χαίρει πᾶσα ἡ Ρωμιοσύνη καὶ πᾶσα ἡ κτίσις!

Ὅταν, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἐδῶ ἐορτασμοῦ, ὁ Πατριάρχης θὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Φανάρι, ἀπέναντί του, καταντικρὺ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ἡ περίπτυστος καὶ θαυματουργὸς εἰκόνα τῆς Φανερωμένης, τὸ μέγα σέβασμα καὶ ἐφέστιος εἰκὼν τούτης τῆς Μονῆς, θὰ τοῦ ὑπενθυμίξῃ διαρκῶς τὰ ἱερά βιώματα καὶ τὰς συγκινήσεις ποὺ ἐζήσαμε μαζὶ, ἐδῶ, σήμερα. Ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν παρηγορῇ, θὰ τὸν ἐμπνέῃ, θὰ τὸν ἐνισχύῃ, θὰ τοῦ ἀναπτέρωνῃ τὰς ἐλπίδας γιὰ ἓνα καλλίτερον αὐριον γιὰ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, γιὰ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος, γιὰ ὅλα τὰ πιστὰ καὶ εὐσεβῆ τέκνα τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τὰ ἐγγύς καὶ τὰ μακρὰν, καὶ ἐκεῖνα ποῦ, ὅπως ἐσεῖς, ἀξιεπαίνως ἔρχονται εἰς τὴν Πόλιν, εἰς τὰς νήσους, ἐδῶ, εἰς τὴν Καππαδοκίαν, εἰς τὴν Ἰωνίαν, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐν τῇ Χώρα ταύτῃ σεβάσματα τοῦ Πατριαρχείου μας, γιὰ νὰ ἀντλήσουν νάματα ζωῆς ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ πηγὴν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποῦ ἀκόμη διστάζουν ἢ δι' ἄλους λόγους δὲν τὸ πράττουν. Καὶ ὁ Πατριάρχης σας πάντοτε θὰ μιλᾷ ἀπὸ καρδίας στὴν Φανερωμένη γιὰ ὅλους! Πάντοτε θὰ κρούῃ τὴν θύρα τοῦ ἐλέους

καὶ τῆς ἀγάπης Της γιὰ σᾶς, γιὰ τὶς κατὰ Θεὸν προσπάθειές σας, γιὰ τοὺς εὐγενεῖς ὀραματισμοὺς σας, γιὰ τὴν ὑγείαν καὶ πρόοδόν σας, γιὰ τὸν φωτισμὸ καὶ τὴν σωτηρία σας, γιὰ τὶς ἰδιαίτερες πατρίδες σας, παλαιές καὶ νέες, καὶ τὶς ὅποιες ἀνάγκες των! Ἐλᾶτε καὶ σεῖς στὸ Φανάρι, ὅσοι ἀκόμη δὲν ἔχετε ἔλθει, νὰ προσκυνήσετε καὶ ἐκεῖ τὴν Φανερωμένη μας εἰς τὸν θρόνον Της, στὸν Πατριαρχικὸ μας Ναό, νὰ λάβετε καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα Της χάριν καὶ εὐλογίαν, νὰ ἐνισχυθῆτε ἀκόμη περισσότερο, νὰ νιώσετε τὴν φανέρωσιν τῆς Μητρικῆς Της ἀγάπης ἀκόμη ἐντονώτερον στὰ βάθη τῆς καρδιάς καὶ τῆς ψυχῆς σας!

Φεύγοντας, ἀγαπητοί, μετὰ ἀπὸ λίγο ἀπὸ τὴν Κύζικον διὰ νὰ ἐπιστρέψετε καθένας εἰς τὰ ἴδια, νὰ μεταφέρετε εἰς τοὺς οἰκείους σας, εἰς τοὺς συμπατριώτας σας, εἰς ὅλους τοὺς Ἀρτακηνοὺς καὶ λοιποὺς ἐντεῦθεν καταγομένους τὰς ἱεράς συγκινήσεις, τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν χάριν τούτου τοῦ προσφυγικοῦ -ἅς τὸν εἴπωμεν ἔτσι!- ἑορτασμοῦ, ταύτης τῆς ὑπὸ εἰδικὰς συνθήκας Πατριαρχικῆς Θείας Λειτουργίας, ταύτης τῆς ὑπὸ τὸν ἀνοικτὸν οὐρανὸν συμπροσευχῆς, τούτου τοῦ ἐπὶ τῶν ἁγίων Μοναστηριακῶν ἐρεπίων εὐλογημένου συναπαντήματος καὶ συμπνευματισμοῦ, τούτου τοῦ ἱεροῦ προσκυνήματος!

Ἔτη πολλὰ εἰς ὅλους, Ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά! Καλὴν ἀντάμωσιν καὶ τοῦ χρόνου ἐδῶ! Ἡ δὲ ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητος Θεοτόκος καὶ προστασίαις ἀμετάθετος ἐλπίς ἡμῶν, ἡ Φανερωμένη μας, ἅς φανερώνη πάντοτε τὴν σωτήριοιν οἰκονομίαν τοῦ Υἱοῦ Της εἰς τὴν ζωὴν ὅλων μας! Ἀμήν!

*Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης
ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος*

Σεπτόν Πατριαρχικόν Μήνυμα ἐπί τῇ ἡμέρᾳ προσευχῆς ὕπερ τῆς Προστασίας τοῦ Φυσικοῦ Περιβάλλοντος

Ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ῥώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης
παντί τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας χάριν, εἰρήνην
καί ἔλεος παρά τοῦ Δημιουργοῦ πάσης τῆς κτίσεως
Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

Προσφιλεῖς ἀδελφοί Ἱεράρχαι καί τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Εὐδοκία καί χάριτι τοῦ πανδώρου Θεοῦ συμπληροῦνται σήμερον 30 ἔτη ἀπό τῆς καθιερώσεως ὑπό τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς ἑορτῆς τῆς Ἰνδίκτου καί πρώτης ἡμέρας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους ὡς «Ἡμέρας προστασίας τοῦ περιβάλλοντος». Ἡ εὐλογημένη αὕτη πρωτοβουλία ἔσχε δαψιλῆ καρποφορίαν. Δέν ἀπηυθύνθημεν μόνον πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους πιστούς, οὔτε μόνον πρὸς τοὺς χριστιανούς ἢ τοὺς ἐκπροσώπους ἄλλων θρησκειῶν, ἀλλὰ καί πρὸς πολιτικές προσωπικότητες, πρὸς περιβαλλοντολόγους καί ἄλλους ἐπιστήμονας, πρὸς τοὺς διανοουμένους καί κάθε ἄνθρωπον καλῆς θελήσεως, ἐπιζητοῦντες τὴν συμβολὴν των.

Αἱ περιβαλλοντικαὶ δράσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐλειτούργησαν ὡς ἔναυσμα διὰ τὴν θεολογίαν, νά προβάλῃ μέ ἔμφασιν τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας καί κοσμολογίας, τὴν εὐχαριστιακὴν θεώρησιν καί χρῆσιν τῆς δημιουργίας καί τό πνεῦμα τοῦ ὀρθοδόξου ἀσκητισμοῦ ὡς βᾶσιν διὰ τὴν κατανόησιν τῶν αἰτίων καί ἀντιμετώπισιν τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος. Ἡ σχετικὴ μέ τὴν θεολογικὴν οἰκολογίαν ἢ οἰκολογικὴν θεολογίαν βιβλιογραφία εἶναι ἐκτενεστάτη καί συγκροτεῖ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀξιόλογον ὀρθόδοξον μαρτυρίαν ἔναντι μιᾶς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων προκλήσεων διὰ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα καί τὴν ζωὴν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ ἐνασχόλησις μέ τό οἰκολογικόν πρόβλημα καί τὰς κοσμολογικάς διαστάσεις καί ἐπιπτώσεις τῆς ἁμαρτίας, αὐτῆς τῆς ἀλλοτριωτικῆς ἐσωτερικῆς «ἀνατροπῆς ἀξιών» εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔφερεν εἰς τό προσκλήνιον τὴν συνάφειαν περιβαλλοντικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων καί τὴν ἀνάγκην κοινῆς προσεγγίσεως των. Στράτευσις διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἀκεραιότητος τῆς δημιουργίας καί διὰ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην εἶναι δράσεις ἀλληλένδετοι καί ἀδιαίρετοι.

Τό ἐνδιαφέρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν προστασίαν τῆς κτίσεως δέν ἐγεννήθη ὡς ἀντίδρασις εἰς τὴν σύγχρονον οἰκολογικὴν κρίσιν,

δέν είναι δημιούργημά της. Αὐτή ἦτο ἀπλῶς ἡ ἀφορμή καί ἡ εὐκαιρία διὰ νά ἐκφράσῃ, νά ἀναπτύξῃ, νά διακηρύξῃ καί νά προβάλλῃ ἡ Ἐκκλησία τὰς οἰκοφιλικάς ἀρχάς της. Θεμέλιον τῆς ἀδιαπτώτου μερίμνης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τό φυσικόν περιβάλλον εἶναι αὐτή αὕτη ἡ ἐκκλησιολογική ταυτότης καί ἡ θεολογία της. Ὁ σεβασμός καί ἡ προστασία τῆς κτίσεως εἶναι διάστασις τῆς πίστεώς μας, περιεχόμενον τῆς ζωῆς μας ἐν Ἐκκλησίᾳ καί ὡς Ἐκκλησίας. Ἡ ἰδία ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «βιωμένη οἰκολογία», ἔμπρακτος σεβασμός καί μέριμνα διὰ τήν δημιουργίαν καί πηγὴ τῶν οἰκολογικῶν δραστηριοτήτων της. Κατ' οὐσίαν, τό ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας διὰ τήν προστασίαν τῆς κτίσεως εἶναι προέκτασις τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς ὅλας τὰς διαστάσεις τῆς σχέσεώς της μέ τόν κόσμον. Ἡ λειτουργική ζωή τῆς Ἐκκλησίας, τό ἀσκητικόν ἦθος, ἡ ποιμαντική διακονία, ἡ σταυροαναστάσιμος βιοτή τῶν πιστῶν, ὁ ἄσβεστος πόθος τῆς αἰωνιότητος, συγκροτοῦν μίαν κοινωνίαν προσώπων διὰ τήν ὁποίαν ἡ φυσική πραγματικότης δέν εἶναι ἀντικείμενον, χρηστικόν ὑλικόν διὰ τήν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου καί τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλά ἐνέργημα, πεπραγμένον, δημιούργημα τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς καλεῖ νά τό σεβασθῶμεν καί νά τό προστατεύσωμεν, καθιστάμενοι «συνεργοί» αὐτοῦ, «οἰκονόμοι», «φύλακες», καί «ἱερεῖς» τῆς δημιουργίας, νά καλλιεργήσωμεν εὐχαριστιακὴν σχέσιν μέ τήν κτίσιν.

Ἡ μέριμνα διὰ τό φυσικόν περιβάλλον δέν εἶναι μία πρόσθετος δραστηριότης εἰς τήν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν, ἀλλὰ οὐσιαστικὴ ἔκφρασις αὐτῆς. Δέν ἔχει κοσμικόν, ἀλλὰ ἀμιγῆ ἐκκλησιαστικόν χαρακτῆρα, εἶναι «λειτουργική διακονία». Ὅλοι αἱ πρωτοβουλία καί αἱ δράσεις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «ἐφηρμοσμένη ἐκκλησιολογία». Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ θεολογικὴ οἰκολογία δέν ἀναφέρεται μόνον εἰς τήν ἀνάπτυξιν οἰκολογικῆς εὐαισθησίας καί εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν περιβαλλοντικῶν προβλημάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας καί κοσμολογίας, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται εἰς τήν ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσιν συμπάσης τῆς κτίσεως, ὅπως αὐτὴ πραγματώνεται καί βιοῦται ἐν τῇ Θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, ὡς εἰκόνι καί προγεῦσει τῆς ἐσχατολογικῆς πληρώσεως τῆς Θείας Οἰκονομίας ἐν τῇ δοξολογικῇ πληρότητι καί φωτοχυσίᾳ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Τιμώτατοι ἀδελφοί καί προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Τό οἰκολογικόν πρόβλημα ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ κόσμος μας ἀποτελεῖ ἐνόητα, ὅτι τὰ προβλήματα μας εἶναι παγκόσμια καί κοινά. Διὰ τήν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων ἀπαιτεῖται πολὺπλευρος κινητοποίησης, σύγκλισις, συμπόρευσις, σύμπραξις. Εἶναι ἀδιανόητον, ἡ ἀνθρωπότης νά γνωρίζῃ τὴν σοβαρότητα τοῦ προβλήματος καί νά συνεχίξῃ νά συμπεριφέρεται ὡς νά μὴ ἐγνώριζεν. Ἐνῶ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας, τό κυρίαρχον πρότυπον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς παγκοσμιοποιήσεως, μέ πρό-

σημον τόν φετιχισμόν τῶν οἰκονομικῶν δεικτῶν καί τήν μεγιστοποίησιν τοῦ κέρδους, ὥξυνε τά οἰκολογικά καί κοινωνικά προβλήματα, ἐξακολουθεῖ νά κυριαρχῇ εὐρέως ἡ ἄποψις ὅτι «δέν ὑπάρχει ἄλλη ἐναλλακτική ἐπιλογή» καί ὅτι ἡ μὴ συμμόρφωσις πρός τήν ἄτεγκτον νομοτέλειαν τῆς οἰκονομίας θά ὀδηγήσῃ εἰς ἀνεξελέγκτους κοινωνικά καί οἰκονομικά καταστάσεις. Τοιοῦτοτρόπως, ἀγνοοῦνται καί δυσφημίζονται αἱ ἐναλλακτικά μορφά ἀναπτύξεως καί ἡ ἰσχὺς τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς δικαιοσύνης.

Ἡμεῖς ὀφείλομεν νά δραστηριοποιηθῶμεν ἔτι περαιτέρω διά τήν ἐφαρμογήν ἐν τῇ πράξει τῶν οἰκολογικῶν καί κοινωνικῶν συνεπειῶν τῆς πίστεώς μας. Εἶναι ἐξόχως σημαντικόν ὅτι αἱ καθ' ἡμᾶς ἀρχιεπισκοπαί καί μητροπόλεις, πολλαί ἐνορίαί καί ἱεραὶ Μοναί, ἔχουν ἀναπτύξει οἰκολογικάς πρωτοβουλίας καί πρακτικάς διά τήν προστασίαν τοῦ περιβάλλοντος, καί ποικίλα προγράμματα περιβαλλοντικῆς ἀγωγῆς. Πρέπει νά δοθῇ ἰδιαίτερα ἔμφασις εἰς τήν ἐν Χριστῷ διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων, ὥστε αὕτη νά λειτουργῇ ὡς χῶρος καλλιέργειας καί ἀναπτύξεως οἰκολογικοῦ ἠθους καί ἀλληλεγγύης. Ἡ παιδική καί ἡ ἐφηβική ἡλικία ἀποτελοῦν ἰδιαίτερος εὐνοϊκάς περιόδους τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου δι' οἰκολογικήν καί κοινωνικήν εὐαισθητοποίησιν. Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἐν ἐπιγνώσει τῆς σπουδαιότητος τῆς περιβαλλοντικῆς ἐκπαιδεύσεως, συνεχίζον τήν σειράν τῶν σχετικῶν σεμιναρίων, ἀφῆρωσε τήν ἐν τῇ Ἐδρᾷ αὐτοῦ ὀργανωθεῖσαν Γ' διεθνή «Διάσκεψιν τῆς Χάλκης διά τήν Θεολογίαν καί τήν Οἰκολογίαν» (31 Μαΐου – 4 Ἰουνίου 2019), εἰς τό θέμα τῆς ἐντάξεως εἰς τά προγράμματα τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν μαθημάτων καί προγραμμάτων σχετικῶν μέ τήν οἰκολογίαν καί τήν οἰκολογικήν παιδείαν. Ἡ λύσις τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἀνέφικτος χωρίς πνευματικόν προσανατολισμόν.

Περαίνοντες τόν λόγον, εὐχόμεθα πᾶσιν ὑμῖν αἴσιον καί εὐλογημένον ἐκκλησιαστικόν ἔτος, πλούσιον ἐν ἔργοις θεαρέστοις, καλοῦντες δέ τά ἀνά τήν οἰκουμένην φωτόμορφα τέκνα τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας νά προσεύχωνται διά τήν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας, νά ζοῦν οἰκοφιλικῶς καί φιλαδέλφως εἰς ὅλας τὰς διαστάσεις τῆς ζωῆς των, νά ἀγωνίζωνται διά τήν προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καί διά τήν προαγωγήν τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης, καί διατρανοῦντες ἅπαξ ἔτι τήν ἀλήθειαν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀληθῆς πρόοδος, ὅταν θίγεται ἡ «καλή λίαν» δημιουργία καί ὁ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ πλασθεὶς ἀνθρώπος, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς, μεσιτεία τῆς Ἁγιοπρώτου Παναγίας τῆς Παμμακαρίστου, τήν ζωοπάροχον χάριν καί τό ἄπειρον ἔλεος τοῦ Δημιουργοῦ καί Προνοητοῦ πάσης τῆς κτίσεως.

βιθ' Σεπτεμβρίου α'

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

*Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος
κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου
«Ἡ θεολογικὴ παρακαταθήκη τοῦ πρωθιερέως Γεωργίου Φλωρόφσκυ»*

Ὁμιλία τῆς Α.Θ. Παναγιότητος
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου
«Ἡ θεολογικὴ παρακαταθήκη
τοῦ πρωδιερέως Γεωργίου Φλωρόφσκυ»
(Πόλις, 1η Σεπτεμβρίου 2019)

Προσφιλέστατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί Ἱεράρχαι,
Ἱερώτατε ἅγιοι Περγάμου, Ἐπίτιμοι Πρόεδροι τοῦ Συνεδρίου,
Ἐντιμολογίωτατε Διευθυντά τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν
Μελετῶν,

Ἐλλογιμώτατοι Κοσμήτορες καὶ ἐκπρόσωποι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν,
Ἐλλογιμώτατοι καθηγηταὶ καὶ εἰσηγηταὶ,
Ἐντιμολογίωτατοι Ἀρχοντες ὀφικιάλιοι,
Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Σᾶς ὑποδεχόμεθα ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει καὶ σᾶς καλωσορίζομεν ἐγκαρ-
δίως εἰς τὴν Πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ εἰς τό ἱστορικόν Κέντρον τῆς
Ὁρθοδοξίας, διὰ νά τιμήσωμεν ὁμοθυμαδόν τὴν συμπλήρωσιν τεσσαρα-
κονταετίας ἀπὸ τῆς ἐκδημίας τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, μιᾶς ἐμβλημα-
τικῆς φυσιογνωμίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας, σπουδαίου μελε-
τητοῦ τῶν Πατέρων, καθηγητοῦ καὶ συγγραφέως, ὀνομαστοῦ θεολόγου
καί, κατά τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ἅγιον Περγάμου, «οἰκουμενικοῦ διδασκάλου»,
πάμπολλα καὶ πολυτιμώτατα προσενηκόντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χρι-
στοῦ, εἰς τὴν καλὴν μαρτυρίαν αὐτῆς εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν
Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τὴν εὐδόκιμον παρουσίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας εἰς αὐτήν. Τὸ «Λεξικόν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως» τοῦ Παγκοσμίου
Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἀποκαλεῖ τὸν Φλωρόφσκυ «παγκοσμίως ἀνεγνω-
ρισμένον ὀρθόδοξον ἐκπρόσωπον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν».

Συνδιοργανωτὴς τοῦ Συνεδρίου εἶναι τὸ Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν
Μελετῶν, τὴν πεντηκονταετίαν λειτουργίας τοῦ ὁποίου ἐωρτάσαμεν πρό
διετίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία πάντοτε ἐθεώρει τὴν
καλλιέργειαν «τοῦ καλλικάρπου δένδρου τῆς πατερικῆς σοφίας» ἔργον λυ-
σιτελέστατον, καθ' ὅτι εἰς τὰς πατερικὰς συγγραφὰς «τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν
δόγματα καὶ ἠθικὰ διδάγματα τὴν ἀρίστην καὶ τελείαν αὐτῶν εὐρον ἐρμη-
νεϊαν καὶ ἔκφρασιν», προέβη τό ἔτος 1965, εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Πατριαρχικοῦ
Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, μέ ἔδραν τὴν Ἱεράν Πατριαρχικὴν καὶ

*Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος.
Προσωπογραφία ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Μεγάλης Πρωτοσυκελλίας εἰς Φανάριον.*

Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῶν Βλατάδων ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Θεσσαλονίκης, μέ σκοπόν τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατερικῆς θεολογίας. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ τὸ ἔργον τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ συνετέλεσεν εἰς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ἡ ἀξιόλογος ἐκδοτικὴ προσφορά, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν τὸ περιοδικὸν «Κληρονομία» καὶ ἡ σειρά «Ἀνάλεκτα Βλατάδων», ἡ ἐπανέκδοσις τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», τὰ πολύτιμα ἀρχεῖα μικροταινιῶν καὶ φωτογραφιῶν χειρογράφων, πού διασώζουν σπουδαίους καὶ σπανίους θησαυροὺς τῆς πατερικῆς σοφίας, ἡ πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη, ἡ πληθὺς τῶν ὀργανωθέντων συνεδρίων, ἡμερίδων καὶ διαλέξεων, τὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα καὶ ἄλλαι δραστηριότητες, συγκροτοῦν καὶ χαρακτηρίζουν τὴν ταυτότητα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, τὸ ὁποῖον δικαίως ἀποτελεῖ καύχημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἰδρύματος Ἐντιμολογιωτάτου Καθηγητοῦ κ. Συμεών Πασχαλίδου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἀνάμεσά μας ὡς μέλος τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου καί ὡς ὀμιλητής, τιμῶμεν τούς Διευθυντάς καί πάντας τούς συντελεστάς τῆς καλῆς λειτουργίας καί δαψιλοῦς καρποφορίας του, τούς τε ζῶντας καί τούς μακαρία τῇ λήξει γενομένους.

Τό ἔργον τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ εἶναι καί θά παραμείνῃ καί διά τας ἐπερχομένας γενεάς πηγὴ ἐμπνεύσεως καί προσανατολισμοῦ τῆς θεολογικῆς ἐργασίας. Κεντρικός ἄξων τῆς σκέψεως καί τῆς μαρτυρίας τοῦ Φλωρόφσκυ ἦτο ἡ «δημιουργικὴ ἐπιστροφή εἰς τούς Πατέρας», διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν καί τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας ἠνάλωσε τὴν ὑπερπεντηκονταετῆ ἐνασχόλησίν του μέ τὴν θεολογίαν.

Οἱ Πατέρες εἶναι «μάρτυρες τῆς ὀρθῆς πίστεως» εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν ἡ ἐπίκλησις τῶν Πατέρων δέν εἶναι μία ἀναφορὰ εἰς τό παρελθόν. «Ἐν τῷ πνεύματι τῶν Πατέρων» εἶναι ἕνας οὐσιαστικός ὅρος ἀναφορᾶς στὴν ὀρθόδοξον Θεολογία, ὅχι μικρότερης σημασίας ἀπὸ τὸν λόγο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καί στὴν πραγματικότητα δέν χωρίζεται ποτέ ἀπ' αὐτόν». Ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων ἀποτελεῖ «μία μόνιμη λογικὴ κατηγορία τῆς Χριστιανικῆς πίστεως». Ἐν τῇ ἐννοίᾳ αὐτῇ, «τό ἔπεσθαι τοῖς Πατρᾶσι» δέν σημαίνει ἀπλῶς νὰ παραθέτῃς τίς προτάσεις τους. Σημαίνει νὰ ἀποκτήσῃς τό πνεῦμα τους, τό φρόνημά τους».

Αὐθεντικὴ Πατερικὴ θεολογία εἶναι λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ θεανθρωπίνῃ κοινωνίᾳ τῆς ἐνώσεως τοῦ Θεοῦ μέ τὸν ἄνθρωπον καί τοῦ ἀνθρώπου μέ τὸν Θεόν. «Μέ τὴν ἴδιαν τῆς τὴν ὑπαρξὴν ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ διαρκὴς μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐγγύησις καί ἡ ἀποκάλυψις τῆς νίκης καί τῆς δόξας του. Θά μπορούσαμε μάλιστα νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἀνακεφαλαίωσις ὅλου τοῦ ἔργου του. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ Ἐκκλησία». Νὰ θεολογῶμεν «ἐπόμενοι τοῖς ἁγίοις Πατρᾶσι» σημαίνει «νὰ ἐπιστρέψουμε κατὰ δημιουργικὸν τρόπο στὴν ἄρχαία ἐμπειρία, νὰ τὴν ξαναζήσουμε στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας καί νὰ ἐνσωματώσουμε τὴ σκέψιν μας στὴ συνεχῆ δομὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πληρότητας». Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ ἡ ἀποψις τοῦ τότε καθηγητοῦ Joseph Ratzinger καί μετέπειτα Πάπα Βενεδίκτου ΙΣΤ', διατυπωθεῖσα εἰς ἄρθρον του εἰς τό Α' τεύχος τοῦ περιοδικοῦ «Κληρονομία» τό ἔτος 1969, ὅτι «ἡ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ποτέ δέν προσεπάθησε νὰ εἶναι κάτι διαφορετικόν ἀπὸ Πατερικὴ Θεολογία».

Γεγονός καθοριστικῆς σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν καί τὴν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογίας εἶναι κατὰ τὸν Φλωρόφσκυ ἡ σύζευξις Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ, οἱ κύριοι συντελεσταί τῆς ὁποίας ἀνήκουν εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι, ὅπως γράφει,

έπέτυχαν νά εκφράσουν άριστοτεχνικῶς καί χωρίς μινιμαλιστικές έναρμονίσεις, μέ τήν γλῶσσαν καί τήν ὀρολογίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, «μία ἐξ ὀλοκλήρου καινούργια ἐμπειρία».

Ἡ «ἀπολογία ὑπέρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ὡς «αἰώνιας κατηγορίας τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως», ἀναφέρεται εἰς «τόν Ἑλληνισμό τοῦ δόγματος, τῆς λειτουργίας, τῆς εἰκόνας». Ὁ Ἑλληνισμός «εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό ἕνας προσωρινός σταθμός στήν Ἐκκλησία». Ὁ Φλωρόφσκυ ὑπευθυμίζει μέ ἔμφαση: «Τό Ἐὐαγγέλιο καί ἡ χριστιανική θεολογία, ἀπαξ διά παντός, διατυπώθηκαν ἐξ ἀρχῆς μέ ἑλληνικές κατηγορίες. Πατερικότητα καί καθολικότητα, ἱστορικότητα καί Ἑλληνισμός εἶναι διαφορετικές ἀπόψεις ἑνός μοναδικοῦ καί ἀδιαίρετου δεδομένου». Ἐν τῇ συναφείᾳ ταύτη πρέπει νά κατανοηταί καί ἡ περίφημη φραῖσις τοῦ Φλωρόφσκυ εἰς τό Α΄ Θεολογικόν Συνέδριον τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1936: «Ἄς γίνουμε περισσότερο Ἑλληνες, διά νά εἴμεθα ἀληθινά καθολικοί, ἀληθινά Ὁρθόδοξοι».

Εἰς τήν ζῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει «μία ἀπόλυτος πνευματική καί ὄντολογική ταυτότης», διασώζεται «ἡ αὐτή πίστις, τό αὐτό πνεῦμα, τό αὐτό ἦθος». Τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τρέφει καί ζωογονεῖ καί καθοδηγεῖ τήν Ἐκκλησίαν διηνεκῶς, καθ' ὅλην τήν πορείαν τῆς «μέ τήν αὐτήν ἀποτελεσματικότητα ὅσον καί κατά τήν ἀρχαιότητα». Συνεπῆς πρὸς τήν τοποθέτησιν ταύτην εἶναι ὁ προσδιορισμός τῆς θέσεως τῆς Βυζαντινῆς θεολογίας εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν Φλωρόφσκυ. «Βυζαντινή θεολογία ἦταν πολύ περισσότερο ἀπό ἀπλή ἑπανάληψη τῆς πατερικῆς θεολογίας, οὔτε ὅσα ἦταν νέα σέ αὐτήν ὑπολείπονται ποιοτικά σέ σύγκρισιν μέ τήν χριστιανική ἀρχαιότητα. Πράγματι, ἡ βυζαντινή θεολογία ἦταν μία ὀργανική συνέχεια τῆς πατερικῆς περιόδου».

Ἡ πιστότης τοῦ Φλωρόφσκυ εἰς τήν «παράδοσιν τῆς ἀληθείας» ὡς διαρκοῦς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὄχι μόνον δέν τόν ἐμπόδισε νά ἀσχοληθῇ μέ τήν Οἰκουμενικήν Κίνησιν, ἀλλά ἐνέπνευσε καί ἐτροφοδότησε τό ἐνδιαφέρον καί τήν προσφοράν του εἰς αὐτήν. Συμμετεῖχεν εἰς τόν διαχριστιανικόν διάλογον, εἶχε σημαντικόν ρόλον εἰς τήν ἴδρυσιν καί τήν ἀνάπτυξιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἐμελέτα τά ἔργα τῶν δυτικῶν θεολόγων, συνεζήτει μέ αὐτούς, παρέπεμπε χωρίς δισταγμόν εἰς τά κείμενά των καί ἀνεδείκνυε τήν ἀξίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας διά τήν ἀνακάλυψιν καί συνειδητοποίησιν τῆς κοινῆς κληρονομίας τῶν Χριστιανῶν.

Κατά τόν Φλωρόφσκυ, ὅλοι οἱ Χριστιανοί «κατά κάποιο τρόπο ἀνήκουν στόν ἴδιο πνευματικόν χώρον». Δέν πρόκειται περί «παραλλήλων παραδόσεων», ἀλλά περί μιᾶς παραδόσεως, ἡ ὁποία ἠλλοτριώθη καί διεσπάσθη. Ὑπάρχει μία «ἀρχική συγγένεια στό κοινόν παρελθόν», τήν ὁποίαν ὀφείλομεν

νά ένθυμώμεθα πάντοτε. Παρά τας ιδιομορφίας των, «Άνατολή και Δύση ανήκουν οργανικά μαζί στην ένότητα της Χριστιανοσύνης». Δέν είναι δυνατόν νά νοηθοῦν καθ' έαυτάς, δέν αποτελοῦν «άνεξαρτήτους μονάδας», δέν είναι αὐτάρκεις και αὐτοερμηνευόμεναι. «Στή διαδρομή τῆς ιστορίας τους ἔχουν περισσότερα σημεῖα έπαφῆς, παρά συγκρούσεις ἢ διαμάχες. Κάποιος θά μπορούσε νά τις αποκαλέσει πολιτισμικά αδελφές. Και τολμῶ νά πῶ ὅτι αὐτές οἱ αδελφές ἦταν σιαμαῖες».

Άνατολή και Δύσις είναι μέρη τοῦ ενός χριστιανικοῦ κόσμου, πού, κατά τό σχέδιον τοῦ Θεοῦ, «δέν ἔπρεπε νά εἶχε διασπασθῆ». «Ἡ τραγωδία τῆς διαιρέσεως είναι τό μεγαλύτερο και κρισιμώτερο πρόβλημα τῆς χριστιανικῆς ιστορίας». Ἄν αὐτό κατανοηθῆ, τότε ὑπάρχουν βάσιμοι ἐλπίδες διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ένότητος. Εἰς τό θέμα τοῦτο και τήν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἰδιαιτέραν ἀρμοδιότητα και ἀποστολήν: «Εἶναι μία ζωντανή παρουσία μιᾶς ἀδιάσπαστης παραδόσεως στή θεολογική σκέψη και στή λατρεία. Ἄντιπροσωπεύει ὄχι μιᾶ ὀρισμένη «ἰδιαιτέρη» παράδοση, ἀλλά τήν παράδοση τῶν αἰῶνων, τήν παράδοση τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας». Ὅταν ὁ Φλωρόφσκυ διακηρύσσει ὅτι «ένωσις τῶν Χριστιανῶν ... σημαίνει ἀκριβῶς τήν παγκόσμια ἐπιστροφή στήν Ὁρθοδοξία», έννοεῖ τήν ἐπιστροφήν εἰς ἐκείνην τήν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ένσαρκώνει τήν ἀκλόνητον πιστότητα εἰς τήν κοινήν παράδοσιν τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας.

Αὐτήν τήν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδοξίας προέβαλε και ἡ Ἁγία και Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης. «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, οὔσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική και Ἀποστολική Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθείᾳ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ αὐτῆς πιστεύει ἀκραδάντως ὅτι κατέχει κυρίαν θέσιν εἰς τήν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς χριστιανικῆς ένότητος ἐντός τοῦ συγχρόνου κόσμου ... Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ένώσεως, ἐκαλλιέργει πάντοτε διάλογον μετά τῶν ἐξ αὐτῆς διεστώτων, τῶν ἐγγύς και τῶν μακράν, ἐπρωτοστάτησε μάλιστα εἰς τήν σύγχρονον ἀναζήτησιν ὁδῶν και τρόπων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ένότητος τῶν εἰς Χριστόν πιστευόντων, μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπό τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς και συνετέλεσεν εἰς τήν διαμόρφωσιν και περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς».

Τοῦτο ὑπῆρξε τό πνεῦμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καθ' ὅλην τήν μακράν συμμετοχήν του εἰς τήν Οἰκουμενικήν Κίνησιν, ὄχι ὡς ἀπλοῦς ἐταῖρος, ἀλλά ὡς εἷς ἐκ τῶν θεμελιωτῶν της. Χωρίς θεολογικούς μινιμαλισμούς, προσεγγίζομεν τήν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀναφορικότητι αὐτῆς πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον, ἐν κοινῇ πεποιθήσει μετά τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ὅτι «ὄλες οἱ δυνατότητες τῆς Ὁρθόδοξης

παράδοσης μπορούν να φανερωθούν και να πραγματωθούν μόνο στο πλαίσιο μιᾶς σταθερῆς ἐπαφῆς μέ σύνολο τό χριστιανικό κόσμο». Πιστεύομεν ὅτι οἱ ἐπίσημοι διαχριστιανικοί θεολογικοί διάλογοι ἐνισχύονται διά τῆς συμβολῆς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καί τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ λόγου, διά τοῦ «διαλόγου τῆς ζωῆς» εἰς τόν καθημερινόν βίον τῶν χριστιανῶν, ἀλλά καί διά τῆς ἐπικοινωνίας καί τῶν συναντήσεων τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν Ὁμολογιῶν. Γενικώτερον, θεωροῦμεν ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις ἀπελευθέρωσε ἀξιολόγους δημιουργικάς δυνάμεις ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ.

Ἐκλεκτή ὁμήγουρις,

Ὁ λόγος τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι πολύ ἀληθινός, διά νά μείνη εἰς τό περιθώριον τῆς συζητήσεως περί τῶν μεγάλων συγχρόνων ἐρωτημάτων καί προβλημάτων. Ἄν καί καμμία περίοδος εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος δέν ὑπῆρξεν «εἰδυλλιακή», καί παρά τό γεγονός ὅτι δέν συνηθίζομεν νά κρίνωμεν τόν σύγχρονον πολιτισμόν ἐπί τῇ βάσει «ἀμαρτωλορικῶν κριτηρίων», ἐπιθυμοῦμεν νά ὑπενθυμίσωμεν ὅτι τά μεγάλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἀπόρροια τῶν λεγομένων «νεωτερικῶν ἀμαρτημάτων», πυρῆν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ αὐτοσωτηρική αὐτόνομος ἐλευθερία, τό «περικλειστο ἄτομο» καί ὁ δικαιοματισμός του, ὡς καί ἡ θεώρησις τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης ὡς «ἡθους τῶν ἀδυνάτων». Εἰς αὐτόν, ὅμως, τόν κόσμον ζῆ καί κινεῖται καί ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἠυλογήθη ὑπό τοῦ ἀγαθοδότου Θεοῦ νά εἶναι κληρονόμος καί φύλαξ τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων, τήν ὁποίαν συγκροτοῦν οἱ Ἅγιοι καί οἱ Μάρτυρες τῆς πίστεως, ἡ λειτουργική ζωή, ἡ ἀδιάσπαστος ἐνότης τῆς πίστεως πρὸς τόν Θεόν καί τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον, ὁ ἔνθεος ζῆλος τοῦ ἱεροῦ κλήρου, οἱ ἀσκητικοὶ ἀγῶνες τῶν μοναχῶν καί τῶν μοναζουσῶν, ὁ σταυροναστάσιμος βίος τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ χριστοτερπῆς διακονία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου, ἡ ἐλπίς ζωῆς αἰωνίου.

Ἡ πρότασις ζωῆς τῆς Ὁρθοδοξίας μέσα εἰς τόν «μή – πολιτισμόν» τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, ὅπως τόν ἀποκαλεῖ ὁ καθηγητής Χρῆστος Πιανναρᾶς, καί ἀπέναντι εἰς τήν θρησκευτικοποίησιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος, εἶναι ὁ «πολιτισμός τοῦ προσώπου», ἡ ἐκκλησιοτραφῆς «κοινὴ ἐλευθερία», «ἡ Χριστός ἡμᾶς ἠλευθέρωσε» (Γαλ. ε', 1). Ὁ Χριστός εἶναι ἐλευθερωτής καί ἡ Ἐκκλησία Του εἶναι «κίνημα βιωμένης ἐλευθερίας». Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ στροφή πρὸς τό ἐγὼ θεωρεῖται ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας, συρρίκνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ἡ ὑψίστη ἐλευθερία τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι τό «τέλος τοῦ δικαίωματος», τό ὁποῖον ταυτίζεται μέ τόν ἑαυτοκεντρισμόν καί τό «ζητεῖν τά ἑαυτοῦ». Ἡ ἐν Χριστῷ καί κατά Χριστόν ἐλευθερία δέν εἶναι μόνον θυσία τοῦ ἔχειν, ἀλλά «προπαντός τοῦ εἶναι» μας. Ὁ Χριστός ἀπορρίπτει, ἐκτός ἀπό τό «θησαυρίζειν ἑαυτῷ» (Λουκ. 12, 21) τοῦ ἄφρονος πλουσίου,

καί τήν αὐτοδικαιωτικήν κενοδοξίαν τοῦ Φαρισαίου (Λουκ. 18, 9 – 14).

Αὐτό τό ἦθος τῆς ἐλευθερίας καί αἱ ἀξίαι τάς ὁποίας ἐνσαρκώνει, εἶναι ἀνάχωμα κατά τῆς συγχρόνου καταναλωτικῆς, οἰκονομοκεντρικῆς καί τεχνοκρατικῆς κουλτούρας. Ὁ ὀρθόδοξος τρόπος τοῦ βίου εἶναι μαρτυρία πολιτισμοῦ τῆς ἀλληλεγγύης, κοινοτικοῦ πνεύματος, ἀναστασίμου ἦθους καί ἀκλονήτου πίστεως εἰς τήν ἐσχατολογικήν «κοινήν ἀνάστασιν».

Ἡ ζωτική αὐτή μαρτυρία τῆς ἤδη συντελεσθείσης ἐν Χριστῷ ἀνακαινίσεως τῆς προσδοκίας τῆς πληρώσεως τῆς Θείας Οἰκονομίας δέν εἶναι δυνατόν νά δοθῇ ἀπό μίαν «κλειστήν» καί σκυθρωπήν Ὀρθοδοξίαν. Ὁ λύχνος, ὁ τοποθετημένος «ὑπό τόν μόδιον» (Ματθ. ε', 15), δέν φωτίζει. Ποτέ εἰς τήν ἱστορικήν της πορεία, ἡ ἐσωστρέφεια δέν ἐξέφραζεν οὐσιαστικῶς τήν Ἐκκλησίαν καί δέν τήν ὠφέλησεν, ἀφοῦ ἡ κλειστότης δέν εἶναι ἡ ὀρθή κατανόησις τοῦ «οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου» χαρακτήρος της. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι τό «θαῦμα τοῦ Καινοῦ» ἐν τῷ κόσμῳ, δέν εἶναι «ἀντίπαλος» τῆς ἱστορίας, ἀλλά ὁ «ἐλευθερωτής» της.

Ἐκφρασις τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία θεολογία μέ ὑπαρξιακόν βάθος καί μήνυμα, μία θεολογία, ἡ ὁποία ἀντλεῖ τās ἀρχάς της ἀπό τήν ἀκένωτον πηγὴν τῆς παραδόσεως καί τήν προσωπικήν μετοχήν εἰς τό ἐκκλησιαστικόν γεγονός. Κατά τόν Φλωρόφσκυ, κριτήριον γνησιότητος τῆς θεολογίας δέν εἶναι οὔτε ἡ ὑποκειμενική μας θεώρησις, οὔτε ὁ ἐκάστοτε πολιτισμός, ἀλλά ὁ Χριστός καί ἡ πιστότης εἰς Αὐτόν. «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δέν προσαρμόζεται οὔτε διαμορφώνεται διὰ τῶν παροδικῶν ἠθῶν καί ἀπόψεων μιᾶς ὁποιασδήποτε ἐποχῆς, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς δικῆς μας. Δυστυχῶς ὑπάρχει συχνά ἡ τάση νά μετροῦμε τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ μέ τό δικό μας ἀνάστημα, ἀντί νά ἐλέγχουμε τό φρόνημά μας μέ τό ἀνάστημα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλά καί τό 'μοντέρνο φρόνημα' ἐπίσης ὑπόκειται στήν κρίση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ». Ὀρθῶς, ὁ «οἰκουμενικός διδάσκαλος» μας τονίζει ὅτι εἶναι «αὐταπάτη» νά πιστεύωμεν «ὅτι οἱ χριστολογικές διενέξεις τοῦ παρελθόντος εἶναι ἄσχετες πρὸς τή σύγχρονη κατάσταση. Στήν πραγματικότητα, συνεχίζονται καί ἐπαναλαμβάνονται στίς διενέξεις τῆς ἐποχῆς μας».

Ὁ θεράπων τῆς Ἰερᾶς Ἐπιστήμης εἶναι παραδοσιακός καί πρωτοπόρος, ἢ ἀκριβέστερον: ἐπειδή εἶναι παραδοσιακός εἶναι καί πρωτοπόρος, καί ἐπειδή πρωτοπορεῖ, ἀντλεῖ οὐσιαστικά στοιχεῖα ἀπό τήν παράδοσιν. Ὁ γνησίως παραδοσιακός δέν εἶναι συντηρητικός. Ἐκτιμᾷ τό παλαιόν ὄχι ἐπειδή εἶναι παλαιόν, ἀλλά ἐπειδή εὔρεν ἐντός τοῦ παλαιοῦ χρονικῶς, τό ἀληθές ἀξιολογικῶς. Ἔχει ἐπίγνωσιν τοῦ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νά ἀνταποκριθῇ εἰς τήν ἀποστολήν του, ὅταν δέν αἰσθάνεται τόν παλμόν τῶν συγχρόνων του, ὅταν ἀγνοῇ τήν ἐποχήν του, μέσα εἰς τήν ὁποίαν καί διὰ τήν ὁποίαν ὀφείλει νά ἐρμηνεύσῃ τό Εὐαγγέλιον καί νά διατυπώσῃ τήν θεολογικήν ἀλήθειαν.

Ὁ γνήσιος θεολόγος γνωρίζει ἐπίσης ὅτι τό «φονταμενταλιστικό παραλήρημα», εἶναι, εἰς τήν χριστιανικήν ἔκφρασίν του, ἡ μονοφυσιτίζουσα ἄρνησις τῆς οἰκουμενικότητος καί φωτεινότητος τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας.

Ἀνεξάντλητος πηγὴ θεολογικῆς ἐμπνεύσεως εἶναι τὰ ὑπέροχα κείμενα τῶν Πατέρων. Ὁ Φλωρόφσκυ ἐξῆρε συχνάκις τόν ὑπαρξιακόν χαρακτήρα τῆς Πατερικῆς θεολογίας καί τήν συναρπαστικὴν ἐπικαιρότητα της. «Συχνά διακατέχομαι», γράφει, «ἀπὸ ἑνα παράξενο συναίσθημα. Ὅταν μελετῶ τοὺς ἀρχαίους κλασικούς τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς βρίσκω περισσότερο σχετικούς μέ τὰ προβλήματα καί τίς ταλαιπωρίες τοῦ καιροῦ μου ἀπὸ ὅτι τήν παραγωγή τῶν νέων θεολόγων. Οἱ Πατέρες πάλευαν μέ ὑπαρξιακά προβλήματα, μέ τίς ἀποκαλύψεις τῶν αἰώνιων θεμάτων πού καταγράφηκαν στήν Ἁγία Γραφή. Θά διακινδύνευα νά διατυπώσω τή γνώμη ὅτι ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος καί ὁ Ἁγ. Αὐγουστίνος εἶναι πολύ περισσότερο ἐνημερωμένοι ἀπὸ ὅτι πολλοί ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας θεολόγους. Ὁ λόγος εἶναι πολύ ἀπλός: ἀσχολοῦνταν μέ πράγματα καί ὄχι μέ χάρτες, ἐνδιαφέρονταν ὄχι τόσο πολύ μέ τό τί μπορεῖ νά πιστέψει ὁ ἄνθρωπος, ὅσο μέ τό τί ἔχει πράξει ὁ Θεός γιά τόν ἄνθρωπο». Εἰς τὰ κείμενα τῶν Πατέρων δέν ὑπάρχουν βεβαίως ἔτοιμοι συνταγαί καί ἀπαντήσεις. Ἀπαιτεῖται μελέτη, ἐπισταμένη θεολογική ἐργασία, «γρήγορος νοῦς» καί «καθαρά καρδιά» διά νά μᾶς ἀποκαλυφθῇ ὁ πλοῦτος τῆς Πατερικῆς σοφίας, διά νά εὐρωμεν τὰς ἀπαντήσεις εἰς πολλάς παρανοήσεις τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι κυκλοφοροῦν σήμερον ἐντός καί ἐκτός τοῦ χώρου τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τό γεγονός ὅτι αἱ αὐταὶ θέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζουν τήν Ὁρθοδοξίαν ὡς κλειστήν, ἐθνοκεντρικήν, ἄνευ πραγματικοῦ ἐνδιαφέροντος διά τόν διάλογον μέ τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον καί διά τήν συνάντησιν μέ τόν σύγχρονον πολιτισμόν, διατυποῦνται ὑπό μέν τῶν ἐκτός μέ κριτικήν καί ἐπικριτικήν διάθεσιν, ὑπό δέ τῶν ἐντός ὡς ἔπαινος, ὡς χαρακτηριστόν τοῦ γνησίου Ὁρθοδόξου φρονήματος καί τῆς πιστότητος εἰς τήν παράδοσιν τῶν Πατέρων.

Ἐνώπιον ὄλων αὐτῶν τῶν προκλήσεων, κατανοοῦμεν ἅπαντες τήν σημασίαν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῆς κοινῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς καί θεολογικῆς μαρτυρίας. Ζῶμεν ἐντόνως τὰς διαφωνίας μεταξύ Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τό θέμα τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας μέ τόν σύγχρονον κόσμον. Ἐβίωσαμε, πόσον εὐθραστος εἶναι ἡ πανορθόδοξος ἐνότης καί εἰς τήν περίπτωσιν τῆς συγκλήσεως καί πραγματοποιήσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Κρήτης, καθῶς καί εἰς τό ζήτημα τοῦ Οὐκρανικοῦ αὐτοκεφάλου.

Δυστυχῶς, ἡ εὐχαριστιακὴ καί ἡ ἐσχατολογικὴ ταυτότης τῆς Ἐκκλησίας

ἀπειλοῦνται σήμερον ὄχι μόνον ἀπό τό πνεῦμα τῆς ἐκκοσμικεύσεως, ἀλλά καί ἀπό τάσεις ἀγόνου πνευματικότητος καί εὐσεβείας ἐντός τοῦ σώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθῶς καί ἀπό τās ἐντάσεις εἰς τās διορθόδοξους σχέσεις.

Καλούμεθα νά ὑπηρετήσωμεν τήν ἀλήθειαν τῆς εὐχαριστιακῆς πραγματώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπό τήν Θεῖαν Εὐχαριστίαν τρέφεται ὁλόκληρος ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πνευματικότης καί ἡ ποιμαντική διακονία της. Τά πάντα εἰς τήν Ἐκκλησίαν, ἡ δομή, ἡ θεία λατρεία, ἡ διακονία, εἶναι φανέρωσις τῆς εὐχαριστιακῆς ταυτότητος αὐτῆς. Μόνον ἐάν ἡ Ἐκκλησία λειτουργῇ ὡς «εὐχαριστιακή κοινότης», ἀναδεικνύεται εἰς μεταμορφωτικήν δύναμιν καί εἰς τήν κοινωνίαν, ἐνδυναμοῦται ἡ μαρτυρία αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ. Ὡς εὐχαριστιακή κοινότης τοποθετεῖ ἡ Ἐκκλησία τήν ἐλευθερίαν ἀπέναντι εἰς τόν νομικισμόν, τόν κοινοτισμόν καί τήν σχέσιν ἀπέναντι εἰς τόν ἀτομοκεντρισμόν, τήν μοναδικότητα καί ἀπόλυτον ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ἀπέναντι εἰς τήν μαζοποίησιν καί τήν μετατροπήν τοῦ ἀνθρώπου εἰς μετρήσιμον μέγεθος καί ἀντικαταστατόν ἀντικείμενον.

Ἡ ἐργαλειοποίησις τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας καί ἡ μετατροπή της εἰς μέσον ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς καί πιέσεων ἀποκαλύπτει ἀλλοτριώσιν καί ἀπομάκρυνσιν ἀπό τās βασικάς ἀρχάς τῆς Εὐχαριστιακῆς Ἐκκλησιολογίας, ἡ ὅποια, ὁμοῦ μέ τήν «Ἐπιστροφὴν εἰς τούς Πατέρας» καί τήν συνδεομένην μέ αὐτήν ἀνάπτυξιν τῆς θεολογικῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ προσώπου, ἀποτελεῖ τήν καθοριστικὴν σύγχρονον συμβολήν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τήν χριστιανικὴν θεολογίαν καί εἰς τόν πνευματικόν πολιτισμόν. Ὁ καθηγητὴς Χρῆστος Γιανναρᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ εἰς τό ἔργον του «Δρόμοι τῆς Ρωσικῆς Θεολογίας», περιγράφει τήν πορείαν τῆς Ρωσικῆς Χριστιανοσύνης μετὰ τήν Ἄλωσιν ὡς «ἀποξένωσιν ἀπό τήν πατερικὴ ἑλληνικότητα», ὡς βαθμιαίαν ἀπώθησιν κάθε «καταλοιποῦ ἑλληνικότητος» εἰς τήν ἐκκλησιαστικὴν ἐμπειρίαν, γεγονός τό ὅποιον ἰσοδυναμεῖ μέ ἀπομάκρυνσιν ἀπό τήν «λογικὴν τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησιολογίας» καί μέ σύνδεσιν τῆς χορηγηθείσης εἰς τήν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν Πατριαρχικῆς ἀξίας μέ «ἐθνοφυλετικὰς φιλοδοξίας ἐξουσιαστικῆς αὐτονομίας». Τήν ἑλληνικὴν, «πνευματικὴν καθολικότητα», βλέπει ὁ κύριος Γιανναρᾶς ἐνσαρκωμένην καί ἐκπεφρασμένην εἰς τόν ὑπερεθνικόν θεσμόν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ ὅποιος «ἀντιπροσωπεύει μία δυνατότητα ζωῆς πάντοτε ἐπίκαιρη».

Τὴν ἐκκλησιολογικὴν λειτουργικότητα τοῦ ὑπερεθνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξαίρει καί ὁ ἅγιος Περγάμου, λέγων: «Ἡ φύσις τῆς διακονίας του καί ὁ προορισμός του εἶναι νά διακονεῖ ὅλους τούς ὀρθόδοξους, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, φυλῆς καί γλώσσας, καί γι' αὐτό

δέν πρέπει νά συνδεθεῖ μέ χώρους καί περιβάλλοντα στενά ἔθνικά. Ἡ θεία Πρόνοια τό ἔταξε ἐκεῖ πού εἶναι, γιά νά μήν μπορεῖ κανείς νά διαβάσει καί νά ἀμφισβητεῖ τόν ὑπερεθνικό του χαρακτήρα, βάσει τοῦ ὁποίου καί καλεῖται νά διαδραματίσει ἀποφασιστικόν ρόλο στίς ἡμέρες μας». Ἡ λύσις τῶν τρεχόντων προβλημάτων τῆς Ὁρθοδοξίας δύναται νά ἐπιτευχθῆ μόνον μέ ἀπόλυτον πιστότητα εἰς τήν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἐφαρμογήν τῶν θεολογικῶν, κανονικῶν καί ἐκκλησιολογικῶν κριτηρίων. Ἐάν Ἀνατολή καί Δύσις δέν εἶναι δυνατόν, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Φλωρόφσκυ, νά ὑπάρξουν ὡς ἀνεξάρτητοι μονάδες, εἶναι ἀδιανόητον, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι νά λειτουργήσουν ὡς αὐτάρκειες ὀντότητες, χωρίς νά ἀλλοιωθῆ ἡ πυρήν τῆς Ἐκκλησιολογίας καί ἡ ζωτική ἀρχή τῆς συνοδικότητος.

Περαιόντες τόν λόγον, εὐχαριστοῦμεν πάντας ὑμᾶς, τοὺς προσφιλεστάτους ἀδελφούς Ἱεράρχας, τοὺς ἐκπροσώπους τῶν πνευματικῶν καθιδρυμάτων, τοὺς ἐγκρίτους καθηγητάς καί εἰσηγητάς καί πάντας τοὺς συμμετέχοντας εἰς τό συνέδριον τοῦτο, εὐχόμενοι σοφᾶς εἰσηγήσεις, ζωηράς συζητήσεις, ἐποικοδομητικά συμπεράσματα καί κατά πάντα ἐπιτυχῆ διεξαγωγήν αὐτοῦ. Τήν εὐαρέσκεϊαν τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἐκφράζομεν πρός τόν Ἐπίτιμον Πρόεδρον τοῦ Συνεδρίου, Ἱερώτατον Μητροπολίτην Περγάμου κύριον Ἰωάννην, πρός τά μέλη τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς Ἐκτελεστικῆς Γραμματείας, καί πρός πάντας τοὺς συμβαλόντας εἰς τήν προετοιμασίαν αὐτοῦ, καταστέφοντες δέ ὑμᾶς διά τῆς Πατριαρχικῆς ἡμῶν εὐλογίας, ἐπικαλούμεθα ἐπί πάντας τήν σοφόδωρον χάριν καί τόν φωτισμόν τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Εὐχαριστοῦμεν διά τήν προσοχήν σας.

[1] Βλ. Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου, «π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ὁ οἰκουμενικός διδάσκαλος», ἐν: π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, Τό σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Μία ὀρθόδοξη ἐρμηνεία τῆς Ἐκκλησίας, (μετάφρ. Ἰ. Κ. Παπαδόπουλος), ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1999, σ. 129 – 159.

[2] «Florovsky, Georges Vasilievich», Dictionary of the Ecumenical Movement, WCC Publications, Geneva 2002, σ. 477.

[3] Πατριαρχικός καί Συνοδικός Τόμος, 16 Ἀπριλίου 1965, ἀριθμ. Πρωτ. 220.

[4] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, (μετάφρ. Π. Κ. Πάλλη), ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 24.

[5] Ὁ. π., σ. 18.

[6] Ὁ. π..

[7] Ὁ. π., σ. 17.

[8] Ὁ. π., σ. 19 – 20.

[9] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Τό σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, σ. 20.

[10] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, σ. 229 – 230.

- [11] Joseph Ratzinger «Die Bedeutung der Väter für die gegenwärtige Theologie», Κληρονομία, τόμος 1, τεύχος Α', Θεσσαλονίκη 1969. σ. 15 – 38, ἐδῶ σ. 22.
- [12] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Δημιουργία καί ἀπολύτρωση, (μετάφρ. Π. Κ. Πάλλη), ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 37.
- [13] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, σ. 230.
- [14] Ὁ. π., σ. 226.
- [15] Ὁ. π., σ. 227.
- [16] Ὁ. π..
- [17] Ὁ. π., σ. 227 – 228.
- [18] George Florovsky, «Patristics and Modern Theology», ἐν: Procès-Verbaux du Premier Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes (29 Nov. – 6 Déc. 1936), (ἐπιμ. Hamilcar S. Alivisatos), Athènes 1939, σ. 242.
- [19] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, σ. 15.
- [20] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοση, (μετάφρ. Παναγιώτα Μικροπανδρεμένου), ἐκδ. Ἀθανασίου Ἀλτιντζή, Θεσσαλονίκη 2018, σ. 47.
- [21] Ὁ. π., σ. 194.
- [22] Ὁ. π., σ. 32.
- [23] Ὁ. π., σ. 33.
- [24] Ὁ. π..
- [25] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Ἡ κληρονομία καί ὁ σκοπός τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας», Θεολογία, τόμος 81, τεύχος 4, Ὀκτώβριος – Δεκέμβριος 2010, σ. 21- 29, ἐδῶ σ. 22.
- [26] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοση, σ. 33 – 34.
- [27] Ὁ. π., σ. 34.
- [28] Ὁ. π..
- [29] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας, ἐκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 1989, σ. 219.
- [30] «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον», παρ. 1 καὶ 4.
- [31] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Ἡ κληρονομία καί ὁ σκοπός τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας», σ. 29.
- [32] Βλ. Χρήστου Γιανναρά, «Εἰς ἄτοπον οἰκολογία καὶ Χριστοῦγεννα», ἐφημ. Ἡ Καθημερινή, 23-12-2007.
- [33] π. Μιχαήλ Καρδαμάκη, Ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρωποθεοῦ στὴν ἐλευθερία τοῦ Θεανθρώπου, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1985, σ. 16.
- [34] π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοση, σ. 37 – 38.
- [35] Ὁ. π., σ. 44.
- [36] Ὁ. π., σ. 47.
- [37] Χρήστος Πανναράς – Norman Russell σέ διάλογο, Ἡ μεταφυσικὴ ὡς πρόκληση ἐπικαιρικῆ, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 2018, σ. 187.
- [38] Ὁ. π., σ. 186.
- [39] Ὁ. π., σ. 184 – 185.
- [40] Χρήστου Γιανναρά, Τὸ προνόμιο τῆς ἀπελπισίας, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1973, σ. 107.
- [41] Ὁ. π., σ. 109.
- [42] Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου Ἰωάννου, Κόσμου Λύτρον. Τὰ Ἀγαθόνικεια ἤτοι κείμενα θεολογικά περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. Εὐργέτις, Μέγαρο 2014, σ. 279.

Ὁ Πάνσεπτος Πατριαρχικός Ναός τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς Φανάριον

**Χαιρετισμός τῆς Α.Θ. Παναγιότητος
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
πρός τούς ἐκπαιδευτικούς καί τούς μαθητάς
τῶν ὁμογενειακῶν σχολείων τῆς Πόλεως καί τῆς Ἱμβροῦ
ἐπί τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους 2019-2020**

Ἐλλογμώτατοι ἐκπαιδευτικοί, ἀγαπητοί μαθηταί,

Μετά τās θερινάς διακοπάς, ἐπανήλθατε, μέ νέας δυνάμεις, εἰς τὰ σχολεῖα καί τās τάξεις σας, καί ἀρχίζει πλέον δι' ὅλους σας μία νέα περίοδος μελέτης, ἐντατικῆς ἐργασίας καί ἀφιέρωσης εἰς τήν ἐπίτευξιν ἑνός ὑψηλοῦ σκοποῦ.

Σεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοί δέν μεταδίδετε μόνον χρηστικές γνώσεις, ἀλλά ἀσκεῖτε ἀνθρωποποιητικόν ἔργον, μεταλαμπαδεύετε εἰς τούς μαθητάς ζωτικές ἀξίας, πνεῦμα προσφορᾶς, κοινωνικῆς ὑπευθυνότητος καί ἀλληλεγγύης, πιστότητος εἰς τās πολυτίμους παραδόσεις τοῦ Γένους. Τούς βοηθεῖτε, πάντοτε μέ κατανόησιν καί ἀγάπην, νά ἀνακαλύπτουν τὰ χαρίσματα καί τήν κλίσιν των, νά ἱεραρχοῦν τās ἐπιθυμίας των, νά μεριμνοῦν διά τὰ καίρια καί τὰ οὐσιώδη τοῦ βίου, νά ἀναπτύσσουν πνευματικά ἐνδιαφέροντα.

Οἱ μαθηταί πάλιν πρέπει νά βιώνουν τό σχολεῖον ὡς ἱερόν χῶρον μορφώσεως καί ἐξανθρωπισμοῦ, νά κατανοοῦν ὅτι εἰς τούς διδασκάλους μας χρεωστοῦμεν τό «εὖ ζῆν», τήν πνευματικήν μας ταυτότητα, τό ἦθος καί τήν ἀξιολογίαν μας. «Μαθαίνω γράμματα» ἐσήμαινεν, εἰς τήν παράδοσίν μας, «γίνομαι σωστός ἄνθρωπος», μέ πίστιν εἰς τόν Θεόν καί ἀγάπην πρὸς τόν συνάνθρωπον. Εἶναι ἰδιαίτερος σημαντικόν ὁ μαθητής νά σέβεται τόν μόχθον τοῦ διδασκάλου, νά ἀναγνωρίζῃ τήν συμβολήν του εἰς τήν πρόοδόν του, καί νά τόν θεωρῇ πρόσωπον ἐμπιστοσύνης καί πρότυπον διά τήν ζωὴν του.

Ὅρθῶς ἐλέχθη ἀπό ἀρχαῖον φιλόσοφον, ὅτι ἡ ἀγωγή δέν μᾶς προετοιμάζει ἀπλῶς νά ἐπιτυχάνωμεν ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν, ἀλλά μᾶς διδάσκει νά ἐπιθυμοῦμεν τό «δέον», «αὐτό πού πρέπει», αὐτό πού ἀρμόζει εἰς ἕνα ἐλεύθερον καί ὑπεύθυνον ἄνθρωπον. Ὅντως, ἡ παιδεία δέν ἀναφέρεται εἰς ὅ,τι «εἶναι» ὁ ἄνθρωπος, ἀλλά κυρίως εἰς αὐτό τό ὁποῖον «ὀφείλει νά εἶναι». Ἡ δέ σύγχρονος Παιδαγωγική τονίζει ὅτι αἱ πνευματικά ἀξία μεταδίδονται, εὐδοκίμως, ὅταν ἡ ἐκπαίδευσις ἐκτυλίσσει εἰς προσωποκεντρικόν περιβάλλον, ὅταν λειτουργῇ ὀρθῶς ἡ σχέσις παιδαγωγοῦ καί παιδαγωγομένου.

Σημαντικόν μερίδιον εἰς τήν ἐπιτυχίαν τῆς ὅλης παιδευτικῆς διαδικασίας ἔχει καί ἡ συμβολή τῶν γονέων καί κηδεμόνων τῶν μαθητῶν καί μαθητριῶν μας. Τό μέγιστον κεφάλαιον τῆς παιδείας καί τῆς ἐκπαιδύσεως δέν εἶναι

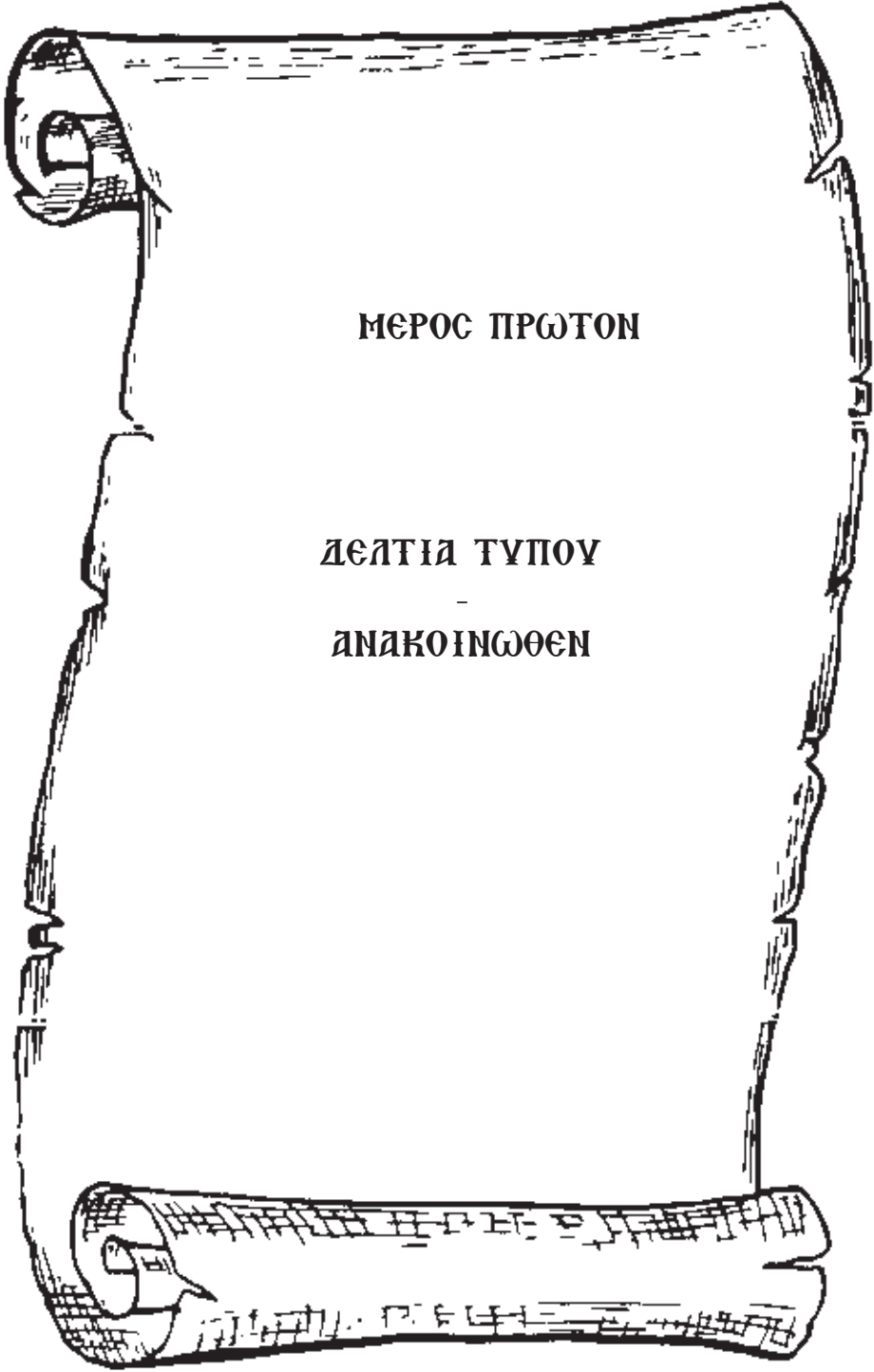
μόνον ὁ ἐκπαιδευτικός μέ τό «ἦθος τοῦ δασκάλου» καί ὁ ὑπεύθυνος καί συνεπής μαθητής, ἀλλά καί οἱ γονεῖς καί οἱ κηδεμόνες, οἱ ὅποιοι μέ αὐτοθυσίαν καί πολλήν ἀγάπην στηρίζουν τά τέκνα των εἰς τόν καλόν ἀγῶνα τῆς μορφώσεως, εἰς τήν δύσκολον πορείαν πρός τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Τούς ἐπαινοῦμεν καί τούς εὐχαριστοῦμεν.

Ὅλα αὐτά τά ἀληθῆ καί τά σεμνά, τά δίκαια καί τά εὐφημα, ἡ τιμαλφεστάτη φιλόανθρωπος πατρογονική πνευματική παρακαταθήκη καί σοφία, σήμερα, εἰς τήν ἐποχήν κυριαρχίας τῆς τεχνολογίας εἰς τήν ζωὴν μας, τῶν νέων μορφῶν ἐπικοινωνίας, τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς παγκοσμιοποιήσεως, τῆς συρρικνώσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἦθους καί τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ, ποικίλων ἄλλων ἀνατροπῶν καί ἀνακατατάξεων εἰς τόν χῶρον τῆς παιδείας καί τοῦ πολιτισμοῦ, ὄχι μόνον δέν ἔχουν ἀπολέσει τήν ἐγκυρότητά των, ἀλλά ἀποκτοῦν νέαν ἐπικαιρότητα καί σημασίαν. Ἡ συμβολή εἰς τήν διαφύλαξιν καί τήν καλλιέργειάν των ἀποτελεῖ καθήκον ὄλων μας.

Περαίνοντες τόν λόγον, δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νά ἀπευθυνθῶμεν καί πρός τούς φοιτητάς καί τās φοιτητριάς μας, νά ἐκφράσωμεν τά συγχαρητήριά μας πρός τούς νεοεισαχθέντας εἰς τά Πανεπιστήμια δι' αὐτήν τήν ἐπιτυχίαν των καί νά εὐχηθῶμεν εἰς τούς παλαιότερους ἀπρόσκοπτον συνέχισιν καί ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των.

Μέ αὐτό τό πνεῦμα, εὐχόμεθα εἰς ὑμᾶς, τούς φερέλπιδας νέους μας καί εἰς τούς ἀξιούς ἐκπαιδευτικούς μας, καλήν δύναμιν καί πλουσίαν καρποφορίαν εἰς τās προσπάθειάς σας, καί σᾶς ἀπονέμομεν τήν Πατριαρχικήν μας εὐλογίαν, ἐπικαλούμενοι ἐπί πάντας τήν χάριν καί τό ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ.

βιθ' Σεπτεμβρίου θ'

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΕΛΤΙΑ ΤΥΠΟΥ

-

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

*Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κ.κ. Εἰρηναῖος,
Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης*

Δελτίο Τύπου τῆς 16ης Ἰουλίου 2019

Ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, μέ ἀφορμή τήν ἐξιχνίαση τῆς ἀποτρόπαιης δολοφονίας τῆς ἐγκρίτου ἐπιστήμονος Dr. Suzanne Eaton, πρὶν ἀπό λίγες ἡμέρες, στή Δυτική Κρήτη, ὅπου βρισκόταν στό πλαίσιο Διεθνoῦς Συνεδρίου στήν Ὁρθόδοξη Ἀκαδημία Κρήτης, ἐκφράζει πρὸς τήν οἰκογένεια, τούς συγγενεῖς καί συνάμα στά μέλη τῆς Διεθνoῦς καί Τοπικῆς Πανεπιστημιακῆς Κοινότητος, θερμά καί εἰλικρινῆ συλλυπητήρια καί τή συμπάθεια συνoλης τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας γιά τό τραγικό αὐτό γεγονός.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης δηλώνει τήν ἀμέριστη συμπράστασή Της στοὺς οἰκείους καί τούς συναδέλφους τῆς ἀείμνηστης Suzanne, μιᾶς ἐπιστήμονος ἐγνωσμένου καί διεθνoῦς κύρους, μέ σπουδαία προσφορά στήν ἔρευνα καί τήν ἐπιστήμη, ἀλλά καί μέ ιδιαίτερη ἀγάπη στή Μεγαλόνησο Κρήτη.

Παράλληλα, ἡ Ἱερά Σύνοδος συγχαίρει τόν Γενικό Ἀστυνομικό Διευθυντή Κρήτης, Ὑποστράτηγο Κωνσταντῖνο Λαγουδάκη, τίς Ἀστυνομικές Ἀρχές, τά Σώματα Ἀσφαλείας, τό Στρατό, τούς Συλλόγους καί ὅλους τούς ἐθελοντές, γιά τήν καθοριστική συμβολή τους στήν ἄμεση διαλεύκανση αὐτῆς τῆς τραγικῆς ὑπόθεσης.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης τονίζει γιά μιᾶ ἀκόμη φορά τήν ἀνάγκη τοῦ ἀπόλυτου σεβασμοῦ στήν ἱερότητα τοῦ προσώπου καί τήν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί προβάλλει τό ἐπιτακτικό χρέος τοῦ κάθε ἀνθρώπου νά συνδράμει μέ κάθε τρόπο στήν εἰρηνική συνύπαρξη καί τήν ἀληθινή κοινωνία ὅλων τῶν ἀνθρώπων, μέ βάση τίς Εὐαγγελικές ἀρχές, τόν ἀλληλοσεβασμό καί τήν ἀξιοπρέπεια.

Ὁ Θεός ἅς ἔλθει βοηθός καί σκεπαστής ὅλων μας καί ἅς μὴν ἐπιτρέψει παρόμοια τραγικά γεγονότα στό μέλλον!

Η Ίερά Έπαρχιακή Σύνοδος τής Έκκλησίας Κρήτης μετά του Συνοδικού Γραφείου

Ἀνακοινωθέν τῆς 22ας Ἰουλίου 2019

Ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, μέ ἀφορμή τή συμπλήρωση ἑνός ἔτους ἀπό τή μεγάλη Ἐθνική Τραγωδία τῆς καταστροφικῆς πυρκαγιᾶς στό Μάτι τῆς Ἀττικῆς, προσεύχεται γιά τήν ἀνάπαυση τῶν ἀνθρωπίνων θυμάτων καί εὐχεται γιά τήν ἐπούλωση τῶν πληγῶν καί τῶν καταστροφῶν.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης ὑπενθυμίζει καί τονίζει, μέ ἀφορμή ὅλα τά γεγονότα τῶν φυσικῶν καταστροφῶν, τήν ἄμεση ἀνάγκη τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καί τῆς κτίσεως ἐν συνόλῳ. Μοναδική διέξοδος προβάλλει ἡ ἀποκατάσταση τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τή κτίση καί τή δημιουργία τοῦ Θεοῦ, ὅσο καί ἂν αὐτό ἔρχεται νά ἀνατρέψει ἀνθρώπινες προτεραιότητες καί συμφέροντα.

Ἐπίσης, καθὼς πορευόμαστε μέσα στή θερινή περίοδο ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐφιστᾷ τήν προσοχή ὅλων τῶν ἀνθρώπων γιά τήν προστασία τοῦ Τόπου μας ἀπό τίς πυρκαγιές καί προτρέπει στήν τήρηση τῶν κανόνων καί τῶν μέτρων προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, σύμφωνα μέ τίς σχετικές ὁδηγίες τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν.

Τέλος, ἡ Ἱερά Σύνοδος, εὐχεται σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς Μεγαλονήσου νά διέλθουν μέ ὑγεία καί πνευματική εὐφροσύνη τήν ἐγγίζουσα περίοδο τοῦ Ἁγίου Δεκαπενταγούστου.

*Αντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἀποτελουμένη ἐκ τῶν
Σεβ. Μητροπολιτῶν Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας κ. Μακαρίου,
Κισάμου καὶ Σελίνου κ. Ἀμφιλοχίου,
Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Προδρόμου Ξενάκη Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς
Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης καὶ Ἐντιμολ. κ. Δημητρίου Μηλαθιανάκη, Νομικοῦ,
μετὰ τῆς Ἐξοχ. Κυρίας Νίκης Κεραμέως, Ὑπουργοῦ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων*

Δελτίο Τύπου τῆς 30ῆς Αὐγούστου 2019

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΑ ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Συνοδική Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἀποτελούμενη ἀπό τόν Σεβ. Μητροπολίτη Γορτύνης καί Ἀρκαδίας κ. Μακάριο, Πρόεδρο καί τούς Σεβ. Μητροπολίτη Κισάμου καί Σελίνου κ. Ἀμφιλόχιο, Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Πρόδρομο Ξενάκη, Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης καί Ἐντιμολ. κ. Δημήτριο Μηλαθιανάκη, Νομικό Σύμβουλο Αὐτῆς, ὡς μέλη, ἐπισκέφθηκε τήν Ἐξοχ. κα Νίκη Κεραμέως, Ὑπουργό Παιδείας καί Ἱεροσχευμάτων στό γραφεῖο της στό Ὑπουργεῖο Παιδείας, τήν Παρασκευή 30 Αὐγούστου 2019, παρόντων καί τῶν κ. Βασιλείου Διγαλάκη, Ὑφυπουργοῦ Ἀνώτατης Ἐκπαίδευσης καί κ. Γεωργίου Κаланτζῆ, Γενικοῦ Γραμματέα Ἱεροσχευμάτων.

Κατά τή συνάντηση τέθηκαν θέματα ἀμοιβαίου ἐνδιαφέροντος πού ἀφοροῦν σέ ὅλες τίς πτυχές τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας Κρήτης - Πολιτείας, στό πλαίσιο πάντοτε τῶν διακριτῶν ρόλων.

Ἡ συζήτηση ὑπῆρξε οὐσιαστική καί γόνιμη καί διεξήχθη σέ ἐγκάρδιο κλίμα μέ εἰλικρινῆ διάλογο καί ἀπό τίς δύο πλευρές.

Ἡ κα Ὑπουργός δεσμεύθηκε γιά τή μελέτη καί ἐπίλυση τῶν θεμάτων πού ἐτέθησαν, ἀναφέρθηκε μέ σεβασμό στό Ἐκκλησιαστικό Καθεστῶς τῆς Ἡμιαυτόνομης Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία ὑπάγεται κανονικά στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί βεβαίωσε γιά τήν ἀποφυγή κινήσεων αἰφνιδιασμῶν καί κάθε εἴδους «τετελεσμένων» ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας
τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης

*Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης,
ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας καί Χερρονήσου κ. Γεράσιμος,
Πρόεδρος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τοῦ Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ
καί οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Κισάμου καί Σελίνου κ. Ἀμφιλόχιος
καί Ἱεραπύτνης καί Σητείας κ. Κύριλλος,
μέ τόν Ἐξοχ. κ. Χάρη Θεοχάρη, Ὑπουργό Τουρισμοῦ*

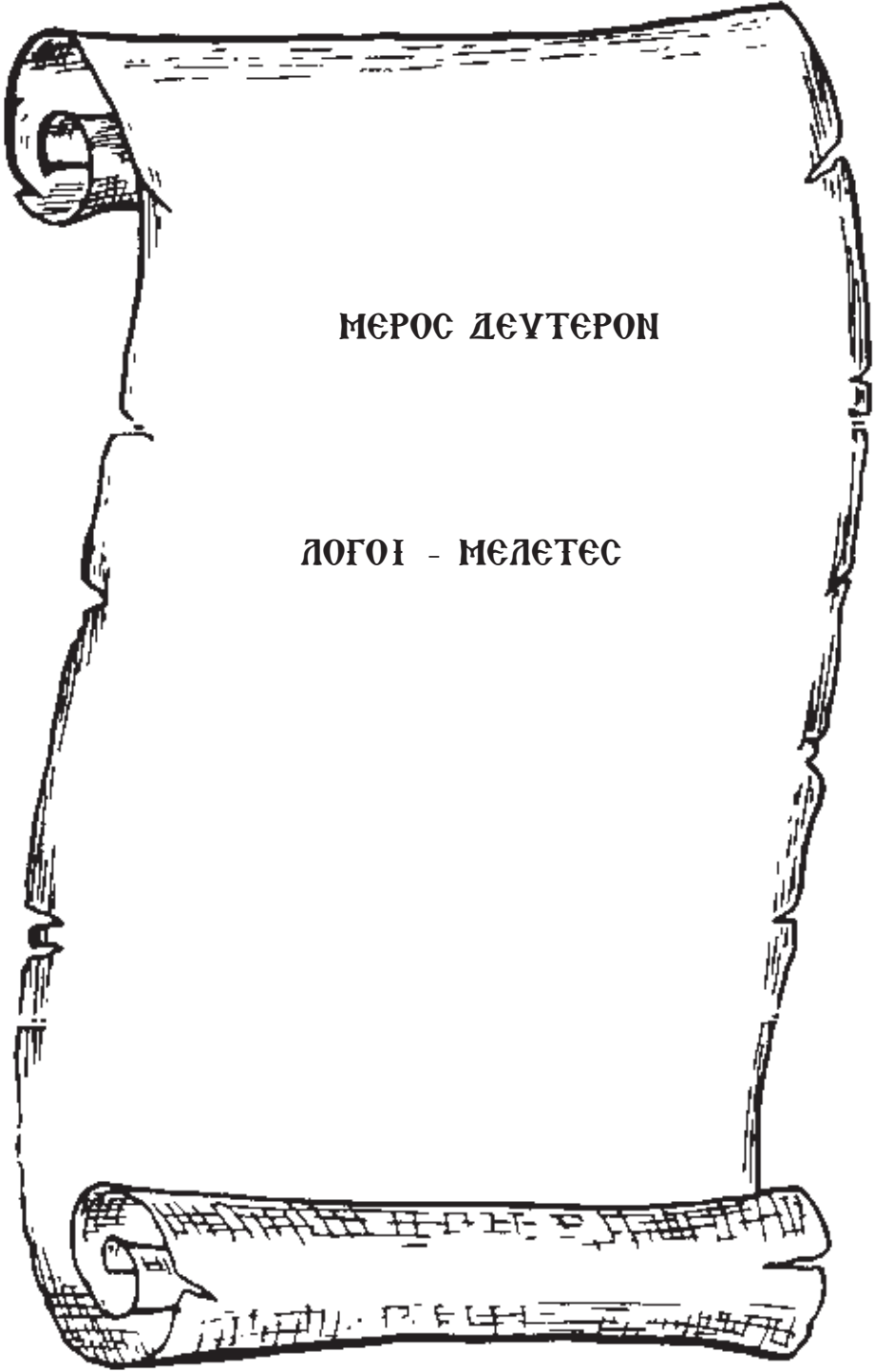
Δελτίο Τύπου τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 2019

Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἀποτελούμενη ἀπό τόν Σεβ. Μητροπολίτη Πέτρας καί Χερρονήσου κ. Γεράσιμο, Πρόεδρο τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τοῦ Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ καί τούς Σεβ. Μητροπολίτες Κισάμου καί Σελίνου κ. Ἀμφιλόχιο καί Ἱεραπύτνης καί Σητείας κ. Κύριλλο, συναντήθηκε μέ τόν Ἐξοχ. κ. Χάρη Θεοχάρη, Ὑπουργό Τουρισμοῦ, στήν Ἀθήνα, τήν Τετάρτη, 4 Σεπτεμβρίου 2019.

Κατά τή συνάντηση τέθηκαν θέματα Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ καί προβολῆς Θρησκευτικῶν Μνημείων τῆς Μεγαλονήσου Κρήτης, καί μελετήθηκαν προτάσεις τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης γιά τήν ἔνταξη δομῶν καί δράσεων σέ Προγράμματα τοῦ Ὑπουργείου Τουρισμοῦ, στό πλαίσιο τοῦ Προγράμματος ΕΣΠΑ «Ἀναβάθμιση Ὑποδομῶν καί Ὑπηρεσιῶν Προσκυνηματικοῦ Τουρισμοῦ».

Ὁ κ. Ὑπουργός ἀνέφερε τά δεδομένα ἀπό πλευρᾶς Ὑπουργείου καί δεσμεύθηκε ὅτι θά μελετηθοῦν οἱ προτάσεις πού ἔχουν κατατεθεῖ καί θά ἐξαντληθεῖ κάθε περιθώριο συνεργασίας μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, διά τῆς ἀρμόδιας Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τοῦ Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ, γιά τήν προβολή καί ἀνάδειξη τοῦ Πολιτισμικοῦ πλούτου τῶν Θρησκευτικῶν Μνημείων τῆς Μεγαλονήσου.

Ἡ συζήτηση πραγματοποιήθηκε σέ κλίμα ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καί κατανόησης τῶν δεδομένων, μέ κοινό στόχο τό καλύτερο δυνατό ἀποτέλεσμα γιά τήν προαγωγή τῆς Μεγαλονήσου Κρήτης ὡς προορισμοῦ Προσκυνηματικοῦ Τουρισμοῦ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ - ΜΕΛΕΤΕΣ

*Ὁ ἐκδημησας Σπυρίδων Λιονάκης,
Ἄρχων Νομοφύλαξ τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας*

Λόγος Προπεμπτικός
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Βαρθολομαίου
πρός τόν ἐκδημήσαντα Σπυρίδωνα Λιονάκη,
Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης
Ἐκκλησίας, ἐκπροσωπήσαντος τήν Α.Θ.Π.
τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον
κατά τήν Ἐξόδιον Ἀκολουθίαν αὐτοῦ
(Ι. Ν. Ἁγ. Πέτρου καί Παύλου Χανίων, 18 Ἰουλίου 2019)

Σεβασμιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κρήτης κύριε Εἰρηναῖε, Προέδρε τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἡμιαυτονόμου ὑπό τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, Σεβασμιώτατοι συναδελφοί ἐν Χριστῷ Ἱεράρχαι, Εὐλαβέστατοι πρεσβύτεροι καί διάκονοι τῶν Μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες Ὀφφικιάλιοι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, Ἐντιμότατοι Ἄρχοντες τοῦ τόπου, Ἀγαπητοί καί λίαν προσφιλέστατοι πᾶσιν ἡμῖν Σοφία καί Ἰωάννη καί Νικόλαε, ἡ τε σύζυγος καί τιμία συνοδίτις ἄχρι τῆς χθές εἰς τόν παρόντα ἀνάντη καί μάταιον βίον τοῦ ἐκλιπόντος καί τά τέκνα αὐτοῦ, Ἀδελφοί ἐν Κυρίῳ, Θλιβόμενοι μὲν κατά τό ἀνθρώπινον, λυπούμενοι δ' οὐχί ὡσπερ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα (πρβλ. Α' Θεσ. δ' 13) ἀλλά ὡς ἔχοντες τήν ἐλπίδα ἡμῶν ἐπὶ τόν Κύριον ἕως οὗ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς, συνήλθομεν σήμερον εἰς τόν Ἱερόν τοῦτον Ναόν διὰ νά προπέμψωμεν εἰς τήν αἰωνιότητα ἐν μέλος τῆς τοπικῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, τόν ἀγαπητόν μας Σπυρίδωνα Λιονάκη, Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρξαντα. Εἴθισται ἐκ παλαιοῦ παρ' ἡμῖν ὅπως εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὡς ἡ παρούσα, νά ἀπαγγέλλωμεν λόγους ἐπαινετικούς διὰ τόν ἐκλιπόντα καί τούς οἰκείους αὐτοῦ, ἐξάιροντες τήν προσωπικότητα αὐτοῦ, ἀποπειρώμενοι τοιοῦτοτρόπως ἀφ' ἑνός μὲν νά παραμυθίσωμεν τούς περιλειπομένους συγγενεῖς καί κατιόντας αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ νά προβάλωμεν, ἐν τισιν ὑπερβαλλόντως, τήν οἰανδήτινα προσφοράν αὐτοῦ. Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ὅπως μὴ πράξωμεν τοῦτο. Καί τοῦτο διότι ὀμιλοῦμεν ἐνώπιον κάλλιον ἡμῶν εἰδόντων τόν ἐπὶ γῆς βίον καί τήν πολιτείαν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν κειμένου τιμίου νεκροῦ. Ἄς ἐπιτραπῆ, ὅμως, εἰς τόν ὀμιλοῦντα νά ὀμιλήσῃ διαπιστωτικῶς ἐπὶ συγκεκριμένων γεγονότων καί πτυχῶν τοῦ βίου τοῦ ἐκλιπόντος, καί τοῦτο οὐχί πρὸς ἔπαινον καί ὠφέλειαν αὐτοῦ, οὔτος πλέον ἐν χειρὶ καί κρίσει Θεοῦ, καθὼς ὁ ἀποθανών δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας (Ρωμ. ς' 7- 8), ὡς μὴ δυνάμενος πλέον ἀμαρτῆσαι ἢ ἀγαθοποιῆσαι, ἀλλά

πρός ὄφελος πάντων ἡμῶν τῶν εἰσέτι μελῶν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας καὶ ἐλπίζοντων -ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν θὰ ἔδει ἵνα ἐλπίζωμεν ὀψως καταστῶμεν μέλη τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας. Διὰ τὸν μόλις πρό ὀλίγων ὥρων καταλιπόντα τὴν ματαιότητα τοῦ βίου τούτου καὶ μεταστάντα, προσευχητικῶς ἐλπίζομεν, ἀπὸ τῶν λυπηροτέρων ἐπὶ τὰ χρηστότερα καὶ θυμηδέστερα, ἔνθα ἀνάπαυσις καὶ χαρὰ, πιστεύομεν ὅτι ἀρμόζει τὸ παλαιοδιαθηκικόν "τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπέδωκεν ὀρθρῖσαι πρὸς Κύριον, τὸν ποιήσαντα αὐτόν, καὶ ἔναντι Ὑψίστου ἐδεήθη καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν προσευχῇ" (πρβλ. Σοφ. Σειράχ, λθ', 5). Καὶ λέγομεν τοῦτο μετὰ λόγου γνώσεως καὶ ἐξ ἰδίας ἐμπειρίας ὡς ἐκ τῆς προσωπικῆς τακτικῆς, ἂν καὶ ἐκ τοῦ μακρόθεν, μετὰ τοῦ ἐκλιπόντος ἀναστροφῆς καὶ συνεργασίας πρὸς χειρισμόν καὶ ἐπίλυσιν σημαντικῶν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ζητημάτων, ἐπ' ἀναφορᾶ καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἀρμοδιῶν ὀργάνων καὶ διαδικασιῶν. Ὁ ἀείμνηστος Σπυρίδων Λιονάκης, νομικός, δέν ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ νομικοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ ὁποῖος προσῆλθε πρὸς Κύριον ἵνα πειράξῃ Αὐτόν, εἰπὼν "Κύριε, τί ποιήσας ζῶν αἰώνιον κληρονομῆσω" (πρβλ. ι' 25), ἀλλὰ ἀπὸ πρωΐας, ὡς προανεφέρθη, ἔστρεφε τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος πρὸς Κύριον καὶ προσηύχετο πρὸς Αὐτόν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ φωτισμοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἀνατιθεμένων εἰς αὐτόν ὑποθέσεων. Καὶ τὸ καταθέτομεν αὐτὸ δημοσίᾳ, ὑπευθύνως καὶ μετὰ λόγου γνώσεως. Μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, δέν ἐχρησιμοποιοῦν τὸ λόγιον τῶν ἀρχαίων προκατόχων του Ἀθηναίων Σοφιστῶν "τὸν ἡσσονα λόγον κρείσσω ποιεῖν", ἀλλὰ προσεπάθει, ὅση αὐτῷ δύναμις, νὰ διακονήσῃ τὸν Λόγον τῆς Ἀληθείας, ποιήσας ἀναλογικὴν χρῆσιν καὶ εἰς τὸν χῶρον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης τῆς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἀκολουθηθείσης εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς θεολογικῆς σκέψεως ἀποφατικῆς μεθόδου, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἀληθῶς νομίμου, εἰς ἀναकुψάσας εὐαισθήτους ὑποθέσεις καὶ ἀπαιτούσας λεπτόν, ὑπὸ ἀγιοπνευματικόν φωτισμόν, χειρισμόν διὰ νὰ ἀχθοῦν εἰς αἴσιον, κατὰ Θεόν, πέρας. Καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς μὴ μεταθέσεως ὀρίων ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν, τιμήσας σιγῇ καὶ σιωπῇ παραδεδομένας ἀξίας, ἀγωνισθεῖς διὰ τὴν μὴ ἀλλοίωσιν αὐτῶν ἐξ ὀθνεῶν ἐπιδράσεων, ἐργασθεῖς δέ διὰ τὴν διαφύλαξιν καὶ κατοχύρωσιν τῶν ἀποφατικῶς καὶ οὐχὶ διὰ προσεγγίσεως ἐγκοσμοκρατικῆς καὶ προσκαιροῦ ἐρμηνευτικῆς μὴ ἐπιδεχομένων τοιαύτην ἐρμηνείαν παραδεδομένων, διότι ἡ τοιαύτη θὰ ἐζημίου. Διὸ καὶ ἡμεῖς δέν ἀναπτύσσομεν περαιτέρω τὴν ἐπωφελῆ καὶ λυσιτελεστάτην, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων, στάσιν ζωῆς αὐτῆν, ὀμιλοῦντες, ἄλλωστε, ἐνώπιον καλῶς ἐπισταμένων τοῦτο. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ἐκλιπὼν δέν ἐπεθύμησε δουλεῦσαι δυσὶ κυρίοις ἀλλὰ μόνῳ Θεῷ, ἀγωνισθεῖς ἰδιαίτερος νὰ μὴ καταστῇ ἕτερος

τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Πρὸς τοῦτο καὶ ἠγωνίζετο νὰ μεταποιήσῃ τὸ νομικὸν αὐτοῦ γραφεῖον εἰς πνευματικὴν παλαίστραν ἀσκήσεως εἰς τὴν ἀρετὴν, προσπαθῆσας νὰ μετατρέψῃ τὴν πολὺωρον νομικὴν ἐνασχόλησιν εἰς προσευχὴν, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἀφορμὴν δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργασίας, ὅτι τὸ ἐπέτυχεν, προασπισθεὶς ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης τὸ ὄντως Δίκαιον, τὸ Ὁραῖον, τὸ Ἀληθινόν, ἀγωνισθεὶς ἰδιαιτέρως διὰ τὰ κανονικὰ δίκαια τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν καὶ νόμῳ, ἐντὸς τῆς ἐννόμου Ἑλληνικῆς τάξεως, κατοχύρωσιν αὐτῶν. Ἀνεδείχθη τοιοῦτοτρόπως εἰς φιλόθεον, θεόφιλον καὶ θεοκίνητον διάκονον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς νομικὸν διάκονον τῆς Ἡμιαυτονόμου Ἐκκλησίας Κρήτης καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς μεζονος σημασίας ὑποθέσεις, ἀφορώσας εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ ἀπτομένας, τὰς ὑποθέσεις, τῆς θεσμικῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς καταστατικῆς κατοχυρώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι κανονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κληρουχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τῆς Μητρὸς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δὲ κατοχύρωσις αὕτη ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπὶ πλέον ὀμαλοποίησιν, κατὰ τὴν κοσμικὴν νομοθεσίαν, τῆς λειτουργίας καὶ τὴν ἔτι ἀποτελεσματικωτέραν ἐπιτέλεσιν τῆς πολυεπέδου καὶ πολυσχιδοῦς διακονίας τῶν κανονικῶν φορέων τῆς κληρουχίας ταύτης, ἀσχοληθεὶς, ὁ ἐκλιπὼν, καὶ μὲ θέματα θρησκευτικῆς ἐκπαίδευσως. Καὶ ἔπραξε πάντα ταῦτα "διανοηθεὶς ἐν νόμῳ Ὑψίστου, σοφίαν πάντων ἀρχαίων ἐκζητήσας, διηγῆσας ἀνδρῶν ὀνομαστῶν συντηρήσας", οὐδόλως δὲ φεισθεὶς ἵνα "ἀνά μέσον μεγιστάνων ὑπηρετήσῃ καὶ ἔναντι ἡγουμένου ὀφθῆ" (πρβλ. Σοφ. Σειράχ, λθ' 1-4). Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὄντολογικῶς νοητός Ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης, ἀποδώσει ἑκατονταπλασίονα τὸν μισθὸν αὐτοῦ δι' ὅσα ἀγαθὰ ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς Ἑλληνορθοδόξου ταυτότητος τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους. Ἄν καὶ δέν ἐπιθυμοῦμεν νὰ κουράσωμεν τὴν βαρυπενθοῦσαν ὀμηγυριν διὰ λόγων μακρῶν, θεωροῦμεν παράλειψιν νὰ μὴ καταθέσωμεν καὶ δημοσίως τὸ γεγονός ὅτι ἐπικοινωνοῦντες πάντοτε, ἰδιαιτέρως δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα τέσσαρα καὶ πλέον ἔτη, πρὸς αὐτὸν ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ μαθήματα ἀληθοῦς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, καθὼς εἶδομεν αὐτὸν νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὴν ἐμφανισθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀσθένειαν ἀγιοπνευματικῶς, μετὰ γενναίου ὀρθοδόξου φρονήματος, μετὰ τῆς πεποιθήσεως ὅτι καλεῖται ὅσον οὔπω νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ κοινὸν τοῦ βίου χρέος, καὶ ἐν δοξολογία τοῦ Παναγίου Ὁνόματος τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ διὰ πάντα ὅσα ἐδωρήσατο εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, κυρίως τὴν τιμίαν σύζυγον καὶ συνοδίτιν τοῦ βίου του Σοφίαν, τὴν δευτέραν φύλακα παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του ἄγγελον, ὡς ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν εἰς τὸν ὀμιλοῦντα εἰς τὴν μόλις πρό ὀλίγων ἡμερῶν τηλεφω-

νικήν μας ἐπικοινωνίαν, καί τά δύο ἐκλεκτά αὐτοῦ τέκνα Ἰωάννην καί Νικόλαον. Καί ἀντιμετώπιζε τήν ἀσθένειαν ἐπικαλούμενος πρός τοῦτο τήν βοήθειαν καί μεσιτείαν τῆς Παναγίας Ζωοδόχου Πηγῆς, τοῦ προστάτου καί ἐφόρου αὐτοῦ Ἁγίου καί τοῦ συγχρόνου Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας Πορφυρίου. Καί καταθέτομεν ἐν συνοχῇ καρδίας τήν ἐμπειρίαν ἡμῶν ταύτην πρός ὠφέλειαν καί πνευματικήν περισυλλογήν καί αὐτοκριτικήν καί αὐτοέλεγχον πάντων ἡμῶν, διότι ἄλλο τό ἀναγινώσκειν καί θεωρητικῶς ὀμιλεῖν περί τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καί ἄλλο τό ἐμπράκτως καί ὀρθοδόξως βιοῦν, πράττειν καί ἐνεργεῖν. Δέν ἐπιθυμοῦμεν, ὅμως, νά μακρύνωμεν ἔτι περισσότερο τόν λόγον. Ἐχοντες τήν τιμήν νά ἐκπροσωπῶμεν κατά τήν ὑψίστην αὐτήν στιγμήν τῆς πορείας τοῦ ἀγαπητοῦ μας Σπυρίδωνος Λιονάκη ἐπί τῆς μακαρίας ὁδοῦ τήν Α.Θ.Παναγιότητα, τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. κ. Βαρθολομαῖον, μεταφέρομεν εἰς τήν ἐρίτιμον σύζυγον τοῦ μακαριστοῦ Σοφίαν καί τά τέκνα αὐτοῦ Ἰωάννην καί Νικόλαον τάς σεπτάς Πατριαρχικάς εὐχάς ὑπέρ ἀναπαύσεως τοῦ μακαριστοῦ συζύγου καί πατρός των ἐν χώρα ζώντων, ὡς καί τήν διαβεβαίωσιν ὅτι ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός ἡμῶν Πατριάρχης θά δέηται ἀπό τοῦ Ἱεροῦ Συνθρόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπέρ τοῦ μακαριστοῦ Σπυρίδωνος, ὑψῶν σεπτάς ἱκέτιδας χεῖρας ὅπως ὁ Δομήτωρ τῆς Ἐκκλησίας ἀξιώσῃ αὐτόν τῆς αἰωνίου χαρᾶς ἐνώπιον τοῦ Θρόνου τοῦ Ἀρνίου, στεφανῶν αὐτόν ἀνθ' ὧν ἔπραξεν ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας Του, ὡς ἐνσυνείδητον καί ἀγωνιζόμενον, ἐκ τῶν τάξεων τῶν λαϊκῶν, μέλος αὐτῆς. Πεποίθαμεν δέ ὅτι καί τά ἐκλεκτά αὐτοῦ τέκνα, ὡς πατρόζοντες υἱοί, θά ἀκολουθήσουν τό παράδειγμα τοῦ ἀειμνήστου πατρός των, ἀναδεικνύμενοι καί αὐτοί, ὡς οὗτος, μέλη τίμια τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωσίας. Εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι πρός τοῦτο. Καί νῦν πεφιλημένε Ἄρχων, ἀγαπητέ Σπυρίδων, πορεύου τήν μακαρίαν ὁδόν. Πικρός ὁ χωρισμός, ὁ πρόωρος. Ἰδιαιτέρως διά τούς οἰκείους σου ἀλλά καί δι' ὅλους ἡμᾶς, τούς ἀγαπήσαντάς σε. Γλυκεῖα, ὅμως, ἡ προσμονή τῆς ἐπανασυναντήσεώς μας ὡς πολιτῶν οὐχί τοῦ προσκαιροῦ τούτου κόσμου, ἀλλά, γένοιτο, τῆς αἰωνίου καινῆς πόλεως! Εἴθε νά συναπογραφῶμεν μεταξύ τῶν μακαρίων ἐκείνων, τῶν ποιησάντων τάς ἐντολάς τοῦ Κυρίου "ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία ἡμῶν ἐπί τό ξύλον τῆς ζωῆς, καί τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωμεν εἰς τήν πόλιν" (πρβλ. Ἀποκ. κβ' 14). Ἀμήν.

Ἐπικήδειος Λόγος,
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου
κ.κ. Δαμασκηνοῦ,
πρός τόν ἐκδημήσαντα Σπυρίδωνα Λιονάκη,
Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης
Ἐκκλησίας

«Καί οἱ νεκροί ἀναστήσονται πρῶτον»

Ὅντως, Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Σμύρνης κ. Βαρθολομαῖε, ἐκπρόσωπε τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, τίμιο Πρεσβυτέριο, πενθηφόρε λαέ τοῦ Θεοῦ, οἱ νεκροί ἀναστήσονται πρῶτον κατά τήν ῥῆσιν τοῦ Ἀποστόλου.

Σ' αὐτήν τήν ζώην, τήν αἰώνιον, τήν μακαρίαν, ὅπου «οὐκ ἔστι πόνος, ὀδύνη, λύπη ἢ στεναγμός», μέ βαθυτάτην συγκίνησιν, μέ αἰσθήματα θερμῆς ἀγάπης, μέ διαπύρους προσευχάς καί ιεράς ψαλμωδίας, προπέμπομεν σήμερον τόν πολυαγαπητό μας Ἄρχοντα Νομοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τόν ἄνθρωπον, τόν φίλον, τόν συνεργάτην, τόν συμπολίτην, τόν Δικηγόρον, τό στήριγμα τῆς οἰκογενείας του, Σπυρίδωνα Λιονάκη. Καί εἶναι ὄντως οἰκονομία Θεοῦ, ἀνήμερα τῆς Ἁγίας Μαρίας τήν ὁποίαν τόσον διηκόνησεν, καί μετά τήν Θ. Κοινωνίαν πού ἔλαβεν ἀφήκεν τό πνεῦμα του εἰς τάς ἀγκάλας τοῦ οὐρανοῦ.

Ἄριστος συνεργάτης τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, σοβαρός, εὐπρεπής, συνεπής, εὐσυνείδητος, ἔτερπε καί εἴλκυε τούς πάντας εἰς μίαν ἀπό καρδίας πνευματικήν συνύπαρξιν.

Ἡ πρός Κύριον ἐκδημία τοῦ ἀγαπητοῦ καί φιλάτου συνεργάτου Ἄρχοντος Νομοφύλακος τῆς Ἁγ. καί Μεγ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας Σπυρίδωνος Λιονάκη, ἐβύθησεν τήν τοπικήν Ἐκκλησίαν καί τήν κοινωνίαν εἰς βαθύτατον πένθος κατ' ἄνθρωπον.

Οὐδεὶς ἐπερίμενε τήν ἐξέλιξιν ταύτην. Παρά τά προβλήματα τῆς ὑγείας πού ἀντιμετώπιζε τελευταίως, ἐξούσαμε μέ τήν ἐλπίδα ὅτι τελικῶς θά ἐπανεέλθη ἐκ νέου εἰς τήν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κοινωνίας, τῆς Οἰκογενείας του.

Ἴσως, ὁ μόνος πού ἐπερίμενε ταύτην τήν ἐξέλιξιν ἦτο ὁ ἴδιος ὅπου διαισθάνθη τήν πρός Κύριον ἐκδημία του. Διά τοῦτο καί πρὶν τήν ἐκδημίαν του, ἀφοῦ προητοίμασεν τήν σύζυγόν του καί τά παιδιά του, προσευχητικῶς

μέ παρρησίαν ἔλεγεν: «Ὅ,τι θέλει ὁ Θεός» ἀφήνοντας τόν ἑαυτό του, λόγῳ καί ἔργῳ, εἰς τήν πρόνοιαν καί εἰς τήν χάριν τοῦ Θεοῦ.

Ἐπῆρξεν παιδί τοῦ Χωρίου Μουζουρᾶ καί ἀνετράφη πλησίον τοῦ συγγενοῦς του Μακαρίου Ἱερομονάχου πλησίον δύο Μοναστηρίων τοῦ Ἀκρωτηρίου. Ἦτο ἕν ἀπό τά χιλιάδες παιδιά πού εἰς τόν ἀπόηχον τοῦ Πολυτεχνείου, ἔνωσαν τήν ἀνάγκην νά ὀνειρευτοῦν ἕναν νέον κόσμον καί τήν δύναμιν νά ἀλλάξουν τήν ζωήν τους, μέσα ἀπό συλλογική δρᾶσιν, νά σταματήσουν ἀπογοητεύσεις καί ἀδικίας, λές καί τόν διακατεῖχε μία ἰσχυρά ἱστορική αἰσιοδοξία. Τόν χαρακτήριζεν παιδιόθεν ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τήν Ἐκκλησίαν, τήν παράδοσιν καί τήν οἰκογένειαν, ἰδανικά, τά ὅποια εἶχεν ὡς βασικούς πυλῶνας διά τό σήμερον καί τό αὔριον, διά τό ἀνθρώπινον πρόσωπον, διά τήν ἰσότητά, τήν δικαιοσύνην, τήν ἐλευθερίαν.

Αὗται αἱ ἀρεταί προσέδωσαν εἰς τόν ἀλήστου μνήμης φίλον καί συνεργάτην τήν βιουμένην αἴσθησιν ἑνός συλλογικοῦ προσδιορισμοῦ καί προσωπικῆς ἀναζητήσεως, πού ἠκολούθησεν ἕως ἐσχάτων ἀπό τά ἔτη τῆς ἀθωότητος ὡς ἰσχυρά θεμέλια ἀξιῶν πού ἐπηρεάζουν τήν ὑποψιασμένην ζωήν τῶν ἀνθρώπων.

Σεβαστικώτατος πρός τούς πάντας, ἐκέρδισεν μέ τήν εὐγένειαν τοῦ ἡθους του καί τῆς ἐπιστήμης του τήν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καί τήν πατρικήν ἀγάπην τόσο τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, τήν ἀγάπην τῆς Σεπτῆς Ἱεραρχίας τῆς ἐν Κρήτῃ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ Δικαστικοῦ καί Δικηγορικοῦ σώματος τῆς πόλεώς μας καί οὐχί μόνον, τῆς Κοινωνίας τῆς πόλεώς μας γενικότερον.

Πρότυπο καί παράδειγμα καλοῦ συναδέλφου εἰς τό δικαστικόν Σῶμα, ὑπῆρξεν σεμνός πρός τούς γεροντοτέρους, πατρικός πρός τούς νεωτέρους, εὐγενής πρός πάντας.

Ἐντιμώτατος οἰκογενειάρχης, ἀξιοπρεπής, ἔχων τήν καλήν μαρτυρίαν ὅλης τῆς πόλεώς μας διά τήν ἐξαιρετον οἰκογένειάν του, τήν ὅποια ἐδημιούργησεν μέ εὐσέβειαν, τήν ἐκράτησεν μέ πίστιν, ἐγαλούχησεν τά τέκνα αὐτοῦ ἐν παιδείᾳ καί νοθεσίᾳ Κυρίου, μαζί μέ τήν ἡγαπημένην του ὁμόζυγον Σοφίαν. Ἐπῆρξεν ἕν ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων καί προσφιλεστέρων μελῶν τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας καί κοινωνίας.

Εὐγενής, ἀξιοπρεπής, ἔντιμος, μέ πλουσιωτάτην γνῶσιν τῆς θύραθεν καί χριστιανικῆς σοφίας, εἰς βαθμόν πού ὁ λαός γνωρίζει καλῶς, δι' ὃ καί ἐκτιμᾷ καί ἐπιβραβεύει τούς τιμίους ἀνθρώπους, αὐτούς πού αἴρουν σεμνοπρεπῶς τά σκῆπτρα τῆς κοινωνίας. Τό ἐπιβεβαιώνει ἡ παρουσία πλειάδος Ἀρχιερέων καί πρεσβυτέρων καί τοσοῦτου πλήθους ἀνθρώπων ἐρχομένων πανταχόθεν.

Εὐλογημένη ἡ πατριά του, οἱ γονεῖς του πού προσέφερον τόν Σπύρο εἰς τήν κοινωνίαν μας.

Ἡ ἐξάϊρετος οἰκογένειά του εἶναι ὑπερήφανος διὰ τόν καλόν σύζυγον, πατέρα, παπποῦ, ἀδελφό καί συγγενῆ τους. Θά τόν θυμοῦνται πάντοτε ὡς καλοπροαίρετον καί ὡς καλοκάγαθον ὅποια κι ἄν ἦτο αἱ ἐξωτερικά συνθῆκαι.

Ὡς ἐπίσκοπός του τόν εὐχαριστῶ διὰ ὅλα. Διὰ τήν ὑπακοήν του, διὰ τήν ὑπομονήν του. Τόν εὐχαριστῶ δι' αὐτό πού ἦταν καί διὰ τό μεγάλο ἔργο πού προσέφερεν ὡς Νομικός Σύμβουλος ἄνευ προβολῆς.

Τόν εὐχαριστῶ διὰ τήν ἀγάπη του. Ἦτο συγκοινωνός τῶν παθημάτων, τῶν πειρασμῶν καί τῶν δοκιμασιῶν μου.

Τά Μοναστήρια τόν εὐγνωμονοῦν διὰ τās ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς τό Νομικόν ἔργον, ὁ ΟΔΜΠ καί πολλοί ἄνθρωποι πού ἀνιδιοτελῶς τούς διακονοῦσε μέ τās νομικάς ὑπηρεσίας του. Ποτέ δέν ἔλαβεν χρήματα ἐκ τῆς διακονίας του εἰς τήν Ἐκκλησίαν.

Καί τώρα ὁ ἀείμνηστος ἐξέλιπε ἀπό τήν ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων. Κατέλιπε τούς δερματίνους χιτῶνας, ἀφῆκεν τήν μέλαινα καί ζοφώδη τοῦ βίου θάλασσαν. Μετέστη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἀγῶνος εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς εὐφροσύνης. Ὡς ἀποσκευάς του ἔλαβεν τήν ὀρθόδοξον πίστιν, τήν ἀκάματον διακονία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τό διακριτικόν του ὕφος, τή φιλαδελφία του, τήν ἀγάπην του καί τήν προσήνειάν του πρὸς ὅλους.

Ὡς τελευταία του πολῦτιμον ἀποσκευήν ἔφερεν τό ὕστατο ἄθλημα τῆς ὀδυνηρῆς ἀσθενείας, εἰς τό ὅποιον ἠγωνίσθη μέ θαυμαστή καρτερία, γενναιότητα καί δοξολογική διάθεση, ζητώντας τās προσευχάς ὄλων. Ἀνήλθε τόν Γολγοθᾶ του μέ θάρρος, τό ὅποιον ἀντλοῦσε ἀπό τήν ἀκράδαντον πίστιν καί ἐλπίδα του εἰς τόν Ἀναστάντα Χριστό. Ἐδίδαξεν μέ τό παράδειγμά του τήν πνευματική ἀνδρεία, τήν ἰλαράν ὑπομονήν, τήν ἥρωϊκὴν ὄντως εὐχαριστίαν μέσα εἰς τούς πόνους καί τās ἀγωνίας του. Ἐβίωνεν καί προέβαλεν βιωματικῶς μέ τό προσωπικόν του μαρτύριον, τούς βίους, τās ἀρετάς καί τά μαρτύρια τῶν Ἁγίων. Το παράπονό του ἦτο ὅτι ἤθελεν νά ζήσῃ διὰ νά διακονήσῃ εἰσέτι τήν Ἐκκλησία.

Τό κύκνειο ἄσμα του τήν ὕστατη ἰκμάδα τῆς φθίνουσας ζωῆς του ἦτο νά ἐτοιμάσῃ τήν τελευταίαν του κατοικίαν, ὡσάν νά εἶχεν τή διαίσθησιν ὅτι ὁ Γολγοθᾶς συνεχίζεται καί μετ' οὗ πολὺ θά τόν ἀναγενήσῃ εἰς τή ἰδικήν του προσδοκίαν τῆς ἀναστάσεως.

Αὐτόν τόν ξεχωριστό ἄνθρωπο, πού ἔζησεν, οὐχί μόνο εὐχόμεθα καί προσευχόμεθα, ἀλλά καί διατηροῦμε τή βεβαίαν ἐλπίδα πὼς θά τόν ἀναπαύσει ὁ Θεός «ἐν χώρᾳ ζώντων... ὅπου ἦχος καθαρὸς ἐορταζόντων». Θά βλέπῃ τόν Θεόν οὐχί ἐν ἐσόπτρῳ καί ἐν αἰνίγματι, οὐχί ὡς εἰκόνα, ἀλλά πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θά παρίσταται ἐνώπιον τοῦ Θρόνου τῆς Με-

γαλωσύνης, περί τόν Ὅποιον χίλια χιλιάδες καί μύρια μυριάδες Ἁγίων Ἀγγέλων ἀενάως παρίστανται καί δοξολογοῦν.

Εἰς τόν θεῖον αὐτόν Χορόν εἶθε καί ὁ μακάριος ἀδελφός νά καταταχθῆ, ἐνώνοντας τήν φωνήν του μέ αὐτάς τῶν Ἀγγελικῶν Δυναμῶν, ὑμνο-λογῶντας τόν Κύριο τῆς Δόξης, τόν Ὅποιον παιδιόθεν ἠγάπησεν καί ὑπ-ρέτησεν ἐδῶ εἰς τήν γῆν. Καί Ἐκεῖνος, ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, ὁ Ὄν καί ὁ Ἦν καί ὁ Ἐρχόμενος, νά τόν ὑποδεχθῆ εἰς τήν αἰώνιον καί μόνιμον πατρίδα, πραῦνοντας τόν δικαιολογημένο πόνο τῆς εὐλογημένης οἰκογενείας του, ὅπως κατέπαυσεν τόν θρῆνον τῶν Μυροφόρων μέ τήν Ἀνάστασιν Του.

Ὁ προσφιλέτης μας Σπυρίδων Λιονάκης δέν χωρίζεται ἀπό ἐμᾶς. Ἐξακο-λουθεῖ νά παραμένῃ μέ τούς ἀγαπημένους οἰκείους του καί μέ ὅλους μας «ἐν ἐτέρῳ μορφῇ»... Τό ὄνομά του εἶναι γραμμένο εἰς τās καρδίας μας. Αἱ εὐχαί μας τόν συνοδεύουν εἰς τόν θρόνον τῆς Παναγίας Τριάδος. Εἴη σου ἡ μνήμη αἰωνία φίλτατε φίλε καί ἀδελφέ.

Ὁ ἅγιος νεομάρτυρας Μύρων ὁ ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης
(20 Μαρτίου)
τοῦ Γεωργίου Στριλιγκᾶ,
Συντονιστὴ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἔργου Θεολόγων

Εἰσαγωγή

Ὁ ἅγιος νεομάρτυρας Μύρων ἔζησε στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης, ὅπου καί μαρτύρησε, κατά τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ 18ου αἰώνα. Ἡ ἐποχή τοῦ μάρτυρα ὑπῆρξε ταραχώδης, καθ' ὅσον οἱ συνθηκῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ἡρακλείου καί γενικότερά τῆς Κρήτης ἦταν δύσκολες ἐξαιτίας τῶν βιαιοτήτων τῶν Τούρκων. Τό μαρτύριό του ἀναφέρεται ἀπό πολύ νωρίς στίς συναξαριακές πηγές τῆς ἐποχῆς, παρά τό ὅτι δέν διασώθηκαν πολλές ἱστορικές πληροφορίες γιά τό πρόσωπο καί τή ζωή του. Ἡ τιμή πρὸς τόν ἅγιο, ἐνῶ εἶχε παλιότερα παραμεληθεῖ στή συλλογική μνήμη, ἀναβιώνει ξανά κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες στή λαϊκή παράδοση. Στό πλαίσιο αὐτό, ἐκτός ἀπό τίς λατρευτικές καί τιμητικές ἐκδηλώσεις ἀπό τοὺς πιστοὺς, ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀρκετά ἀγιολογικά βιβλία μέ ἀναφορὲς στόν ἅγιο.

Στὴν παροῦσα σύντομη ἐργασία γίνεται μία προσπάθεια διερεύνησης τῶν συναξαριακῶν πληροφοριῶν γύρω ἀπὸ τόν βίο καί τό μαρτύριο τοῦ ἁγίου. Παράλληλα, ἀνιχνεύεται τό ἱστορικό πλαίσιο τῆς ἐποχῆς του καί ἀποτιμῶνται οἱ ἱστορικές, οἱ τοπογραφικές καί οἱ λοιπές πληροφορίες πού ἐντοπίζονται στίς συναξαριακές πηγές. Τέλος, προσεγγίζονται οἱ τιμητικές ἐκδηλώσεις γιά τόν ἅγιο μέσα στήν Ἐκκλησία, ὅπως ἀποτυπώνονται κυρίως στήν εἰκονογραφία καί τὴν ὕμνογραφία τοῦ ἁγίου. Στό τέλος, ἐκτίθενται σύντομα συμπεράσματα.

1. Οἱ συναξαριακές πηγές γιά τόν μάρτυρα

Γιά τόν βίο καί τό μαρτύριο τοῦ ἁγίου νεομάρτυρα Μύρωνος σώζονται ἐλάχιστες πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν κυρίως στήν καταγωγή του καί στόν πατέρα του, στό ἐπάγγελμά του, στίς ἀρετές πού τόν κοσμοῦσαν, καθὼς ἐπίσης στά τοῦ μαρτυρίου του. Δέν ἔχουν διασωθεῖ πληροφορίες γιά τὴν ταφή του καί τίς τιμές μάρτυρα πού τοῦ ἀπέδωσαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐπιπλέον, ἀγνοοῦμε πού τάφηκε καί πού βρίσκεται σήμερα τό λείψανό του. Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ πληροφορίες οἱ ὁποῖες σώζονται καταγράφτηκαν ἀπὸ πολύ νωρίς, μᾶλλον λόγω τῆς σπουδαίας φήμης πού ἀπέκτησε ὁ ἅγιος.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης (1749-1809) ἐντάσσει τό μαρτύριο τοῦ

άγιου στό *Νέον Μαρτυρολόγιον*, τό όποιο γράφει τό 1794 καί έκδίδει για πρώτη φορά τό 1799, δηλαδή μόλις έξι χρόνια μετά τό μαρτύριο του άγιου¹. Είναί άγνωστο πώς ό άγιος Νικόδημος πληροφορήθηκε τό μαρτύριο του Μύρωνος. Πάντως, φαίνεται ότι οι έξελίξεις τον προλαβαίνουν συνεχώς, άφοϋ στό προοίμιο του έργου, αναφέρει ότι ή Έκκλησία «κατά τό ένεστός έτος (δηλαδή τό 1794) εις διάστημα έννέα μηνών, είδεν ότι ήνθησαν εις τον νοητόν της παράδεισον, ως ρόδα έρυθρά καί εϋοσμα, πέντε νέοι μάρτυρες, έν διαφόροις τόποις άθλήσαντες»². Ό ίδιος συγγραφέας στον *Συναξαριστή των Δώδεκα Μηνών του Ένιαυτού*, που έγραψε άργότερα, αναφέρει επίσης την έορτή του άγιου στις 20 Μαρτίου, μέ τή φράση: «Ό άγιος νεομάρτυς ΜΥΡΩΝ ό Κρης, ό μαρτυρήσας έν Κρήτη κατά τό αψ'γ' (1793) άγχόνη τελειούται». Σέ παραπομπή αναφέρει: «Τό μαρτύριον αύτου όρα εις τό νέον Μαρτυρολόγιον»³.

Τό 1808 έκδίδεται τό *Όνομαστικόν Πανάγιον*, του μοναχού Χριστοφόρου, όπου αναφέρεται ή μνήμη «Μύρωνος Νεομάρτυρος του Κρητός», παρέμποντας «Εις μαρτυρολόγιον», για περισσότερες πληροφορίες ως προς τό μαρτύριο, προφανώς έννοώντας τό *Νέον Μαρτυρολόγιον* του Νικοδήμου του Άγιορείτου⁴.

Όλοι οι έπόμενοι, οι όποιοι παραθέτουν τον βίο του μάρτυρα σέ διάφορα έορτολόγια καί συναξαριστές, ουσιαστικά ακολουθούν τή διήγηση του *Νέου Μαρτυρολογίου* του Νικοδήμου του Άγιορείτου⁵.

¹ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον, ήτοι Μαρτύρια των νεοφανών μαρτύρων των μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως κατά διαφόρους καιρούς καί τόπους μαρτυρησάντων. Συνταχθέντα έκ διαφόρων συγγραφέων* (α' έκδοση: Βενετία 1799), έκδ. Φ. Καραμπίνη - Κ. Βαφά, Άθήνα 1856, σσ. 216-217. Βλ. καί ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον, δηλαδή μαρτύρια των νεοφανών Μαρτύρων*, άπόδοσι στη νεοελληνική, έκδ. Συνοδία Σπυρίδωνος ιερομονάχου, Ίερά Καλύβη «Άγιος Σπυρίδων Α'», Νέα Σκήτη - Άγιον Όρος 2012, σσ. 238-240.

² ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ό.π., σ. 8.

³ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστής των δώδεκα μηνών του ένιαυτού*, τ. Β', έκδ. Θ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Άθήνα 1868, σ. 46.

⁴ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ (ΜΟΝΑΧΟΥ), *Όνομαστικόν Πανάγιον*, έκδ. Δημ. Καρυτζιώτου, Βενετία 1808, σ. 42.

⁵ Ένδεικτικά: Χρ. Παπαδοπούλου (Άρχιεπ.), *Οί Νέοι Μάρτυρες*, Άθήνα 1922, (Άνατύπωσις έκ του ΣΤ' τόμου του Πανελ. Λευκώματος της Έθνικής Έκατονταετηρίδος), σ. 43. ΤΙΤΟΥ ΣΥΛΛΗΓΑΡΔΑΚΗ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ), *Κρητικόν Λειμωνάριον*, Άθήνα 1984, σσ. 270-280. *Κρητικόν Πανάγιον, ήτοι Άκολουθία Πάντων των έν Κρήτη Αγίων*, έκδ. Ίεράς Έπαρχιακής Συνοδου της Έκκλησίας Κρήτης, τόμος Β',

2. Ο βίος και τό μαρτύριο

Σύμφωνα μέ τή διήγηση τοῦ *Νέου Μαρτυρολογίου*⁶, ὁ ἅγιος νεομάρτυρας Μύρων καταγόταν ἀπό τήν πόλη τοῦ Ἡρακλείου, ἡ ὁποία τότε ὀνομαζόταν Κάντια (Χάνδακας καί τουρκιστί: Kandiyе), καθώς ἐπίσης Μεγάλο Κάστρο. Προερχόταν ἀπό εὐγενεῖς καί εὐσεβεῖς γονεῖς καί τό ὄνομα τοῦ πατέρα του ἦταν Δημήτριος. Ἀσκοῦσε τό ἐπάγγελμα τοῦ ράφτη καί ἦταν ἄγαμος. Ἀπό τά παιδικά χρόνια τόν χαρακτήριζαν πολλές ἀρετές, ἦταν συνετός, φρόνιμος καί τόν κοσμοῦσαν οἱ ἀρετές τῆς σεμνότητος καί τῆς σωφροσύνης. Ἀγαποῦσε ἐπίσης τήν ἀρετή τῆς παρθενίας.

Οἱ Τοῦρκοι πού ἦταν γείτονες στό ἐργαστήριό του τόν φθονοῦσαν γιά τίς ἀρετές του καί ἐπειδή ὁ Μύρων ἀπόφευγε τίς συναναστροφές μαζί τους μηχανεύθηκαν τή συκοφάντησή του. Βρῆκαν ἕνα νεαρό τουρκόπουλο τό ὁποῖο ἔπεισαν νά μαρτυρήσει ὅτι τό βίασε. Ὁ Μύρων συλλήφθηκε, ἀμέσως, ἀπό γείτονες Ὁθωμανούς, οἱ ὁποῖοι τόν ὀδήγησαν στόν ἱεροδικαστή τῆς πόλης.

Κατά τήν ἀνάκριση ὁ Μύρων ἀρνήθηκε τίς κατηγορίες. Οἱ συκοφάντες καί ψευδομάρτυρες ἰσχυρίζονταν ὅτι ψεύδεται καί ζητοῦσαν ἢ νά γίνει Τοῦρκος ἢ νά θανατωθεῖ. Ὁ δικαστής τόν ἀπειλήσε μέ θανατική καταδίκη, δίνοντάς του ὡς ἐναλλακτική ἐπιλογή νά ἀλλαξοπιστήσῃ, γιά νά ἀποφύγει τόν θάνατο. Ὁ ἅγιος ἀπάντησε ὅτι δέν ἀρνεῖται τήν πίστη του καί τόν Χριστό καί ὅτι εἶναι ἕτοιμος νά ἀντιμετωπίσει τά πάντα γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, συμπληρώνοντας ὅτι Χριστιανός γεννήθηκε καί Χριστιανός θέλει νά πεθάνει. Ὁ δικαστής διέταξε τόν ξυλοδαρμό τοῦ ἁγίου καί στή συνέχεια τή φυλάκισή του. Ὁ μάρτυρας ὑπέμεινε μέ γενναιότητα καί ἀδιαμαρτύρητα τά βασανιστήρια αὐτά.

Ἀκολούθησε δεύτερη ἀνάκριση τοῦ ἁγίου ἀπό τόν δικαστή, μέ παρουσία τῶν ἴδιων ψευδομαρτύρων. Ὁ δικαστής προσπάθησε νά τόν μεταπείσει μέ δελαστικές ὑποσχέσεις καί ἀπειλές, ἀναφέροντας ὅτι στήν περίπτωση πού θά ἄλλαζε πίστη θά ἔπαιρνε πολλά δῶρα καί προειδοποιώντας ὅτι ἐάν ἐπιμείνει θά θανατωθεῖ μέ ἐπώδυνο καί ἄτιμο θάνατο. Ταυτόχρονα, πολλοί Τοῦρκοι πού παρευρίσκονταν προσπάθησαν νά τόν δελεάσουν, λέγοντάς

⁶ Ἡράκλειο 2001, σσ. 160-170. Χρ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ (ΑΡΧΙΜ.), *Ἀγιολόγιο καί Ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης*, ἐκδ. Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἀθήνα 2015, σ. 48. ΕΜΜ. ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ (ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ), *Συναξάριον πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἐν Κρήτῃ διαλαμψάντων*, ἐκδ. Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, Ἡράκλειο 2004, σ. 37. Χρ. ΤΣΟΛΑΚΙΔΗ, *Ἀγιολόγιο τῆς Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Χ. Τσολακίδη, Ἀθήνα ²2001, σ. 251.

⁶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ὁ.π., σσ. 216-217.

του να λυπηθεί την όμορφιά και τή νεότητά του και να γίνει μουσουλμάνος, για να ζήσει ένδοξη και εύτυχισμένη ζωή. Ο Μύρων παρέμεινε σταθερά άμετάπειστος, λέγοντας ότι γεννήθηκε Χριστιανός και ότι θέλει να πεθάνει Χριστιανός. Μετά από αυτό, ο δικαστής άνακοίνωσε τήν τελική απόφαση, πού ήταν θανατική εκτέλεση με άπαγχονισμό.

Άκολούθησε ή πορεία του μάρτυρα, με τη συνοδεία των δημίων του, προς τόν τόπο του μαρτυρίου, πού βρισκόταν έξω από τά τείχη του Κάστρου. Κατά τή διαδρομή, ο Μύρων χαιρετούσε όσους συναντούσε, ζητώντας τους συγχώρηση και δίνοντας και αυτός συγχώρηση σε όλους. Τή φρικώδη πομπή ακολουθούσε και ο πατέρας του, ό οποίος βρισκόταν στή ζωή.

Όταν έφθασαν στον τόπο τής εκτέλεσης, ό μάρτυρας ζήτησε άδεια να άποχαιρετήσει τόν πατέρα του. Πήγε κοντά του, έσκυψε και του καταφίλησε τά πόδια και τά χέρια. Ζήτησε τήν εύχή του και τόν παρηγόρησε λέγοντας ότι οί κατηγορίες είναι ψευδείς και ότι τόν κατηγορήσαν άδιστα. Στή συνέχεια, έπέστρεψε στους δημίους του λέγοντάς τους να προχωρήσουν σε όσα πρέπει να κάνουν.

Οί δήμιοι πέρασαν στον λαίμο του τό σχοινί τής άγχόνης και τόν κρέμασαν. Σύμφωνα με τήν κεφαλίδα του συναξαρίου του, ό άγιος μαρτύρησε στις 20 Μαρτίου του έτους 1793.

Τόν θάνατο του άγιου συνόδευσε ένα θαυμαστό γεγονός, τό όποιο αντίληφθηκαν οί Τούρκοι φύλακες τής πόρτας του Κάστρου και τό ανέφεραν σε πολλούς ανθρώπους. Σύμφωνα με αυτή τή μαρτυρία, τήν ίδια βραδιά μετά τήν εκτέλεση του άγιου, είδαν ένα ούράνιο φώς να κατεβαίνει και να φωτίζει τό άπαγχονισμένο λείψανό του. Όταν οί Χριστιανοί πληροφορήθηκαν αυτό τό γεγονός δόξασαν τόν Θεό πού τιμά και δοξάζει τους άγιους του.

3. Τό ιστορικό πλαίσιο τής έποχής του μάρτυρα

Η Κρήτη έπεσε όριστικά στα χέρια των Τούρκων μετά τήν άλωση του Χάνδακα (1669), πού ήταν ή πρωτεύουσα του νησιού κατά τήν ένετοκρατία. Όπως κατά τήν προγενέστερη περίοδο, έτσι και τώρα, οί Κρήτες δέν έπαυσαν να άντιστέκονται και να διεκδικούν τήν έλευθερία τους. Ο 18ος αιώνας σημαδεύτηκε από τόν ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1787-1792 και στο πλαίσιο αυτού του πολέμου τήν έπανάσταση του 1770, ή όποία είχε ως τραγική κατάληξη τή σύλληψη του Ιωάννη Βλάχου (Δασκαλογιάννη), άρχηγού τής έπανάστασης στην Κρήτη, ό όποιος εκτελέστηκε με φρικτό θάνατο στο Ηράκλειο, στις 18 Μαρτίου 1771⁷.

⁷ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Ο ρωσοτουρκός πόλεμος του 1787-1792 και οί έπιπτώσεις

Μετά την άλωση του Χάνδακα, αρχικά, οί Τούρκοι διατήρησαν τό διοικητικό σύστημα τών Βενετών. Πολύ σύντομα προχώρησαν σέ διοικητική καί στρατιωτική αναδιοργάνωση του νησιού. Έτσι, συγκροτήθηκε ή διοικητική περιφέρεια (Έγιαλέτι) τής Κρήτης, μέ πρωτεύουσα καί διοικητικό κέντρο τόν Χάνδακα, τήν όποία χώρισαν σέ τρία διαμερίσματα (πασαλίκια, σαντζάκια): Τής ανατολικής Κρήτης (Ηρακλείου, Λασιθίου), του Ρεθύμνου καί τών Χανίων. Τόν διοικητή κάθε διαμερίσματος (σαντζάκ βέη) διόριζε ό σουλτάνος. Ό πασάς του Χάνδακα ήταν ιεραρχικά άνωτερος καί έφερε τόν τίτλο του σερασκέρη (άρχιστρατήγου). Κάθε πασάς διοικούσε μέ τή βοήθεια ιδιαίτερου συμβουλίου (διβανίου), στό όποίο έλάμβαναν μέρος, εκτός από τόν πασά, ό καδής (ιεροδικαστής), ό μουφτής (έρμηνευτής του ιερού νόμου), ό διοικητής τών γενιτσάρων καί ό άρχηγός τών στρατιωτικών ταγμάτων. Τήν ευθύνη γιά τήν εκτέλεση τών αποφάσεων είχε ό σέρτουρνας (άρχιαστυνόμος). Αυτή ή όργάνωση τής διοίκησης διατηρήθηκε μέχρι τό 1867⁸.

Τό σύστημα τής δικαιοσύνης άπέρρεε από τίς διατάξεις του ιερού νόμου του Κορανίου (σαρία). Στην πρωτεύουσα κάθε νομού τής Κρήτης λειτουργούσε ιεροδικείο (mahkeme) μέ υπεύθυνο ιεροδικαστή (καδή). Σύμφωνα μέ σωζόμενη καταχώριση στό άρχείο του ιεροδικείου, τό έτος 1720, τό ιεροδικείο τής πόλης βρισκόταν στή συνοικία του τζαμιού τής Βαλιντέ Σουλτάν Τουρχάν Χαντιτζέ (πρώην ναού του Σωτήρος) καί υπαγόταν στά βακούφια του τζαμιού του Ντεφερντάρ Άχμέτ Πασά⁹. Η θέση του υπολογίζεται στή λεγόμενη αγορά του άγά τών γενιτσάρων Άμπντουραχμάν Άγά, στή σημερινή οδό 1866¹⁰. Ό καδής είχε ευρύτερες άρμοδιότητες καί έτσι εκτός από τίς ποινικές υποθέσεις δικάζε, έπίσης, άστικές καί θρησκευτικές. Η άμοιβή του καδή προερχόταν από τά δικαστικά έξοδα που βάρυναν

στους Έλληνες», στην *Ιστορία του Έλληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', έκδ. Έκδοτική Άθηνών, Άθήνα 1980, σ. 88.

⁸ Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, «Η τουρκοκρατία στην Κρήτη (1669-1898)», στό *Κρήτη, Ιστορία καί Πολιτισμός*, έπιστ. έπιμέλεια Ν. Παναγιωτάκης – έκδοτική φροντίδα Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, έκδ. Συνδέσμου Τοπικών Ένώσεων Δήμων καί Κοινοτήτων Κρήτης, Ηράκλειο 1988, σσ. 336-337 καί Ιω. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, «Τό έγιαλέτι τής Κρήτης», στην *Ιστορία του Έλληνικού Έθνους*, τ. ΙΑ', έκδ. Έκδοτική Άθηνών, Άθήνα 1980, σσ. 105-106.

⁹ Ν. ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗ, *Μεταφράσεις τουρκικών ιστορικών έγγραφων άφορώντων εις τήν ιστορίαν τής Κρήτης*, Δ', Έγγραφα τής περιόδου έτών 1715-1752 (*Εγίρας 1127-1165*), Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Ηράκλειο 1984, σσ. 97 καί 274.

¹⁰ Ζ. ΠΡΑΚΤΙΚΙΔΗ, *Χωρογραφία τής Κρήτης, συνταχθεΐσα τώ 1818*, Ηράκλειο, Τεχνικό Έπιμελητήριο Ελλάδος-Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, Ηράκλειο 1983 (έπανέκδοση), σ. 47.

τούς καταδικαζόμενους. Ἡ διαδικασία ἐκδίκησης ἦταν ἀπλή. Οἱ μάρτυρες κατέθεταν ἐνόρκως, σύμφωνα μέ τή θρησκεία τους. Τό δικαστήριο εἶχε τή δυνατότητα νά ἐπιβάλλει διάφορες ποινές, ὅπως φυλάκιση, ξυλοδαρμό, δήμευση τῆς περιουσίας, ἀκόμη καί τήν ἐσχάτη τῶν ποινῶν, δηλαδή τή θανατική ἐκτέλεση¹¹. Οἱ σωματικές τιμωρίες καί οἱ ἐκτελέσεις γίνονταν δημόσια γιά παραδειγματισμό.

Οἱ Τούρκοι διατήρησαν τήν ἐνετική ὀνομασία (Candia) τῆς πόλης τοῦ Χάνδακα (Kandiye). Ἡ πόλη περιβαλλόταν ἀπό τά ἐνετικά τείχη, ἐντός τῶν ὁποίων βρισκόταν οἱ διοικητικές ὑπηρεσίες, οἱ στρατιωτικές ἐγκαταστάσεις, τά ἐμπορικά καταστήματα καί οἱ κατοικίες τοῦ κόσμου. Ἐνας μεγάλος δρόμος διέσχισε τήν πόλη ἀπό τά ἀνατολικά πρὸς τά δυτικά, ὁ ὁποῖος σχεδόν συμπίπτει μέ τή σημερινή λεωφόρο *Δικαιοσύνης-Καλοκαιρινοῦ* (*Strada Larga* τῶν Ἐνετῶν ἢ ἀλλιῶς *Πλατιά Στράτα* κατά τήν τουρκοκρατία καί μετὰ), ὁ ὁποῖος συγκέντρωνε καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων τῆς πόλης.

Ἡ κατάληψη τῆς πόλης ἀπό τούς Τούρκους (1669) τήν ὀδήγησε σέ δημογραφική κάμψη. Στά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα, πολλοί ξένοι περιηγητές περιγράφουν τήν οἰκτρή κατάσταση τῆς πόλης, ἡ ὁποία εἶχε πληθυσμό μόλις 2.000 Τούρκους, 800 Ἑλληνες καί 1000 Ἑβραίους. Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ πόλη ἄρχισε βαθμιαία νά ἀναπτύσσεται ξανά. Στά χρόνια τοῦ μάρτυρα, ἡ πόλη ἦταν ἓνα σύγχρονο ἀστικό κέντρο, μέ ἀστική ζωή, ἐμπορικό κέντρο καί ἐμπορικό λιμάνι.

Ὁ πληθυσμός τῆς Κρήτης στό τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα ὑπολογίζεται σέ 200.000 Ἑλληνες καί 150.000 Τούρκους. Λίγο πρὶν τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ ἑλληνικές πηγές δίνουν μικρότερους ἀριθμούς, δηλαδή 113.320 Χριστιανούς καί 99.764 Τούρκους¹².

Ἡ δημογραφική κάμψη τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ στό νησί ἐν μέρει ὀφείλεται καί στίς δύσκολες συνθηκες ζωῆς καί στίς βιαιότητες τῶν Τούρκων. Οἱ ἀναγκαστικοί ἐξισλαμισμοί ἦταν συχνό φαινόμενο καί γι' αὐτό μεγάλο μέρος τῶν λεγόμενων Τουρκοκρητικῶν ἦταν ἐξωμότες πρῶην Χριστιανοί. Τό φαινόμενο αὐτό τεκμηριώνεται καί ἀπό τήν ὑπαρξη ἰσχυροῦ

¹¹ Βλ. στό Τουρκικό Ἀρχεῖο Ἡρακλείου τόν τόμο: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, *Ὁ Κώδικας τῶν θυσιῶν, Ὄνόματα καί δήμευμένες περιουσίες τῶν Χριστιανῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821*, ἐπιμ. Β. Δημητριάδης – Δ. Δασκάλου, Πανεπιστημιακές Ἐκδόσεις Κρήτης – Βικελαία Βιβλιοθήκη Δήμου Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 2003, σ. κδ' κ.έ.

¹² Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, ὀ.π., σ. 345 καί Χρ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Ἐπισκόπηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατά περιοχές, Κρήτη*, στήν *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τ. ΙΑ', ἔκδ. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1980, σσ. 224-226.

γενιτσαρικού στρατού στο νησί. Μέχρι τη διάλυση των γενιτσαρικών ταγμάτων σε ολοκληρη την αυτοκρατορία από τον σουλτάνο Μαχμούτ (1826), ο τουρκικός στρατός στην Κρήτη άπαρτιζόταν από δύο μεγάλα σώματα γενιτσάρων, τους αυτοκρατορικούς γενίτσαρους και τους ντόπιους γενίτσαρους, τους λεγόμενους γερλήδες, οι οποίοι προερχόταν από εξισλαμισμένους Κρητικούς και ήταν εξαιρετικά βίαιοι¹³. Τη μεγάλη έκταση των εξισλαμισμών αποδεικνύει και το γεγονός ότι στην Κρήτη, σε ολοκληρη την περίοδο της τουρκοκρατίας, σχεδόν ολοκληρος ο πληθυσμός μιλούσε ελληνικά, πού ήταν κυρίαρχη γλώσσα στη δημόσια επικοινωνία και στο εμπόριο.

Τέλος, ως προς την εκκλησιαστική κατάσταση, κατά τη περίοδο αυτή είχαν αποκατασταθεί οι σχέσεις της Έκκλησίας Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι οποίες είχαν διαρραγεί κατά την ένετοκρατία. Έτσι, σε όλο το νησί εγκαταστάθηκαν επίσκοποι, ενώ στο Ήρακλειο, πού ήταν έδρα Μητροπολιτικής Συνόδου, έδρευε ο Μητροπολίτης. Στην πόλη του Ήρακλείου λειτουργούσε μόνο ο ναός του συναϊτικού μετοχίου του Άγιου Ματθαίου πού ήταν ταυτόχρονα και Μητροπολιτικός Ναός. Το 1735, ο δραστήριος Μητροπολίτης Γεράσιμος (1725-55) κατόρθωσε να αποσπάσει άδεια για να ανεγείρει τον Ναό του Άγιου Μηνᾶ (τόν λεγόμενο σήμερα «Μικρό Άγιο Μηνᾶ»), ο οποίος αναγνωρίστηκε με ιερονομική πράξη, το 1742, ως νέος Μητροπολιτικός Ναός¹⁴. Ο ναός αυτός, ο οποίος βρίσκεται πλησίον του σημείου πού ήταν τα ραφτάδικα της πόλης, μεταξύ των οποίων ένδεχομένως και αυτό του Μύρωνος, υπήρξε το κέντρο της χριστιανικής ζωής της πόλης, καταφύγιο και χώρος έλπίδας για τους σκλαβωμένους Χριστιανούς της πόλης.

4. Ιστορικές και τοπογραφικές πληροφορίες από τό μαρτύριο του αγίου

Οί συναξαριακές πηγές δέν μᾶς πληροφοροῦν γιά τόν τόπο καί τήν ἡμερομηνία γέννησης τοῦ μάρτυρα. Ἐάν συσχετίσουμε τήν ἡμερομηνία τοῦ θανάτου μέ τήν πιθανή ἡλικία του, ένδεχομένως, νά γεννήθηκε περί τό 1770. Τό βαπτιστικό του ὄνομα μᾶλλον ὀφείλεται στόν ἅγιο Μύρωνα, ἐπίσκοπο Κρήτης, πού ἔζησε κατά τόν 4ο αἰώνα. Τό γεγονός ὅτι διατηροῦσε ἐμπορικό κατάστημα στην πόλη τοῦ Ήρακλείου, καθώς ἐπίσης ὅτι ὁ πατέρας

¹³ Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, ὀ.π., σ. 338.

¹⁴ Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, Σύντομη Ἱστορική Ἐπισκόπηση», στην ἴστοσελίδα τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, στό http://iak.gr/gr/ekklisia-kritis/istoria_ekklisias_kritis/index.html (ἀνακτήθηκε: 5/8/2019).

του παραβρέθηκε στο μαρτύριο του παιδιού του, μάς επιτρέπει να εικάσουμε ότι καταγόταν από την πόλη του Ήρακλείου, στην οποία μάλλον κατοικούσε και ο πατέρας του. Για τη μητέρα του οι πηγές δέν αναφέρουν τίποτε, ίσως, επειδή δέν βρισκόταν στη ζωή κατά τό μαρτύριο του αγίου.

Έπί αιώνες μέχρι και τίς ήμέρες μας, τά ραφεία τής πόλης βρισκόταν περίπου στό κέντρο τής σημερινής λεωφόρου *Καλοκαιρινοῦ*, στην περιοχή Καμαράκι, πλησίον του Μητροπολιτικού Ναοῦ του Αγίου Μηνᾶ. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ίσως ἐκεῖ βρισκόταν και τό ραφεῖο του Μύρωνα¹⁵. Από νοταριακά ἔγγραφα γνωρίζουμε ότι κατά τόν 18ο αἰώνα ἔμποροι τής πόλης του Ήρακλείου εἰσήγαγαν ὑφάσματα ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, τήν Ἀλεξάνδρεια, τή Βενετία και τή Μασσαλία¹⁶ και ότι στην πόλη ὑπῆρχαν ἀρκετά ραφεία.

Σύμφωνα μέ μία μαρτυρία ἀπό τόν λόγιο ἱερωμένο τής Κρήτης Ζαχαρία Πρακτικίδη (1784-1845), ὁ ὁποῖος ἀγωνίστηκε στην Ἐπανάσταση του 1821, ὑπῆρξε ἐκπρόσωπος-παραστάτης τής Κρήτης στίς Ἐθνοσυνελεύσεις τής Ἐπανάστασης και μάλλον παρακολούθησε τό μαρτύριο του αγίου Μύρωνα, ὁ νεαρός μουσουλμάνος πού συκοφάντησε τόν ἅγιο λεγόταν Τζιφτζόγλου. Τό τουρκόπουλο αὐτό εἰσέβαλε κάποια ἡμέρα στό κατάστημα του Μύρωνα και προσπάθησε να τόν σκοτώσει μέ μαχαίρι, φωνάζοντας ότι εἶχε ἀσελήσει σέ αὐτόν. Στή συνέχεια, ἀκολούθησε ἡ σύλληψη του αγίου και τό μαρτύριό του. Κατά τή μαρτυρία του Πρακτικίδη, ὁ νέος αὐτός πολέμησε μέ τόν τουρκικό στρατό στην Ἐπανάσταση του 1821 και σκοτώθηκε μέ φρικτό θάνατο σέ μία πολεμική σύγκρουση μέ Χριστιανούς ἐπαναστάτες στόν Θέρισσο Χανίων¹⁷.

Ὁ δικαστής του νεομάρτυρα ἦταν, προφανῶς, ὁ ἱεροδικαστής τής πόλης (καδής), ὁ ὁποῖος τόν δίκασε σύμφωνα μέ τόν ἰσλαμικό νόμο. Ἡ ἀνάκριση και ἡ καταδίκη εἶχε τά τυπικά χαρακτηριστικά πού εἶχαν πολλές ὁμοίες δίκες νεομαρτύρων. Ὁ μάρτυρας ἀναφέρει τή στερεότυπη φράση «ἐγώ Χριστιανός γεννήθηκα και Χριστιανός θέλω να πεθάνω», τό ὁποῖο ἀφενός φανερώνει τή στέρεη πίστη στόν Χριστό και ἀφετέρου συνιστᾶ πάγια ἀπολογητική τακτική τῶν Χριστιανῶν ὅταν τούς συλλάμβαναν, επειδή ἡ θανατική ποινή ἐπιβαλλόταν κυρίως στους ἐξωμότες μουσουλμάνους, συνήθως κρυπτοχριστιανούς οἱ ὁποῖοι φανέρωναν τήν πίστη τους. Στά χρόνια

¹⁵ ἹΕΡ. ΑΛΕΞΑΚΗ (ΑΡΧΙΜ.), «Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μύρων ὁ ἐξ Ἁρακλείου», στό *Ἀπόστολος Τίτος, Ἐπίσημον Δελτίον τής Ἐκκλησίας Κρήτης*, περίοδος Β', τ. Θ', Ἰούλιος-Σεπτέμβριος, σ. 737.

¹⁶ Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, ὀ.π., σ. 351.

¹⁷ ἹΕΡ. ΑΛΕΞΑΚΗ (ΑΡΧΙΜ.), ὀ.π., σ. 737.

του μάρτυρα, οί περισσότερες σωματικές τιμωρίες καί θανατικές εκτελέσεις, συνήθως μέ άποκεφαλισμό, γινόταν στό κέντρο τής πόλης του Ήρακλείου (Μεϊντάνι), συχνά στην πλατεία του Ναού τής Κυρίας των Άγγέλων, ό όποιος ήταν Μητροπολιτικός Ναός των Όρθοδόξων επί ένετοκρατίας. Ό ναός αυτός δέν σώζεται σήμερα, ένώ επί τουρκοκρατίας οί Τουρκοί τόν είχαν μετατρέψει σέ καφενεϊό. Βρισκόταν στή συμβολή των σημερινών όδων *Καλοκαιρινοῦ* καί *Ψαρομηλίγγων*. Η εκτέλεση του μάρτυρα μέ άπαγχονισμό, ή όποία μαρτυρεϊται ότι έγινε «έξω του Κάστρου», μάλλον έγινε μέσα στό έβραϊκό νεκροταφεϊό, όπου γινόταν συνήθως παρόμοιες εκτελέσεις, δίπλα στό άρμενικό νεκροταφεϊό, στην πλατεία του σημερινού Ναού τής Άγίας Βαρβάρας, στό όμώνυμο προάστιο, δυτικά τής πόλης του Ήρακλείου. Τό γεγονός αυτό μπορούμε νά εικάσουμε από τήν άναφορά του συναξαρίου του άγίου ότι οί φρουροί τής μεγάλης πόρτας των τειχών είδαν τό θαυμάσιο όραμα του θείου φωτός πού έστεψε τόν μάρτυρα¹⁸. Εάν δεχθούμε, όπως είναι εύλογο, ότι ή μεγάλη πόρτα τής πόλης είναι ή λεγόμενη Πύλη του Παντοκράτορα (Χανιόπορτα) στα δυτικά τής πόλης, τότε είναι πιθανή ή υπόθεση αυτή για τόν τόπο του μαρτυρίου¹⁹. Η πύλη άνοιγε καθημερινά κατά τήν άνατολή του ήλιου καί έκλεινε κατά τή δύση καί φυλασσόταν από στρατιώτες. Η μαρτυρική πορεία του άγίου από τό ιστορικό κέντρο μέχρι τήν πύλη εξασφάλιζε για τούς δημίους τήν έπιθυμητή διαπόμπευση του μελλοθάνατου, επειδή ό δρόμος είχε πολλά έμπορικά καταστήματα μέ άρκετή κίνηση, ένώ ό δρόμος πού έρχόταν από τά δυτικά μέχρι τήν πύλη, τόν όποιό ό άγιος περπάτησε μέχρι τόν τόπο του μαρτυρίου του, ήταν πολυσύχναστος επειδή ήταν ό κύριος όδικός άξονας πού όδηγοῦσε από τίς δυτικές έπαρχίες στην πόλη. Έτσι, έρμηνεύεται καί ή μαρτυρία των συναξαρίων ότι κατά τή διαδρομή συναντούσαν πολλούς ανθρώπους από τούς όποιους ό άγιος ζητούσε συγχώρηση.

5. Τιμητικές έκδηλώσεις, ύμνογραφία καί εικονογραφία

Οί συναξιακές πηγές σιωποῦν γύρω από τό ζήτημα τής ταφής καί τήν μετέπειτα τύχη του λειψάνου του μάρτυρα. Παρ' όλα αυτά, όπως φαίνεται από τή διήγηση του μαρτυρίου του, από πολύ νωρίς εκτιμήθηκαν οί άρετές καί ή πίστη του μάρτυρα. Ό λαός του Ήρακλείου άναγνώρισε τόν ένθεο ζήλο καί τήν κατά Θεόν όμολογία τής πίστης του, κατά τίς άνακρίσεις καί τά βασανιστήρια πού υπέστη, καθώς έπίσης ότι θανατώθηκε ως άληθινός

¹⁸ Για τήν εμφάνιση θείου φωτός καί άλλων θεοσημειών σέ περιπτώσεις νεομαρτύρων βλ. ΕΜΜ. ΔΟΥΝΔΟΥΛΑΚΗ, ό.π., σ. 85.

¹⁹ Βλ. και ΙΕΡ. ΑΛΕΞΑΚΗ (ΑΡΧΙΜ.), ό.π., σ. 738.

μάρτυρας του Χριστού. Τήν πεποίθηση αυτή ενίσχυσε και η αναφορά του θαύματος της εμφάνισης του ούρανιου φωτός που φώτισε τό λείψανό του, ενόσω κρεμόταν ακόμη από τήν αγχώνη. Η άμεση ένταξή του στο *Νέον Μαρτυρολόγιον* του αγίου Νικοδήμου και τούς συναξαριστές της εποχής φανερώνουν ότι ο άγιος τιμήθηκε άμέσως ως μάρτυρας τής Έκκλησίας και ότι η φήμη του ξεπέρασε τό νησί τής Κρήτης²⁰. Παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι στά επόμενα χρόνια ή μνήμη του παραμελήθηκε και ύποβαθμίστηκε. Ο άπλος κόσμος συχνά τόν συγχέει μέ τόν άγιο Μύρωνα, επίσκοπο τής Κρήτης κατά τόν 4ο αιώνα, λόγω τής συνωνυμίας. Στήν πόλη του Ήρακλείου δέν ανεγέρθηκε ιδιαίτερος ναός στή μνήμη του και στή συνείδηση του κόσμου παρέμεινε σχεδόν άγνωστος. Παρομοίως, είναι άγνωστο εάν γράφτηκε κατά τό παρελθόν ιδιαίτερη ακολουθία προς τιμήν του άγιου.

Στά τελευταία χρόνια, από τή δεκαετία του '70 και μετά, εκδόθηκαν αξιόλογα βιβλία μέ θέμα τό αγιολόγιο τής Κρήτης. Ο άγιος έγινε περισσότερο γνωστός, ίστορήθηκε ή εικόνα του σέ διάφορους ναούς, συντάχθηκε ιδιαίτερη ακολουθία και άναδείχθηκε ή πανήγυρή του.

Τά παλαιότερα συναξάρια δέν διασώζουν ύμνους προς τιμήν του άγιου. Παρομοίως, στά εκκλησιαστικά Μηναία και τό Ώρολόγιο δέν αναφέρονται ειδικοί ύμνοι, ούτε καν άπολυτίκιο. Η ακολουθία του άγιου συντάχθηκε στά νεώτερα χρόνια από τόν μοναχό Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη, Ύμνογράφο τής Άγίας του Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας, μέ δαπάνη του έξ' Ήρακλείου Κρήτης αναγνώστου Στεφάνου Πρατσινάκη. Δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά από τόν Μητροπολίτη Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου Τίτο Συλλιγαρδάκη, στό *Κρητικόν Λειμωνάριον*²¹. Η ακολουθία επανεκδόθηκε στό *Κρητικόν Πανάγιον*²², στήν όποία έντάχθηκε επίσης ή ακολουθία του Μικρού Έσπερινοϋ και δεύτερος κανόνας, πού συνέθεσε ο ιερομόναχος Κύριλλος Κογεράκης (νϋν Μητροπολίτης Ρόδου).

²⁰ Λόγω τής πασιφανούς όμολογίας πίστης από τούς νεομάρτυρες και λόγω του έξαγιασμού τους μέ τό αίμα του μαρτυρίου, από νωρίς καθιερώθηκε ώστε οί νεομάρτυρες νά τιμώνται άμεσα και νά έντάσσονται στό αγιολόγιο τής Εκκλησίας χωρίς τή συνήθη διαδικασία άγιοκατάταξης. Βλ. σχετικά, Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, *Τουρκοκρατία, οί Έλληνες στήν Όθωμανική Αύτοκρατορία*, έκδ. Άκρίτας, Άθήνα ²1989, σ. 101. Πρβλ. Ιω. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Λειτουργική Α'. Είσαγωγή στή θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη ³2000, σ. 129 και ΕΜΜ. ΔΟΥΝΔΟΥΛΑΚΗ, ό.π., σ. 84.

²¹ ΤΙΤΟΥ ΣΥΛΛΙΓΑΡΔΑΚΗ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ), *Κρητικόν Λειμωνάριον*, Αθήνα 1984, σσ. 270-280.

²² *Κρητικόν Πανάγιον, ήτοι Ακολουθίαί Πάντων τών έν Κρήτη Άγίων*, έκδ. Έπαρχιακής Συνόδου τής Έκκλησίας Κρήτης, τόμος Β', Ήράκλειο 2001, σσ. 160-170.

Οί ύμνοι πρὸς τιμὴν τοῦ μάρτυρα ἐγκωμιάζουν μὲ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα τίς ἀρετές του, τὴ νεότητά καὶ τὴν ὠραιότητα, τὴ γενναία στάση κατὰ τὸ μαρτύριο, καθὼς καὶ τὸ θαῦμα μετὰ τὸν θάνατό του. Ἐπιπλέον, δίνουν πληροφορίες γιὰ τὴν καταγωγή καὶ τὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου, τὴ συκοφάντησι, τὴ σύλληψι, τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατο. Τὸ περιεχόμενο τῆς ἀκολουθίας καὶ τὸ σύντομο συναξάριο τοῦ μάρτυρα οὐσιαστικὰ βασίζονται στό *Νέον Μαρτυρολόγιον* τοῦ ἁγίου Νικοδήμου. Ὁ ἅγιος ὑμνολογούμενος ἐγκωμιάζεται ὡς: *Φωστήρ, μύρον μυστικόν, κρῖνον κροκοειδές, ἄκμων, ρόδον εὐσομον, θεῖον ἀγλάισμα, νέος ἀθλητής, νεομάρτυς ἀήττητος, ἄνω ζωῆς κοινωνός, στρατιώτης ἔνθεος τῆς εὐσεβείας, ἄνθος εὐδέστατον, μύρον εὐσεβείας, μύρον πολύτιμον, θυμίαμα εὐσομον, Ἡρακλείου βλάστημα, Κρητῶν ἀγλάισμα, φωσφόρος ἥλιος, οὐράνιον καύχημα, μαρτύρων ἐγκαλλώπισμα, ἀθλητῶν ἀγλαΐσμα, ἄνθος εὐσεβείας νοητόν, ἀγγέλων συνόμιλος κ.ἄ.*

Στίς εἰκόνες πού ζωγραφίστηκαν²³, ὁ ἅγιος ἐμφανίζεται συνήθως σέ δύο τύπους. Στόν πρῶτο, εἰκονίζεται ὁλόσωμος ἢ μόνο τὸ πάνω μέρος τοῦ σώματος, μὲ παραδοσιακὴ κρητικὴ ἀμφίεσι, δηλαδή μὲ βράκα καὶ σαλβάρια, ζωνάρι, σταυρωτὸ γελέκι, ἄσπρο πουκάμισο, κεφαλομάντηλο, κρητικὰ ὑποδήματα (στιβάνια) καὶ συχνὰ κάπα. Εἰκονίζεται ὄρθιος, μετωπικός, στεφανηφόρος, μὲ τὸν σταυρὸ τοῦ μάρτυρα στό δεξιὸ χέρι, σέ νεαρὴ ἡλικία, μυστακοφόρος, χωρὶς γένια, σοβαρός, μελίχιος, συνετός. Στὴν ἐπιγραφή τοῦ ὀνόματός του ἐπισυνάπτεται, συνήθως, ἡ ἀναφορὰ «ὁ ἐξ Ἡρακλείου Κρήτης», καθὼς καὶ ἡ ἡμερομηνία τοῦ μαρτυρίου του. Αὐτὸς ὁ ἀγιογραφικός τύπος ἔλκει τὰ χαρακτηριστικὰ του ἀπὸ παλαιότερες εἰκόνες ἄλλων Κρητικῶν νεομαρτύρων, π.χ. τῶν ἁγίων Τεσσάρων Μαρτύρων τοῦ Ρεθύμνου. Μὲ ὅμοιο τρόπο εἰκονίζεται, συνήθως, καὶ στὴν εἰκόνα τῆς Σύναξης τῶν Κρητῶν Ἁγίων. Στόν δεῦτερο τύπο, ὁ ἅγιος εἰκονίζεται σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα εἰκονισμοῦ τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή ὄρθιος, ὁλόσωμος, μὲ ποδιῆρη χιτῶνα, σέ μετωπικὴ στάσι, μὲ τὸν σταυρὸ τοῦ μάρτυρα στό δεξιὸ χέρι.

Κατὰ τὴ διερεύνησή μας δέν ἐντοπίσαμε ναὸ ἢ κλίτος ναοῦ ἀφιερωμένο ἀποκλειστικὰ στόν ἅγιο. Σέ ὀρισμένους ναοὺς τῆς πόλης τοῦ Ἡρακλείου ὑπάρχει φορητὴ εἰκόνα σέ προβεβλημένο προσκυνητᾶριο ἢ τοιχογραφία τοῦ μάρτυρα, οἱ ὁποῖες εἶναι τῶν τελευταίων χρόνων. Ὁ ἅγιος τιμᾶται ἰδι-

²³ Στὰ νεώτερα χρόνια, ἡ πρώτη εἰκόνα τοῦ ἁγίου, πού ἱστορήθηκε ἀπὸ τὸν ἀγιογράφο Δημ. Σαριδάκη, φαίνεται νὰ εἶναι ἀφιέρωμα πιστοῦ στόν Ἱερό Ναὸ Ἁγίου Γεωργίου Πόρου Ἡρακλείου. Στόν ἴδιο Ἱερό Ναὸ, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἴδρυσή σχετικοῦ προσκυνηταρίου, τελεῖται κατ' ἔτος πανήγυρη πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου.

αιτέρως στον Ἱερό Ναό Ἁγίου Γεωργίου Πόρου Ἡρακλείου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, σὸν ὁποῖο ὑπάρχει εἰδικό προσκυνητᾶριο καί κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου τελεῖται ἰδιαίτερη πανήγυρη.

Ἡ μνήμη τοῦ μάρτυρα τελεῖται στίς 20 Μαρτίου, ἡμέρα τοῦ θανάτου του. Ὁ ἅγιος τιμᾶται καί κατὰ τὴν ἐσχάτως καθιερωθεῖσα ἑορτὴ τῆς Σύναξης πάντων τῶν ἐν Κρήτῃ διαλαμψάντων Ἁγίων, κατὰ τὴν πρώτη Κυριακὴ τοῦ Ἰουλίου.

Συμπεράσματα

Οἱ συναξαριακές πηγές δίνουν ἐλάχιστη πληροφόρηση γιὰ τὸν βίον καί τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Μύρωνα. Ἡ κύρια πηγή γιὰ τὸ μαρτύριό του εἶναι τὸ *Νέον Μαρτυρολόγιο* τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτη.

Ὁ ἅγιος Μύρων ζοῦσε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης καί ὑπέστη μαρτυρικὸ δι' ἀγχόνης θάνατο, ὕστερα ἀπὸ συκοφάντησιν ἀπὸ Ὀθωμανοὺς γείτονές του. Ὁ ἐνάρετος βίος καί ἡ ἔνθεθ ἑορτή του ἀναγνωρίσθη πολὺ νωρὶς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καί τιμήθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἅγιος καί μάρτυρας.

Τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς ἐποχῆς τοῦ μάρτυρα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τίς βιαιότητες τῶν Τούρκων κατακτητῶν εἰς βάρος τῶν ὑπόδουλων Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι βίωναν ἔντονη καταπίεσιν καί κινδύνευαν συχνά γιὰ τὴν πίστη τους. Ἀπὸ τίς περιπέτειες καί τίς διώξεις τῶν χριστιανῶν ἀναδείχθησαν πολλοὶ νεομάρτυρες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ ἅγιος Μύρων ὁ ἐξ Ἡρακλείου, οἱ ὅποιοι λαμπρύνουν τὸ στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου ἀναβίωσε ἰδιαίτερος στὰ τελευταῖα 40 χρόνια, μὲ τὴ σύνθεσιν τῆς ἀκολουθίας του, τὴν ἱστόρησιν εἰκόνων καί τὴν τέλεσιν πανηγυρῆς σὲ ἐνορίες τοῦ Ἡρακλείου. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν ἕαν ἡ πόλις τοῦ Ἡρακλείου ἀναδείκνυε περισσότερο τὴ μνήμη του, ἀφιερώνοντάς τὴ μνήμη του ἰδιαίτερον ναό. Ἴσως, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ εὐδοκήσῃ κάποτε ὥστε νὰ βρεθῆ καὶ τὸ ἀπωλεσθέν λείψανόν του, γιὰ τὴν εὐλογία τῶν πιστῶν καί τὴ δόξα τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν μαρτύρων του.

Βιβλιογραφικὲς Αναφορές

ΑΛΕΞΑΚΗ ἹΕΡ. (Ἀρχιμ.), «Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μύρων ὁ ἐξ Ἡρακλείου», στὸ *Ἀπόστολος Τίτος*, Ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, περίοδος Β', τ. Θ', Ἰούλιος-Σεπτέμβριος, σ. 736-739.

ΔΕΤΟΡΑΚΗ Θ., «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, Σύντομη Ἱστορικὴ Ἐπισκόπησις», στήν ἱστοσελίδα τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, http://iak.gr/gr/ekklisia-kritis/istoria_ekklisias_kritis/index.html (ἀνακτῆθηκε: 5/8/2019).

ΔΕΤΟΡΑΚΗ Θ., Ἡ τουρκοκρατία στήν Κρήτη (1669-1898), Ἡ Ἐκκλησία στήν Κρήτη κατὰ τὴν τουρκοκρατία (1645-1898), στὸ *Κρήτη, Ἱστορία καί Πολιτισμός*,

ἐπιστ. ἐπιμέλεια Ν. Παναγιωτάκης - ἐκδοτική φροντίδα Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, ἔκδ. Συνδέσμου Τοπικῶν Ἐνώσεων Δήμων καὶ Κοινοτήτων Κρήτης, Ἡράκλειο 1988, σ. 333-450.

ΔΟΥΝΔΟΥΛΑΚΗ ΕΜΜ., «Ἡ μαρτυρία τῶν νεομαρτύρων στό χθές καί τό σήμερα. Ἱστορία, παραδόσεις καί θρύλοι σέ ὕμνολογικά κείμενα, στόν ποιητικό λόγο», στό *Ἀπόστολος Τίτος*, Ἐπίσημον Δελτίον τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, περίοδος Γ', τ. 22, 2014, σσ. 79-90.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, *Ὁ Κώδικας τῶν θυσιῶν, Ὄνόματα καί δεμυμένες περιουσίες τῶν Χριστιανῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης κατά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821*, ἐπιμ. Β. Δημητριάδης - Δ. Δασκάλου, ἔκδ. Πανεπιστημιακές Ἐκδόσεις Κρήτης - Βικελαία Βιβλιοθήκη Δήμου Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 2003.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τ. ΙΑ', ἔκδ. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1980.

ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΠΑΝΑΓΙΟΝ, *ἦτοι Ἀκολουθίαί Πάντων τῶν ἐν Κρήτῃ Ἁγίων*, ἔκδ. Ἱεράς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, τόμος Β', Ἡράκλειο 2001, σ. 160-170.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γ. (π.), *Τουρκοκρατία, οἱ Ἕλληνες στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία*, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 21989.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. Β', ἔκδ. Θ. Νικολαΐδου Φιλαδελφῆς, Ἀθήνα 1868.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ (Ἁγίου), *Νέον Μαρτυρολόγιον, δηλαδή μαρτύρια τῶν νεοφανῶν Μαρτύρων*, ἀπόδοσι στή νεοελληνική, ἔκδ. Συνοδία Σπυρίδωνος ἱερομονάχου, Ἱερά Καλύβη «Ἅγιος Σπυρίδων Ἀ'», Νέα Σκίτη-Ἅγιον Ὄρος 2012, σ. 238-240.

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΧΡ. (Ἀρχιμ.), *Ἀγιολόγιο καί Ἐορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης*, ἔκδ. Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἀθήνα 2015, σ. 48.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ. (Ἀρχιεπ.), *Οἱ Νέοι Μάρτυρες*, Ἀθήνα 1922, (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΣΤ' τόμου τοῦ Πανελ. Λευκώματος τῆς Ἐθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος), σ. 43.

ΠΡΑΚΤΙΚΙΔΗ Ζ., *Χωρογραφία τῆς Κρήτης, συνταχθεῖσα τῷ 1818*, Ἡράκλειο, Τεχνικό Ἐπιμελητήριον Ἑλλάδος-Τμήμα Ἀνατολικῆς Κρήτης, 1983 (ἐπανέκδοσι).

ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗ Ν., *Μεταφράσεις τουρκικῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Κρήτης, Δ' Ἑγγραφα τῆς περιόδου ἐτῶν 1715-1752 (Ἐγίρας 1127-1165)*, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 1984.

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ ΕΜΜ. (Ἱεροδιδασκάλου), *Συναξάριον πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἐν Κρήτῃ διαλαμπάντων*, ἔκδ. Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Κρήτης, Ἡράκλειο 2004, σ. 37.

ΣΥΛΛΗΓΑΡΔΑΚΗ ΤΙΤΟΥ (Μητροπολίτου), *Κρητικόν Λειμωνάριον*, Ἀθήνα 1984.

ΤΣΟΛΑΚΙΔΗ ΧΡ., *Ἀγιολόγιο τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἔκδ. Χ. Τσολακίδη, Ἀθήνα 2001, σ. 251.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗΣ ΙΩ., *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 2000.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ (μοναχοῦ), *Ὄνομαστικόν Πανάγιον*, ἔκδ. Δήμ. Καρυτζιώτου, Βενετία 1808.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

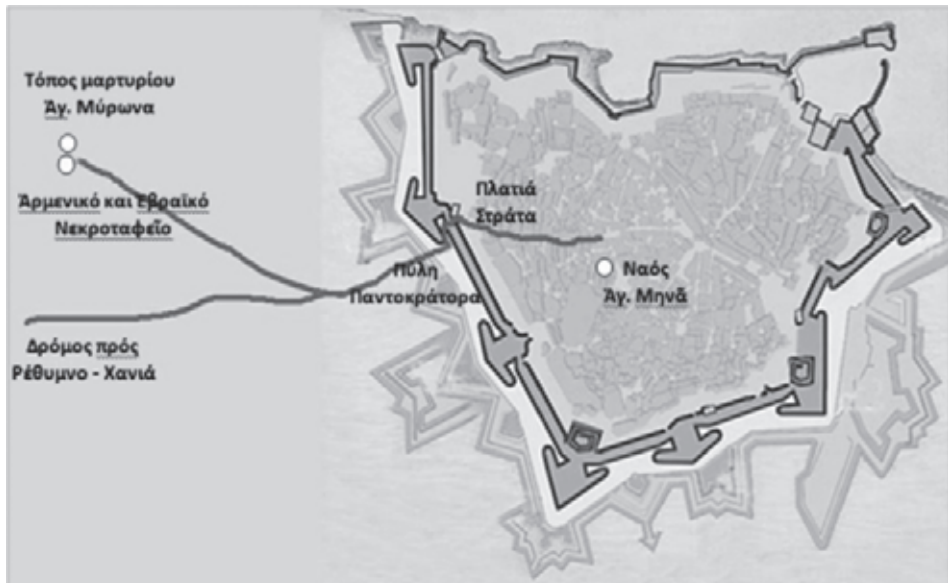
Εικόνα 1: Δημ. Σαριδάκη, *Ο άγιος Μύρων*, φορητή εικόνα στον Ί. Ναό Αγίου Γεωργίου Πόρου Ήρακλείου, 1976.

Εικόνα 2: Έμμ. Κιαγιαδάκη, *Ο άγιος νεομάρτυς Μύρων*, Ί. Ναός Αγίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντου Ήρακλείου, 1980-90.

Εικόνα 3: Ο άγιος νεομάρτυς Μύρων. Ανακτήθηκε από <http://www.saint.gr/3933/saint.aspx> (5/8/2019)

Εικόνα 4: Σκαρίφημα της πόλης του Ήρακλείου κατά τόν 18^ο αιώνα. Τά ραφεΐα της πόλης βρίσκονταν στην Πλατιά Στράτα, όπου ένδεχομένως ήταν καί τό ραφεΐο του Μύρωνα. Διακρίνεται ή διαδρομή από τό κέντρο της πόλης μέχρι τόν τόπο πού μαρτύρησε ό άγιος, καθώς επίσης ή Πύλη του Παντοκράτορα, από τήν όποία οί φρουροί είδαν τό θαυμαστό όραμα.

Εικόνα 5: Σύγχρονη άποψη της πύλης του Παντοκράτορα (Χανιόπορτα). Ανακτήθηκε από: https://www.heraklion.gr/files/items/1/16909/istoriko_pyli_pantokratora.pdf?rnd=1301998167 (5/8/2019).

Εικόνα 6-7: Πλατιά Στράτα (Λεωφόρος Καλοκαιρινού) Ήρακλείου, Fred Boissonnas, 1920. Φωτογραφικό Άρχειο Borel-Boissonnas. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/team/omorfia/34448> (5/8/2019).

Λαϊκή θρησκευτικότητα κατά τόν 10-12ο αιώνα:
Ίστορική περιδιάβαση
στόν Βίο τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε
τοῦ Γεωργίου Στριλιγκᾶ,
Συντονιστή Ἐκπαιδευτικοῦ Ἔργου Θεολόγων

Εἰσαγωγή

Τά ἀγιολογικά κείμενα καί ἰδιαίτερος οἱ βίοι τῶν ἁγίων παρέχουν σημαντική ἱστορική πληροφόρηση γιά τόν ἅγιο στόν ὅποιο ἀναφέρονται καί ταυτόχρονα ἀποτελοῦν σημαντική ἱστορική πηγή καί γιά τήν ἐποχή πού γράφτηκαν. Μολονότι οἱ πληροφορίες πού παραθέτουν γύρω ἀπό τήν πολιτική, οἰκονομική καί δημογραφική ἱστορία τῆς ἐποχῆς τους συχνά δέν εἶναι ἀξιόπιστες, ἀποτελοῦν πολύτιμη πηγή γιά τήν κατανόηση τοῦ πολιτιστικοῦ πλαισίου, τῶν κοινωνικῶν στάσεων καί τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐποχῆς τους. Γιά τό θέμα αὐτό, ἔχουν ἰδιαίτερη ἀξία οἱ ἀναφορές γύρω ἀπό τήν καθημερινή ζωή, τίς συνήθειες, τίς ἀσχολίες, τίς ἀντιλήψεις, τίς δοξασίες, τά ἔθιμα, τίς πρακτικές, τίς τυχόν προλήψεις καί ἄλλες λαϊκές δοξασίες, καθῶς ἐπίσης τίς κοινωνικές ἀντιλήψεις καί προκαταλήψεις μέ θρησκευτικό ὑπόβαθρο. Ἡ διασταύρωση τῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν μεταξύ διαφορετικῶν πηγῶν ἀπό τό εὐρύτερο ἱστορικό καί κοινωνικό πλαίσιο μπορεῖ νά ὀδηγήσει στή σύνθεση τῆς εἰκόνας γύρω ἀπό τή θρησκευτική ζωή τῆς εὐρύτερης βυζαντινῆς κοινωνίας.

Ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε εἶναι ἓνα κείμενο αὐτῆς τῆς κατηγορίας, τό ὅποιο γράφτηκε περί τά μέσα τοῦ 12ου αἰώνα. Τό ἔργο διασώζει πλῆθος πληροφοριῶν γύρω ἀπό τή βυζαντινή κοινωνία τοῦ 10-12ου αἰώνα, δηλαδή ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ὁσίου μέχρι καί τίς ἡμέρες τοῦ συγγραφέα, μέ ἐπίκεντρο τήν ἐπαρχία τῆς Λακωνίας. Καταλαμβάνει τίς σελίδες 611-683 τοῦ *Βαρβερينوῦ Κώδικα* 583, ὁ ὁποῖος χρονολογεῖται στά τέλη τοῦ 14ου - ἀρχές 15ου μ.Χ. αἰώνα. Ἐπιπλέον, διασώζεται στόν *Κουτλουμουσιανό Κώδικα* 210, ὁ ὁποῖος εἶναι μεταγενέστερος καί ἀνάγεται στά ἔτη 1629-30¹.

Τό ἔργο χωρίζεται σέ δύο ἐνότητες. Προηγεῖται ἡ διήγηση γιά τόν βίο τοῦ ἁγίου² καί ἀκολουθεῖ ἡ ἀφήγηση γιά τά θαύματα πού συνέβησαν τήν ἡμέρα τῆς τελευτῆς του καί ἀργότερα, μέχρι καί τήν ἐποχή τοῦ συγγραφέα³.

¹ Ἡ παρούσα ἐργασία βασίζεται στήν ἔκδοση: ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, *Ὁ ἐκ Πόντου Ὅσιος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*, κείμενα-σχόλια Ὁδ. Λαμψίδου, ἔκδ. Ἐπιτροπή Ποντιακῶν Μελετῶν Περιοδικοῦ «Ἀρχεῖον Πόντου», Ἀθήναι, 1982. Ἐφεξῆς: ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π.

² Ὁ.π., σσ. 14₁-98₁₄.

³ Ὁ.π., σσ. 98₁₅-158₁₅.

Ὁ συγγραφέας ἦταν ἠγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Νίκωνος στή Λακωνία καί μᾶλλον ἦταν Σπαρτιάτης στήν καταγωγή. Σύμφωνα μέ τή μαρτυρία του, ἕνα ἔτος μετά τήν ἀνάληψη τῆς ἡγουμενίας, τό 1149, ἔχει ἤδη ἀρχίσει νά γράφει τό ἔργο του⁴. Εἶναι ἄγνωστο ἐάν βασίστηκε σέ προγενέστερο κείμενο καί κατά πόσον ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτό. Τά ἀρχαιοπρεπή γλωσσικά στοιχεῖα, καθώς ἐπίσης οἱ ἄφθονες ἀναφορές στήν Παλαιά Διαθήκη, στόν Ὅμηρο, σέ ἀρχαίους φιλοσόφους, σέ ρήτορες καί ποιητές, μαρτυροῦν ὅτι πρόκειται γιά λόγιο κληρικό.

Τό ἔργο δέν ἔχει ιστοριογραφικό χαρακτήρα. Πρόκειται γιά θρησκευτικό ἀνάγνωσμα πού προορίζεται γιά ἐκκλησιαστική καί λαϊκή χρήση. Ἀπό ἔμμεσες μαρτυρίες τοῦ συγγραφέα, συνάγεται ὅτι ὁ Βίος συντάχθηκε καταρχήν γιά τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Νίκωνος καί γιά νά ἀποτελέσει διδακτικό ἀνάγνωσμα ἀπό τούς μοναχοὺς της⁵. Τό ἐγκωμιαστικό ὕφος καί οἱ ρητορικές ὑπερβολές τοῦ κειμένου μειώνουν τήν ἀξία του ὡς ιστορική πηγή γιά τήν πολιτική ἱστορία τῆς ἐποχῆς, ἄν καί τά λιγοστά πολιτικά γεγονότα πού ἀναφέρονται θεωροῦνται ἔγκυρα. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, παραθέτει ἄφθονες καί χρήσιμες πληροφορίες γύρω ἀπό τίς ἀντιλήψεις καί τίς καθημερινές ἀσχολίες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς καί εἰδικότερα γιά τή θρησκευτική ζωή κατά τόν 10ο αἰώνα. Γιά τήν ἀντικειμενική ἐκτίμηση αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν συνυπολογίζεται ἡ ἐκκλησιαστική ταυτότητα καί ἡ φιλομοναχική στάση τοῦ συγγραφέα. Ἀσφαλῶς, εἶναι δύσκολη ἡ διερεύνηση τοῦ βαθμοῦ ἐξάρτησης τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων πού περιγράφονται ἀπό τίς ἐπίσημες θέσεις τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς μεταξύ τους ἀλληλεπίδρασης, δηλαδή τοῦ κατά πόσον οἱ ἀναφορές καί οἱ πεποιθήσεις τοῦ συγγραφέα, πέρα ἀπό τήν ἐκκλησιαστική παράδοση, ἐκφράζουν καί διαδεδομένες λαϊκές ἀντιλήψεις. Ἐπιπρόσθετα, ἡ ἀπουσία ποσοτικῶν στοιχείων δυσκολεύει τή διακρίβωση ἐάν μεμονωμένα περιστατικά, σέ ἕνα ὀρισμένο τόπο, παραπέμπουν σέ γενικότερες στάσεις καί πεποιθήσεις τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας.

Ἡ παρούσα ἐργασία ἀναδεικνύει τίς ιστορικές πληροφορίες πού προκύπτουν ἀπό τό κείμενο, γύρω ἀπό τή θρησκευτική ζωή, τίς θρησκευτικές ἀντιλήψεις καί τίς κοινωνικές στάσεις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς. Ἀρχικά, καταγράφονται οἱ ιστορικές πληροφορίες πού συνθέτουν τή βιογραφία τοῦ ὀσίου Νίκωνος, καθώς ἐπίσης πληροφορίες γύρω ἀπό τό πλαίσιο τῆς ἀνάπτυξης τοῦ μοναχισμοῦ καί τόν ρόλο του στήν ἐποχή αὐτή. Στό κυρίως μέρος προσεγγίζονται οἱ θρησκευτικές ἀντιλήψεις καί ὀρισμένες κοινωνικές

⁴Ὁ.π., σ. 225₂₅₋₃₁. Γιά τή χρονολόγηση τῆς συγγραφῆς, βλ. ὀ.π., σσ. 317-320 καί 357.

⁵Ὁ.π., σ. 150₃₃.

στάσεις τῆς ἐποχῆς. Σέ ἐπιμέρους ὑποενότητες διερευνῶνται: α) ἡ λατρεία τῶν ἀγίων καί ἡ πίστη στό θαῦμα, β) ἀσκητικές καί ἠθικές ἀντιλήψεις, γ) πεποιθήσεις γιά τούς δαίμονες καί τό κακό, δ) στερεοτυπικές προσεγγίσεις γύρω ἀπό τήν πίστη. Στό τέλος, ἐξάγονται σύντομα συμπεράσματα.

1. Τό ἱστορικό πλαίσιο

1.2. Βιογραφικά στοιχεία γιά τόν ὄσιο Νίκωνα

Ὁ ὄσιος Νίκων γεννήθηκε τό 928, στήν Πολεμωνιακή χώρα, ἡ ὁποία γειτόνευε μέ τό Ἀρμενιάκο Θέμα, στή Μικρά Ἀσία. Σέ ἡλικία δεκαεξί ἐτῶν εἰσήλθε στή Μονή τῆς Χρυσῆς Πέτρας, ἡ ὁποία βρισκόταν στά ὄρια τοῦ Πόντου καί τῆς Παφλαγονίας. Ἐκεῖ παρέμεινε γιά δώδεκα χρόνια καί στή συνέχεια ἀσκήτευσε γιά τρία χρόνια σέ ἐρημικές τοποθεσίες τῆς περιοχῆς. Ἀκολούθησαν τρία χρόνια κηρυκτικῆς δράσης στήν Ἀνατολή.

Τό 962 μετέβη στήν Κρήτη, τήν ὁποία ὁ Νικηφόρος Φωκάς εἶχε μόλις ἀπελευθερώσει ἀπό τούς Ἀραβες, τό 961. Τό ἔργο διασώζει ὀρισμένες πληροφορίες γιά τήν Κρήτη τῆς ἐποχῆς καί ἀντιπαρέρχεται μέ συντομία τή δράση τοῦ ἀγίου ἐκεῖ. Στά ἑπτὰ χρόνια πού ἔδρασε ὁ Νίκων στό νησί ἀσχολήθηκε μέ τό κήρυγμα, ὅπου τόνιζε τήν ἀνάγκη γιά μετάνοια, ἐνῶ κατά τά τελευταῖα δύο ἔτη ἀσχολήθηκε μέ τήν ἀνέγερση ναοῦ πρός τιμῆν τῆς ἀγίας Φωτεινῆς.

Ὅταν ἔφυγε ἀπό τήν Κρήτη, πέρασε διαδοχικά ἀπό τήν Ἐπίδαυρο τῆς Πελοποννήσου, τήν Ἀθήνα, τήν Εὐβοία, τή Θήβα, τήν Κόρινθο, τό Ἐνόριο, τό Ἄργος, τό Ναύπλιο καί στό τέλος κατέληξε στή Λακωνία. Κατά τήν περιοδεία του, κηρύττει, θαυματουργεῖ, κτίζει ναούς καί ἀποκαθιστᾷ τήν ἐκκλησιαστική τάξη. Ἀργότερα, ἐπισκέφτηκε τή Μάνη, τήν Καλαμάτα, τή Μεθώνη, τήν Κορώνη, τή Μεσσήνη, τήν Κυπαρισσία καί τελικά ἐπέστρεψε στή Σπάρτη μέσω τοῦ Μῶρου καί τοῦ Ἀμυκλίου. Στό Μῶρο, ὅπου ἀσθένησε, ἔλαβε καί τό μεγάλο μοναχικό σχῆμα σέ ἡλικία σαράντα ἑπτὰ ἐτῶν. Στό κείμενο ἀκολουθεῖ ἐκτενής ἀναφορά στήν ἀνοικοδόμησι ἑνός ναοῦ στή Σπάρτη. Τό 997 ἐπισκέφτηκε τόν στρατηγό Βασίλειο Ἀπόκαυκο στήν Κόρινθο, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀσθενής, ὕστερα ἀπό πρόσκληση τοῦ τελευταίου. Σύμφωνα μέ ὑπολογισμούς τοῦ Ὁδ. Λαμψίδου, πέθανε τό 1005⁶.

1.2. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ μοναχισμοῦ

Ἡ δραστηριότητα τοῦ ὀσίου Νίκωνος στίς ἐπαρχίες πού περιόδευσε ἐπικεντρώνεται γύρω ἀπό τόν στόχο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναδιοργάνωσης καί

⁶ Οδ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὀ.π., σσ. 443-477 καί 294. Ἀκολουθοῦμε τή χρονολόγησι τοῦ Λαμψίδου γιά ὅλους τούς σταθμούς τῆς ζωῆς τοῦ ὀσίου καθῶς καί γιά τή συγγραφή τοῦ βίου του.

τῆς ἀναθέρμανσης τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Ἡ δράση του δέν εἶναι ξεκομμένη ἀπό τήν ἱστορική συγκυρία τῆς ἐποχῆς. Κατά τόν αἰώνα πού προηγήθηκε, ἡ Μικρά Ἀσία εἶχε δεχθεῖ ἐπιδρομές ἀπό τόν χαλίφη τοῦ Χαλεπίου, ἡ Κρήτη εἶχε κατακτηθεῖ ἀπό τούς Ἄραβες καί ἡ Πελοπόννησος εἶχε λεηλατηθεῖ πολλές φορές ἀπό τούς Βουλγάρους⁷. Ἡ αὐτοκρατορία, στήν ἐποχὴ τῶν αὐτοκρατόρων Νικηφόρου Φωκά, Ἰωάννου Τσιμισκή καί Βασιλείου Α΄, ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία τίς κύριες ἀπειλές, ἀγωνίστηκε γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῶν ἐπαρχιῶν πού ἀνακατέλαβε καί γιά τή θωράκισή τους μέ ἔργα οἰκονομικῆς, πολιτιστικῆς καί θρησκευτικῆς ἀνάπτυξης. Στό πλαίσιο αὐτό, ἀναπτύχθηκε ἰδιαίτερα ὁ κοινοβιακός μοναχισμός⁸. Ἀπό τό τέλος τῆς Εἰκονομαχίας μέχρι τόν 11ο αἰώνα, δημιουργήθηκαν ἄρκετά νέα μοναστικά κέντρα στή βυζαντινὴ περιφέρεια. Κατά τήν περίοδο αὐτή, ἀκμάζει ὁ μοναχισμός στὸν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας, τό Προκόπιο τῆς Καππαδοκίας, γύρω ἀπό τή λίμνη τῆς Ἡράκλειας καί τό ὄρος Λάτρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Στό τέλος τῆς περιόδου, ἰδρύεται τό Ἅγιο Ὄρος, τό ὁποῖο μέχρι τό 1000 μ.Χ. περιλαμβάνει περί τίς σαράντα ἕξι μονές⁹. Ἄρκετά μοναστήρια τίθενται ὑπὸ τήν προστασία τοῦ αὐτοκράτορα ἢ τοῦ πατριάρχη τῆς Κωνσταντινούπολης, μέ τόν θεσμό τῶν βασιλικῶν καί σταυροπηγιακῶν μονῶν. Πολλές ἀπό αὐτές τίς μονές, παράλληλα μέ τήν ἀναγνωρισμένη πνευματικὴ τους ἀποστολή, ἐξελίσσονται σέ μεγάλες οἰκονομικὲς μονάδες καί συμβάλλουν μέ τόν τρόπο τους στήν οἰκονομικὴ καί κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς, προωθώντας τήν κατασκευὴ ἔργων ὑποδομῆς καί τήν καλλιέργεια τῆς γῆς σέ πρῶην ἄγονες ἐκτάσεις¹⁰.

Ὁ Βίος τοῦ ὁσίου ἀναφέρεται ἐκτενῶς σέ δύο ἀκμάζοντα μοναστήρια τῆς ἐποχῆς, τῆς Χρυσῆς Πέτρας στὰ ὄρια τοῦ Πόντου καί τῆς Παφλαγονίας καί τοῦ Ὀσίου Νίκωνος στή Λακωνία. Τό δεύτερο ἰδρύθηκε ἀμέσως μετὰ τόν θάνατο τοῦ ἀγίου. Μέχρι τὰ χρόνια τοῦ συγγραφέα, δηλαδή μέσα σέ μισό αἰώνα, ἡ μονὴ ἀκμάζει, ἔχοντας πολλοὺς μοναχοὺς καί ἄρκετά μετόχια. Σέ ἓνα σημεῖο, ἀναφέρεται ἡ προσπάθειά της νά πετύχει φορολογικὲς ἀπαλλαγές ἀπό τόν ἴδιο τόν αὐτοκράτορα¹¹. Οἱ μοναχοὶ προσπαθοῦν ἐπι-

⁷ Βλ. ΑΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, τ. Β΄2, 867-1081, ἐκδ. Ἡρόδοτος, Ἀθήνα 1989, σσ. 53-67.

⁸ Γιά τὴ διάδοση τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχισμοῦ κατά τόν 10-11ο αἰώνα, καθὼς ἐπίσης γιά τὴν αὐτοκρατορικὴ πολιτικὴ γιά τό θέμα αὐτό, βλ. «Οἱ μοναχοὶ καί ὁ λαός», στό ^{ST. RUM-} ^{CIMAN}, *Ἡ βυζαντινὴ θεοκρατία*, μτφρ. Ἰ. Ροηλίδης, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1982, σσ. 111-132.

⁹ Βλ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ, «Τὰ μοναστήρια», στήν *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τ. Η΄, ἐκδ. Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1970, σσ. 175-176.

¹⁰ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὀ.π., σ. 343.

¹¹ Ὀ.π., σ. 110₁₋₆.

μελῶς νά διαφυλάξουν τά ὄρια καί τήν περιουσία της. Ἐξιστοροῦνται θαύματα τοῦ ὁσίου, τά ὁποῖα ἔγιναν εἴτε γιά τήν τιμωρία εἴτε γιά τή διδαχή διάφορων ἐπίδοξων κατακτητῶν, καταπατητῶν καί κλεφτῶν.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ ὁσιος ἔγινε μοναχός σέ ἡλικία δεκαἕξι ἐτῶν¹². Ἡ προσέλευση στόν μοναχισμό σέ μικρή ἡλικία ἦταν συνηθισμένο φαινόμενο στήν ἐποχή. Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος εἶχε ὀρίσει ὅτι δέν μπορεῖ κάποιος νά γίνει μοναχός κάτω ἀπό τά δέκα ἔτη. Ἡ ἀρχή πού τηροῦσαν οἱ βυζαντινοί ἦταν ἡ ἀπαγόρευση εἰσόδου στόν μοναχισμό ὁποιοδήποτε «ἀγενεῖου»¹³. Στό κείμενο ἀναφέρονται τρεῖς περιπτώσεις ἀνθρώπων πού ἔγιναν μοναχοί ὕστερα ἀπό εὐεργεσία τοῦ ἀγίου, ἀπό τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας ἦταν νεαρῆς ἡλικίας.

Δέν γνωρίζουμε τά ἀκριβή κίνητρα τῆς ἀναχώρησης τοῦ ἀγίου ἀπό τή Μονή τῆς Χρυσῆς Πέτρας καί τῆς ἔναρξης τῶν περιοδειῶν του. Κατά τή διεξοδική περιγραφή τοῦ γεγονότος τῆς ἀναχώρησης τοῦ ἀγίου, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς παρουσιάζεται νά τόν ἐφοδιάζει μέ ὁδηγίες καί συμβουλές γιά τό ἔργο πού ἐπρόκειτο νά ἀναλάβει¹⁴. Ἀπό αὐτό τό γεγονός εἰκάζεται ὅτι ἡ ἔξοδος τοῦ ἀγίου γίνεται γιά συγκεκριμένο σκοπό, πού εἶναι ἡ ἱεραποστολή καί ἡ διδαχή, στήν ὁποία ἐπικεντρώθηκε γιά δέκα χρόνια. Ἀρχικά γιά τρία χρόνια στίς ἀνατολικές ἐπαρχίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί στή συνέχεια γιά ἑπτὰ χρόνια στήν Κρήτη. Ἡ ἐγκατάσταση στήν Πελοπόννησο φαίνεται νά σχετίζεται μέ τήν ἐδραίωση τῆς εἰρήνης σέ αὐτήν, μετά τίς νίκες τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τῶν Βουλγάρων, καθῶς ἐπίσης καί ἐπὶ τῶν Ἀράβων πού λυμαίνονταν τά παράλια τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ξαναβρῆκαν τόν ρυθμό τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς. Στήν ἐποχή αὐτή κτίζονται ἀρκετοί ναοί καί πραγματοποιοῦνται περιοδεῖες διάφορων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἢ ἀπεσταλμένων κρατικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν, μέ στόχο τή θρησκευτική ἀναγέννηση¹⁵. Ἡ δραστηριότητα τοῦ Νίκωνος στήν Πελοπόννησο καί ἡ ὑποστήριξη τοῦ ἔργου του ἀπό τοὺς τοπικούς πολιτικούς καί ἐκκλησιαστικούς ἄρχοντες μπορεῖ νά ἐρμηνευτεῖ, μέχρι ἕναν βαθμό, μέ βάση αὐτά τά στοιχεῖα. Εἶναι ἄγνωστο ἐάν ὁ Νίκων ἔδρασε στό πλαίσιο μιᾶς ἐπίσημης ἀποστολῆς. Ἐάν συνέβαινε κάτι τέτοιο, ὑποθέτουμε ὅτι ὁ βιογράφος του δέν θά ἀποσιωποῦσε τό γεγονός, καθόσον ἀρέσκεται

¹² Ὁ.π., σ. 20₁₅.

¹³ Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ, ὁ.π., σ. 175.

¹⁴ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὁ.π., σσ. 32-34.

¹⁵ Βλ. Εἰρ. ΧΡΗΣΤΟΥ – Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Στοιχεῖα γιά τήν κοινωνία καί τόν καθημερινό βίο στήν περιοχή τῆς Λακωνικῆς (Θ' -ΙΒ' αἰ.) ἀπό ἀγιολογικά κείμενα», στό *Βυζαντιναί Μελέται: διεθνῆς ἐπιστημονική ἐπετηρίς Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς ἐρεῦνης*, τ. 2, Ἀθήνα 1990, σ. 209, ὅπου καί οἱ σχετικές παραπομπές.

νά τονίζει τις σχέσεις του όσιου μέ ισχυρά πρόσωπα τής έποχης.

Άπό τήν έξιτόρηση συνάγεται ότι οι άνθρωποι τής έποχης ήταν έξοικειωμένοι μέ τόν θεσμό του μοναχισμού, τά μοναστήρια καί τούς μοναχούς, στά όποια συχνά προσφεύγουν όταν έχουν προβλήματα. Η μακρόχρονη παρουσία του όσιου Νίκωνος στή Σπάρτη καί οι κοινωνικές διαστάσεις του έργου του φανερώνουν τό κύρος του προσώπου του καί τήν εύρεία αποδοχή του κηρύγματός του. Άν εξαιρέσουμε όρισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις, ό Νίκων δέν φαίνεται νά άντιμετώπισε ιδιαίτερες δυσκολίες στό έργο του.

2. Θρησκευτικές στάσεις καί λαϊκές άντιλήψεις

2.1. Η λατρεία τών άγιών καί ή πίστη στό θαύμα

Η τιμή προς τούς άγιους της Έκκλησίας έκδηλώνεται στήν έποχή του άγιου μέ τήν άνοικοδόμηση ναών, τήν έπίκληση τής πρεσβείας τους, τή δημόσια καί ιδιωτική χρήση εικόνων, τή διάδοση τών όνομάτων τών τοπικών άγιών, τά τάματα καί τά αφιερώματα κ.ά. Πολλά σχετικά παραδείγματα παρατίθενται στόν Βίο του όσιου Νίκωνος.

Ένώ ζούσε, ήδη, πολλοί άνθρωποι τόν θεωρούσαν άγιο, εκζητούσαν τίς προσευχές καί τίς μεσιτείες του προς τόν Θεό, τόν παρακαλούσαν για ίαση από άσθένειες καί για έπίλυση τών προβλημάτων τους. Είναι χαρακτηρισική ή πρόσκλησή του από τόν στρατηγό Βασίλειο Άπόκαυκο, ό όποιος όντας άσθενής προσκάλεσε τόν Νίκωνα νά τόν έπισκεφτεί στήν Κόρινθο¹⁶. Ό Βασίλειος είχε ακούσει πολλά γι' αυτόν καί τόν κάλεσε για νά τόν παρακαλέσει νά τόν θεραπεύσει, καθώς έπίσης για νά τόν ρωτήσει σχετικά μέ τή φήμη περί έπικείμενης βουλγαρικής επιδρομής. Ό σεβασμός του προς τόν όσιο είναι προφανής. Επιπλέον, είναι σημαντικός ό ρόλος πού άναλαμβάνει ό Νίκων έν όψει τής θρυλούμενης βουλγαρικής άπειλής. Η παρουσία του στήν Κόρινθο, έκτός τών άλλων, άποσκοπεί στό νά καθησυχάσει καί νά ένθαρρύνει τόν λαό τής περιοχής.

Άμέσως μετά τόν θάνατό του, ό Νίκων τιμήθηκε έπίσημα από τόν λαό ως άγιος της Έκκλησίας. Η λατρεία του όσιου καθιερώθηκε καί άναπτύχθηκε στή Λακωνία πολύ γρήγορα καί από εκεί μεταφέρθηκε καί άλλου¹⁷. Άπό νωρίς ό όσιος όνομάστηκε μυροβλήτης, λόγω πέντε θαμάτων ίασης από τό μύρο πού άνέβλυσε από τό σκήνωμά του κατά τήν έκδημία του. Επίσης, θεωρήθηκε προστάτης τών ναυτικών¹⁸.

¹⁶ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ό.π., σ. 229.

¹⁷ ΒΛ. ό.π., σ. 478.

¹⁸ Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, *Βυζαντινών βίος καί πολιτισμός*, τ. Ε', Α ΙΙ, έκδ. Παπαζήση, Άθήνα 1952, σ. 385-386.

Ἡ λατρεία τῶν ἁγίων στή βυζαντινὴ ἐποχὴ συνδέεται μὲ τὴ βαθιὰ πίστη τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς στό θαῦμα καί στή θαυματουργικὴ ἰκανότητα τῶν ἁγίων. Ὁ βιογράφος τοῦ ὁσίου ἀναφέρει συνολικὰ τριάντα ἐννιά θαύματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν κυρίως σέ θεραπεῖες, ἀλλὰ καί τιμωρίες ἀσεβῶν, ἐκδίωξη δαιμονίων, ἀνεύρεση νεροῦ, θαυματουργικὴ κατασκευή τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου κ.ἄ. Στὸ πλαίσιο τῆς προσμονῆς τοῦ θαύματος, ἀφθονοῦν οἱ ἀναφορές γιὰ προσέλευση ἀσθενῶν σέ ναοὺς καί μοναστήρια, αἰτήματα προσευχῆς σέ μοναχοὺς, ἀνάγνωση ἁγιαστικῶν εὐχῶν, τάματα καί ἀφιέρωματα. Μιὰ συνήθης πρακτικὴ ἦταν ἡ ἐπάλειψη μὲ λάδι ἀπὸ τὰ κανδήλια τῶν ναῶν, ὁ ραντισμὸς μὲ ἁγιασμό καί ἡ τιμὴ πρὸς τὰ προσωπικὰ ἀντικείμενα τῶν ἁγίων, λόγω τῆς πίστεως στὶς θαυματουργικὲς ιδιότητές τους¹⁹.

Στόν Βίο τοῦ ὁσίου ἀναφέρονται, ἐπίσης, δέκα περιπτώσεις ὁραμάτων καί ἔξι περιπτώσεις πρόρρησης μελλοντικῶν γεγονότων. Ὁ ἅγιος ἐμφανίζεται συνήθως κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὕπνου γιὰ νὰ ἐκφράσει μία ἐπιθυμία, νὰ προειδοποιήσῃ ἢ νὰ ἐπιτιμήσῃ. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἀναγνωρίζουν τό προορατικὸ χάρισμα πού δίδει ὁ Θεὸς σέ ἁγίους ἀνθρώπους ἢ μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νὰ προγνώσουν τὰ μελλοντικά γεγονότα²⁰. Στὶς λαϊκὲς ἀντιλήψεις, ἐνίοτε συγχέεται ἡ πίστη στὴν ἐμφάνιση τῶν ἁγίων μέσω ὁραμάτων μὲ τίς ἀντιλήψεις περὶ μαντικῆς ἀξίας τῶν ὀνείρων.

2.2. Ἀσκητικὲς καί ἠθικὲς ἀντιλήψεις

Οἱ σχετικὲς ἀναφορές τοῦ κειμένου γύρω ἀπὸ τό πρόσωπο τοῦ βιογραφουμένου ἁγίου, παραπέμπουν τόσο σέ ἀντιλήψεις ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ὅσο καί σέ πεποιθήσεις τοῦ ἴδιου του συγγραφέα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ δωδεκαετῆς περίοδος σκληρῆς ἄσκησης τοῦ ὁσίου κατὰ τὴν παραμονή του στή Μονὴ τῆς Χρυσῆς Πέτρας²¹. Ὁ ὁσιος ἐγκωμιάζεται γιὰ τὴν αὐστηρότατη νηστεία, τὴν πολὺωρη προσευχή, τὴ σκληρὴ ἐργασία, τὴν ἀγρυπνία, τὴν ὑπακοή. Ζοῦσε ἀνυπόδητος καί ρακένδυτος, ἀποστρεφόταν τὴν πολυλογία, τὴν ἀργολογία καί τὰ ἄκρατα γέλια. Συχνὰ προσευχόταν μὲ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἦταν δάκρυα πένθους γιὰ τίς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων καί ἄλλοτε δάκρυα εὐγνωμοσύνης γιὰ τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ. Οἱ θλίψεις τῆς ζωῆς καί οἱ ἀσθένειες θεωροῦνται δοκιμασίες τοῦ Θεοῦ καί ἀντιμετωπίζονται μὲ ἐνθουσιασμό, ἐνῶ ἡ ἐπίδειξη καρτερίας καί ὑπομονῆς εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν πνευματικὴ

¹⁹ Βλ. ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὁ.π., σσ. 84₂₇, 96₃₀₋₃₄, 104₂₆₋₂₈, 126₁₉, 132₁₅. καί 442-3. Βλ. καί Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, ὁ.π., Α II, σ. 255 κ.έ.

²⁰ Ἐνδεικτικά, ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὁ.π., σσ. 32₅, 84₁₀₋₃₄, 90₁₋₄, 92₂₆.

²¹ Ὁ.π., σ. 20-34.

τελείωση. Η επίγεια ζωή έχει σκοπό την αναζήτηση του Θεού, μέσα από τον πόλεμο έναντι του κακού και την απάρνηση των εγκόσμιων υλικών απολαύσεων. Οί πειρασμοί των απολαύσεων προέρχονται από ακάθαρτα πνεύματα, δηλαδή τούς δαίμονες, έναντι των οποίων χρειάζεται αγώνας και συνεχής έγρηγορη. Ένα χαρακτηριστικό δείγμα της απόρριψης του κοσμικού πνεύματος από τον Νίκωνα είναι η άρνησή του να συναντήσει τον πατέρα του, όταν εκείνος τον ανακάλυψε στη Μονή της Χρυσής Πέτρας, ύστερα από δώδεκα χρόνια μοναχικής ζωής. Ο όσιος δραπέτευσε άρνούμενος να τον συναντήσει, με τη δικαιολογία «Θεόν ἢ γονέων δεῖ προτιμᾶν»²². Ολόκληρο τό ἔργο διαπνέεται από τήν αντίληψη γιά τή ματαιότητα τῆς ἐπίγειας ζωῆς, χωρίς νά ὀδηγεῖ σέ τάσεις ἀπαισιοδοξίας. Ἀπεναντίας, χαρακτηρίζεται ἀπό ἔντονη πίστη καί ἐλπίδα γιά τά μέλλοντα.

Τό ἐρώτημα εἶναι ἔάν τό πρότυπο πού προβάλλεται μέσα ἀπό τό πρόσωπο τοῦ ὁσίου Νίκωνος εἶναι τυπικό παράδειγμα θρησκευτικῆς συμπεριφορᾶς ἑνός ἀνθρώπου κατά τόν 10ο αἰώνα. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας προβάλλει ὡς ὑπεροχικά τά ἀσκητικά γνωρίσματα τοῦ ὁσίου, τά ὁποία μάλιστα θαύμαζαν ὅλοι οἱ συμμοναστές του, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρεται ὅτι τόν κατασκόπευαν θαυμάζοντας τό πόσο νήστευε, ἀγρυπνοῦσε καί προσευχόταν²³. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν ἐπίσης ἀναγνωρισμένος ἀσκητής, κάποτε ἐπενέβη γιά νά τόν ἀπαλλάξει ἀπό τά ἐπίπονα διακονήματα, φοβούμενος τίς συνέπειες ἀπό τήν ἔντονη ἐξάντλησή του²⁴.

Κατά τήν παραμονή τοῦ ὁσίου στή Σπάρτη, παρατηροῦμε μιά μετατόπιση τοῦ κέντρου βάρους τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας καί τῆς δράσης του. Ἐδῶ τονίζονται περισσότερο οἱ ἀρετές τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῆς ἐπίσκεψης στούς ἀσθενεῖς, τῆς συμπαράστασης στούς φτωχοῦς, στούς ἀδικούμενους καί στά ὀρφανά, ἡ ἀποφυγή τῆς κακίας, τῆς ζήλειας καί τῆς πορνείας²⁵. Οἱ ἀρετές καί οἱ ἀγαθοεργίες πού προβάλλονται ἐδῶ ἔχουν περισσότερο κοινωνικό καί ἀνθρωπιστικό χαρακτήρα. Παρομοίως, στό κεφάλαιο αὐτό, εἶναι συχνότερες οἱ ἀναφορές στά θαύματα καί στήν κοινωνική δράση τοῦ ἁγίου παρά στή μοναχική ἀναχώρηση, στίς μυστικές ἐμπειρίες τῶν μοναχῶν καί στά ἀσκητικά ἰδεώδη. Ὁ συγγραφέας, ἄν καί μοναχός, ἀφήνει μέσω τῶν νουθεσιῶν τοῦ ὁσίου νά ἐννοηθεῖ ὅτι ἄλλα ἀρμόζουν περισσότερο στούς μοναχοῦς καί ἄλλα στούς κοσμικούς.

Τό κήρυγμα μετάνοιας τοῦ ἁγίου, στό ὁποῖο ὀφείλεται καί ἡ προσωνυμία «ὁ Μετανοεῖτε», φανερώνει ἐν μέρει τά ἠθικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς του.

²²Ὁ.π., σ. 40₂₀.

²³Ὁ.π., σ. 28₁.

²⁴Ὁ.π., σ. 26₁₅.

²⁵Ὁ.π., σσ. 94₂₀ κ.έ.

Ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Νίκων πήρε τήν προσωνομία ἐπειδή ἐργάστηκε στήν Κρήτη γιά τήν ἐπιστροφή στήν Ἐκκλησία ὧσων εἶχαν ἀλλαξοπιστήσει κατά τήν ἀραβοκρατία, δηλαδή τῶν ἐξισλαμισμένων, μᾶλλον δέν εὐσταθεῖ²⁶. Στό κήρυγμα τοῦ ἁγίου ἐπαναλαμβάνεται συχνά τό αἴτημα γιά ὁμαδική μετάνοια καί καθολικό σωφρονισμό. Ὁ συγγραφέας διακρίνει τίς πόλεις ὅπου ὁ ἅγιος ἐργάστηκε πολύ ἀλλά κάθισε λίγο ἀπό ἐκεῖνες στίς ὁποῖες κάθισε ἀρκετά. Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις, συρρέει πλῆθος «ἄπειρο», μέ μικρούς καί μεγάλους, πού ἐπιθυμοῦν νά τόν δοῦν καί νά τόν ἀκούσουν ἢ ἐπιζητοῦν ἴαση ἀπό τίς ἀσθένειές τους. Μεγάλο εἶναι τό δέος πού αἰσθάνονται οἱ ἄνθρωποι ὕστερα ἀπό τά θαύματα πού σημειώνονται. Κατά τήν εἴσοδό του στήν Σπάρτη, ἀνέκυψε φιλονικία μεταξύ πολλῶν ἀνθρώπων πού ἤθελαν νά τόν φιλοξενήσουν²⁷. Παράλληλα, δέν ἀποκρύπτεται τό γεγονός ὅτι ὁ Νίκων προπηλακίστηκε ἀπό τόν Σπαρτιάτη Ἄρατο, ἐπειδή ἡ παρουσία καί τό κήρυγμα τοῦ ὁσίου ἔβλαπτε τόν τελευταῖο οἰκονομικά. Σέ μία ἄλλη περίπτωση, ὁ Νίκων ἔπεσε θύμα ληστῶν, κατά τήν πορεία του πρὸς τήν Ἐπίδαυρο²⁸. Στή Σπάρτη ἔγινε προσπάθεια ἐκδίωξης του ἀπό τόν στρατηγὸ Γρηγόριο²⁹. Κάποτε, ὑπέστη ξυλοδαρμό, ὅταν προσπάθησε νά συνετίσει κάποιους ληστές³⁰. Ἐπιπρόσθετα, ἀναφέρονται ἀρκετά θαύματα τοῦ ἁγίου, πού γίνονται ὄχι γιά τήν ἐπιβράβευση τῆς πίστεως ἀλλά γιά λόγους θεοδικίας, δηλαδή γιά νά τιμωρηθοῦν ἢ συνετιστοῦν κάποιοι ληστές, ἀσεβεῖς, καταπατητές τῆς παρουσίας τῆς μονῆς κ.ἄ.

Τό κείμενο δίνει μερικές ἐνδείξεις καί γιά τό ἐπίπεδο τῆς ἐκκλησιαστικῆς μόρφωσης καί παιδείας τοῦ μέσου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς. Γιά παράδειγμα, ἀναφέρονται περιπτώσεις ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι προσεύχονται ἀπό στήθους³¹. Ἡ ἀπλούστερη μορφή προσευχῆς εἶναι τό «Κύριε ἐλέησον», μέ τό ὁποῖο συνηθίζουν νά προσεύχονται καί οἱ μοναχοί. Ἡ χρήση ἀπό τόν λαό ψαλμικῶν στίχων ἢ ἡ αὐθόρμητη ἀπαγγελία ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποῖα ἀναφέρεται σέ ὀρισμένες περιπτώσεις, στόν βαθμό πού τό κείμενο διασώζει τή λαϊκή πραγματικότητα, μαρτυρεῖ ὅτι οἱ ἀπλοῖ ἄνθρωποι ἦταν ἐξοικειωμένοι σέ ὑψηλό βαθμό μέ τά κείμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας.

Τέλος, οἱ ἀσκητικές ἀντιλήψεις τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς νηστείας φαίνεται νά ἐπιδροῦν στούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς καί στό καθημερινό διατολόγιό τους. Ἡ συμμετοχή στή νηστεία τῆς Ἐκκλησίας ἦταν διαδεδομένη.

²⁶ Ὁ.π., σ. 413.

²⁷ Ὁ.π., σ. 64₂₄.

²⁸ Ὁ.π., 50₂₀.

²⁹ Ὁ.π., σ. 80₁₋₃₇.

³⁰ Ὁ.π., σ. 106₃₄.

³¹ Ὁ.π., σσ. 20₆₋₁₄, 34₁₈, 150₁₄, 154₂₂₋₂₅.

Παράλληλα, ἐγκωμιάζεται συχνά ἡ «σχέδιος καί ἀκαρύκευτος τροφή»³². Τά καρυκεύματα, ἂν καί ἦταν γνωστά καί ἀγαπητά στή βυζαντινὴ κοινωνία, ἐνοχοποιοῦνται ὅτι ἀναπτύσσουν τὴ γαστριμαργία καί τὰ πάθη πού προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν³³. Ὅπως δὲν ἐμπόδισε τὴν ἀνάπτυξη ἐκλεπτυσμένης μαγειρικῆς, μὲ σύνθετες καί περίτεχνες συνταγές, οἱ ὁποῖες ἦταν ἀγαπητές³⁴.

2.3. Οἱ δαίμονες καί τὸ κακό

Στόν Βίο τοῦ ὀσίου Νίκωνος ὑπάρχουν συχνές ἀναφορές στοὺς δαίμονες, σέ ἀκάθαρτα ἢ πονηρά πνεύματα, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται αἴτιοι πολλῶν κακῶν σέ προσωπικό καί κοινωνικό ἐπίπεδο. Ὁ πόλεμος ἐναντίον τους εἶναι θεμελιώδης ὅρος τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐπτά ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου ἀναφέρονται σέ περιστατικά μὲ δαίμονες. Σέ δύο περιπτώσεις, οἱ δαίμονες γίνονται ὄρατοί ἀπὸ ἀνθρώπους, στοὺς ὁποῖους ἐμφανίζονται μὲ τὴ μορφή ζῶων, κόρακος καί σφηκῶν³⁵. Θεωρεῖται ὅτι κατοικοῦν στήν ἔρημο, μέσα στή γῆ, κάτω ἀπὸ ὀγκόλιθους, σέ πηγάδια, σέ κρῆνες ἢ ἀκόμη καί μέσα στόν ἄνθρωπο. Ἡ τελευταία περίπτωση ἀναφέρεται στό φαινόμενο τοῦ δαιμονισμοῦ³⁶. Οἱ δαίμονες μποροῦν νά προκαλέσουν πειρασμούς, πάθη, σωματικές καί ψυχικές ἀσθένειες³⁷. Ἡ δαιμονική προσβολή ὀνομάζεται βασκανία, ἐνῶ ἐάν ἐμπλέκεται ἄνθρωπος σέ αὐτήν, ὁ ὁποῖος προβαίνει σέ κατάρεις ἢ ἐπὶ κληση τῶν δαιμόνων, τότε αὐτὴ ὀνομάζεται μαγγανεία. Ἀπὸ αὐτὴν κινδυνεύουν περισσότερο οἱ ἀγνότεροι ἄνθρωποι³⁸. Σέ ἕνα σημεῖο ἀναφέρονται μάγοι καί γόητες, γεγονός πού μαρτυρεῖ ὅτι ἡ μαγεία δέν ἦταν ἄγνωστη στήν ἐποχὴ³⁹.

Ὁ βυζαντινὸς ἄνθρωπος, γιὰ νά προφυλαχτεῖ ἀπὸ τὴ μαγεία ἢ τὴ δαιμονική ἐπήρεια, χρησιμοποιοῖ φυλακτὰ καί διάφορα ἀγιαστικά μέσα. Ὁ ἴδιος

³² Ὁ.π., σ. 18₁₈, 22₄₀, 24₇.

³³ Ὁ.π., Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ., ὅ.π., τ. Ε', σ. 46.

³⁴ Γιὰ τὸ διατολόγιο καί τὴ διατροφή τῶν Βυζαντινῶν, βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ., ὅ.π., σσ. 8-135.

³⁵ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., σ. 56₂₀ καί 72₃₄₋₃₈. Σύμφωνα με διαδεδομένες ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς οἱ δαίμονες ἐμφανίζονται συνήθως μὲ τὴ μορφή μαύρου ἀνθρώπου, φιδιοῦ, πιθήκου, ποντικοῦ, κόρακος κ.ἄ. Βλ. C. MANGO, *Βυζάντιο ἢ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης*, ἔκδ. Μορφωτικό Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήνα 1988, σ. 195.

³⁶ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., σσ. 100_{19,29}, 104₇, 106₅. Βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ., ὅ.π., Α II, σ. 274 καί T. TALBOT RICE, *Ὁ δημόσιος καί ἰδιωτικὸς βίος τῶν βυζαντινῶν*, ἔκδ. Παπαδήμας, Ἀθήνα 1970, σ. 76.

³⁷ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., σσ. 50₂₀, 100₁₉, 104₇.

³⁸ Ὁ.π., σσ. 56₂₀, 62₂, 68₃₃.

³⁹ Ὁ.π., σσ. 6 καί 62₁₋₁₃. Βλ. καί C. MANGO, ὅ.π., σ. 111 καί Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ., ὅ.π., Α III, σ. 126 καί 226. Γιὰ τοὺς γόητες, ὅ.π., σ. 241.

ὁ ὄσιος φοροῦσε στὸν λαιμό του φιαλίδιο μὲ ἁγιασμένο νερό⁴⁰. Κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκδημίας του, τὸ πλῆθος ὄρμησε στὸ σκῆνωμα, προκειμένου νὰ πάρει τεμάχια ἀπὸ τὰ ροῦχα του, τρίχες καὶ μύρο, γιὰ ἁγιασμό καὶ γιὰ προστασία ἀπὸ τὸ κακό⁴¹.

Τὸ κακό μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἄλλους ἀνθρώπους ἢ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ κάθε ἀνθρώπου. Ἐπιπρόσθετα, ὁ βυζαντινὸς φαίνεται νὰ ἀποδίδει πολλὰ κακά, τῆς προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, στὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅποια ἐκδηλώνεται ἐξαιτίας τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ἀσεβείας τῶν ἀνθρώπων. Τελικά, ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῶν δεινῶν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἀπιστία του, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας τὸν ἐγκαταλείπει ὁ Θεός. Στὸ πλαίσιο αὐτό, εἶναι συνηθισμένες οἱ ἀνθρωπομορφικὲς ἐκφράσεις, στίς ὁποῖες ὁ Θεός ἐμφανίζεται νὰ ὀργίζεται καὶ νὰ τιμωρεῖ τοὺς ἀσεβεῖς, εἴτε ἀπευθείας ὁ ἴδιος εἴτε μέσω τῶν ἀγίων. Στὸ κείμενο οἱ τιμωρίες αὐτὲς ἐμφανίζονται ὡς μέσα σωφρονισμοῦ ἢ ἐκφοβισμοῦ, πού τελικὰ ὀδηγοῦν στὴ μετάνοια. Ἀπὸ τίς ἔνδεκα περιπτώσεις πού ἀναφέρονται, οἱ ἕξι ἀφοροῦν σὲ κλοπές, καταπάτηση περιουσίας καὶ ἄδικη φορολογία σὲ βάρος τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου. Ὁ συγγραφέας, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς, αισθάνεται ἱκανοποίηση ἀπὸ τίς ἐπεμβάσεις τοῦ ἀγίου καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκφοβίσει τοὺς ἐπίδοξους μελλοντικούς κλέφτες κ.λπ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσει θεολογικά καὶ νὰ αἰτιολογήσει τὴν ἐκ Θεοῦ τιμωρία⁴². Προφανῶς, στίς ἀναφορὲς αὐτὲς μποροῦμε νὰ ἀνιχνεύσουμε σχετικές λαϊκὲς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς γιὰ τὸ θέμα αὐτό⁴³.

2.4. Θρησκευτικὲς πεποιθήσεις καὶ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις

Ὁ Βίος τοῦ ὀσίου Νίκωνος δίνει πληροφορίες γιὰ ὀρισμένες λαϊκὲς κοινωνικὲς προκαταλήψεις τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖες σχετίζονταν μερικὰ μὲ θρησκευτικὰ στερεότυπα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συμβατὰ ἢ ἀποδεκτὰ ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία.

Ὅταν ὁ Νίκων προσκλήθηκε στὴ Σπάρτη, πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδό του στὴν πόλη, ἐμφανίζεται νὰ ζητᾶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτὴν ὄσοι κάτοικοι ἦταν Ἰουδαῖοι⁴⁴. Ἡ ἀπόδοση στοὺς Ἰουδαίους τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν ἐπιδημία

⁴⁰ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., σ. 42.

⁴¹ Ὁ.π., σ. 96₃₀. κ.ἔ. Γιὰ τὴν χρῆση φυλακτῶν, βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, ὅ.π., Α II, σ. 255 καὶ T. TALBOT RICE, ὅ.π., σ. 76.

⁴² ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., 122₇₋₄₀ καὶ 136₂₀.

⁴³ Γιὰ τὴ μὴ ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς θέσης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, βλ. ΙΩ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Κείμενο-Μετάφραση-Εἰσαγωγή-Σχόλια Ν. Ματσούκα, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 212-16.

⁴⁴ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ὅ.π., 64₂₇ κ.ἔ.

ή όποία μάλιστα τήν πόλη, δέν δίδει ικανοποιητική εξήγηση γιά τό γεγονός. Ένδεχομένως, ή αναφορά νά άπηχεί τό άρνητικό κλίμα πού είχε διαμορφωθεί έναντίον τής συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Σέ άλλο σημείο του κειμένου, τό Ιουδαϊκό γένος όνομάζεται «άποτρόπαιον»⁴⁵. Στο Βυζάντιο είναι γνωστές όρισμένες περιπτώσεις διωγμών ή σκληρών μέτρων έναντίον του Ίουδαϊσμού, όπως έγινε επί Θεοδοσίου Α΄, Ίουστινιανού και πίο πρόσφατα επί Βασιλείου Α΄⁴⁶. Οί Ίουδαίοι αντιμετώπιζονταν ως πολίτες κατώτερης κατηγορίας, παρά τήν οικονομική δύναμη πού συχνά είχαν. Τα κίνητρα τής πολιτικής αυτής συνήθως ήταν πολιτικά και οικονομικά. Παρ' όλα αυτά, σέ πολλές περιπτώσεις και ειδικά στους άπλους ανθρώπους ή προκατάληψη συνδέθηκε μέ θρησκευτικές αντιλήψεις και συγκεκριμένα μέ τή διαφορά στην πίστη ή μέ τη γενίκευση των ευθυνών γιά τόν θάνατο του Κυρίου Ίησού Χριστού. Στόν Βίο του όσιου, άφενός, άποδίδεται στόν ίδιο ή έπιθυμία νά άπομακρυνθοούν οί Ίουδαίοι και άφετέρου οί Σπαρτιάτες εμφανίζονται νά έκτελοούν μέ προθυμία τήν προσταγή του.

Μιά παρόμοια αντίθεση, ή όποία άναδεικνύεται μέσα από τό κείμενο, είναι ή διαφοροποίηση μεταξύ άυτοχθόνων, ήμεδαπών ή έγχωρίων από τή μία πλευρά, και των όμορώντων, έθνικων ή άλλοδαπων από τήν άλλη⁴⁷. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρει τους Μηλιγγούς, κατοίκους τής «χώρας των έθνικων», τους όποιους θεωρεί κακούς ανθρώπους, αίμοχαρείς, ληστές «φόνιον πνέοντας», ένω τόν άρχοντά τους Άντίοχο αναφέρει ως άνθρωπο τής άκολασίας και τής ήδονής. Οί Μηλιγγοί και οί Έξερίτες ήταν μειονότητες σλαβικής προέλευσης, οί όποιοι είχαν εγκατασταθεί περί τόν Ταύγετο από τήν έποχή των έπιδρομών του 9ου αιώνα. Άν και είχαν τεθεί υπό τή βυζαντινή κυριαρχία δέν έπαψαν νά δημιουργοούν προβλήματα. Διατήρησαν τήν έθνική ιδιαιτερότητά τους μέχρι τήν έποχή των Τούρκων⁴⁸. Στο κείμενο συνήθως δέν αναφέρονται μέ τό έθνικό τους όνομα αλλά όνομάζονται ληστές και κακοποιοί, ένω τους άναγνωρίζουμε από συνεκτίμηση και άλλων στοιχείων. Πάντως ή ληστρική δράση, ό έλεγχος όδων και περιοχών από αυτούς φαίνεται νά είναι περιορισμένος. Οί μετακινήσεις του Νίκωνος στό έσωτερικό τής Λακωνίας και ευρύτερα στην Πελοπόννησο φαίνεται ότι γίνονταν μέ ευκολία.

Στό κείμενο άπουσιάζουν οί αναφορές σέ έθνος, γένος ή πατρίδα. Παρομοίως, άπουσιάζει ή διαδεδομένη διάκριση μεταξύ βυζαντινων και

⁴⁵Ο.π., 70₁₂.

⁴⁶ Βλ. C. MANGO, ό.π., σ. 111-115 και ΑΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή Ίστορία*, έκδ. Ήρόδοτος, τ. Α΄ 324-610, Άθήνα 1975, σσ. 32, 127, 155, 176 και 292.

⁴⁷ Βλ. ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ό.π., 80₅, 100₂₀, 114₃, 104₈, 124₅, 140₁₇, 142₂₆.

⁴⁸ G. OSTROGORSKY, *Ίστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β΄, Ίστορικές Έκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Άθήνα 1979, σ. 64.

βαρβάρων, ή όποία στίς ιστορικές πηγές έμφανίζεται όξύτερη κατά τίς περιόδους πολεμικών συγκρούσεων⁴⁹. Συχνά εξαίρεται ό έσχατολογικός κοσμοπολιτισμός του Νίκωνος, ό όποίος επέλεξε ώς πατρίδα τήν «άνω Ίερουσαλήμ» και έγινε «φυγόπατρις» και «άπατρις» χάριν των πολλών.

Παράλληλα, άναδεικνύεται ή ήθική διαφοροποίηση άνάμεσα στην άνώτερη τάξη των άρχόντων και στον άπλό λαό. Σέ πολλούς βίους άγιών τής έποχής έπαναλαμβάνεται σχεδόν στερεότυπα ή αντίληψη ότι οι άρχοντες των πόλεων είναι βίαιοι, δυναστικοί, μοχθηροί και ζούν έκλυτο βίο⁵⁰. Η ίδια εικόνα επικρατεί και στον Βίο του όσίου Νίκωνος, παρά τήν έμφαση πού δίνεται στη σχέση του άγιου μέ δύο έπιφανείς άρχοντες τής έποχής, τον Βασίλειο Άπόκαυκο και τον Ίωάννη Μαλακηνό. Άρκετοι άρχοντες αποδοκιμάζονται για τήν άσωτη ζωή και τά παραπτώματά τους, όπως είναι ό Μανουήλ Χοιροσφάκτης, ό άρχων Στέφανος, ό δούξ των έθνικών Άντίοχος και ό στρατηγός Γρηγόριος⁵¹.

Τέλος, ό άναγνώστης του Βίου του όσίου Νίκωνος άποκομίζει ένίοτε τήν έντύπωση τής ύποτίμησης τής άρχαίας έλληνικής παιδείας έναντι τής αντίστοιχης χριστιανικής⁵². Έδώ, ή διάκριση μεταξύ τής θύραθεν γνώσης και των ιερών γραμμάτων είναι σαφής⁵³. Η έπιλεκτική χρήση άρχαίων γνωμικών και φράσεων άπό άρχαίους συγγραφείς δέν αίρει αυτή τήν έντύπωση⁵⁴. Παρομοίως, άποδοκιμάζονται οι άθλοπαιδιές, ή ένασχόληση μέ τον άθλητισμό και τά άθλητικά θεάματα⁵⁵.

Συμπεράσματα

Ό Βίος του όσίου Νίκωνος άνήκει στην άγιολογική βυζαντινή γραμματεία του 12ου αιώνα. Περιλαμβάνει πλήθος ιστορικών πληροφοριών οι

⁴⁹ Για ζητήματα έθνικής ιδεολογίας των Βυζαντινών, βλ. ΕΛ. ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ, *Η πολιτική ιδεολογία τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, έκδ. Ψυχογιός, Άθήνα 1977, σσ. 35-43.

⁵⁰ ΕΙΡ. ΧΡΗΣΤΟΥ – Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ό.π., σ. 212. Βλ. και ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ό.π., σ. 110₁₃₋₁₅.

⁵¹ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ό.π., σσ. σ. 80₄-82₂₈, 114₂, 116₆₋₉, 116₆₋₉, 134₃₅.

⁵² Στην έποχή του συγγραφέα ή έριδα γύρω άπό τήν άρχαία έλληνική φιλοσοφία και ειδικότερα τον πλατωνισμό διανύει μία νέα περίοδο άντιπαραθέσεων, μέ τή συνοδική καταδική του Ίωάννη Ίταλου, μαθητή του Μιχαήλ Ψελλου, τό 1077 και τό 1082. Βλ. ΙΩ. ΜΑΓΕΝΤΟΡΦ, *Η Βυζαντινή κληρονομιά στην Όρθόδοξη Έκκλησία*, έκδ. Άρμός, Άθήνα 1990, σ. 107.

⁵³ Ό συγγραφέας θεωρεί τή νομοθεσία του Λυκούργου «κενή», έναντι τής χριστιανικής διδασκαλίας. Ό.π., σ. 66₂₃ και 189₃₂.

⁵⁴ Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, ό.π., τ. Α' Ι, σ. 38.

⁵⁵ ΟΔ. ΛΑΜΨΙΔΟΥ, ό.π., σ. 16, 39 και 80₁₋₆. Τά άθλητικά θεάματα και τά παίγνια ήσαν πολύ διαδομένα και άγαπητά στά άστικά κέντρα του Βυζαντίου. Βλ. Τ. TALBOT RICE, ό.π., σ. 196-202.

όποιες είναι χρήσιμες για την κατανόηση της θρησκευτικής στάσης των βυζαντινών στην εποχή του 10ου αιώνα και μετά.

Ο ὁσιος Νίκων ανέπτυξε αξιόλογο ιεραποστολικό, κηρυκτικό και ποιμαντικό ἔργο στην Κρήτη, μετά την ανακατάληψή της ἀπό τόν Νικηφόρο Φωκά, καί ἀκολούθως στή Λακωνία, ὅπου ἐγκαταστάθηκε περί τό 970, καθώς καί τήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Πελοποννήσου. Ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου, ἠγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Νίκωνος στή Λακωνία, ἐπικεντρώνεται στό ἔργο τοῦ ὁσίου στήν περιοχή τῆς Λακωνίας καί ἀναφέρεται σέ πληροφορίες πού ἀφοροῦν κυρίως στήν τοπική κοινωμία. Ἀπό τό κείμενο, ἐξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα γύρω ἀπό τή θρησκευτικότητα καί τίς κοινωνικές ἀντιλήψεις τῶν βυζαντινῶν στήν ἐποχή αὐτή, ἀπό τά ὅποια τά κυριότερα εἶναι:

Ἡ διάδοση τῆς τιμῆς στά πρόσωπα τῶν ἁγίων καί ἡ καθιέρωση τῆς λατρείας τους. Ὁ σεβασμός πρὸς τούς ἁγίους σχετίζεται, μεταξύ ἄλλων, καί μέ τίς ἀντιλήψεις γιά τό θαῦμα καί τό θαυματουργικό χάρισμα τῶν ἁγίων.

Ἡ προβολή τῶν ἀσκητικῶν ιδεωδῶν τοῦ μοναχισμοῦ, καθώς ἐπίσης ἡ διάδοση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἠθικῶν προτύπων. Οἱ ἐκάστοτε ἐκτροπές, οἱ ὅποιες δέν ἐξέλιπαν, ἀποδοκιμάζονται ἐκκλησιαστικά καί κοινωνικά. Στό πλαίσιο αὐτό εἶναι γνωστές οἱ ἀρετές καί ταυτόχρονα οἱ πρακτικές τῆς ἀσκήσης, τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς καί τῆς ἀγαθοεργίας. Οἱ ἄνθρωποι δείχνουν νά εἶναι ἐξοικειωμένοι μέ τόν μοναχισμό καί τή ζωή τῶν μοναχῶν.

Ἡ πεποίθηση γιά τήν ὑπαρξη πονηρῶν πνευμάτων. Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος ὀφείλει νά ἀγωνίζεται συνεχῶς ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ καί νά ἐπιδιώκει τήν τελείωσή του. Στόν ἀγῶνα του αὐτόν συμβάλλουν τά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, καθώς ἐπίσης εἶναι σημαντικά διάφορα ἁγιαστικά μέσα καί φυλακτήρια πού ἀγιάζονται ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ.

Στήν κοινωμία τῆς ἐποχῆς δέν ἀπουσιάζουν καί οἱ στερεοτυπικές προσεγγίσεις μέ θρησκευτικό ὑπόβαθρο, ὅπως εἶναι ὀρισμένες κοινωνικές προκαταλήψεις καί διακρίσεις, οἱ ὅποιες ὀφείλονται σέ κοινωνικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς, καθώς ἐπίσης οἱ γενικευτικές καί ἀπλουστευτικές ἀντιλήψεις γύρω ἀπό τή διάκριση μεταξύ των «δυνατῶν» καί τῶν κατώτερων λαϊκῶν στρωμάτων ἢ ἀκόμη γύρω ἀπό τήν ὑπεροχή τῆς χριστιανικῆς γραμματείας ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική.

Βιβλιογραφικές Ἀναφορές

MANGO C., *Βυζάντιο. Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης*, ἔκδ. Μορφωτικό Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα 1988.

RUNCIMAN ST., *Ἡ βυζαντινή θεοκρατία*, μτφρ. Ἰ. Ροηλίδης, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1982.

OSTROGORSKY G., *Ιστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Β', μτφρ. Ἰω. Παναγόπουλος, Ἱστορικές Ἐκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Ἀθήνα 1979.

TALBOT-RICE T., *Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικός βίος τῶν βυζαντινῶν*, ἐκδ. Παπαδήμας, Ἀθήνα 1970.

ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ ΕΛ., *Ἡ πολιτική ἰδεολογία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας*, μτφρ. Τ. Δρακόπουλος, ἐκδ. Ψυχογιός, Ἀθήνα 1977.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως*, Κείμενο-Μετάφραση-Εἰσαγωγή-Σχόλια Ν. Ματσούκα, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1976.

ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ., *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τ. Α' -ΣΤ', ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 1952.

ΛΑΜΨΙΔΗΣ ΟΔ., *Ὁ ἐκ Πόντου ὄσιος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*, κείμενα-σχόλια Ὁδ. Λαμψίδου, ἐκδ. Ἐπιτροπή Ποντιακῶν Μελετῶν Περιοδικοῦ «Ἀρχεῖον Πόντου», Ἀθήναι, 1982.

ΜΑΓΕΝΤΟΡΦ ΙΩ., *Ἡ Βυζαντινὴ κληρονομιά στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 1990.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Ν., «Τὰ μοναστήρια», στὴν *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τ. Η', ἐκδ. Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1970.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΕΙΡ. – ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ., «Στοιχεῖα γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὸν καθημερινό βίο στὴν περιοχή τῆς Λακωνικῆς (Θ' -ΙΒ' αἰ.) ἀπὸ ἀγιολογικά κείμενα», στὸ *Βυζαντιναὶ Μελέται: διεθνῆς ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς ἐρεῦνης*, τ. 2, Ἀθήνα 1990, σσ. 206-230.

ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚ., *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, τ. Α', ἐκδ. Ἡρόδοτος, Ἀθήνα 1975 καὶ τ. Β', ἐκδ. Ἡρόδοτος, Ἀθήνα

Μία περίπτωση περιβαλλοντικής υποβάθμισης στήν Παναγιά τή Γοργόνα τοῦ Μυριβήλη

Εὐαγγέλου Πετράκη
Θεολόγου-συγγραφέως

Ἀναστασίου Πετράκη
Φιλολόγου

Ἡ ἀλλοίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπίου μέ τεχνικά ἔργα καί ἀνεξέλεγκτες οἰκιστικές παρεμβάσεις δέν εἶναι θλιβερό φαινόμενο μόνο τῶν καιρῶν μας. Ἡ ὑπερέξαρσή του τίς τελευταῖες δεκαετίες δέν συνεπάγεται καί δέν σημαίνει καί τήν ἔλλειψή του σέ παλαιότερες ἐποχές. Μία τέτοια ἀτυχῆς ἀνθρώπινη παρέμβαση στή γαιομορφολογία ἑνός μοναδικῆς φυσικῆς ὁμορφιάς τοπίου τῆς Μυτιλήνης πού ἐπέφερε μεγάλη περιβαλλοντική υποβάθμιση, ἀναφέρεται στήν «Παναγιά τή Γοργόνα» τοῦ Μυριβήλη, πράγμα πού πολύ σπάνια βλέπομε σέ μυθιστόρημα. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῆς γενιάς τοῦ '30 καί βεβαίως ὁ Μυριβήλης εἶναι προσηλωμένοι στή θάλασσα. «Συγκροτεῖται ἔτσι μία θαλάσσια μυθολογία, πού συμπυκνώνει τήν πεμπτουσία τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσα στό γόνιμο... πνεῦμα τοῦ Ἀρχιπελάγους καί θά παραμείνει ἐπίκαιρη ὡς καί τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '50. Ἡ θάλασσα γίνεται πηγὴ αὐτογνωσίας καί βιολογικῆς συνειδησης. Τό φυσικό περιβάλλον στά κείμενα αὐτά δέν εἶναι μόνο αἰσθητικῆς τάξης ἀλλά καί γενεαλογικῆς, ἀρχέγονη πηγὴ τῆς ὑπαρξης τοῦ ἑλληνισμοῦ, πηγὴ τῆς ἱστορίας καί τοῦ πολιτισμοῦ».¹

Ἦδη, ἀπ' τίς πρῶτες λέξεις ὁ συγγραφέας κατατοπίζει τόν ἀναγνώστη του γιά τόν τόπο ἐκεῖνο πού ἀποτελεῖ τό ἐμβληματικό θεματικό κέντρο γύρω ἀπό τό ὁποῖο ἐκτυλίσσεται ἡ πλοκή του: «Κατά μπροστά στό ψαροδολίμανο, μέσα στό μάτι τοῦ πουνέντη, ὀρθώνεται πάνω σέ θεόρατη θαλασσοβραχιά τό ξωκλήσι τῆς Παναγιάς τῆς Γοργόνας. Τοῦτο τόν ὄγκο τῆς πέτρας τότε κράζουν οἱ χωρικοὶ 'της Παναγιάς τὰ Ράχτα'».² Οἱ ντόπιοι κάτοικοι μπάζωσαν τήν προέκταση τοῦ βράχου κι ἔκαναν τό μόλο τοῦ λιμανιοῦ, ἀπάγγειο τῶν ναυτικῶν στίς φουρτοῦνες τῆς ἀγριεμένης θάλασσας. Ἡ ἐκκλησία πάνω στό βράχο, θά σπεύσει νά πεῖ ὁ συγγραφέας, δέν εἶναι κανένα περίφημο βυζαντινὸ χτίσμα, μά μία τετράγωνη γερὴ κατασκευὴ φτιαγμένη μέ πολλή εὐλάβεια καί λίγο γοῦστο ἀπὸ ἀνθρώπους θεοσεβού-

¹ Οὐρανίας Πολυκανδριώτη, Ἡ λογοτεχνία τὰ χρόνια τοῦ Μεσοπολέμου καί ἡ Γενιά τοῦ '30, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ 1770-2000, 7ος τόμος, Ὁ Μεσοπόλεμος 1922-1940, «Ἑλληνικά Γράμματα» 2003, σ. 244.

² Στράτη Μυριβήλη, Ἡ Παναγιά ἡ Γοργόνα, 12η ἔκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1987, σ. 9.

μενους: «Περνοῦσαν μέ μία μπρατσέρα, κι ὁ ἐργολάβος τους μαζί, συμφωνημένοι στά βορεινά τοῦ νησιοῦ, σ' ³ ἓνα κεφαλοχώρι νά χτίσουν κάποιο σαπουνάδικο. Στό δρόμο τούς πήρε ἀλακάπα ἓνα ἄγριο μπουρίνι. Πήγαν νά μπατάρουν ἐκεῖ ἀπέξω στόν κάβο- Κόρακα, σάν ἀντίκρισαν ξάφνου τῆς Παναγιᾶς τά ράχτα. Γλίτωσέ μας, τάχτηκε ὁ ἐργολάβος, καί μείς θά σοῦ χτίσουμε ἓνα ξωκλήσι. Μειμᾶς καταλάγιασε ὁ καιρός, οἱ μαστόροι καί τό τσοῦρμιο ἀπάγγιασαν στό μικρό λιμάνι τῆς Παναγιᾶς. Δέσανε πρυμάτσα καί κάμαν τό τάμα τους. Π' αὐτό τό κλησάκι τοῦτο μοιάζει τόσο πολύ μέ μικρό λαδομάγαζο».⁴

Στό ἐκκλησάκι αὐτό τά παλιά χρόνια πήγε καί κατοίκησε ὁ μπάρμπα-Λιάς ὁ dedes πού ἰστόρησε σ' ἓνα τοῖχο του μία παράξενη εἰκόνα, τήν Παναγιά τή Γοργόνα ἀπ' ὅπου, ὅπως λέει ὁ συγγραφέας, πήρε τήν ὀνομασία της ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησία καί τό λιμανάκι: «Τό κεφάλι της εἶναι ἔτσι ὅπως τό ξέρουμε ἀπό τίς τοιχογραφίες τῆς Πλατυτέρας. Πρόσωπο μελαχρινό, ψιλοσήμαδο, συσταζούμενο στήν ἔκφρασή του. Ἔχει στρογγυλό πηγούνι, μυγδαλωτά μάτια καί μικρό στόμα. Ἔχει βυσσινί μαφόρι ὡς τό κούτελο, ἔχει καί τό κίτρινο τ' ἁγιοστέφανο γύρω στό κεφάλι ὅπως ὅλα τά κονίσματα. Μόνο πού τά μάτια της εἶναι πράσινα καί ὑπερφυσικά πλατιά. Ὅμως ἀπό τή μέση καί πέρα εἶναι ψάρι μέ γαλάζια λέπια καί στά χέρια της βαστᾶ ἓνα καράβι ἀπό τή μία, κι ἀπό τήν ἄλλη ἓνα τρικράνι, σάν κι αὐτό πού κρατᾶ στό χέρι ὁ ἀρχαῖος θεός τῆς θάλασσας, ὁ Ποσειδῶνας, ἔτσι ὅπως τόν ζωγραφίζουν στά κάδρα καί στά βιβλία τοῦ σκολειοῦ».⁵ Ὁ Μυριβήλης, μάλι-

³ «Παναγιά ἡ Γοργόνα» εἶναι τό μοναδικό γνωστό προσωνομακό ὄνομα τῆς Παναγίας, σύμφωνα μέ τά «Θεομητορικά Προσωνύμια» πού ὀφείλεται στή μοναδικότητα τῆς εἰκόνας της καί τό ὄποιο, σύμφωνα μέ τό ἀνωτέρω ἄριστα ἐνημερωμένο πόνημα πού λάβαμε ὑπόψη μας, ἐντοπιζεται στή Λέσβο, προφανῶς στόν ἐν λόγῳ ναό. (Βλέπε, Παντελεήμονος Καρανικόλα Μητροπολίτου Κορίνθου, Θεομητορικά Προσωνύμια, Ἀποστολική Διακονία, σ. 11).

⁴ Στράτη Μυριβήλη, Ἡ Παναγιά ἡ Γοργόνα, 12η ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1987, σ. 10.

⁵ Στράτη Μυριβήλη, Ἡ Παναγιά ἡ Γοργόνα, 12η ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1987, σ. 15. Στήν ἀρχαία παράδοση ἡ γοργόνα καταγράφεται ὡς δαίμων τῆς θάλασσας. Ἡ σύνδεση τῶν ἰχθυόμορφων παραστάσεων τῆς γοργόνας μέ τόν Ποσειδῶνα ἢ τόν Νηρέα ἀμφισβητήθηκε ἀπό τόν Νικόλαο Πολίτη, καθώς ἡ τελευταῖοι δέν παριστάνονται ὡς ἰχθύες στό κάτω μέρος τοῦ σώματος. Ὁ ἐν λόγῳ μέγας Ἑλληνας λαογράφος θεωρεῖ τίς παραστάσεις τῆς γοργόνας, λείψανα τῶν ἀρχαίων σχετικά μέ τόν ἄλιο γέροντα καί τό Γλαῦκο ἢ τόν Τρίτωνα, δηλαδή τούς δαίμονες πού κατά ἐπιχώριους μύθους καί πρό τῆς ἀναπτύξεως τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνα, ἀλλά καί μετά, θεωροῦνταν κύριοι τῆς θάλασσας, καθώς ἐκτός ἀπό τόν Ποσειδῶνα καί τόν Νηρέα καί αὐτούς τούς παρίσταναν τριαινοφόρους, μόνους δέ αὐτούς τούς φαντάζονταν ἰχθυόμορφους. Στίς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας ὑπάρχει συγχώνευση τῶν ἀρχαίων μύθων γύρω

στα, θά υπαινιχθεί ότι η εικόνα αυτή εκφράζει την ένότητα του έλληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Άλλωστε γι' αυτόν, όπως ειπώθηκε παραπάνω, τό φυσικό περιβάλλον και κυρίως ή θάλασσα είναι άεναη πηγή

άπό τή Μέδουσα, τίς Σειρήνες και γύρω άπό τή Σκύλλα, καθώς επιφέρει τόν θάνατο στους άτενίζοντες αυτήν και τραγουδά γλυκύτατα.

Παριστάνεται κατά δύο τρόπους. Κατά τόν πρώτο, έχοντας άπό τήν όσφύ και κάτω σώμα ιχθύος λεπιδωτό, ενώ στό χέρι κρατεί άγκυρα ή άγκυρα στό ένα και πλοίο στό άλλο ή κουπιά. Σύμφωνα μέ τόν δεύτερο τύπο, φέρει δύο σώματα ιχθύος άνορθούμενα συμμετρικά έκαστέρωθεν πρός τά άνω. Στόν νάρθηκα τής έκκλησίας τής Ι. Μ. Σκαφιδάς στήν Ήλεία, πάνω άπό τή θύρα αυτού βλέπει ό εισερχόμενος τοιχογραφία του ΙΗ' αιώνας όπου άπεικονίζεται γοργόνα στή θάλασσα και άναφέρονται τά έδάφια 7-11 του ΡΜΗ' ψαλμού: "Αίνεϊτε τόν Κύριον επί τής (γής), δράκοντες και πάσαι άβυσσοί, πύρ, χάλαζα, χιών, κρύσταλλος, πνεύμα καταιγίδος, τά ποιοῦντα τόν λόγον αυτού τά όρη και πάντες οί βουνοί ξύλα καρποφόρα και πάσαι κέδροι, τά θηρία και πάντα τά κτήνη, έρπετά και πετεινά περρωτά, βασιλείς τής γής και πάντες λαοί». Σέ μνημεία τής Βυζαντινής τέχνης ύπάρχει ό τύπος τών ιχθυοπόδων γυναικών και μάλιστα και στά μνημεία αυτής τής έποχής στήν Ίταλία άπ' όπου μπορεί νά έξηγηθεϊ και ή διάδοση του τύπου αυτού στή Δύση τό μεσαιώνα. Τέτοια παράσταση ύπάρχει στό Βυζαντινό ψηφιδωτό του τέλους του Ί' αιώνα στό μαρμάρινο δρύφρακτο τής Άγίας Λουκίας στή Γαέτα. Επίσης, σέ Βυζαντινό ψηφιδωτό του ΙΓ' αιώνα στό δάπεδο τής έκκλησίας του Άγίου Ίωάννου του Ευαγγελιστού στή Ραβέννα κ.α. Όπως άναφέρει ό Πολίτης, «τά πρότυπα τών παραστάσεων τούτων άνευρίσκονται έν τή αρχαία Έλληνική τέχνη, έξ' ής παρέλαβε ταῦτα ή βυζαντινή, μεταδώσασα πιθανώτατα και εις τούς άλλους λαούς κατά τούς μέσους χρόνους. Η διαφορά δέ τής όνομασίας, Γοργόνων μέν καλουμένων υπό τών καθ' ήμās Έλλήνων, ίσως δέ και υπό τών παλαιότερων κατά τούς βυζαντινούς χρόνους, Σειρήνων δέ υπό τών λαών τής Δύσεως, ή γενικώτερον θαλασσίων γυναικών, προήλθεν έκ τούτου, ότι ήδη και κατά τήν αρχαιότητα είχεν έπέλθη συνταύτισίς τις και σύγκρασις τών παραστάσεων τών έναλίων δαιμόνων και αυτών τών περι τούτων μύθων, και ότι κατά τούς ύστερον χρόνους εις τούς έναλίους δαιμονας έτάσσοντο και αί Σειρήνες και αί Γοργόνες, αίτινες έν αρχή οὐδέν κοινόν φαίνεται είχον πρός τούτους» (Νικολάου Πολίτου, Στοιχειά και στοιχειωμένοι τόποι τής θάλασσας στό Ίδιου, Παραδόσεις. Μελέται περί του βίου και τής γλώσσης του Έλληνικού λαού Β', Έν Αθήναις Τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου 1904, σ. 1182). Η γοργόνα ως διακοσμητικό, προφανώς, μοτίβο ύπάρχει στό τέμπλο τής έκκλησίας τής Άγ. Παρασκευής στόν Κοκκινοπλό Όλύμπου, στή έκκλησία του Άγίου Νικολάου στή Βίτσα του Ζαγοριού, στό καθολικό του Μοναστηριού Άγ. Παντελεήμονα στήν Άγιά. Στή Νεοελληνική παράδοση μαρτυρείται ως άδελφή του Μεγάλου Άλεξάνδρου (άνάγεται στίς Έλληνικές διασκευές του Φυσιολόγου) μέ τό γνωστό μύθο. Τή βλέπει κανείς σέ δερματοσιζία στα μπράτσα ναυτικών, στίς νησιώτικες αϋλές μέ βότσαλα, σκαλισμένη σέ ξύλο ή πέτρα, κεντημένη, ζωγραφισμένη, στα σκυριανά λαγήνια σέ νησιά ή σέ μεσογειακές περιοχές του Έλληνικού χώρου (Κίτσου Μακρή, Η πέστροφα γοργόνα, στό Ίδιου, Βήματα, Κέδρος 1979, σσ. 328-330). Πουθενά άλλου δέν συναντάται ή συσχέτιση τής Παναγίας μέ τή γοργόνα, παρά μόνο σ' αυτή τήν εικόνα και σ' αυτό τό έκκλησάκι πού πήρε τό όνομά Της. Προφανώς, ό λαικός ζωγράφος άπηχώντας τό μύθο τής γοργόνας στή λαϊκή παράδοση, τή συνδέει μέ τήν Παναγία για τήν άποτροπή παντός έν θαλάσση κακού.

δημιουργίας του Έλληνικού πολιτισμού. Ο δημιουργός της εικόνας κάνει ακριβώς αυτό που έκαναν οι πρόγονοί του χιλιάδες χρόνια πριν. Για τό συγγραφέα «ό θαλάσσιος και νησιωτικός χώρος του Αιγαίου επιτρέπει την άμεση διασύνδεση του νέου έλληνισμού με την αρχαία μυθολογία και ιστορία». ⁶ Τό βαθύ της νόημα θά έπισημάνει και ένας ζωγράφος από την Άθήνα πού, όπως λέει «είδε τή ζωγραφιά στον τοίχο τής εκκλησιάς κι απόμεινε μ' άνοιχτό στόμα. Φώναξε τούς χωριανούς και τούς είπε: 'Τό νοῦ σας μή χαθεί τούτο τό σκέδιο μέ τίποτα άσβεστώματα γιατί έχει σπουδαίο νόημα'. Κατόπι έστησε τό τριπόδι και τό ξεσήκωσε στό χαρτόνι μέ τίς μπογιές του, έτσι όπως ήταν, πολύ προσεχτικά». ⁷

Αυτή την ένότητα του Έλληνισμού εξέφρασε εικαστικά ό Κόντογλου, ό όμοτεχνος, συντοπίτης και φίλος του Μυριβήλη, ζωγραφίζοντας τίς δικές του γοργόνες, αλλά και γενικότερα μέ τίς ζωγραφικές του δημιουργίες, κυρίως στό Δημαρχείο Αθηνών, όπου βλέπομε «τόν Άθανάσιο Διάκο, τόν άητό τής Ρούμελης, μέ πρόσωπο βυζαντινού Χριστού. Τούς αρχαίους Έλληνες μέ βυζαντινά χαρακτηριστικά και βυζαντινές άμφιέσεις αλλά και μέ αρχαιοπρεπή γυμνά». Έπίσης «στίς στολές τών στρατηγών και πολεμιστών τής αρχαιότητας παρεμβάλλονται βυζαντινά στοιχεΐα. Όπως και στίς φυσιογνωμίες τους. Ζωγραφίζει Βυζαντινούς, όπως Βασίλειος ό Μακεδών και άλλοι, σάν νεοέλληνες βοσκούς». ⁸

Ό Μυριβήλης θά αναφερθεί ξανά στην περιβαλλοντική ύποβάθμιση του θαλάσσιου εκείνου τοπίου μέ χρονογράφημά του πού τιτλοφορείται «Τής Παναγιάς τά ράχτρα». ⁹ Ήδη στίς πρώτες του λέξεις μπορεί κανείς νά αποκωδικοποιήσει τό βαθύτερο νόημά του: «Ό άνθρωπος τής πολιτείας πού πλησιάζει για λίγο καιρό την έξοχή και την άκρογαλιά, τό κάνει όπως ένας άλλοφυλος βάρβαρος μέ άσέβεια». ¹⁰ Τά λόγια αυτά πού θυμίζουν πολύ Κόντογλου, έχεις την αίσθηση ότι στηρίζονται καλά πάνω στην Χριστιανική

⁶ Ουρανίας Πολυκανδριώτη, Ή Λογοτεχνία τά χρόνια του Μεσοπολέμου και ή Γενιά του '30, Ιστορία του Νέου Έλληνισμού 1770-2000, 7ος τόμος Ό Μεσοπόλεμος 1922-1940, «Έλληνικά Γράμματα» 2003, σ. 244.

⁷ Στράτη Μυριβήλη, Ή Παναγιά ή Γοργόνα, 12η έκδοση, Βιβλιοπωλείον τής Έστίας' Ίωάννου και Δ. Κολλάρου και Σίας, Α. Ε., 1987, σ. 16.

⁸ Θάνου Κωνσταντινίδη, Φώτης Κόντογλου. Ό συγγραφέας, ό ζωγράφος, ό Έλληνας στό συλλογικό τόμο Φώτης Κόντογλου. Έν εικόνι διαπορευόμενος, Αφιέρωμα 1895-1965, έπιμ. Ίωσήφ Βιβιλάκης, έκδόσεις Ακρίτας, Άθήνα 1995, σ. 112.

⁹ Στράτη Μυριβήλη, Πτερόεντα, Βιβλιοπωλείον τής Έστίας' Ίωάννου Δ. Κολλάρου και Σίας Α.Ε.

¹⁰ Στράτη Μυριβήλη, Πτερόεντα, Βιβλιοπωλείον τής Έστίας' Ίωάννου Δ. Κολλάρου και Σίας Α.Ε., σ. 149.

Κοσμολογία και Άνθρωπολογία, πράγμα αναπάντεχο για ένα συγγραφέα πού, τουλάχιστον, στά νειάτα του δέν είχε θρησκευτικό προσανατολισμό.¹¹ Ο χρονογράφος αφού περιγράψει τόν πελώριο και απότομο βράχο¹² μέ τό έλαφρό τριανταφυλλί χρώμα πού λειτουργεί σάν κυματοθραύστης τών τεράστιων κυμάτων, ρόλο στόν όποιο όφείλει τήν όνομασία του,¹³ θά έξηγήσει πώς συνδέεται μέ τήν Παναγία: «Γιατί μία φορά κι έναν καιρό, πέρασε ή Παναγιά από δώ, και στάθηκε πάνω σέ τούτα τά ράχτρα, λέει ό θρύλος και στό μέρος πού ακούμπησε τό πόδι της, ό βράχος μαλάκωσε σάν τό κερι και κράτησε πετρωμένη τήν πατημασιά τής παρθένας. Οί ναυτικοί πού βρίσκουν άπάγγεια στίς χειμωνιάτικες φουρτούνες πίσω άπ' τής Παναγιάς τά ράχτρα, άνεβαίνανε σάν περνούσε τό κακό, κάνανε τό σταυρό τους και κολνοούσαν ένα άναμμένο κερι πάνω σ' ένα άπλοϊκό πρόχειρο βωμό από ξερολιθιά».¹⁴ Αυτή, βέβαια, είναι ή προϊστορία τής εκκλησίας πού θά οικοδομηθεί έδώ και τής αλλοίωσης του τοπίου πού θά ακολουθήσει. Όμως, έδώ, ό συγγραφέας θά δώσει μία άλλη εκδοχή, μία άλλη ιστορική τεκμη-

¹¹ Όστόσο, στά όψιμα έργα του ή όντολογική προοπτική του Μυριβήλη είχε αλλάξει και έτσι βλέπομε συχνά σ' αυτά μία θρησκευτική αίσθηση τών πραγμάτων.

¹² Στα παραπάνω κείμενά του ό Μυριβήλης περιγράφει τό ένάλιο τοπίο μέ τήν όπτική του παρατηρητή πού βρίσκεται στό ύψος τής θάλασσας. Στο βιβλίο του «ό πών» θά διαζωγραφίσει τή θάλασσα φύση και από μία άλλη προοπτική, από τό βουνό προς τή θάλασσα. Η άγρια μεγαλοπρέπεια του βράχου δίνει τή θέση της στήν ήμερότητα και τήν άπαλότητα τών γραμμών και τών χρωμάτων του θαλάσσιου κάμπου: «Άνάμεσ' από τίς έλιές άστραψε ή θάλασσα, γεμάτη φεγγάρι. Φάνηκαν τής Παναγιάς τά ράχτρα μέ κλησάκι, και μία άράδα καίκια πού κοιμόντανε κουρνιασμένα στήν άγκαλιά του λιμανιού. Από δώ πάνου ό μώλος έμοιάζε παιδιάτικο άραξοβόλι, καμωμένο μέ βότσαλα. Η άμμουδιά τής Κάγιας άσήμιζε μεριές-μεριές, γυαλιστερή και λεία σά μιστρισμένη» (Στράτη Μυριβήλη, Η Παναγιά ή Γοργόνα, 12η έκδοση, Βιβλιοπωλείον τής Έστίας' Ιωάννου και Δ. Κολλάρου και Σίας Α. Ε., 1987, σσ. 85-86).

¹³ Προφανώς, ή λέξη ράχτρα έτυμολογείται από τό ίωνικό άράσσω πού σημαίνει χτυπώ ισχυρώς, μέ κρότο. Ο Μυριβήλης θά μετρήσει τόν ισχυρό κρότο τών κυμάτων καθώς έσπαγαν στό βράχο εκείνο μέ έναν τρόπο μυθιστορηματικής ύπερβολής, βάζοντάς τον νά άναμετρηθεί μέ τή βροντερή φωνή του Τσαλέκου: «... Αυτή ή μεγάλη κραυγή τής θάλασσας, ό άπειρος άλαλαγμός της, ή άδάμαστη κίνηση τών όγκων του νερού, τόν έρέθιζε όπως τό ρουμάνι μέ τήν όργή τής βλάστησης. Στυλωνότανε τότες μπροστά τους έτσι πού χυμούσαν μέ άφρισμένη χήτη, κ' ή φωνή του όρμούσε- κύμα καταπάνω στό κύμα. Τό χουγιαχτό γιόμιζε όλα τά πάντα, κι όσην ώρα κρατούσε, σκέπαζε στ' άφτιά του τήν κραυγή τής θάλασσας πούσβηνε νικημένη... Τόν άκουγαν οί ψαράδες από τό λιμάνι, οί μαραγκοί από τόν ταρσανά, οί μαζώχτρες άλάργα από τά χωράφια, οί καπετανέοι από τό πέλαγο. Χαμογελοούσαν, κοιτάζονταν συναμεταξύ τους κ' έλεγαν:- Αυτός ό παλαβός είναι, τόν έσφιξε πάλι ή μούρλια του» (Στράτη Μυριβήλη, ό πών, έκδ. Έστίας, σσ.21-22).

¹⁴ Στράτη Μυριβήλη, Πτερόεντα, Βιβλιοπωλείον τής Έστίας' Ιωάννου και Δ. Κολλάρου και Σίας Α. Ε., σσ. 149-150.

ρίωση στά γεγονότα πού συνδέονται μέ τό χτίσιμο τής ἐκκλησίας. Μετά τήν ἀπελευθέρωση¹⁵ ἀπό τούς Τούρκους ὑπῆρχε στό σημεῖο αὐτό ἕνα φυλάκιο ἀπό ναῦτες, παιδιά θεοσεβούμενα πού ἄρχισαν νά χτίζουν τήν ἐκκλησία πάνω στόν ἐμβληματικό βράχο. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς τόν καιρό ἦρθε νά ξεκαλοκαιρέψει στό λεύτερο πιά τόπο του ἕνας πλούσιος Συκαμνιώτης καί ἀμέσως οἰκοδόμησε στήν ἀκρογιαλιά ἕνα πελώριο καί βαρῦ ἀρχοντόσπιτο, ἀντίθεση κραυγαλέα στή σοφή αἰσθητική ἰσορροπία τοῦ θαλασσινοῦ τοπίου. Μόλις εἶδε καί τά θεμέλια τής ἐκκλησίας πάνω στό βράχο, θέλησε ἀπό εὐλάβεια νά τήν ἀποτελειώσει, μέ τρόπο, ὡστόσο, αἰσθητικά αὐθαίρετο, ἀλλοιώνοντας ἔτσι τήν ἄγρια κατατομή τοῦ περικαλλέστατου φυσικοῦ τοπίου. Ἰσοπέδωσε, λοιπόν, τήν κορυφή τοῦ βράχου κάνοντας μία πλατεία ἐκεῖ πάνω. Κατόπιν, οἱ ἐπίτροποι ἀνέλαβαν νά συνεχίσουν τόν ἐξωραϊσμό τοῦ τοπίου φτιάχνοντας μία χτιστή σκάλα, στή θέση τής ὑπάρχουσας σκαλισμένης στό βράχο. Ἡ βεβήλωση ὀλοκληρώθηκε μέ τήν κακογουστιά τοῦ τελωνοσταθμάρχη, μέ πρωτοβουλία τοῦ ὁποίου ἀσβεστώθηκε ὁ βράχος ἀπό τή μεριά τοῦ λιμανιοῦ, ὅποτε δικαιώνεται πανηγυρικά ὁ Τσαρούχης, ὅταν κάνει λόγο γιά τήν ἐπιχειρούμενη αἰσθητική ἀναβάθμιση ἑνός ἄλλου δημόσιου χώρου μέ τόσο στρεβλά αἰσθητικά κριτήρια, ὥστε νά περιπίπτει στό ἐπίπεδο μίας αἰσθητικῆς ἀπαξίωσης.¹⁶

Ἡ ἀκρογιαλιά δίπλα στό βράχο ἦταν, ἐπίσης, ἐξαιρετική καί ὀλοκάθαρη μέ βότσαλα γεμάτα πανέμορφα σχέδια. Ὁ συγγραφέας εἶχε τή συνήθεια νά διαλέγει τέτοια καί νά τά παίρνει πίσω στήν Ἀθήνα. Μέσα σέ ψιλό διάφανο γυαλί μέ νερό μαζί μέ μεγάλα κοχύλια καί θαλασσινά σαλιγκάρια πού τοῦ ἔφερναν οἱ ψαράδες, εἶχε τήν ἀκριβή θύμηση αὐτῆς τῆς πολύπλαγκτης ἀκρογιαλιάς. Αὐτή τή νοσταλγία του θά τήν καταθέσει στίς ταξιδιωτικές του ἐντυπώσεις «Ἄπ' τήν Ἑλλάδα»¹⁷ σάν γλυκιά ἐπιτομή καί νοσταλγικό ἐπιστέγασμα τῶν ἀναμνήσεων του ἀπό τίς περιπλανήσεις σέ ἐμβληματικές τοποθεσίες τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου: «Σέ τοῦτο τό ψαραδοχώρι εἶναι δεμένη ἡ νοσταλγία μου. Χρόνια τό ποθοῦσα, χρόνια τ' ἀνιστοροῦσα μέσα στά βιβλία μου, καί τώρα περπατῶ πάλι στήν ἀγαπημένη ἀκρογιαλιά. Οἱ ψαράδες μέ χαιρετοῦν πρόσχαρα καί ὁ χαιρετισμός τους εἶναι καλοδεχούμενος σάν

¹⁵ Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Λέσβου ἀπό τούς Τούρκους ἔγινε στίς 7 Δεκεμβρίου τοῦ 1912 ἀπό τόν ναύαρχο Κουντουριώτη. Βλέπε σχετικά καί στό βιβλίο τοῦ Γ. Π. Σωτηρίου, Ἡ κατάληψις τῆς Λέσβου ὑπό τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καί στόλου τήν 8ην Νοεμβρίου 1912, Μυτιλήνη 1962.

¹⁶ Γιάννη Τσαρούχη, Ἀγαθόν τό ἐξομολογεῖσθαι, τρίτη ἔκδοση, ἐκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1989, σ. 174.

¹⁷ Στράτη Μυριβήλη, Ἄπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἔκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982.

δώρο. Άκόμα φυλάγω τή συλλογή από τά μεγάλα κοχύλια πού μου' φερναν τό καλοκαίρι. Σαλιάγκοι μεγάλοι σάν νεροκολόκυθα, απ' αὐτούς πού μεταχειρίζονται γιά ν' ἀδειάζουν ἀπό τά νερά τή βάρκα, καί ἄλλοι μικρότεροι μέ σπειρωτό καύκαλο, πού τούς τρυποῦν στή μυτερήν ἄκρη καί τούς μεταχειρίζονται ὅπως οἱ μυθικοί Τρίτωνες γιά ναυτικές σάλπιγγες, νά μεταδίδουν τά μυθικά σαλπίσματα τή νύχτα στό ψάρεμα μέ τά γριγριά, σάν πέσουν σέ πέραςμα ψαριῶν. Αὐτά τά λένε κοχύλες. Ἔχω καί κάμποσες φουῦχτες ἀπό τ' ἄλλα, τά μικροσκοπικά χοχλιδάκια πού βρίσκει κανεῖς ἀνακατεμένα μέ τόν ἄμμο. Αὐτά εἶναι μικρά ἴσαμε τό μάτι τῆς μύγας καί ἔχουν ὅλα τά χρώματα τῶν λουλουδιῶν, τῶν καρπῶν καί τ' οὐρανοῦ. Πράσινα, γλαυκά, τριανταφυλλιά, πορτοκαλένια, ρουδιά, πορφυρά, κίτρινα καί στολισμένα μέ χίλια πλουμιά. Μ' ἕνα μεγεθυντικό φακό τά περιεργάζεσαι καί θαμάξεις τή διακοσμητική ποικιλία καί τά πλούτη τῆς φαντασίας τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐχτός απ' αὐτά ὅμως ἔχω καί μία συλλογή ἀπό πολύχρωμα βοτσαλάκια τοῦ γιαλοῦ. Λιτρίδια τά λένε στή Λέσβο καί στή Χίο λαλάδια. Μ' ἀρέσει νά τά λέω κι ἐγώ λιτρίδια, ὅπως τ' ἀκουγα ἀπό παιδί. Ἡ λέξη ἔχει μέσα τόν δροσερόν ἦχο πού κάνουν ὅταν τά μετατοπίζει τό κύμα, κι ὅταν τά πατάει κανεῖς μέ γυμνά πόδια ὕστερ' ἀπό τό κολύμπι. Αὐτά, γιά ν' ἀπολάβεις τή χάρη τοῦ χρωματισμοῦ τους, πρέπει νά τά' χεις μέσα σ' ἕνα γιάλινο πιάτο σέ νερό. Ἐξω απ' τό νερό, χάνουν τή λάμψη τους, μαραίνονται σάν τ' ἀπότιστα λουλούδια. Πόσους αἰῶνες χρειάστηκε ἡ θάλασσα νά δουλέψει μέ τόση ἀπαλότητα τά σχήματά τους, νά στιλβώσει τά χρώματά τους, νά στρογγυλέψει τίς αἰχμές τους. Τ' ἀκούγω νά τριζοβολοῦν κάτω ἀπό τά βήματά μου, νά ἤχοῦν σάν γάργαρο παιδικό γέλιο ἔτσι πού τά συνεπαίρνει τό μικρό κύμα καί πάλι τά σαρώνει πρὸς τά ἔξω. Καί συλλογίζομαι πὼς ἐτοῦτα τά ἴδια λιτρίδια καί περπάτησε ἡ Σαπφώ, ἡ πιό μεγάλη ἐρωτευμένη τῶν αἰῶνων, καί μέ τόν ἴδιο τρόπο ἔτριζαν κάτω ἀπό τά πέδιλά της, ὅταν τριγύριζε στίς ἀκρογιαλιές τοῦ νησιοῦ, ἄπνη ἀπό τούς ἐρωτικούς καημούς της». ¹⁸ Ἐδῶ ὁ συγγραφέας κατακλύζεται ἀπό τήν ὁμορφιά τοῦ θαλασσινοῦ τοπίου κι ἀναθυμᾶται τά παιχνίδια-ἐπιδείξεις πού ἔκαναν τά ψαραδάκια γιά χάρη του. Τή σφουγγαράδικη βουτιά, νά περπατοῦν δηλαδή μέσα στό νερό κρατώντας μία μεγάλη πέτρα καί νά περνοῦν ἀπό τή μία ἄκρη τοῦ λιμανιοῦ στήν ἄλλη, ἢ τά κέρματα πού τούς πετοῦσε καί τά ἔπιαναν στό βυθό. Τόν ἀμίμητο τρόπο τοῦ ἑνός μάγκα πού ὅταν ἀργότερα τόν ἔπιασαν γιά λαθρεμπόριο καί τόν ἔβαλαν νά ὑπογράψει γιά 1.980.000 χρέος πρὸς τό δημόσιο, ἐκεῖνος τούς ζήτησε 20.000 γιά νά στρογγυλέψει τό χρέος, θά

¹⁸ Στράτη Μυριβήλη, Ἀπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982, σσ. 296-297.

μεταφέρει στην «Παναγιά τή Γοργόνα» και στο πρόσωπο του Λαθιοῦ. Ὁ μικρός ἐκεῖνος, ὁ Γιάννης τοῦ Ζουρζουβίλη ἔκανε τό μεγάλο του κόλπο, «τόν πνιμένο»,¹⁹ βουλιάζοντας μέ μία πέτρα στό νερό γιά πολλή ὥρα καί παριστάνοντας τόν πνιγμένο.

Κάθε φορά πού ὁ Μυριβήλης συλλογιζόταν μέ πόνο τήν αἰσθητική καί περιβαλλοντική ὑποβάθμιση καί παραμόρφωση τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἐκείνου τοπίου, στό ὅποιο πήγαιναν νά σεργιανίσουν ἄνθρωποι ἀπό τήν ἄλλη ἄκρη τοῦ νησιοῦ, τοῦ ἐρχόταν στό νοῦ μέ τόν τρόπο μίας συνειρμικῆς ἀντανάκλασης μία ἐμπειρία πού εἶχε βιώσει ἀκριβῶς στόν τόπο ἐκεῖνο. «Μία μέρα», λέει, «τριγυρνοῦσαμε ἔτσι γιαλό-γιαλό γιά βοτσαλάκια μέ τή Φωτεινούλα. Ἐξί ἐφτά χρονῶν κοριτσάκι θά' τανε ἡ Φωτεινούλα πού δέν εἶχε ἀκόμα ἐπάνω της κανενός εἶδους σχολιάτικη σοφία. Τό παιδί ἀκολουθοῦσε ὀλόγυμνο. Ξεδιάλεγε κι αὐτή χρωματιστές πεταλιδίτσες ὅσες εὔρισκε πῶς ἦταν ὁμορφες ἢ παράξενες καί μοῦ τίς ἔφερνε νά τίς κρατήσω ἄν μοῦ ἄρεζαν. Κάποτε λοιπόν μοῦ' φερε μέσα στή μικρή παλάμη της μία πετραδίτσα σοκολατιά μέ κίτρινες παράλληλες γραμμές. Φαινόταν ἐνθουσιασμένη ἀπ' τό εὔρημα καί τό διαλαλοῦσε μέ μεγάλες φωνές. Τό πῆρα στό χέρι, τό κοίταξα, καί τῆς εἶπα πῶς ἀλήθεια ἦταν ὁμορφο, ἀλλά ἔχω κάμποσα τέτοια, ἀπαράλλαχτα τέτοια. Τό παιδί πῆρε πίσω τό πετραδάκι καί ἐγώ στάθηκα καί τό κοίταξα, ξαφνικά λυπημένος πού κρῦωσα μέ ἀπογοήτευση τόν τόσο ἐνθουσιασμό του. Τότες εἶδα αὐτό. Ἡ μικρούλα ξανακοίταξε μία τό θησαυρό της, μέσα στό χεράκι της, προσπαθώντας νά δῆ τώρα τό εὔρημα μέ τά δικά μου τά μάτια, χωρίς ἐνδιαφέρον. Κατόπι, ἀντί νά τό πετάξω ἀπλῶς τό πετραδάκι καί νά σκύψω γυρεύοντας ἄλλο, γύρισε πίσω, ἔσκυψε καί τό ξανάβαλε στή θέση ἀπό κεῖ πού τό πῆρε».²⁰ Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τό παιδί τό ἄμοιρο καί ἄγευστο πάσης κοσμικῆς σοφίας ἔκανε κάτι πού ἕνας σοφός τοῦ κόσμου τούτου δέν θά σκεφτόταν νά κάνει: Μ' ὅλη τή διαίσθηση τῆς ἀθώότητάς του ἀντιλήφθηκε ὅτι αὐτό πού ἀσυναίσθητα ἔκανε, νά μετατοπίσει ἕνα μικρό πετραδάκι, συνιστοῦσε διατάραξη τῆς ἁρμονίας τοῦ κόσμου, γι' αὐτό καί τό ἔβαλε στή θέση του. «Στή θέση», λέει ὁ Μυριβήλης «πού τό εἶχε βαλμένο μέ τό ἴδιο του τό χέρι ὁ Θεός μέσα στήν παγκόσμια σύνθεση».²¹ Ἡ βεβαιότητα τοῦ Μυριβήλη ὅτι τό μικρό ἐκεῖνο πλάσμα ἀποδειχτήκε ἕνας θεματοφύλακας τῆς παγκόσμιας αἰσθητικῆς τάξης, θά τόν κάνει νά τελει-

¹⁹ Στράτη Μυριβήλη, Ἄπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982, σσ. 299-300.

²⁰ Στράτη Μυριβήλη, «Τῆς Παναγιάς τά ράχτρα», στό ἴδιου Πτερόντα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., σσ. 152-153.

²¹ Στράτη Μυριβήλη, «Τῆς Παναγιάς τά ράχτρα», στό ἴδιου Πτερόντα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., σ. 153.

ώσει τό χρονογράφημά του μέ τά ἐξῆς λόγια πού ἀποτελοῦν σαφή ὑπόμνηση γιά τήν εὐθύνη τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου στή φύση καί τό περιβάλλον: «ἄν ὁ παλαιός αὐτός Συκαμνιώτης, εἶχε ἓνα ψίχουλο ἀπ' τήν ἀθώα σοφία τῆς Φωτεινούλας, δέ θά πάθαιναν αὐτό πού ἔπαθαν τῆς Παναγιᾶς τά Ράχτρα».²²

Ἐντυπώθηκε σίγουρα πολύ βαθειά στήν ψυχή τοῦ Μυριβήλη αὐτή ἡ ἐμπειρία πού βίωσε τή μέρα ἐκείνη στήν ἀκρογιαλιά, γι' αὐτό καί ἐνέταξε τό περιστατικό σέ ἓνα ἄλλο μυθιστόρημά του, τή «Δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια», κατά τήν προσφιλῆ του συνήθεια νά ἐπαναλαμβάνει στά γραφτά του διάφορα περιστατικά ἀπό πρόσωπα πού τόν εἶχαν ἐντυπωσιάσει, ὅπως πχ συνέβη μέ τόν Τσαλέκο ἢ μέ τό δάσκαλο ἐκεῖνο τῶν παιδικῶν του χρόνων πού τοῦ ἐνεφύσησε τό σεβασμό στό ἰδανικό τῆς πατρίδας καί στά δίκαια τῆς φυλῆς. Τή συνήθειά του νά μαζεύει διάφορα ἀπό τή θάλασσα γιά νά τοῦ θυμίζον τήν ἀγαπημένη του ἀκρογιαλιά, ἀναθέτει τώρα μυθιστορηματικά στήν Ἀδριανή τήν ἀδελφή τοῦ Λεωνῆ. Θά τήν ἐντάξει, μάλιστα, στό κατάλληλο σημεῖο, ὅταν δηλαδή ἐτοιμάζονται νά ἐπιστρέψουν ἀπό τίς καλοκαιρινές διακοπές στό Μεγαλοχώρι πίσω στή Χώρα. «Τό κάθε τί πού διπλωνόταν κ' ἔμπαινε στό μπαούλο, τά πορφυρά, πετρωμένα θαλασσόχορτα τῆς Ἀδριανῆς πού πακετάριζε μέσα σέ χαρτονένια κουτιά ἀνάμεσα σέ μπαμπάκι, νά μή σπάσουν. Τά πολύχρωμα λιτριδάκια, τά σιντεφένια σαλιγκάκια τῆς ἀμμουδιᾶς, οἱ πελώριες κοχύλες τοῦ βυθοῦ, πού τίς βάζαν ἀνάμεσα σέ ροῦχα γιά νά μήν τσακιστοῦνε στ' αὐτοκίνητο. Ὅλα αὐτά τά χαριτωμένα καί ἀπλοϊκά θυμητάρια τοῦ γιαλοῦ καί τῆς ἐξοχῆς πού συμμαζευε καί ταχτοποιοῦσε ἡ ἀδερφή του, τοῦ διναν τό καθένα τους ὀλάκερη τήν πίκρα τῆς φευγάλας».²³ Θά μνημειώσει, λοιπόν, αὐτή τήν σημαντική κίνηση τῆς Φωτεινούλας, τήν γιά ἄλλους, ἴσως, ἀσήμαντη καί θά τήν ἀποδώσει στήν Ἀδριανή, ὅπως ἡ τέχνη μιμεῖται τή ζωή. Θά προηγηθεῖ ἡ παρατήρηση, ὁ συντονισμός μέ τήν ἀθωότητα, ὁ ἐντοπισμός κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια ἑνός ὄντολογικοῦ βάρους. «Θυμήθηκε μίαν παιδιάτικη κίνηση τῆς Ἀδριανῆς, πού τή βρῆκε ἀξιολάτρευτη. Μία μέρα, ψάχνοντας γιά χρωματιστά βοτσαλάκια, βρῆκε μία πέτρα πράσινη, σάν ἀπό χαλκό σκουριασμένο, πλατιά καμιάν ἀπαλάμη. Εἶτανε σκληρή σά σίδηρο, καί μολαταῦτα τήν εἶχαν κόσκινο, σαρακοφαγωμένη κάτι μικρούλια σκουληκάκια τοῦ γιαλοῦ. Τόνη ρώτησε ἄν τοῦ ἀρέσει, νά τήν κρατήσει γιά τή συλλογή της, κι

²² Στράτη Μυριβήλη, «Τῆς Παναγιᾶς τά ράχτρα», στό ἰδίον Πτερόεντα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰωάννου καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., σ. 153.

²³ Στράτη Μυριβήλη, Ἡ δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια, εικοστή πρώτη ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας Ἰ. καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1986, σ. 325.

αὐτός τῆς εἶπε πώς εἶναι τέτοιες ἄπειρες ἐκεῖ στ' ἀκρογιαλί. Τότες ἡ Ἀδριανή, ἀντίς νά τήν πετάξει ἀπλῶς, πῆγε καί τήν ξανάβαλε στή θέση πού εἶχε πρίν τή σηκώσει ἀπό χάμου. Σά νά' θέλε νά μή χαλάσει τή διακοσμητική ἀρμονία τοῦ κόσμου, μετατοπίζοντας τούτη τήν πράσινη ψηφίδα ἀπό κεί πού τήν τοποθέτησε μέ τό χέρι του ὁ Θεός. Τώρα λοιπόν ἐνιωθε κι ὁ ἴδιος κείνη τήν ἴδια θρησκευτική διάθεση. Νά πάρει ὅλα τοῦτα τά μικρά λάφυρα τῆς ἀκρογιαλιᾶς, πού τόσο ἱερόσυλα τ' ἀμπαλάριζαν γιά τήν πόλη, καί νά τά ξαναβάλει πίσω στή θέση τους πρίν φύγουν. Τίς κοχύλες στό βυθό τῆς θάλασσας, τά πετραδάκια στήν ἀκρογιαλιά, τά τριανταφυλλιά σαλιγκάκια μέσα στόν ἄμμο».²⁴

Αὐτή τή συνθήεια πού εἶχε ὁ Μυριβήλης νά μαζεύει, σάν πολλά παιδιά καί μεγάλοι, χαλίκια ἀπό τήν ἀκρογιαλιά, τήν εἶχε καί ὁ Κόντογλου, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος σέ κείμενό του²⁵ στίς 10-4-60 δημοσιευμένο στήν ἐφημερίδα 'Ελευθερία'. Περπατοῦσε, λοιπόν, κι ὁ ἴδιος στήν ἀκρογιαλιά καί μάζευε χρωματιστά χαλίκια, κοχύλια, τσόφλια, κομματία ἀπό ξύλο. Στή συνέχεια, γύριζε σπίτι του κι ἔβαξε κι αὐτός τίς πέτρες στό νερό γιά νά μήν ξεθωριάσουνε. Ὁ Κόντογλου μέ τό ἀλάθητο αἰσθητικό του ἔνστικτο ἔβλεπε τήν ὁμορφιά στήν ἀπλότητα καί τήν ταπεινότητα, ἐκεῖ πού δέν ἤξεραν καί δέν καταδέχονταν οἱ ἄλλοι νά δοῦν. Ἄλλωστε, εἶναι λάθος νά συνδέομε τό κάλλος μέ τό προφανές καί τό εὐχάριστο. Δέν θά μᾶς ὀδηγήσει ἐκεῖ ἡ παχυλότης τῶν αἰσθήσεων καί ἡ διασπασμένη συμβατική λογική, ἀλλά ἡ ἀσκητική πράξη καί ὁ ἐνοποιημένος λόγος. Λέει ὁ Κόντογλου γιά τά βότσαλα τῆς ἀκρογιαλιᾶς ὅτι ἔχουν τόσο ὁμορφα καί ἐκφραστικά χρώματα πού «οὐδέ Σολομῶν ἐν πάση τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλλετο ὡς ἐν τούτων». Λίγες μέρες πρίν γράψει τό κείμενό του, εἶχε περπατήσει στήν ἀγαπημένη του ἀκρογιαλιά στά βόρεια τοῦ νησιοῦ του καί στή συνέχεια ἔκανε τό ἴδιο μέ τό σοβαρό καί ἐπίσημο τρόπο μίας ἱεροτελεστίας. «Κι ὅμως» θά πεῖ «πόσο ἀγαπημένες μοῦ εἶναι αὐτές οἱ πέτρες πού μάζεψα! Κεῖτονται ἐκεῖ χάμω, σωρός, καί κανένας δέν τίς βλέπει, κανένας δέν καταδέχεται νά τίς δεῖ. Κ' ἐγώ, σάν νά εἶμαι ὁ μόνος πό' χει μάτια γιά νά δεῖ τή μυστηριώδη ὁμορφιά τους... Ἄχ! Τίποτα μέσα στήν κάμαρα δέν ἦτανε τόσο ὁμορφο, σάν καί κείνες τίς πέτρες, μήτε οἱ ζωγραφιές, μήτε τά κανάτια, μήτε τό παλιό κιλίμι πού εἶναι στρωμένο χάμω. Ἀληθινά τά λόγια του Χριστοῦ εἶναι εἰπωμένα ὄχι μονάχα

²⁴ Στράτη Μυριβήλη, Ἡ δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια, εικοστή πρώτη ἔκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς 'Εστίας' I. καί Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1986, σσ. 325-326.

²⁵ Φώτη Κόντογλου, Οἱ πέτρες. Πρώτη σύσταση, στερνό ἀπομεινάρι τῆς γῆς, ἐφημ. Ἐλευθερία (10-4-60) στό ἴδιου, Εὐλογημένο καταφύγιο, ἐπιμ. –προλεγόμενα Π. Β. Πάσχου, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1985.

για τούς ανθρώπους, αλλά για όλα τα κτίσματα: «Ο ταπεινῶν ἐαυτὸν, ὑψωθήσεται».²⁶

Τὸ κάλλος εἶναι ἡ ὁμορφία πού ὑπάρχει στή Δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι καθετὶ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ ἀληθινό. Γιὰ νὰ μπορέσει νὰ χαρεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴ φυσικὴ ὁμορφία πρέπει νὰ ἔχει καθαρὴ ψυχὴ. Ἔτσι βιώνει τὸ μυστήριο τῆς συνάντησής του μέ τὴν κτίση τοῦ Θεοῦ.²⁷ Ἄν λάβομε ὑπόψη τὸ λόγο τοῦ Κόντογλου ὅτι «οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι εἶναι τ' ἀληθινὰ παιδιὰ τῆς φύσης κι ἔχουνε ἀνταπόκριση μαζί της», τότε μπορεῖ νὰ ἐννοήσει κανεὶς τὴν παιδιὰ-τικὴ κίνηση τῆς ἀπλῆς Φωτεινούλας. Αὐτὴ τὴ βαθιὰ μυστικὴ σχέση τῆς ἀθωότητος τοῦ ἀνθρώπου μέ τὴ φύση πού ἀνιχνεύει ὁ Μυριβήλης μέ τὴ διαίσθηση τῆς τέχνης του, θὰ δοῦμε καὶ στό παρακάτω περιστατικὸ πού ἀναφέρει ὁ Σεβασμιώτατος Κάλλιστος Ware. Ἐνας φίλος του, λοιπόν, ἐμμεῖτο πολὺ ἐπιτυχῶς τὰ τιτιβίσματα τῶν πουλιῶν, ὥστε ἐκεῖνα νὰ ἀνταποκρίνονται. Μία μέρα ἔκανε τὸ ἴδιο, καθὼς περπατοῦσε στό δάσος τοῦ Ἁγίου Ὄρους μαζί μέ ἓνα μοναχό. Ὄταν ὁ τελευταῖος τοῦ ζήτησε νὰ σταματήσει νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐκεῖνος ἤθελε νὰ μάθει τὸ λόγο. Τότε ὁ μοναχὸς τοῦ ἀπάντησε: «Γιατὶ διασαλεύεις τὴ φυσικὴ τάξη».²⁸ Σχεδὸν ἀναπόφευκτα, ὀδηγεῖται κανεὶς στή σύγκριση ἀνάμεσα στὴν ἀθωότητα πού δὲν ἐννοεῖ νὰ μετακινήσει ἓνα χαλίκι γιὰ νὰ μὴ διαταράξει τὴν ἀρμονία τῆς κτίσεως καὶ στὴν αἰσθητικὴ καὶ ἠθικὴ πώρωση πού δὲν ἀναγνωρίζει καμμιά ὄντολογικὴ ἔκπτωση, καμμιά τρώση στὴ δομὴ τοῦ κόσμου, καμμιά ἐπίπτωση στὴ λειτουργία τῆς φύσεως ἀκόμα καὶ στὴ μεγαλύτερη οἰκολογικὴ καταστροφή. Ἴσως, μάλιστα, τὰ παραπάνω παραδείγματα νὰ μᾶς δίνουν τὴ δυνατότητα νὰ διατυπώσουμε τὸ αἰσθητικὸ κριτήριό τῆς ἀθωότητος: Τὸ νὰ μὴ μετακινεῖς ἓνα μικρὸ χαλίκι ἀπὸ τὸ φόβο μήπως διαταράξεις τὴν ἀρμονία τῆς φύσεως. Ἀνάλογα, ἐπίσης, θὰ μπορούσαμε νὰ συμπεράνομε πιὸ εἶναι τὸ αἰσθητικὸ κριτήριό μίας πολὺ ἐκλεπτυσμένης ὀρθόδοξης οἰκολογικῆς συνείδησης: τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπεις σέ κάποιον νὰ σφυρίζει μιμούμενος τὰ πουλιά ὅταν κελαηδοῦν ἀπὸ τὸ φόβο διατάραξης τῆς ἰσορροπίας τῆς φύσεως.

Τὸ μείζον θέμα τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως σχετίζεται ἄρρηκτα μέ τὴν

²⁶ Φώτη Κόντογλου, *Οἱ πέτρες*. Πρῶτη σύσταση, στερνὸ ἀπομεινάρι τῆς γῆς, ἐφημ. Ἐλευθερία (10-4-60) στό ἴδιό, *Εὐλογημένο καταφύγιο*, ἐπιμ.- προλεγόμενα Π. Β. Πάσχου, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1985, σσ. 82-85.

²⁷ Γιάννη Λιγνάδη, *Τὰ γραπτά τοῦ Κόντογλου καὶ ἡ παιδαγωγικὴ τους ἀξία* στό συλλογικὸ τόμο *Φώτης Κόντογλου*, Ἐν εἰκόνι διαπορευόμενος. Ἀφιέρωμα 1895-1965, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1995, σ. 151.

²⁸ Ἐπισκ. Διοκλείας Καλλίστου, *Διὰ τῆς δημιουργίας* στό *Δημιουργό, μετάφρ. Νίκος Χ. Χριστοδούλου*, στό συλλογικὸ τεῦχος Ἐκκλησία καὶ κόσμος, Κέντρο Μελετῶν Ι. Μ. Κύκου, Λευκωσία, 2002, σ. 37.

ἀμαρτία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ὡς διαχειριστής τοῦ κόσμου ἔχει τή δυνατότητα νά τόν ἀλλάζει καί νά τόν μεταμορφώνει, κι αὐτό ἀποτελεῖ τεράστια εὐθύνη. Ὅπως σημειώνει ὁ π. Δημήτριος Στανιλοάε «ὁ ἄνθρωπος βάζει τή σφραγίδα τῆς κατανόησης καί τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίας πάνω στή δημιουργία, ἐξανθρωπίζοντάς την μέ τόν τρόπο αὐτό καί ἐπιστρέφοντάς την ἐξανθρωπισμένη πίσω στό δημιουργό. Ἐνεργοποιεῖ, ἔτσι, τίς δυνατότητες τοῦ κόσμου».²⁹ Ἐκτός, ὅμως, ἀπό τά πάθη τοῦ ἀνθρώπου, περιβαλλοντικά προβλήματα μποροῦν νά δημιουργηθοῦν καί ἀπό ἔλλειψη γούστου, ἀπό ἐλλειμματικά δηλαδή αἰσθητικά κριτήρια. Σ' ἐμᾶς τούς Ἕλληνες, ἐπιπροσθέτως, ὑπάρχουν ἀγκυλώσεις στήν αἰσθητική μας, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν τή στείρα μίμηση ξένων αἰσθητικῶν προτύπων, ἐνός δηλαδή «ἐπαρχιώτικου εὐρωπαϊζόντος αἰσθητισμοῦ» εἰς βάρος, μάλιστα, τῶν γηγενῶν καί παραδοσιακῶν αἰσθητικῶν ἀξιῶν. Ἀκόμα καί τό πράσινο πού συχνά φυτεύεται, σύμφωνα μέ τά δυτικά αἰσθητικά πρότυπα, δέν πρέπει νά μπαίνει «στίς ζώνες ἐμφάνισης τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου» ἢ στό βράχο. Ὅπως πολύ σωστά ἐπισημαίνει ὁ Τσαρούχης, «ὁ ἑλληνικός δρυμός εἶναι τά ἑλληνικά βράχια. Τό πράσινο πρέπει νά φυτεύεται ἐκεῖ πού δέν καταστρέφει τά βράχια. Αὐτές εἶναι οἱ ἀθάνατες γλυπτικές τῆς φύσεως πού θά δίδουν στόν αἰῶνα τόν χαρακτήρα στόν τόπο μας... Δίπλα σέ βράχια ἢ δίπλα σέ ἀρχαία ἐρείπια δέν πρέπει νά φυτεύονται πρασινάδες, κι ὅ,τι μπεῖ πρέπει νά μπαίνει ἀφοῦ βασανισθεῖ πάρα πολύ».³⁰

Εὐτυχῶς, στόν Μυριβήλη ἄρεσαν πολύ οἱ βράχοι, οἱ ἑλληνικοί βράχοι. Ὁ καθένας μέ τή δική του ἔκφραση καί τήν ἰδιοπροσωπία του. Τούς μελετοῦσε, ὅπως λέει ὁ ἴδιος,³¹ σ' ὅλη τήν Ἑλλάδα. Εὐτυχῶς, λοιπόν, πού τοῦ ἄρεσαν κι ἔδωσε αὐτές τίς μοναδικές περιγραφές πού φτάνουν μέχρις ἐμᾶς σάν εὐεργετική αὔρα καί πιστή ἀντανάκλαση μίας βαθιάς αἰσθητικῆς ἐντύπωσης, γιά ἕνα θαλασσινό τοπίο πού ἔχει χάσει σέ μεγάλο βαθμό τή φυσική του φυσιογνωμία ἀπό τίς ἀλόγιστες παρεμβάσεις τῆς νεοελληνικῆς αἰσθητικῆς μας ἀφασίας. Ὁ Μυριβήλης ἦταν ἐρωτευμένος βαθιά μέ τή Λέσβο καί κυρίως μέ κείνη τήν ἀκρογιαλιά. Οἱ σελίδες πού ἀφιέρωσε σ' αὐτές, στίς ταξιδιωτικές του ἀναμνήσεις «Ἀπ' τήν Ἑλλάδα», ἦταν ἕνα ποίημα γιά τήν ὁμορφιά τῆς ἀγαπημένης ἰδιαίτερῆς του πατρίδας. Γνώριζε, ὡστόσο, ὅτι

²⁹ Ἐπισκ. Διοκλείας Καλλίστου, Διά τῆς δημιουργίας στό Δημιουργό, μετάφρ. Νίκος Χ. Χριστοδούλου, στό συλλογικό τεῦχος Ἐκκλησία καί κόσμος, Κέντρο Μελετῶν Ι. Μ. Κύρκου, Λευκωσία 2002, σ. 38.

³⁰ Γιάννη Τσαρούχη, Ἀγαθόν τό ἐξομολογεῖσθαι, Τρίτη ἐκδοση, ἔκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1989, σσ. 173-174.

³¹ Στράτη Μυριβήλη, Ἀπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982, σ. 244.

ὕμνωντας τόν τόπο του, τόν ἄφηνε ἔκθετο στά ἀδηφάγα βλέμματα καί τίς ὀρέξεις τῆς ἐπερχόμενης τουριστικῆς λαίλαπας. Ἀλλά εἶχε συγχρόνως καί συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας τοῦ πάθους του καί τῆς ἀστοχασιᾶς καί τῆς ἀνοησίας πού συνεπάγεται αὐτό. Εἶχε προτείνει στό φίλο του Πρωτοπάτση³² ὅτι τό ὄνειρό του ἦταν νά' καναν ἕνα λεύκωμα γιά τή Λέσβο ὅπου ὁ ζωγράφος θά ζωγράφιζε τά τοπία της κι ἐκεῖνος θά τά περιέγραφε, γιά νά μάθουν στά πέρατα τοῦ κόσμου γιά τήν ὁμορφιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ὁ Πρωτοπάτσης ὅμως προφητικά τόν ἀπέτρεψε ἀπό ἕνα τέτοιο ἐγχείρημα γιά νά μή γίνει ὁ ἀγαπημένος τους τόπος θύμα τοῦ τουρισμοῦ καί τῆς ἐμπορευματοποίησης. Τοῦ εἶχε πῆ μάλιστα, ἐπί λέξει: «Αὐτό ποτές δέν πρέπει νά τό κάνουμε. Μόλις μάθουμε τό νησί στους ξένους, θά τό χάσουμε ἐμεῖς μέσ' ἀπό τά χέρια μας. Θά καταστήσει στό τέλος ἕνα τουριστικό κέντρο γιά τούς παραληδες μέ ντάνσιγκ καί τζάζ στις ἀμμουδιές του, ἀκόμα καί μέ 'δωμάτια δι' οἰκογενείας' μέσα στις φυλλωσιές του. Καί ὅταν θά κινᾶμε γιά κολύμπι, ἐκεῖ πού κόβουμε σήμερα κρίνα τῆς ἀμμουδιάς, θά βρίσκουμε ἀδειανά κουτιά ἀπό κονσέρβες καί ἀκόμα χειρότερα δείγματα τουριστικῶν ἐρώτων. Καί τότε ἐμεῖς ποῦ θά καταφύγουμε; Ἄς φυλάξουμε λοιπόν μυστική τή γωνιά μας».³³ Τή συνετή αὐτή τακτική τοῦ Λέσβιου καλλιτέχνη ὁ Μυριβήλης τήν ὀνόμασε «πολιτική τῶν φρόνιμων συζύγων, πού ἔχουν ὠραία γυναίκα».³⁴

Αὐτή ἡ αὐτοσυναίσθηση τῆς ἐρωτικῆς ἀμετροπέπιας τοῦ συγγραφέα καί ὁ φόβος του μήπως τήν πάθει ὅπως ὁ ἀρχαῖος Κανδαύλης, δέν θά ἀποτρέψουν ἀπό τήν ἐπερχόμενη καταστροφή. Τότε, στά 1954 δέν μπορούσε νά φανταστεῖ καί νά προβλέψει τά ἐπερχόμενα δεινά τῆς οἰκολογικῆς καταστροφῆς, τῆς περιβαλλοντικῆς ὑποβάθμισης, τῆς ἐμπορευματοποίησης, τῆς ἀπεμπόλησης τῆς Παράδοσης καί τῆς ἐκδυτικοποίησης τοῦ τόπου μας, τῆς ἀποθέωσης τοῦ φορκλόρ κ.λπ. Λίγα χρόνια μετά, κάποιιοι ξένοι πού ἀγαποῦσαν πραγματικά τήν Ἑλλάδα, ἔβλεπαν μέ πόνο τήν πώληση τῶν πρωτοτοκίων τῆς πολιτισμικῆς μας παράδοσης, αὐθεντικότητος καί ἀλήθειας καί τίς ὅποιες ἐπιπτώσεις συνεπάγεται ἡ ἀπώλειά τους ἀντί πινακίου φακῆς.

³² Ὁ Ἀντώνης Πρωτοπάτσης ἦταν ζωγράφος, σκισσογράφος καί συγγραφέας ἀπό τή Λέσβο. Φίλος του Μυριβήλη, ἀπό τούς πρωτεργάτες τῆς λεγόμενης Λεσβιακῆς Ἄνοιξης, θερμός θιασώτης τῆς Λεσβιακῆς Παράδοσης καί φανατικός ἀντίπαλος τῆς ἐκδυτικοποίησης τοῦ τόπου του.

³³ Στράτη Μυριβήλη, Ἄπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἔκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982, σ. 260.

³⁴ Στράτη Μυριβήλη, Ἄπ' τήν Ἑλλάδα, ἕκτη ἔκδοση, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας' Ι. Δ. Κολλάρου καί Σίας Α. Ε., 1982, σ. 260.

³⁵ Jacques Lacarriere, Τό Ἑλληνικό καλοκαίρι, μετάφρ. Ἰωάννας Δ. Χατζηνικολή, ὄγδοη ἔκδοση, ἔκδ. Ι. Χατζηνικολή, 1980, σ. 311.

Όταν πχ τό 1976 ό Jacques Lacarriere γύρισε από τή Γαλλία στή μεγάλη του αγάπη, τήν Έλλάδα, ύπέστη ένα ισχυρό πολιτισμικό σοκ, καθώς είδε ότι «ή Εύρυδική είχε αλλάξει πολύ. Τώρα ντύνεται μέ τή δυτική μόδα, μιλάει έλληνικά μέ άγγλισμούς, χρησιμοποιεί πιστωτικές κάρτες, όταν βαριέται τρώει σέ σελφσέρβις, παίρνει ίπτάμενα σκάφη για νά πάει στήν Ύδρα ή στίς Σπέτσες καί προτιμάει τό ούίσκι από τό ούζο».³⁵ Οί φίλοι του τόν απέτρεπαν τότε νά τήν επισκεφτεί ξανά, για νά μήν πληγωθεί. Ένας, μάλιστα, ό συγγραφέας Λόουρενς Ντάρελ τοῦ έλεγε συνεχώς: «Η Έλλάδα σήμερα για μάς τούς παλιούς έραστές της είναι όπως ή Εύρυδική για τόν Όρφέα. Άν ξαναγυρίσουμε σ' αυτήν, θά τή χάσουμε για πάντα».³⁶ Δυστυχώς, αυτή ή πονεμένη νοσταλγία για τήν άτόφια καί καθαρή έλληνική φύση άλλοτινών καιρών φαίνεται σάν όραμα μακρινό καί φευγαλέο, χαμένο άνεπιστρεπτό.

³⁶ Jacques Lacarriere, Τό Έλληνικό καλοκαίρι, μετάφρ. Ίωάννας Δ. Χατζηνικολή, όγδοη έκδοση, έκδ. Ι. Χατζηνικολή, 1980, σ. 309.

Ἡ ἐπίδοση τοῦ Ἁγίου ἔλαιου στίς μεγάλες ἐορτές τοῦ Ἐμμανουήλ Ἀθ. Λουκάκη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Κατά τό Ἱεροσολυμιτικό Τυπικό τοῦ Ἁγίου Σάββα, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο εἶναι καταχωρημένες στά Μηναιᾶ οἱ ἀκολουθίες τῶν Ἑορτῶν καί τῶν Ἁγίων καί τό ὁποῖο μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰῶνα ἦταν καί γιά τίς ἐνορίες ὁ μόνος ὁδηγός γιά τήν τέλεση τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου τῶν μεγάλων ἐορτῶν, ὑπάρχει διάταξη πού ἀναφέρει τά ἑξῆς: *“Δίδεται¹ καί ἅγιον ἔλαιον τοῖς ἀδελφοῖς”*. Ὁ ἱερέας δηλαδή δίδει, τουτέστιν χρεῖται τοὺς πιστούς, πού παρευρίσκονται τήν ὥρα ἐκείνη στό ναό μέ ἁγιασμένο ἔλαιο, ἀπό τό κανδήλι τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου ἢ τῆς ἀγομένης ἐορτῆς. Ἡ τυπική αὐτή διάταξη ὑπάρχει στά ἐν χρήσει Μηναιᾶ, καθὼς καί στή *“Διάταξη τῆς Ἱεροδιακονίας”* τήν συντεθεῖσα παρά τοῦ Ἀγιωτάτου καί Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Κυρίου Κυρίου Φιλοθέου (τοῦ Κοκκίνου, 1300 -1379), ἡ ὁποία εὐρίσκεται στό ἰσχύον *“Εὐχολόγιον τό Μέγα”*², ἐνῶ ἀπουσιάζει στά ἐν χρήσει σήμερον ἐνοριακά Τυπικά. Ἡ περί ἧς ὁ λόγος μικρά, ἀλλά πλουσιωτάτη σέ νόημα καί μεταδοτική ἁγιασμοῦ ἱεροτελεστία, ἐτελεῖτο καί στίς ἐνορίες μέχρι τά μέσα τοῦ παρελθόντα αἰῶνα (περί τό 1960), ἔκτοτε ὁμως διακόπηκε, (δυστυχῶς) ὀριστικά, μέ ἀποτέλεσμα σήμερα νά εἶναι ἄγνωστη στήν πλειοψηφία τῶν ἱερέων μας, ἀλλά καί τῶν πιστῶν, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται. Διατηρεῖται στίς Μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί στίς Σλαβικές Ἐκκλησίες, ἐνίοτε δέ τελεῖται καί στίς ἐνορίες, ὅταν γίνεται ἀγρυπνία. Διευκρινίζουμε ὅτι δέν πρόκειται γιά τό Ἅγιο Μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου, ἀλλά ἀποτελεῖ ξεχωριστή ἱεροτελεστία – ἀπό ἐκεῖνες πού ἀφθονοῦν στήν Ὁρθόδοξη λατρεία, ὡς ἔκφραση τῆς λειτουργικῆς εὐσέβειας – συνδεόμενη μέ τίς μεγάλες ἐορτές.

ΠΟΤΕ ΤΕΛΕΙΤΑΙ

Ἡ διάταξη αὐτή ἀφορᾷ τίς ἑξῆς ἐορτές: 1) 8 Σεπτεμβρίου, τό Γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. 2) 26 Σεπτεμβρίου, ἡ Κοίμησις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καί εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. 3) 26 Ὀκτωβρίου, τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου. 4) 13 Νοεμβρίου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. 5) 21 Νοεμβρίου, ἡ εἰς τόν Ναόν Εἴσοδος τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

6) 6 Δεκεμβρίου, τοῦ ἁγίου Νικολάου. 7) 25 Δεκεμβρίου, εἰς τήν Γέννησις

¹ Δίδεται: Ὁριστικῆ ἐνεστώτα γ' ἐνικοῦ προσώπου τοῦ ρήματος δίδομαι.

² «Διάταξις τῆς Ἱεροδιακονίας», *Εὐχολόγιον τό Μέγα*, Ἀθῆναι 1970, σ. 12.

του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 8) 1 Ἰανουαρίου, εἰς τὴν κατὰ σάρκα περιτομή τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. 9) 17 Ἰανουαρίου, τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. 10) 27 Ἰανουαρίου, ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου 11) 30 Ἰανουαρίου, τῶν ἁγίων τριῶν Ἱεραρχῶν (Μέγ. Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου). 12) 24 Μαρτίου, προεόρτια του Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. 13) 23 Ἀπριλίου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου. 14) 8 Μαΐου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. 15) 24 Ἰουνίου, εἰς τὸ Γενέσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. 16) 29 Ἰουνίου, τῶν ἁγίων καὶ Κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. 17) 6 Αὐγούστου, εἰς τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως. 18) 15 Αὐγούστου, εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. 19) 29 Αὐγούστου, εἰς τὴν ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Τιμίου ἐνδόξου Προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου³.

Εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἱεροτελεστία ἐπισυνάπτεται σέ ὅλες τίς μεγάλες ἀκίνητες ἑορτές (Δεσποτικές, Θεομητορικές καὶ τῶν ἐπισήμως ἑορταζομένων Ἁγίων) ἐκτός τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου), τῶν Θεοφανείων (6 Ἰανουαρίου) καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου)⁴. Δέν τελεῖται κατὰ τίς κινητές ἑορτές τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου. Οἱ παλαιοὶ ἱερεῖς καθὼς ἀνεφέρθη, τὴν τελοῦσαν στή διάρκειαν τῆς ψαλμωδίας τῶν αἰνῶν, ἀλλά ἡ ἀρχαία πράξις ἀπαιτοῦσε νά γίνεται κατὰ τὴν ἀπόλυση τοῦ ὄρθρου, ψαλλομένων καταληλῶν ἰδιομέλων τροπαρίων, ἢ ἀπὸ τὴν λιτὴν⁵.

ΠΩΣ ΔΙΔΕΤΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΕΛΑΙΟΝ

Στὴ νέα ἔκδοσις τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγ. Σάββα, ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονὴ Παναγίας Τατάρνης Εὐρυτανίας, ὑπὸ ἀρχιμ. Δοσιθέου, ὑπάρχει ἐκτενὴς ἀναφορὰ καὶ διάταξις περὶ τοῦ πῶς χρίει καὶ τί λέγει ὁ ἱερέας τῆ συγκεκριμένη στιγμῆ, ὡς καὶ τί ἀπαντᾷ ὁ χριόμενος πιστός. Κατὰ τὴν ἀρχαία παράδοσις ἡ χρῆσις γινόταν μὲ τὰ δύο δάκτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, “τόν λιχανόν⁶ καὶ τόν μέσον”. Ὁ ἱερέας ἔχρειε στό μέτωπον (μόνον) σταυροειδῶς λέγοντας “*Εἰς ἰασην ψυχῆς*”

³. Βλ. *Τυπικόν τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου ἡμῶν πατρὸς Σάββα τοῦ Ἁγιασμένου*, Ἐνετίησιν 1771. Πρβλ. καὶ τὴ νέα ἔκδοσις του ὑπὸ Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα, *Τυπικόν τοῦ Ἁγ. Σάββα*, ἐν Ἱεροσολύμοις 2012.

⁴. Στὸ λειτουργικὸ πλαίσιο τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, δηλ. τῆς προσκυνήσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῆς πόσεως τοῦ Μεγάλου Ἀγιασμοῦ δέν χωράει ἄλλη ἱεροτελεστία. Πρβλ. Ἰ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας, Γ'*, σσ. 290-294. Πὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς δέν ἀναγράφεται διάταξις ἐπιδόσεως ἁγίου ἐλαίου, ἄγνωστον διατί.

⁵. *Τυπικόν τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Σάββα*, Ἐκδοσις Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης, 2006, σ. 142. Εἰς τὸ ἐξῆς ἀναφέρεται ὡς *Τυπικόν τοῦ Ἁγ. Σάββα*.

τε και σώματος” ενώ ό χριόμενος άπαντούσε μέ τό “**Άμην**”⁷. Προϊόντος του χρόνου όμως ή άλειψη διά των δακτύλων έγκαταλείφτηκε και χρησιμοποιήθηκαν άλειπτρα.

Πρώτη μνεία δι’ άλειπτρου αναφέρεται στην “*Διάταξη τής Ιεροδιακο- νίας*” του Πατριάρχου Φιλοθέου, καθώς σημειώσαμε άνωτέρω, όπου ή χρήση γίνεται στην Άπόλυση του Όρθρου: “Άφου συναχθούν όλοι πλησίον τής Εικόνας του προσκυνήματος και ψάλλουν, ό μέν διάκονος θυμιᾶ κυκλικά, θυμιώντας πρώτα τήν Εικόνα του Άγίου και έπειτα τόν Προεστώτα (δήςλ. τόν ήγούμενο του Μοναστηρίου). Ό δέ ιερέας ιστάμενος πλαγίως τής Εικό- νας, κρατώντας άλειπτρον, χρίει τούς προσερχομένους στό μέτωπο και εύλογει⁸”. Επίσης σέ ένα Τυπικόν τής Τραπεζούντας του έτους 1346 ή διά- ταξη είναι πιό συγκεκριμένη: “Άφου ειπεί ό ιερέας τήν εύχή τής άπολύσεως του όρθρου, έρχόμαστε μπροστά στην εικόνα τής έορτής, ψάλλοντας τά ιδιόμελα. Ό ιερέας πρώτα θυμιᾶ τήν εικόνα και τούς πιστούς, έπειτα μέ ένα “*βομβύκινον άλειπτρον*” (άλειπτρον εκ μεταξωτου ράκου) έμβάπτοντάς τό στό άγιο λάδι τής “*φωταγωγῶ*” (κανδήλας) τής εικόνας, χρίει τούς πιστούς (σταυροειδῶς στό μέτωπο), οί όποιοι προσκυνούν και άσπάζονται τήν εικόνα τής έορτής⁹”. Σέ Σιναϊτικό Τυπικό του 1464 άπαντάται ή χρήση πα- πύρου (τά ινώδη τμήματά του) μέ τό όποιο έχριε ό ιερέας¹⁰. Παρόμοια διά- ταξη και λεπτομερέστερη ύπάρχει στό Τυπικόν της Μονής Διονυσίου Άγ. Όρους του 1841, όπου αναφέρεται χρήση “*βαμβάκινου άλειπτρου*” (όπως τά πωλούμενα στα φαρμακεία βαμβάκινα άλειπτρα προς καθαρισμό των ότων των νηπίων). Οί άδελφοί έρχονται κατά τάξιν, προσκυνούν, άσπάζον- ται και χρίονται. Και άφου βάλλουν μετάνοια στους χορούς άπέρχονται στους τόπους των. Άν μάλιστα ύπάρχει και άγιο Λείψανο έορταζομένου άγίου, προτίθεται άφ’ έσπέρας στην άγία Τράπεζα. Όταν ψάλλονται οί Αϊνοι λιτανεύεται μέ λαμπάδες και θυμιατό και τίθεται επί τετραποδίου δεξιά τής εικόνας. Πρώτα προσκυνείται τό Λείψανο, έπειτα ή εικόνα και μετά γίνεται ή χρίση¹¹.

Όπως είπαμε και πριν, οί παλαιοί ιερείς τηρούσαν τήν εν λόγω ιεροτε- λεστία. Τοποθετούσαν τήν εικόνα σέ προσκυνητάριο στό μέσον του ναού προς τον σολέα και οί πιστοί προσέρχονταν κατά τήν άνωτέρω τάξη. Λόγω

⁶· Λιχανός, εκ του ρήματος λείχω = γλείφω, σημαίνει τό δεικτη, δηλ. τό δάκτυλο που χρησιμοποιούμε για νά δείξουμε.

⁷· *Τυπικόν του Άγ. Σάββα*, σ. 141.

⁸· *Εύχολόγιον τό Μέγα*, ό.π., σ. 12.

⁹· *Τυπικόν του Άγ. Σάββα*, σ. 141.

¹⁰· Στο ίδιο, σ. 142.

¹¹· Στο ίδιο, σ. 142.

όμως τῆς στενότητας τοῦ χώρου, ιδίως στούς μικρούς ναούς τῶν χωρίων, ἀσφυκτικά γεμάτους ἀπό κόσμο, πρὸς ἀποφυγὴ προβλημάτων θορύβου μέ τὴν κίνηση τοῦ ἐκκλησιάσματος, δέν ἐτίθετο πάντοτε προσκύνηση τῆς Εἰκόνας, ἀλλὰ ὁ ἱερέας περιέτρεχε ὅλο τό ναό, κρατώντας ἀνά χεῖρας τὴν κανδήλα τοῦ Ἁγίου καί τό ἄλειπτρο. Ὅμως ἡ τέλεσή της διακόπηκε, προφανῶς μέ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Γεωργίου Βιολάκη (Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας) τό ὁποῖο σιωπᾶ ὡς πρὸς τὴν τέλεση τῆς ἐν λόγω ἱεροτελεστίας, χωρίς βέβαια καί νά τὴν ἀποκλείει. Στίς Σλαβικές ἐκκλησίες οἱ ὁποῖες στοιχίζονται μέ τό Τυπικόν τοῦ Ἁγίου Σάββα, τελεῖται ἀκόμη καί σήμερα, κατὰ προσωπική μαρτυρία, πρὸς τό μέσον τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου, ἀρχίζοντας ἀπό τούς Κανόνες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ χρῆση δι' ἁγίου ἐλαίου ἐκ τῆς κανδήλας τοῦ ἑορταζομένου Ἁγίου ἢ τῆς ἀγομένης ἑορτῆς καί ἡ στιχομυθία μεταξύ ἱερέως καί πιστοῦ, “*Εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καί σώματος*” - “*Ἀμήν*” εἶναι μία πράξη βαθυτάτου συμβολισμοῦ, ἀπό τίς ὠραιότερες καί πιό καταναυκτικές, στά πλαίσια τῆς λειτουργικῆς ὀρθοδόξου εὐσέβειας ὡς παροχή θείας ἐνισχύσεως καί ἁγιασμοῦ καί οἰκειώσεως τῶν σωτηριωδῶν ἀληθειῶν τῆς ἑορτῆς, ἐν ὧσιν καί τῆς ἐπακολουθούσης Θεῆς Κοινωνίας. Παράλληλα ἡ ἐν λόγω παράδοση ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ θεία λατρεία ἀνέκαθεν θεωρεῖται ὡς τό ἄριστο πνευματικό-θεραπευτικό πλαίσιο, τό ἀληθινό πνευματικό ἰατρεῖο. Κατά τὴν παρατήρηση τοῦ μακαριστοῦ καθηγητοῦ Ἰ. Φουντούλη (+2007) ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύει τόν Ἁγ. Συμεῶν Θεσσαλονίκης (1429) στήν προκειμένη περίπτωση δέν ἔχουμε χρῆση ὀλοκλήρου τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὀρισμένου μέλους, τρόπον τινά ἀντιπροσωπευτικῶς. Μόνον τοῦ μετώπου “*διά τούς ἐντός λογισμούς καί τά αἰσθητήρια*¹²”. Ἐτσι πιστεύεται ὅτι ὁ ἁγιασμός ἢ ἡ κάθαρση διαβαίνει στόν ὅλο ἄνθρωπο, χωρίς κατ' ἀνάγκη νά ἀλείφεται ὀλόκληρο τό σῶμα του¹³. Ἡ συγκεκριμένη ἱεροτελεστία νόμιμα μπορεῖ νά ἐπανέλθει σέ χρῆση στίς λατρευτικές μας συνάξεις (τῇ ἐγκρίσει τῆς ἀρμοδίας πρὸς τοῦτο ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς) ὡς σύμφωνη μέ τὴν παραδεδομένη τάξη καί δόκιμη πρὸς μυσταγωγική κατήχηση τῶν πιστῶν. Αὐτό δύναται μάλιστα νά ἐπιτευχθεῖ καλύτερα ὅταν γίνεται συλλεῖτουργο ἱερέων, κατὰ τίς ἀνωτέρω ἑορτές, τό ὁποῖο καί ἀναδεικνύει τὴν λαμπρότητα τῆς ἑορτῆς, ἐνῶ σέ περίπτωση ἑνός μόνου ἱερέως θά πρέπει ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου νά ἀρχίζει ἐνωρίτερον.

¹² Ἁγ. Συμεῶν Θεσσαλονίκης, “*Περὶ τῆς ἱεραῆς τελετῆς τοῦ Ἁγίου Ἐλαίου*”, P.G. 155, 204 BC.

¹³ Ἰ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, Γ', σ. 141.

«Η Αναδιοργάνωσις τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου
ἐπί Μελετίου Μεταξάκη (1926-1935).
Ἐκ τοῦ διπλωματικοῦ ἀρχεῖου τοῦ ὑλικοῦ
τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος
καί τοῦ Foreign Office τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου»
τοῦ Μ. Ἀρχιδιακόνου Θεοδώρου Μείμαρη
Βιβλιοκρισία

Πασχάλης Βαλσαμίδης

Ὁ ἀγαπητός φίλος Μέγας Ἀρχιδιάκονος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Θεόδωρος πρόσφατα παρουσίασε μία σπουδαία μέ ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον μελέτη, σέ ἓναν καλαίσθητο καί ὀγκώδη τόμο, πού ἀφορᾷ μέρος τῆς σύγχρονης ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου. Τό ὑλικό πού χρησιμοποίησε προέρχεται ἀπό τά διπλωματικά ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ Foreign Office τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι προηγήθηκε μελέτη τοῦ συγγραφέα μέ τίτλο «*Ἡ ἐκλογή καί ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Μελετίου Μεταξάκη ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (1925-2927)*», Θεσσαλονίκη 2016, σσ. 555, ἡ ὁποία βασίστηκε στά παραπάνω ἀρχεῖα καί εἶναι ἡ συνέχεια τῆς παρούσας πρὸς παρουσίαση μελέτη. Συγκεκριμένα μελετᾶ λεπτομερέστατα τά ἄγνωστα ἐκκλησιαστικά ζητήματα πού διαδραματίστηκαν καί ἀπασχόλησαν τήν Ἀλεξανδρινή Ἐκκλησία κατά τήν περίοδο τῆς Πατριαρχίας τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου Μεταξάκη (1926-1935) καί φέρνει στό φῶς τῆς δημοσιότητας σημαντικά νέα στοιχεῖα.

Στήν σ. 1 τοῦ βιβλίου ὑπάρχει φωτογραφία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου μέ τόν συγγραφέα, ὅπου ὁ πρῶτος κρατᾷ στά χέρια του βιβλίον τοῦ συγγραφέα. Στίς σσ. 3-4 δημοσιεύεται Πατριαρχικό Γράμμα, ἐνῶ στή σ. 5 ὑπάρχει ἡ ἀφιέρωση τοῦ συγγραφέα στήν ἀδελφή του Οὐρανία. Τίς σσ. 7-10 καταλαμβάνουν τά περιεχόμενα, τή σ. 11 οἱ βραχυγραφίες, τίς σσ. 13-15 ὁ πρόλογος καί τίς σσ. 17-35 ἡ εἰσαγωγή.

Ἡ ἀξιόλογη αὐτή μελέτη τοῦ Μεγάλου Ἀρχιδιακόνου χωρίζεται σέ ἑπτὰ κεφάλαια.

Τό πρῶτο κεφάλαιο (σσ. 37-118) ἀναφέρεται στό πλαίσιο τῆς σύνταξης τῶν κανόνων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου ἐπί Πατριαρχίας Μελετίου, τό ὁποῖο διαιρεῖται σέ τρία ὑποκεφάλαια. Μελετᾷ τίς κατευθυντήριες σκέψεις τοῦ Μελετίου Μεταξάκη, μετά τήν ἐκλογή του στόν Ἀλεξανδρινό Θρόνον, τά κοινοτικά ζητήματα καί τήν σύνταξη κανονισμῶν πού διασφαλίζουν τήν αὐτονομία καί τό αὐτοδιοίκητο τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας. Στή συ-

νέχεια καταπιάνεται με τή διασφάλιση τής έλληνορθοδόξου ιδιοπροσωπίας του Άλεξανδρινου Θρόνου και άσχολεΐται με τό υπόμνημα πού συνέταξε παρεπιδημών ό Μεταξάκης στό Λουτράκι στις άρχές Σεπτεμβρίου του 1929. Άφορᾶ έκκλησιαστικά ζητήματα σχετικά προς τήν κατάργηση τών Διομολογήσεων στην Αίγυπτο. Παρουσιάζει τά γεγονότα, τίς σκέψεις και τή διπλωματική θέση του Μελετίου Μεταξάκη επί του θέματος πού διαπραγματεύεται μεταξύ τής Έλληνικής και Αιγυπτιακής κυβέρνησης. Άκολούθως άσχολεΐται με τίς σχέσεις του Πατριαρχείου Άλεξανδρείας με τίς έλληνικές κοινότητες και τή θέση και στάση τών Έλληνικών Διπλωματικών Άρχών. Καταπιάνεται με τό Ύπόμνημα του Άλεξανδρείας Φωτίου (1900-1925) πού έστειλε στό Ύπουργείο τών Έξωτερικών τής Ελλάδος τον Οκτώβριο του 1911. Τήν γνωμοδότηση του νομοκανονολόγου Ίωάννη Εϋταξια, ό όποιος συνέταξε τό 1913 προς τήν Έλληνική Κυβέρνηση και άφορᾶ περι τών νομοκανονικών καθεστώτων στην Αίγυπτο. Άκόμα παρουσιάζει τά κοινοτικά και διπλωματικά ζητήματα με τον τρόπο πού χειρίστηκε ό Μελέτιος Μεταξάκης.

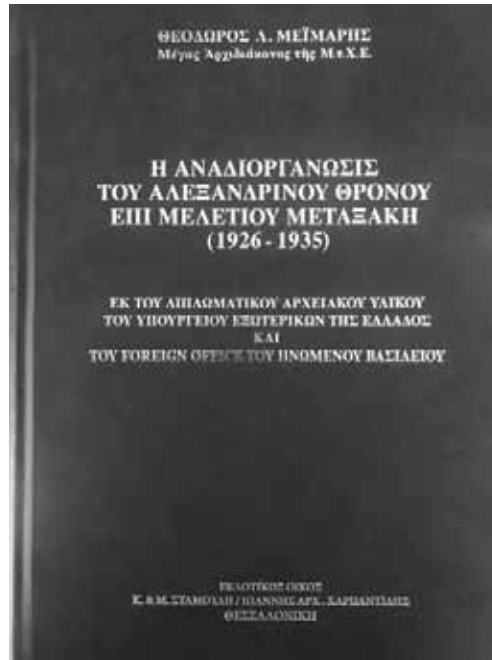
Στό δεύτερο κεφάλαιο (σσ. 119-252) μελετάει τον Όργανικό Νόμο του Πατριαρχείου Άλεξανδρείας. Ξεκινάει με τό προσχέδιο πού φέρει τον τίτλο «Νόμος Καταστατικός του Έλληνορθοδόξου Πατριαρχείου Άλεξανδρείας(1928)» και άπαρτίζεται από 22 άρθρα, τά όποια αναλύει και σχολιάζει. Στη συνέχεια άσχολεΐται με τό άναθεωρημένο Σχέδιο του Όργανικού Νόμου πού συνήλθε κληρικολαϊκή έπιτροπή τον Δεκέμβριο του 1928 με σκοπό νά έπεξεργαστεί τό προσχέδιο πού προέκυψε από τό άναθεωρημένο «Σχέδιον Όργανικού Νόμου του Έλληνορθοδόξου Πατριαρχείου Άλεξανδρείας», τό όποιο άποτελείται από 11 άρθρα. Ό συγγραφέας παρουσιάζει τά άρθρα και κάνει ανάλογα σχόλια και παρατηρήσεις. Παρακάτω μελετᾶ τίς διπλωματικές διεργασίες μεταξύ Ελλάδας, Αιγύπτου και Μεγάλης Βρετανίας για τήν κύρωση του Όργανικού Νόμου πού άπασχόλησαν τον Άλεξανδρινό Θρόνο και τίς δυσκολίες πού υπήρχαν με τίς αιγυπτιακές άρχές. Στη συνέχεια άσχολεΐται με τό ζήτημα τής διαρρυθμίσεως του καθεστώτος του Προσωπικού Δικαίου στην αιγυπτιακή έπικράτεια, με τήν έγκριση του Όργανικού Νόμου και με τό θέμα τών Έκκλησιαστικών Δικαστηρίων του Άλεξανδρινου Θρόνου. Άκολούθως παρουσιάζει τό ιστορικό και διπλωματικό πλαίσιο τής έμπλοκής τών βρετανικών άρχών στό ζήτημα τής κυρώσεως του Όργανικού Νόμου κατά τό έτος 1935 και τίς ενέργειες του Μελετίου Μεταξάκη.

Στό τρίτο κεφάλαιο (σσ. 253-285) εξετάζει τούς βασικούς θεσμούς τής διοίκησης του Πατριαρχείου Άλεξανδρείας, όπως τήν σύσταση Πατριαρχικής Συγκλήτου πού πρότεινε ό Μελέτιος Μεταξάκης υπό τήν μορφή κλη-

ρικολαϊκού διοικητικού σώματος. Παρουσιάζει τόν κανονισμό τής Πατριαρχικής Συγκλήτου, ό όποιος αποτελείται από 22 άρθρα, τά όποία σχολιάζει. Στή συνέχεια καταπιάνεται μέ τήν ανασύσταση του Συνοδικού Θεσμού κατά τήν περίοδο τής πατριαρχίας του Μελέτιου Μεταξάκη και μελετά τά 33 άρθρα τής Πατριαρχικής διάταξης περί Συνοδικού Θεσμού. Άκόμα παραθέτει απόψεις διακεκριμένων ιστορικών, όπως του Γεράσιμου Κονιδάρη, και του Αθηνών Χρυσόστομου Παπαδόπουλου.

Τό τέταρτο κεφάλαιο (σσ. 287-490) τιτλοφορείται «Ό περί έκλογής Πάπα Πατριάρχου Αλεξανδρείας Κανονισμός». Πρόκειται για τόν τρίτο κανονισμό που περιέχεται στό Ύπόμνημα του Μελετίου Μεταξάκη προς τήν Ί. Σύνοδο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας (1928), ό όποιος θεωρείται άμέσως συνδεδεμένος μέ τόν Οργανικό Νόμο του Αλεξανδρινού Θρόνου. Μελετά τόν κανονισμό περί τής έκλογής του Πατριάρχου Αλεξανδρείας, που αποτελείται από 33 άρθρα, τό προτεινόμενο σύστημα τής Πατριαρχικής έκλογής από τόν Μεταξάκη και τή θέση και τίς αποφάσεις τής Ί. Συνόδου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Στή συνέχεια ασχολείται μέ τά δημοσιεύματα του έλληνόφωνου όμογενειακού τύπου τής Αιγύπτου που άφορούν τό σύστημα τής πατριαρχικής έκλογής του 1932. Έπίσης τίς τοποθετήσεις του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, τίς ζυμώσεις των ελληνικών κοινοτήτων και τήν έμπλοκή των διπλωματικών αρχών. Άκολουθως παρουσιάζει τό ιστορικό πλαίσιο, τίς προτάσεις και τήν τοποθέτηση τής Συριακής Κοινότητας έναντι του Κανονισμού τής Πατριαρχικής έκλογής κατά τό έτος 1934 που άπασχόλησε τόν Αλεξανδρείας Μελέτιο και τήν Ί. Σύνοδο του Αλεξανδρινού Θρόνου. Τήν τελική ρύθμιση του Κανονισμού τής Πατριαρχικής έκλογής τό 1934 και άντιπαραβάλλει τά άρθρα τής Διάταξης περί έκλογής πατριάρχου του 1932 μέ τό νέο σχέδιο τής Διάταξης του 1934 που αποτελείται από 40 άρθρα έναντι τής παλαιάς 15 άρθρα. Άσχολείται μέ τήν άνάμειξη τής βρετανικής διπλωματίας για τή διευθέτηση του συστήματος τής πατριαρχικής έκλογής και τά γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τά έτη 1932-1935. Άκόμα μέ τό σύστημα τής σύνταξης κανονισμού για τήν έκλογή του προκαθημένου τής Κοπτικής Έκκλησίας, που τέθηκε μετά τόν θάνατο του Κόπτου πατριάρχου Κυρίλλου, τό 1927.

Στό πέμπτο κεφάλαιο(σσ. 491-603) καταπιάνεται μέ τή δικαιοδοσία του Αλεξανδρινού Θρόνου επί Μελετίου Μεταξάκη στην Αφρικανική Ήπειρο. Άσχολείται μέ τήν αναδιοργάνωση των μητροπόλεων, καθώς τήν ίδρυση και επανίδρυση νέων μητροπόλεων, όπως των μητροπόλεων Ίωαννουπόλεως, Καρθαγένης και Έρμουπόλεως. Τήν αντιμετώπιση των οικονομικών ζητημάτων του Θρόνου και των έπαρχιών. Ένα μεΐζον ζήτημα που άπασχόλησε τόν Μεταξάκη για τήν επιβίωση του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Στή

συνέχεια ασχολείται με την μέριμνα του Μελετίου για την Μητρόπολη Αξώμης και με τό έκκλησιαστικό ζήτημα τής Άβησσυνίας. Έπίσης με τίς κοινοτικές διενέξεις πού σημειώθηκαν στην Τύνιδα και στό Μαρόκο και την παρέμβαση του Μελετίου για νά επανέλθουν σέ όμαλή κατάσταση λειτουργίας.

Τό έκτο κεφάλαιο (σσ. 605-681) τιτλοφορείται «Η ρύθμισις κανονικῶν ζητημάτων Διορθοδόξου ενδιαφέροντος επί Μελετίου Μεταξάκη». Έξετάζει τά ζητήματα κανονικής τάξης και έκκλησιαστικής δικαιοδοσίας μεταξύ του Οίκουμενικού Πατριαρχείου και του Πατριαρχείου Άλεξανδρείας πού προέκυψαν κατά την Πατριαρχία του Μελετίου, ό όποιος προέβη στην επέκταση του τίτλου του Άλεξανδρινού Προκαθημένου. Τήν διεκδίκηση τής Μάλτας από τίς Έκκλησίες Κωνσταντινουπόλεως και Άλεξανδρείας. Στή συνέχεια παρουσιάζει τά ιστορικά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν με την ίδρυση τής Μητροπόλεως Καρθαγίνης (1931). Τά επιχειρήματα του Μελετίου πού αποσκοπούσαν νά προσαρτηθεί στή νεοσύστατη Μητρόπολη Καρθαγίνης ή νήσος Μάλτα κάτι τό όποιο δέν έγινε μετά από αντίδραση του Οίκουμενικού Πατριαρχείου. Παρακάτω ασχολείται με την επίλυση του ζητήματος τής Μονής Σινά στους κόλπους του Άλεξανδρινού Θρόνου, τό όποιο προϋπήρχε και έλαβε σοβαρότερη μορφή επί των ημερών του Μελετίου. Ό συγγραφέας άκόμα μελετά έξονυχιστικά τό ζήτημα και παραθέτει τίς συ-

νοδικές έργασίες, τούς συμβιβασμούς καί τή συμφωνία γιά τήν αίσια επίλυση τοῦ ζητήματος τοῦ Σιναΐτικου Μετοχίου. Ἐξετάζει τή διαρρύθμιση τοῦ Ἡμερολογιακοῦ Ζητήματος (1924) πού προέκυψε στό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας, ὅταν γιά πρώτη φορά ἄρχισε νά ἀσχολεῖται ἡ Ἱ. Σύνοδος ἐπί Μελετίου τό θέρος τοῦ 1926 μέχρι τήν υἱοθέτησή του στή 1 Ὀκτωβρίου τοῦ 1928.

Στό ἔβδομο κεφάλαιο (σσ. 683-703) ἀσχολεῖται μέ τόν θάνατο τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου Μεταξάκη πού ἐπῆλθε ἀπό καρδιακοῦ ἐπεισοδίου στίς 28 Ἰουλίου 1935. Μέ δημοσιεύματα τοῦ τύπου πού συνέδεσαν τήν αἰτία τοῦ θανάτου του μέ τήν ἀδυναμία του νά ἐκλεγεί Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, γιά τό ἔργο πού ἄφησε καί γιά τή δράση του. Στή συνέχεια μέ τήν τελετή τῆς κηδείας του καί μέ τά σχετικά δημοσιεύματα τοῦ τύπου. Τέλος, ἀναφέρεται στήν παρακαταθήκη πού ἄφησε ὁ Μελέτιος Μεταξάκης καί παραθέτει σχόλια διακεκριμένων ἱερωμένων καί λαϊκῶν γιά τό ἔργο καί τήν προσωπικότητά του.

Ἀκολουθοῦν ὁ ἐπίλογος (σσ. 705-737), ἡ ἐκτενέστερη ἀγγλική περίληψη (σσ. 739-767), ἡ πλούσια βιβλιογραφία (σσ. 769-851), τό ὑπέροχο παράρτημα φωτογραφιῶν (σσ. 853-870) καί τό εὔρετήριο (σσ. 871-890).

Ὁ Θεόδωρος, ὅπως προκύπτει ἀπό τό ἐξαιρετικό πόνημά του, συγκέντρωσε καί μελέτησε πληθώρα ἐγγράφων, πού ἀναφέρονται σέ ἐκκλησιαστικά καί διπλωματικά ζητήματα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου ἐπί Μελετίου Μεταξάκη καί παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὅλο αὐτό τό ἀρχεῖο ὑλικό ἀξιοποίησε καί παρουσίασε μέ ἄριστο τρόπο, μέ πλούσια τεκμηριωμένα σχόλια, μέ ἐπιστημονική ἐπάρκεια καί πληρότητα. Γεγονός πού δείχνει ὅτι κατέχει πολύ καλά τό θέμα καί ἀντιλαμβάνεται σέ βάθος τά ἐκκλησιαστικά ζητήματα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου τῆς περιόδου πού μελετᾷ.

Ὁ ἀγαπητός φίλος εἶναι ταπεινός, μορφωμένος, σοβαρός, μέ πίστη στό Θεό, χαρισματικός κληρικός. Ἀναλαμβάνει μεγάλα καί δύσκολα ἐπιστημονικά ἔργα τά ὁποῖα ἀποτελεῖώνει σέ σύντομο χρονικό διάστημα μέ ἐπιτυχία. Ἐπειδή ἔχω συνεργαστεῖ μαζί του θέλω νά ἐπισημάνω ὅτι εἶναι αὐστηρός μέ τίς ἐκδόσεις τῶν βιβλίων του. Ἐπιμένει ἀκόμα μέχρι τήν τελευταία στιγμή στό τυπογραφεῖο γιά νά μήν ὑπάρχουν τυπογραφικά λάθη. Ἡ ἐπιμονή του, ὁ κόπος καί μόχθος του ἔφεραν στό φῶς τῆς δημοσιότητας ἀκόμα ἓνα πολύ καλογραμμένο βιβλίο μέ Πατριαρχική Φαναριώτικη γλώσσα καί ἀντίληψη, πού διαβάζεται ἄνετα καί εὐχάριστα. Γιά τό λόγο αὐτό ἀξίζει πολλά συγχαρητήρια καί ὁ Θεός νά τοῦ χαρίζει υἱεῖα καί δύναμη νά συνεχίσει τό θεάρεστο ἔργο του στό Φανάρι καί νά μᾶς δώσει στό μέλλον νέες μελέτες.

ΝΙΚΟΣ ΨΙΛΑΚΗΣ

Κι οι θάλασσες σωπαίνουν

Ιστορικό μυθιστόρημα

ΚΑΡΜΑΝΩΡ

«Κι οί θάλασσεσ σωπαίνουν»,
τοῦ Νίκου Ψιλᾶκη, συγγραφέωσ, δημοσιογράφου, ἐρευνητοῦ
Βιβλιοπαρουσίαση

Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκησ Δρ. Θεολογίασ

Οἱ θάλασσεσ σωπαίνουν, μά ὁ διακεκριμένοσ δημοσιογράφοσ, συγγραφέασ καί ἐρευνητήσ Νίκοσ Ψιλᾶκησ γιά μιά φορᾶ ἀκόμη μᾶσ ὀμιλεῖ γραπτῶσ καί μέσα στήν καρδιά καί τόν νοῦ μασ συνάμα. Καθῶσ διαβάζουμε ὄσα μαεστρικά καταγράφει μέ βαθεῖα ἱστορική γνώση καί καλλιγραφική φαντασία, κατέχοντασ πολῦτιμεσ γνώσεισ κι ἐμπειρίεσ δυσεῦρετεσ, καλῶσ ἀποτυπῶνει μέ τέχνη, ὁμορφιά καί χάρη σέ ἓνα ἀνεπανάληπτο βιβλίο, πού καθόλου δέν μᾶσ ξαφνιαίνει, ὄσουσ ἔστω καί λίγο τόν γνωρίσαμε, τόν ἀκούσαμε, τόν διαβάσαμε. Πανθομολογουμένοσ κι ἐναπόδειχτα ὁ Νίκοσ εἶναι ἀνεξάντλητοσ κι ἄλλα πολλὰ εἰσέτι περιμένουμε ἀπό τήν πένα του, τόν σοβαρό λόγο του, ἐξῆσου ὑψηλό, γραπτό καί προφορικό.

Προσωπικά, θυμᾶμαι, τόν ἄκουγα τά πρωινὰ στό ραδιόφωνο τοῦ λεωφορείου, μαθητήσ λυκείου ἀκόμη καί ξεχώριζα τήν ὀμιλία τοῦ Νίκου, σέ ποιότητα καί ἐνδιαφέρον, ὥστε τόσα χρόνια, πολλά, πέρασαν ἀπό τότε κι ὄμωσ ἀκόμη διακρίνω ὄσα λέει καί γράφει, μέ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον. Φυσικά δυσκολεύομαι καί γιά τόν λόγο αὐτό νά περιγράψω τό νέο βιβλίο του, ἀλλά ἀμέσωσ αἰσθάνομαι τήν εὐκολία, τήν ἄνεση, πού χαρίζει σέ κάθε ἀναγνώστη ἢ δομή, ἢ ρητορική δεινότητα τοῦ συγγραφέα, τό περιεχόμενο συνολικά.

Κι οἱ ἀναγνώστεσ σωπαίνουν στήν ζωηρά ἀφήγηση κι ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων κι ἢ κάθε σειρά τοῦ βιβλίου, κάθε λέξη μιᾶ ξεκάθαρα, ἐκπληκτικά, χαρίζοντασ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον, γνώσεισ, συναισθήματα, ἐνεργή συμμετοχή καί στόν πῖο ἀπαιτητικό ἀναγνώστη. Μεταβάλλει εὐμενῶσ τήν διάθεση τό νέο μυθιστόρημα τοῦ Νίκου μασ. Θά μπορούσε κάλλιστα νά ὀνομαστεῖ ὡσ «Πατριάρχησ» τῆσ Δημοσιογραφίασ στήν Κρήτη. Παρέχει τόσεσ πληροφορίεσ, μέ τρόπο σπάνιο, παραθέτει μυθιστορηματικά μεγάλεσ ἱστορικές ἀλήθειεσ, ξεπερνᾶ κατά πολῦ «ἐπαγγελματίεσ» ἱστορικόσ, ἀφήνει πίσω ἀνιάρᾶ «ἐπιστημονικά» συγγράματα ἱστορίασ «ξύλινησ» γλώσσεσ κι ἐπιστημονικοφανῆ ἀντιγραφή ἱστορικῶν κειμένων, ἀδιάβαστων καί ἀδιάφορων γιά τοῦσ πολλούσ. Ὁ Νίκοσ παραθέτει πλούσια ἱστορικά στοιχεῖα, χρήσιμα, ἐνδιαφέροντα, ἐλκυστικά σέ κάθε ἡλικία, ζωντανὰ καί μέ ἔκφραση ἀνεπιτήδευτη.

Ἀπό τήν παρουσίαση στό ὀπισθόφυλλο τοῦ βιβλίου, παραθέτω αὐτολεξεί:

«Στό επίκεντρο αυτής της ιστορίας βρίσκεται ένα από τα πιο σκοτεινά περιστατικά της ναζιστικής κατοχής: η βύθιση του πλοίου Τάναϊς, πού μετέφερε, κλεισμένους στ' άμπάρια του, Έλληνες όμήρους, Ίταλούς άντιφασίστες, και όλους τούς Έβραίους της Κρήτης.

Ό άφηγητής έπιστρέφει στον γενέθλιο τόπο είκοσι χρόνια μετά και άναζητεί τά ίχνη του πατέρα του, πού είχε χαθεί τό 1944, και ως αίτια της έξαφάνισης αναφέρεται ό πνιγμός του στό νανάγιο. Έκείνος άποφασίζει νά συνεχίσει τό ψάξιμο, σεβόμενος τήν ύπόσχεση πρός τή μητέρα του, πού θεωρούσε τόν άντρα της άκόμη ζωντανό. Μέρα μέ τή μέρα βρίσκεται άντιμέτωπος όχι μόνο μέ τά συμβάντα του πολέμου αλλά και μέ τίς συνέπειές τους στις ζωές τών ανθρώπων, τίς κάθε λογής στοχοποιήσεις κοινωνιών και άτομων. Οί παλιές πληγές ματώνουν μέ τήν πρώτη ψηλάφησή τους, τό παρελθόν έξακολουθεί νά καθορίζει τό παρόν, κι εκείνος -μετανάστης από τήν τρυφερή ήλικία του- ταλαντεύεται ανάμεσα σέ δύο ταυτότητες και σέ πολλές έκδοχές τών ίδιων γεγονότων.

Άνασκαλεύει τίς μνήμες τών άλλων, συναντά έφηβικούς έρωτες, περπατά στά σιωπηλά μονοπάτια της ιστορίας και περιπλανιέται στά δρομάκια της Όβριακής, μίας γειτονιάς πού άδειασε μέσα σέ 45 λεπτά, και οί κάτοικοί της, νέοι, γέροι και 120 παιδιά, χάθηκαν μία καλοκαιρινή νύχτα ανάμεσα στην Κρήτη και τή Σαντορίνη.

Όσο άναδεύει τ' άποκαΐδια, ξεπηδούν μικρές ιστορίες ανθρώπων: κάποιας Έσθήρ πού κρυβόταν στις έρημιές κι έγγραφε άνεπίδοτα γράμματα, κάποιου Σαράντη πού βρέθηκε νά παλεύει ναυαγός μέ τά κύματα, κάποιας Ροδαμνής πού τήν κούρεψαν και τήν πόμπεψαν μετά τήν άπελευθέρωση, κάποιου μουγγού πού βρέθηκε μόνος σέ ξένο τόπο, κάποιου Έντζο πού σκόπευε νά προσφέρει δώρο στή Σιλβάνα του ένα ζευγάρι ξυλοπάπουτσα. Ένα πολυφωνικό μυθιστόρημα πού, μέσα στις σελίδες του, ή μυθοπλασία βαδίζει πλάι στην ιστορία, τά πραγματικά πρόσωπα διαλέγονται μέ τά έπινοημένα προκειμένου νά άναδειχθούν οί μεγάλες αλήθειες πού άπλώνονται πέρα από τόν χρόνο και τόν χώρο. Έτσι γιατί ένα ιστορικό μυθιστόρημα δέν μπορεί και δέν πρέπει νά συνομιλεί μόνο μέ τόν χρόνο της ιστορίας».

Τήν Δευτέρα, 26 Νοεμβρίου 2018, στην κατάμεστη Δημοτική αίθουσα «Άνδρόγεω», μέ τήν πολυάριθμη παρουσία διακεκριμένων ανθρώπων, του Σεβ. Αρχιεπισκόπου Κρήτης κ. Ειρηναίου, έπιστημόνων, ειδικών, κλπ., παρουσίασαν τό έν λόγω βιβλίο και όμίλησαν σχετικώς ό Έλλογιμοτ. Καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Γεώργιος Νικολακάκης, ό έρευνητής Άξιότ. κ. Κωνσταντίνος Μαμαλάκης και ό συγγραφέας Νίκος Ψιλάκης. Άποσπάσματα ανέγνωσαν οί κ.κ. Γεωργία Καρβουνάκη και Έφη Ψιλάκη. Συντονιστής της έξαιρετικής παρουσίασης ό Άξιότ. κ. Ηρακλής Πυργιανάκης.

Παρουσίαση του βιβλίου έγινε και στο Πανευματικό Κέντρο Χανίων τό Σάββατο 19 Ιανουαρίου 2019. μέ τήν συνδιοργάνωση τής Περιφερειακής Ένότητας Χανίων, τής Δημοτικής Βιβλιοθήκης, τής Λέσχης Φιλαναγνωσίας “Ταξιδευτές στό Φως”, τίς εκδόσεις «ΚΑΡΜΑΝΩΡ» και τό βιβλιοπωλείο Πετράκη. Ομίλησαν ό ιστορικός έρευνητής Άξιοτ. κ. Μανώλης Μανούσακας, ή φιλόλογος και πρόεδρος του Συνδέσμου Φιλολόγων Χανίων Έριτ. κ. Βαρβάρα Περράκη και ή δικηγόρος Έριτ. κ. Στέλλα Καλυτεράκη. Συντονιστής ό διευθυντής Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων, Άξιοτ. κ. Ματθαίος Φραντζεσκάκης. Παρενέβησαν σχετικώς οί Άξιοτ. κ.κ. Σταμάτης Άποστολάκης, δάσκαλος – λαογράφος και ό Βαγγέλης Κακατσάκης, δάσκαλος – ποιητής.

Έπίσης παρουσίαση του βιβλίου του Νίκου Ψιλάκη έγινε και στή Σητεία μέ τήν πρωτοβουλία πολιτών, πνευματικών ανθρώπων και φίλων του συγγραφέα, υπό τήν αιγίδα του Δημοτικού Όργανισμού Κοινωνικοπολιτιστικής Άνάπτυξης Σητείας, μέ τή συμμετοχή τής Έρας Μητροπόλεως Έραπύτνης και Σητείας, του Συλλόγου Έκπαιδευτικών Α' βάθμιας Έκπαιδύσεως Σητείας και τής Περιηγητικής Λέσχης Σητείας, τή Δευτέρα 28 Ιανουαρίου 2019 στο Πολυκέντρο του Δήμου Σητείας. Οί Άξιοτ. κ.κ. Γεώργιος Δρακωνάκης και Μιλτιάδης Παπαδάκης, φιλόλογοι, όμίλησαν για τό έν λόγω θαυμάσιο ιστορικό μυθιστόρημα. Στο χαιρετισμό του Σεβ. Μητροπολίτου Έραπύτνης και Σητείας κ. Κυρίλλου, του Δημάρχου Σητείας και των φορέων τής Άνατολικής Κρήτης, τονίστηκε ιδιαίτερα τό κατά πάντα έξαιρετον του βιβλίου. Συντονιστής ό Άξιοτ. κ. Γιάννης Μπουρμπουράκης, φιλόλογος.

Τό βιβλίο σε όλες τίς παρουσιάσεις κέρδισε έπάξια τόν δίκαιο έπαινον, τίς καλύτερες κριτικές, χαρακτηρίστηκε λίαν ένδιαφέρον, έξαιρετικό και συναρπαστικό μυθιστόρημα. Περιγράφει ιστορικές μνήμες, άληθινά πρόσωπα και γεγονότα, αλλά και εύφυως έπινοημένα, άποδίδει μέ ρεαλισμό τά δραματικά πρόσωπα, προβάλλει τά ήρωϊκά και τά άλλα, αλλά και τά τραγικά γεγονότα εκθέτει προσεκτικά, γενικά μεταφέρει άφηγηματικά τό κλίμα τής έποχής και άποτυπώνει τήν καθημερινότητα τής μεταπολεμικής Κρήτης και πολύ εύρύτερα.

Κι οί πιό άπαιτητικοί τελικώς άναγνώστες σωπαίνουν μπροστά στο μυθιστόρημα του Νίκου Ψιλάκη, αφήνοντας στήν εύχάριστη σιωπή, όσα τους προσέφερε κάθ' όλες τίς 518 σελίδες του (έκδόσεις ΚΑΡΜΑΝΩΡ) συγκινήσεις άπόσταγμα γλυκό ιστορικής μνήμης και άφάνταστης τιμής σε πρόσωπα και γεγονότα, πού πέρασαν στήν ιστορία, αλλά έξακολουθούν να μιλοϋν άμείωτα μέ σοφία και σύνεση, σε όσους κι αν διαβάσουν τίς μυθιστορηματικές γραμμές άπό άρχή μέχρι τέλους, ένω συνεχίζουν κι οί θάλασσες να σωπαίνουν. Μέ μυθοπλαστική άριστοτεχνία έπιτυγχάνεται δράση

ἀγαθή, ἀλύπια ἀγωνία, ἀδιάλειπτο ἐνδιαφέρον, πού συνοδεύουν τήν ἀνάγνωση, μέ ἀζημίωτη πίστη, ἄθαπτη ἐλπίδα, εὐθύνη ἀγάπης νά ξεπροβάλλουν τακτικά. Μνημόσυνο μνήμης καί τιμῆς ἀνθρώπων, πού πέρασαν, μά δέν ξεχάστηκαν, ἔζησαν δύσκολα, μά δέ χάθηκαν, φῶς στά σκοτάδια τοῦ παρελθόντος, ἀσώπαστη σιωπή.

Ταπεινά νά ἐξομολογηθῶ δέν εἶμαι εἰς θέση νά ἀξιολογήσω ἐγώ τόν φίλτατο Νίκο, ἀλλά καθώς ἀκούω κρίνω κι ἡ κρίση δικαία ἐστι! Δικαίως κατατάσσεται στους πιό δεινούς συγγραφείς, λογοτέχνης μέ πρωτοτυπία, ἀρχές κι ἀξίες δυσθεώρητες. Μία ἀκόμη ἀνένοχη συγγραφική ἀπόλαυση κυκλοφόρησε, ἐπιπέδου ἀνωτάτου ἀλλά προσιτή καί σέ κάθε πρόσωπο πού δέν θά χάσει τήν εὐκαιρία καί θά διαβάσει τό βιβλίο αὐτό, ἀντιλαμβανόμενο εὐθύς πόσο διαφέρει ἀπό ἐκεῖνα τοῦ συρμοῦ, τά τετριμμένα καί τά ἀδιάφορα. Τέχνη τοῦ λόγου κατέχει γερά ὁ Νίκος, προφορικοῦ μά καί γραπτοῦ, κι ἐκφράζει ἔτσι ἀνεπίληπτα πολλές καί μεγάλες ἱστορικές καί μυθιστορηματικές ἀλήθειες, μέ συγγραφική τελειότητα. Πολλά συχαρητήρια.

Ἐνα εὐχαριστῶ ἢ μᾶλλον πολλά εὐχαριστῶ τιμῆς κι εὐγνωμοσύνης στόν ὑπέροχο συγγραφέα τελικά ἐκφράζουμε γιά τό μαγευτικό ταξίδι στήν ἐποχή ἐκείνη τήν δύσκολη, μά μυθικά πραγματική, μέσω τοῦ νέου του βιβλίου, πού χαρίζει γνώσεις, προβληματισμούς, συγκίνηση καί προοπτική, γλυκύτητα προσμονή νέων συγγραμμάτων ἐγγυημένης ποιότητος πανθομολογουμένως διά χειρός Νίκου Ψιλάκη τοῦ μεγάλου μας, ἐγκρίτου καί ἐναρέτου, πολυταλάντου «χρυσοῦ» συγγραφέως μας, τῆς Κρήτης ὅλης.

Περί τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς

Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Δρ. Κανονικοῦ Δικαίου

Περιεχόμενα: Εἰσαγωγικά. Κεφάλαιο Α', Ἱστορικοκανονικά ἢ τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογή. 1. Κατά τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ, 2. Ἀποστολική ἐποχή, 3. Μεταποστολικά χρόνια, 4. Περίοδος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Κεφάλαιο Β', Κανονική σημασία τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς 1. Ἡ λέξις Ἐπίσκοπος ἔννοια καί σημασία, 2. Οἱ λέξεις ἐκλογή - χειροτονία, ἔννοια καί σημασία, 3. Τρόποι ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων καί ἡ σημασία τους, 4. Ἡ σημασία τῶν μετά τήν τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς, α. Ἀκυρωτικός ἔλεγχος, β. Ἐκκλησιολογικές παρατηρήσεις. Κεφάλαιο Γ' Ὑπομνήματα ἐκλογῆς Ἐπισκόπων Κρήτης, παραιτήσεις, καθαιρέσεις, ἀθώωσις καί ἀποκατάστασις Μητροπολιτῶν Κρήτης, 1. Ὑπομνήματα ἐκλογῆς Ἐπισκόπων Κρήτης, 2. Καθαιρέσεις Ἐπισκόπων 3. Παραιτήσεις Ἐπισκόπων καί Μητροπολιτῶν, 4. Ἀθώωσις καί ἀποκατάστασις Μητροπολιτῶν. Συμπεράσματα. Βιβλιογραφία. Συντομογραφίες.

Εἰσαγωγικά

Στή μακραιώνη ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ ἱερά τῆς Ἐκκλησίας Κανονική Παράδοση, θείας καί Κυριακῆς πρωτίστως προελεύσεως, Ἀποστολικῆς ἀλληλοδιαδοχῆς συνεχῶς καί ἀνθρωπίνης συνεργείας, ἐνεπνεύσθη θεία Χάριτι, παραδόθηκε «πυρίναις γλώσσαις», ἐκηρύχθη τοῖς ἔθνεσιν καί βιωματικῶς ἐζυμώθη «μαρτυρικῶ τῷ αἵματι».

Μέσα ἀπ' τὰ ποικίλα σχήματα τοῦ κόσμου, πού μέ βραδύτητα ἢ ταχύτητα ἐναλλάσσονται ἀκαταπαύστως ἀνά τούς αἰῶνας, μέσα ἀπό τίς ὅποιες πολιτικοκοινωνικές μεταβολές, ἡ Κανονική Τάξις τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἡ Ἐκκλησιαστική Παράδοση συνδιαμορφώθηκαν σταδιακά. Καταγράφηκαν ὀρθοδόξως (παρά τὰ ὅσα σφάλματα προέκυπταν τακτικά κι ἔκτακτα ἀπό τούς αἰρετικούς καί σχισματικούς), περιγραφικῶς ἀποτυπώθηκαν καί Συνοδικῶς, ἐπακριβῶς ἢ οἰκονομικῶς (κατά τό κατ' οἰκονομίαν δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας μας) ἐφαρμόστηκαν, μέ τόν συνεχή καί ἀκατάπαυστο θεῖο φωτισμό, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Ἀκατάπαυστα ἐμπλουτίσθηκαν μέ τήν ἀνθρωπίνη σοφία, ἐκφράστηκαν Συνοδικῶς ἀπό τούς ἀγίους Πατέρες καί ἀποκρυστάλλώθηκαν σιγά – σιγά, εἰρηνικά ἢ βίαια, στό διάβα τῶν αἰώνων μέ δοκιμασία καί ἀποδοχή τῆς καθολικῆς καί οἰκουμενικῆς συνειδήσεως τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐν Συνόδῳ Οἰκουμενική διατύπωση τῆς Κανονικῆς Παράδοσης ἔχει

ιδιάζουσα σημασία και βαρύτητα, επειδή εκφράζει την Οικουμενικότητα και Καθολικότητα των συγκεκριμένων Κανόνων, στις ειδικές και τις γενικές περιπτώσεις διοργανώσεως, εξομαλύνσεως και τακτοποίησεως των ανθρωπίνων πραγμάτων, υπό τό φως πάντοτε τῆς θεολογικῆς Ἀλήθειας¹, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας και τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς².

¹ Τραγικό, γιατί ἀναρίθμητοι Ἐπίσκοποι και ἀπλοί χριστιανοί, ἐνῶ πίστεψαν ἐνθέρμως τὴν Θεολογικὴ Ἀλήθεια, χάθηκαν στὸν πρακτικὸ τρόπο ἔκφρασής της, δηλαδή στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ και τὰνάπαλιν. Φέρω σύγχρονο παράδειγμα, ἀπὸ τὸν ἐπίκαιρο διάλογο τῶν χριστιανῶν και τῶν θρησκευμάτων, τελικὰ διανθρώπινος διάλογος, κάποια στιγμή πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅσο ἀκόμη ὑπάρχουν ἄνθρωποι, διότι τὰ «τέρατα» μορφώσεως ἢ τὰ «ἠθικὰ τέρατα» ἢ τὰ «ἐπιστημονικὰ και τεχνολογικὰ τέρατα» πληθαίνουν θεαματικὰ και πῶς πολλαπλασιάζονται τόσο, ἀφοῦ δὲν γεννοῦν συνήθως ... ἄξιον παρατηρήσεως. Γνώρισα προσωπικὰ Ρωμαιοκαθολικούς θεολόγους, πού ἐξέφραζαν ὀρθόδοξα δόγματα και μάλιστα ζοῦσαν ὀρθόδοξα, ὅσο τουλάχιστον μπόρεσα νὰ δῶ τὴν στιγμή πού στὸν ἴδιο χῶρο ὀρθόδοξοι θεολόγοι, κληρικοὶ και λαϊκοὶ ἀναλώνονταν σὲ ληγμένες σχολαστικὲς και παρωχημένες ἱεραρχικὲς θεωρίες, ξένες πρὸς τὴν ταπεινὴ και ἔνδοξη παράδοση τῆς Ὀρθοδοξίας. Πόσο ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τίς πηγές και τὴν Ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀξιοθαύμαστο κι ἀνησυχητικό. Πότε θὰ καταλάβουμε ὅτι ἄλλο τὰ λεγόμενα κι ἄλλα τὰ βιούμενα, κι ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ζωὴ, ὄχι ἀμπελοφιλοσοφίες ἢ ξηροὶ τύποι, ἀκατανόητα γράμματα, ξύλινοι κανόνες, σκληρὴ και ψεύτικη βιτρίνα. Κι ἡ καθαρὰ καρδιά εἶναι ἰαματικὴ, ἀγαπητικὴ, δημιουργικὴ, εὐεργετικὴ κι ὄχι καταστροφικὴ, συλλογὴ μίσους ἢ ποσότητα κακότητας, ἔχθρας και ἐπιζήμια. Δυστυχῶς ξεχάσαμε, ὑποτιμήσανε και δὲν μάθανε θεολογία πολλοί. Ρώτησα κάποιον ἱερέα κάποτε ἂν εἶναι θεολόγος κι εὐθύς μὲ ἀφοπλιστικὴ φυσικότητα ἀπήντησε: «Ὁχι βέβαια! Σιγὰ μὴν σπούδαζα, ἀφοῦ φύτευα πατάτες τὸ χειμῶνα, καρπούζες τὸ καλοκαίρι, δὲν μὲ συνέφερε! Χωρὶς σχολιασμό, ἂν κι ὁ συγκεκριμένος κληρικός εἶναι πολὺ καλύτερος κι εὐθύς, ἀπὸ ὀρισμένους θεολόγους, χωρὶς πίστη, δίχως γνώσεις θεολογικὲς, ἂνε οὐσιαστικῆς θεολογικῆς κατάρτισης, μὲ κενούς τίτλους. Νὰ ὑποσημειώσω και τὴν ἔλλειψη φιλοσοφικῆς παιδείας πρὶν τὰ θεολογικὰ γράμματα, βοήθεια μεγάλη θὰ προσέδιδε, ὥστε ὑψηλὸ ἐπίπεδο θεολογικῆς γνώσης νὰ παρείχαν οἱ Θεολογικὲς κι Ἐκκλησιαστικὲς μας Σχολές. Πόσοι Ἐπίσκοποι πέρασαν σὰν φοιτητὲς ἀπὸ αὐτές και πόσα πολῦτιμα ἐφόδια ἔλαβαν, ἀλλὰ και πόσοι ἀποφοιτοῦν λαϊκοὶ και κληρικοὶ ἀνυποψίαστοι τῆς θεολογίας εἰς βάθος, πλάτος και εἰς τὴν ἀπλήν αὐτῆς ἐπιφάνειαν!

² Λένε και γράφουν τόσα και τόσα ἄσχετα μὲ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἔστω τὴν ἐδική μας, πού κουράζεται κανεὶς νὰ τὰ παρακολουθήσει τόσο ἀνιαρά, ἀνίερα και ἄχαρα. Ἡ Ἐκκλησία τὸ ξεκαθάρισε δογματικὰ και μὲ ἱερούς κανόνες ὅτι ἔχει νὰ κάνει μὲ ἄνθρώπους, μάλιστα προσωπικὰ κι ὄχι γενικὰ και ἀόριστα, ἀπρόσωπα, διότι χάνοντας καθένα πρόσωπο χάνεται κι ἡ Ἐκκλησία, πού δὲν εἶναι τείχη ἢ τοῖχοι ἢ οἰκονομία (παγκάρι) ἢ ὀργάνωση μὲ σκοπιμότητες, πού ἀπαιτοῦν ὑποπτα θυσιές κι ἀνθρωποθυσιές ἀκόμη. Γιατὶ ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Θεᾶνθρωπος Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς θυσιάστηκε ἐκουσίως προκειμένου νὰ μᾶς σώσει. Ὄποτε ὅποιος σήμερα λέει ἢ θέλει ἐμεῖς νὰ χάσουμε τὴν μία και ἀνεπανάληπτη ζωὴ μας στὸ ὄνομα οἰασδήποτε ἄλλης σωτηρίας (π.χ. τῆς οἰκονομίας, μᾶς χώρας, ἀκομὴ και κάποιας Ἐκκλησίας κλπ.) παρεκτός τῆς ψυχῆς μας, ψεύδεται κι ἐξυπηρετεῖ ἄλλοτρια συμφέροντα. Δὲν σώζουμε ἐμεῖς τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ ὁ Θεὸς μᾶς σώζει ὅλους στὴν Ἐκκλησία. Κι ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δὲν θέλει τὸν θάνατο, μηδὲ τὸν βασιανισμό τοῦ ἀμαρτωλοῦ,

Ἡ χριστιανική ζωή ἐντάσσεται στό παρόν, ἀλλά αὐτονόητα ξεφεύγει³ ἀπό τόν κόσμο αὐτό, τόν ὑπερβαίνει καί ἄν ὀρθῶς λέγεται ὅτι δέν ὀρίζεται, μά ἀπλᾶ μόνο περιγράφεται, πόσο πολλαπλασιῶς ὀρθῶς μπορεῖ νά λεχθεῖ κάτι ἀνάλογο γιά τήν χριστιανική ζωή, πού περιλαμβάνει ἐγκόσμια ρευστά σχήματα προερχόμενα κι ἀπό τό παρελθόν καί συγχρόνως περιλαμβάνεται σέ μετακοσμική πραγματικότητα, παροῦσα καί μέλλουσα, ὀρωμένη καί μή ὀρωμένη, ὕλική καί πνευματική συνάμα.

ἀλλά στόν κόσμο ἔφτασε «ἵνα σώσει» τόν κόσμο, ὅποτε προσοχή στούς ὄσους συγχρόνους «ψευδοσωτήρες». Τήν ψυχή μας νά σώσουμε κι ὅλα τά ἄλλα στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Θυμᾶμαι ὅταν γύρισα ἀπό τήν Ἰταλία καί πρωτοδίδαξα στήν Πατριαρχική Ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστική Ἀκαδημία Κρήτης ἔλεγα στούς φοιτητάς μου: -Κίνδυνος σήμερα νά χάσουμε τό παρόν, τό σήμερα, τή ζωή μας, τήν ψυχή μας, κίνδυνος νά χάσουμε ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά. Ἡ μηχανοποίηση τῆς ζωῆς μας κίνδυνος. Κίνδυνος ἡ ψηφιοποίηση τῆς σκέψης μας. Ἡ «πλαστικοποίηση», «ἀποστείρωση», «τερατοποίηση» τῶν πνευματικοφανῶν ἀπειλή. Ἡ προγραμματοποίηση τῆς ζωῆς μας πρόβλημα. Τό χάσιμο ἀνθρωπίνων χαρακτηριστικῶν (μηδέ τῶν ὄποιων καί ὄσων σφαλμάτων, λαθῶν καί ἀμαρτιῶν ἐξαιρουμένων) ἐπιδημία, διότι μιμοῦνται καί μανθάνουν οἱ ἀνθρωποί σήμερα ψυχρολογικές πρακτικές, ἀποστειρωμένες ἀνθρωπιᾶς. Ἡ μηχανοποίηση κι «ἀσφαλτοποίηση» τῶν ἀνθρώπων κίνδυνος γιά τό Κανονικό Δίκαιο, γιατί χωρίς ἀμαρτωλούς, δέν ὑπάρχουν ἱεροί Κανόνες. Στούς ἱερούς Κανόνες ἐπιπλέον καμία ἀπρόσωπη ἔρμηνεῖα δέν μπορεῖ νά εἶναι ὀρθή, μηδεμία γενική ἐφαρμογή δέν στερεῖται σφάλματος. Ἐφαρμόζονται γενικά, μά καθόλου ἀπρόσωπα. Κι οἱ γενικότητες πρόβλημα. Κάποιος «μεθυσμένος» ἀπό τήν ἐξουσία (ἐκκλησιαστική) ἀνθρώπος ἀποκαλοῦσε τούς Ἀρχιμανδριτές τῆς ἐπαρχίας του, «Ἀρχιμανδρίτη», «ἕνα Ἀρχιμανδρίτης», δηλαδή χωρίς ὄνομα, ἀπρόσωπα, πόσο φρικτά ἀλαζονικό, πόσο ἐσφαλμένο ποιμαντικά, πόσο ὑποπτο ψυχολογικά, πόσο τραγικά ἐπιβλαβές. Ἀπαράδεκτο κι ἐπιλήψιμο νομοκανονικά, διότι προηγεῖται ὀρθοδόξως τό πρόσωπο, τό ὄνομα κι ὄχι τό ἀπρόσωπο καί ἀνώνυμον εἶδος. Ξεχάσαμε τήν Ὀρθόδοξη Θεολογία τῶν Πατέρων μας, πού βγήκε μέσα ἀπό ἀγῶνες χαρισματικῆς ζωῆς. Τό ἀπρόσωπο στό Κανονικό Δίκαιο διαφέρει ἀπό τό ἀμερόληπτο καί ἀπό τό γενικό, ἐπαναλαμβάνω καί ὑπογραμμίζω τό ἅγιο σωτηριολογικό πνεῦμα τῶν ἱερῶν Κανόνων. Οἱ σύγχρονοι ὑποκριτές ἐπιθυμοῦν τιμωρητική κόλαση καί καταστικοφαντοῦν, καταδικάζουν ἄλλους ὡς ἀμαρτωλούς ἀντιχριστιανικά. Προτιμότερα ἢ ἀμαρτωλή ζωή, ἀπό τήν ἄχαρη, ἀλαζονική, πλαστικοποιημένη ζωή τῶν ἐπιβιωσάντων φαρισαίων. Ἡ Κανονική Παράδοση συνεχίζουσα τά διδάγματα τοῦ Χριστοῦ ἀφήνει 99 διά νά σώσει 1, ἐνῶ σήμερα καίγεται τό ἕνα διά κανένα δυστυχῶς σοβαρό λόγο. Διαστροφή παρατηρεῖται σήμερα στήν κατανόηση, τήν ἔρμηνεῖα καί τήν ἐφαρμογή τῶν ἱερῶν τοῦ Δικαίου Κανόνων, ἀλλά ἐξ ἀνάγκης περιοριζόμαστε στήν παρούσα κυρίως σέ ὅσα ἀφοροῦν τό θέμα μας. Συγχωρητέα ὅσα σχετικά κι ὄχι μονον.

³ Δυστυχῶς μάταια ἀκόμη πολλοί δέν ξεφεύγουν τῆς κοσμικότητας, κι ἐκεῖνοι πού μιλοῦν γιά ἐκκοσμικέυση κριτικάροντάς την, πολλάκις εἶναι οἱ ἀκριβέστεροι ἐκφραστῆς της, μέ ἀστραφτερά μέν λόγια, ἀναντίρρητα δραματικές φιγούρες, παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν ὀλοταχῶς. Ἡ ὀρθόδοξη κοσμολογία ἢ καλύτερα ἢ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπό τόν Θεό εἶναι λίαν καλή. Ἡ ἐργασία τῶν ἀνθρώπων βλάπτει κάποτε, ἐαυτούς καί ἀλλήλους. Φυσικά ἢ διοργάνωση τῆς κοινωνίας τους μέ αὐταρχικά καί ἄδικα ἄτομα διεφθαρμένα, θύματα μᾶλλον τῆς ἐφήμερης ἐξουσίας, παρά διαχειριστές της πολλοί κοσμικοί κι ἐκκλη-

σιαστικοί άνδρες. Κι όμως ένιότε στά παντελόνια δέν κρύβονται λεβέντικες μορφές, τίμιοι, δίκαιοι, αδιάφθοροι άνδρες, μά κάθε λογής τύποι, όπως κι οί τάχα «ήθικοί» ένώ άδικοϋν άθώους, δήθεν «πνευματικοί» καθόσον ζημιώνουν ψυχές, προβατόσχημοι λύκοι κατά τό ιερόν Εϋαγγέλιον. Λέγεται ότι ύπηρετοϋν τήν καταλλαγή βγάζοντας από τή μέση, καθώς λέγει ό λαός μας, όσους δέν έξυπηρετοϋν τά άνομα συμφέροντά τους, τά νομιμοφανή, τάχα γιά τό άπρόσωπο γενικό, άόριστο, άφαντο κι άπροσδιόριστο κι άνύπαρκτο «καλό» τής Έκκλησίας, «κατασφάζοντας» τίς πιό δραστήριες και δημιουργικές μορφές, άφού πασιφανώς τούς έξυπηρετοϋν «έξαρτημένες» φιγούρες, άβουλα όντα. Τά «ναρκωτικά» τής φιλαργυρίας, τής κατακρίσεως, τής κενοδοξίας, τής ψυχικής, οικονομικής και διοικητικής κακοποίησης καλλιεργούνται άνενόχλητα κι όποιος τολμήσει ποτέ νά έκφράζει κραυγή πόνου έστω, όχι καν άγωνίας, «καίγεται» ζωντανός (μεταφορικά, επειδή λιγάκι φοβούνται και τούς νόμους) και τιμωροϋν χωρίς καν καταδίκη, επειδή έκρινε λένε ό τάδε, γιατί είχε θέλημα ό δείνα ή μύτη κι έγωισμό όποιος δέν σκύβει τό κεφάλι, επικίνδυνος χαρακτηρίζεται γιά τά συμφέροντα θά πούν τής Έκκλησίας, τήν όποία όμως έάν τήν αγαποϋσαν άληθινά δέν θά τήν άφηναν σέ χέρια πασιφανώς ακατάλληλα. Στήν μοναχική μου κουρά, ό τότε Έπίσκοπος Κνωσοϋ, νϋν Μητροπολίτης Γορτύνης και Άρκαδίας κ. Μακάριος, στό λόγο του, μεταξύ άλλων, άξέχαστα είπε «άνήρ δίκαιος δύσχρηστος» και από τότε τό παρατηρώ σέ πολλές δομές τοϋ δημοσίου και ιδιωτικού βίου στή Χώρα μας και άλλου, νά πραγματώνεται άνερυθρίαστα. Σέ πρόσφατο ταξίδι μου στήν Πόλη, πέρασε από τό νοϋ σκέψεις νά έκφράσω σχετικά μέ τά τοϋ Κανονικού Δικαίου ζητήματα στήν Α.Θ.Π. τόν Οικουμενικό μας Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο, άλλωστε είναι γνωστό ότι ό Παναγιότατος καλά γνωρίζει, άριστα, τά θέματα πρακτικά και θεωρητικά, ως Πρόεδρος πασών τών Όρθοδόξων, ό,που γής και ως Διδάκτωρ τοϋ Κανονικού Δικαίου, αλλά σιώπησα διά μίαν εισέτι φοράν. Νομίζω όμως ή σιωπή πολλές φορές σήμερα έκλαμβάνεται σαν άδιαφορία, άδυναμία, ένοχη, συναίνεση σέ άδικίες, άποδοχή ψεύδους, φόβος, κλπ., όποτε δέν είναι ή καλύτερη δράση ή αντίδραση σέ όσα άντικανονικά, άτοπα, άδικα, άπαράδεκτα, παράνομα, κακουργηματικά συμβαίνουν γύρω μας, σέ προσωπικό, εργασιακό, ακαδημαϊκό, κοινωνικοπολιτικό, εκκλησιαστικό, υλικοπνευματικό, τοπικό και διεθνές επίπεδο, σέ έμάς προσωπικά ή σέ άδελφούς μας τούς έλαχίστους, πού ένας ή περισσότεροι άδικα τούς «χτύπησαν» θανάσιμα ή έξακολουθοϋν κατά συρροή κι έξακολούθηση άνενόχλητοι νά τούς διαβάλουν, νά βιάζον τήν τιμή και τήν ύπόληψή τους, νά τούς κατασκευοφαντοϋν ψευδοευνεβεφοροϋντες, ψέματα μέ μίσος και κακία βιβλική νά έκτοξεϋουν έναντίον τους, έκμεταλλεύμενοι τήν ταπεινή, σιωπηρή τους στάση και φυσικά εϋνοοϋμενοι από τήν έλλειψη έκδικάσεως τους από τήν αϋτεπάγγελτη παρέμβαση, από μηχανής και μή, Θεοϋ και ανθρώπων. Χαίρομαι γιά τούς συλλόγους προστασίας ζώων και πάσης λογής ανθρώπων, αλλά ή ώριμοτέρα κοινωνία θά πρέπει νά έχει και κάποιον σύλλογο προστασίας τοϋ δικαίου, κανονικού και ποινικού κάθε φτωχοϋ, αδυνάτου, ύφισταμένου, εκκλησιαστικά, εργασιακά, θρησκευτικά και κοινωνικοπολιτικά ανθρώπου. Οί ιεροί Κανόνες και συνολικά τό Κανονικό Δίκαιο διαχρονικά προστάτεψε άμέτρητους ανθρώπους από τήν αϋθαιρεσία τής κοσμικής, μά κι εκκλησιαστικής δικαιοσύνης, τής σκληρής πράγματι έποχής τους π.χ. άμαρτήματα μυστικά στήν έξομολόγηση, όσα έπέφεραν μεγάλες τιμωρίες, όπως λιθοβολισμό. Σήμερα άντιθέτως πολλοί πού όφειλαν ψυχές άθώες (άλλά όρθοδόξως άκόμη κι ένοχες) νά προασπίσουν, μάλιστα έχοντας στίς μέρες μας νόμους καλούς και έννομα δικαιώματα προστατευόμενα από τό Διεθνές Δίκαιο, τίς «έκασαν» άδικα σαν τά χαρτιά, τίς «λιθοβόλησαν» μέ κατασκευασμένα δολοπλόκως ψέματα, μέ ψευδομάρτυρες «ισκαριω-

Ἐπομένως ἂν περιορίσουμε τήν ἀγία ἤ ἱερά Κανονική Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας μόνο σέ ἐπίπεδο ἀνθρωπίνης δράσεως, τότε ἀδικοῦμε⁴, ὑποβιβάζομε καί στεροῦμε τήν αἰώνια, θεία καί οὐράνια διάσταση καί πλευρά αὐτῆς. Κίνδυνος δηλαδή νά περιοριστοῦμε καί νά μείνουμε στά ἀνθρώπινα μόνο πράγματα. Κίνδυνος ὡστόσο ἔλλοχεύει καί πάλιν, ἐφόσον μείνουμε μόνο στά ἀόρατα⁵, τά πνευματικά, τά μετακοσμικά καί χάσουμε ἔτσι τόν λίαν καλῶς ποιηθέντα κόσμον αὐτόν, ὡς στάδιον ἀρετῶν, σάν κατάσταση ἀρραβώνος τῆς μελλούσης ζωῆς καί Βασιλείας κι ὡς πρόγευση τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἃ ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπώσιν.

Ἡ ὀρθόδοξη Θεολογία καί οἱ πρός μελέτη σχετικές διαιρέσεις της σέ Χριστολογία, Ἀνθρωπολογία, Ἐκκλησιολογία, Σωτηριολογία, Ἐσχατολογία κ.τ.λ. (κλάδοι μέ περιεχόμενο ἄγνωστο σέ νομικούς ἢ πολιτικούς κύκλους, μά ἀκόμη ξένο καί σέ θεολογικούς...) μαζί μέ τίς θύραθεν ἐπιστήμες τῆς Νομικῆς, Φιλοσοφικῆς, Πολιτικῆς, Κοινωνιολογικῆς κ.λπ. ἐπί παραδείγματι,

τικῆς διαδοχῆς», (ποινικά κολάσιμες ὅμως σήμερα) ψευδολογίες, διαβολές ἀνυπόστατες, κλπ κλπ. Φοβερό, δίχως περισσότερα σχόλια. Φοβερότερον εἰσέτι ἂν πρόκειται γιά ἄτομα ἐκκλησιαστικά, ἀλλά «φοβερόν τό ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζώντος» Ἐβρ. 10,31.

⁴Ἀδικοῦν ὅσοι τελικά δέν «λογαριάζουν» Θεό καί ἀνθρώπους Του, καθώς τελικά δέν πιστεύουν ὅσα ἡ Ἐκκλησία διδάσκει, ἀλλά διδάσκουν «μικροπολιτική θεολογία», λέγοντας «ἐξυπηρετοῦμε θρησκευτικές ἀνάγκες» τῶν πιστῶν, μέ τό ἀζημίωτο, (καλύτερα νά ζούσαν σέ ἀθεϊστικά καθεστῶτα, π.χ. τήν Σοβιετική ἐποχή, θά διέπρεπαν! Ἀπορῶ ὅμως γιατί κανένας δέν τοῦς ἀπαντᾷ!). Ἀνήθικη θεολογική κατάπτωση εἶναι ἐκκλησιολογική διαστροφή καί ἀντικανονική πράξη. Ὁ κάθε ἄδικος ἄνδρας (ἢ γυναίκα) εἶναι ἀνήθικος! Παρατηρεῖται ἀποξένωση ἀπό ὅσα τό Κανονικό Δίκαιο ὀρίζει, ἀλλοτρίωση θεολογική, καμουφλαρισμένη ἀθεΐα εἶναι ξεκάθαρα ἢ κάθε ἀδικία. Διαστροφή δικαιοσύνης καί ἀνωμαλία ἐπιτελεῖ ὅποιος ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν ἐντολή τῆς ἀληθινῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἵνα μάθουν δικαιοσύνη «οἱ ἐνοικοῦντες ἐπί τῆς γῆς». Ἡ «μικροπολιτική» θεολογία δέν δικαιολογεῖται σέ καμία περίπτωση κι ὅποιος τήν διδάσκει ἄς μᾶς πεί δημοσια καί ξεκάθαρα ποιό «Θεό» λατρεύει, γιατί ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός δέν ἐξυπηρετήσε θρησκευτικές ἀνάγκες, μηδέ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καί οἱ διάδοχοί Του, οἱ κανονικοί Ἐπίσκοποι, οἱ νόμιμοι Μητροπολίτες (κι οὐχί «μικροπολίτες») δέν ἔχυσαν τό τίμο αἶμα γιά φθηνές κι ἄθλιες σκοπιμότητες. Στό Βατικανό ποτέ δέν ἄκουσα τέτοιες ἐκφράσεις, (μολονότι σάν Κράτος διαχειρίζεται μείζονα πολιτικά γεγονότα, ὅποτε οἱ φιλίες θυσιάζονται ἐνίοτε γιά τά συμφέροντα, τά καλά ἐνδεχομένως) καί δυστυχῶς «μικροπολιτικά συνθήματα» ἐξέφρασαν κάποιοι ὀρθόδοξοι, πόσο κρίμα... πόσο λίγοι γιά τίς περιστάσεις!

⁵Τά ἀόρατα στή ζωή τῶν ἀνθρώπων παλαιότερα περιελάμβαναν τόν ἀγγελικό κόσμο, τίς ἀόρατες δυνάμεις, τίς νοερές, ὅσα δέν ἔβλεπαν τότε οἱ ἀνθρώποι δίχως μικροσκοπία, χωρίς τηλεσκοπία, ἀλλά καί χωρίς ἀόρατα συστήματα ἀσφαλείας, ἠλεκτρονικά μέσα παντοδαπῆς παρακολοθησεως καί καταγραφῆς καί ἀάπολλα ἄλλα μυστικῶν καί ἀφανῶν ἢ «ἀοράτων» κρατικῶν καί διεθνῶν μυστικῶν ἢ μυστικοπαθῶν ὑπηρεσιῶν. Τό ἀγιογραφημένο «μάτι» τοῦ Θεοῦ πάνω ἀπό τίς θύρες τοῦ ἱεροῦ ἀντικατεστάθη ὑπό τινος κάμερας ἠλεκτρονικοῦ συστήματος ἀσφαλείας.

μπορούν να βοηθήσουν την ασφαλέστερη κατανόηση της νομοκανονικής πραγματικότητας και στίς μέρες μας.

Διότι εάν δοῦμε μόνο τό τυπικό, ἐγκόσμιο, νομικό μέρος τῆς κανονικῆς μας Παραδόσεως, μακριά κι ἀνεξάρτητα ἀπό τό πνεῦμα καί μάλιστα τό Ἅγιον Πνεῦμα, πέρα κι ἔξω ἀπό τήν θεολογική πραγματικότητα, καθώς βιώνεται μέ τήν ἀγαπητική κοινωνία, πού πορεύεται ἐσχατολογικά ἐν εἰρήνῃ καί ἐνότητι, τότε παρανοοῦμε παράφορα καί παρερμηνεύουμε ὑπέρμετρα (ὀπότε ἐσφαλμένως) αὐτό. Τό Κανονικό δέν εἶναι ἀθύπαρκτο καί δέν ταυτίζεται πάντοτε μέ τό Νόμιμο⁶. Προηγείται ἐκείνου, ὄχι χρονικά, ἀλλά θεολογικά καί πραγματικά. Καί «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»⁷. Καί τέλος Νόμου ἢ ἀγάπη, κατά τό «τέλος γάρ νόμου Χριστός εἰς δικαιοσύνην παντί τῷ πιστεύοντι»⁸. Δικαιοσύνη χωρίς Χριστό ἐνδέχεται νά εἶναι προβληματική, ἀτελής, «ἄχρηστη» σωτηριολογικά⁹, ἀλλά κι ὁ χριστιανισμός χωρίς δικαιοσύνη ἀπαράδεκτος.

⁶ Ἐνίοτε σέ κοσμικούς νόμους καί στά νομίζω τῶν ἀνθρώπων ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δέν λαμβάνεται ὑπόψιν κατά τό βιβλικόν «ἀγνοοῦντες γάρ τήν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καί τήν ἴδιαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν», Ρωμ. ι' 3.

⁷ Πράξ. ε' 29.

⁸ Ρωμ. ι' 4.

⁹ Λουκ. ι' 25 «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, νομικός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ ἐκπειράζων αὐτόν καί λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;». Νομικός, ἀλλά δέν γνώριζε τήν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὁ πολὺ καλός γνώστης τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου τῆς ἐποχῆς του. Πόσες φορές τό δίκαιο μπορεῖ νά βλάψει τήν σωτηριολογική μας πορεία, τό ἐπιβεβαιώνει ἡ «κατ' οἰκονομίαν» ἐφαρμογή τῶν ἱερῶν Κανόνων, μά κι ἄλλοτε ἡ ἀκριβῆς τήρησή τους. Σέ πολλές περιπτώσεις ἡ ἐν Χριστῷ δικαιοσύνη ἐπιτρέπει δωρεάν ἢ ἀτιμώρητη συγχώρηση, σέ ἄλλες ὅμως ἔχουμε ἀνάγκη τήν ἀκριβῆ νομιμότητα καί τήν σύγχρονη δικαιοσύνην, ὀπότεν παραβιάζονται βασικά ἀνθρώπινα δικαιώματα τιμῆς, ζωῆς, ὑπολήψης, ἐλευθερίας καί ἄδικα ἄτομα (εἰς οἰανδήποτε ἱεραρχικό ὕψος κράτους κι ἐκκλησίας ἢ καί ομάδων, κλάμψ κτλ) ἐπικρατοῦν τῆς ἀληθείας καί τῆς δικαιοσύνης κατά τρόπο ἀπαράδεκτον, μέ συνεργάτες τους καί συνεργούς, πού θά ἔπρεπε νά ὑπερασπίζονται τό δίκαιο τοῦ φτωχοῦ, τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ καταπιεζομένου, τοῦ συκοφαντημένου, τοῦ μικροῦ, τοῦ ἀνανύμως κάθε ἐπωνύμου ἀνθρώπου, ἀδελφοῦ μας ἐλαχίστου. Δίκαιο νά κόβουν «κεφάλι» σέ ὅποιο τολμᾷ νά τό σηκώσει καί νά διεκδικήσει τό δίκιο του, χάνοντας ἐφήμερες ὑλικές κι ἔνδοξες ἀπολαυές, κερδίζοντας ὅμως τήν αἰώνια ἀνάπαυση; Λένε καλύτερα 99 ἔνοχοι νά ἀθωωθῶν παρά νά καταδικαστεῖ ἕνας ἀθῶος, μά σήμερα συμβαίνει σέ ἄδικα χέρια (τάχα καθαρὰ, μά αἵματοβαμμένα ἀνεξίτηλα) ἂν πέσει κανεὶς, 99 ἀθῶοι νά καταδικαστοῦν ἅμεσα καί χωρίς δίκη, ἄνευ ἀπαγγελίας κατηγορίας, δίχως ἀπολογία, μέ ψιθύρους μόνο καί ψέματα, καί κανένας ἀνένοχος νά μὴν ἀθωωθεῖ, ἀφοῦ τοὺς ἀρκεῖ ἡ ψευδοκατηγορία, ἐφόσον μάλιστα προέρχεται κι ἀπὸ «ἀκηλίδωτα χεῖλη», πού κοινωνοῦν «ἄξια» τῶν ἀχράντων Μυστηρίων καί διαβάζουν (τι τραγικό) τήν σχετική προσευχή τῆς θείας μεταλήψεως π.χ. βλ. εὐχή ζ' (Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου) «Ἀπὸ ῥυπαρῶν χειλέων, ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας, ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώττης, ἐκ ψυχῆς ἐρρύπωμένης, δέξαι δέησιν, Χριστέ μου». Καί

Οί νόμοι τῶν ἀνθρώπων συνεχῶς τροποποιοῦνται, βελτιώνονται ἢ καταργοῦνται, ἀλλάζουν στό χρόνο καί στό χῶρο. Οἱ ἱεροί Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μολονότι εἶναι ἀνοικτοί σέ κάθε πρόοδο καί πρὸς ἀγαθὸ μεταβολή, παραμένουν αἰώνια ἰσχυροί, ἂν καί συναντᾶμε καί σέ αὐτοὺς περιπτώσεις δυναμικῆς ἀλλαγῆς¹⁰, διότι ἀφοροῦν τὴν σωτηρία καί συμβάλλουν καθοριστικά μὲ θετικό τρόπο, δηλαδή βοηθῶντας, θεραπεύοντας, ὀδηγῶντας στὴ σωτηρία. Στὴ θεωρία βέβαια διότι στὴν πράξη ἀκόμη χρειάζονται πολλοὶ καί μεγάλοι ἀγῶνες, κάποιοι ἀκόμη θά χάσουν πολλά μέχρι νά ἐπικρατήσῃ τὸ δίκαιο. Ἡ πάλη ἐνάντια στίς ἀδικίες ἀπαιτεῖ θυσίες, ἐπιμονή καί συλλογικότητα, ὥστε νά περιοριστεῖ ἡ ὅπου ἐμφωλεύουσα διαφθορά.

Μολονότι ἔχουν παρέλθει πολλοὶ αἰῶνες καί οἱ γενεές τῶν χριστιανῶν βιώνουν¹¹ διαφορετικά, ἀπὸ τόπο σέ τόπο καί ἀπὸ χρόνο σέ χρόνο, τὰ μεταβλητὰ κοινωνικοπολιτικά δεδομένα, τὸ χριστιανικὸ μήνυμα γιά ἀληθινὴ ζωὴ καί ἡ διοργάνωση καί κανονικὴ ἐξασφάλιση αὐτῆς τῆς ἐγκόσμιας καί ὑπερκόσμιας ζωῆς παραμένουν χθές, σήμερα καί εἰς τοὺς αἰῶνας εἰς χεῖρας τοῦ Ποιμένου, διὰ τῶν ποιμένων Του Ἐπισκόπων, Θεοῦ. Λύκοι ἄρπαγες ἢ καλύτερα προβατόσχημοι, καλὰ κρύβονται καί κατάφορα ἀδικοῦν ὅμως.

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ἔργου, διακονήματος καί χαρίσματος ὀδήγησε πολὺ ἐνωρὶς τὴν Ἐκκλησία ἀμέσως στὴν κανονικὴ ρύθμιση καί ἐμέσως στὴν νόμιμη θέσπιση περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλή-

πόσο καθαρὰ μπορεῖ νά εἶναι χεῖλη πού κατηγορήσαν ψευδῶς καί ζημίωσαν ἀθῶες ψυχές καί ταλαιπώρησαν σώματα ἀνθρώπων, βασανιστικά καὶ ἄδικο! Αὐτὰ εἶναι τὰ κρίματα καὶ τὰ ἄδικο, πού μένουν ἀτιμώρητα, ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοῦ; Ἡ τελειότερα κοινωνία ὀφείλει νά εἶναι περισσότερο προσεκτικὴ, νά νομοθετήσῃ σχετικῶς καί νά διασφαλίσῃ δικαιώματα καί νά ἀπαγορεύσῃ πρακτικὲς πού θυμίζουν ἀπογοητευτικὰ τὸν ἄλλοτινὸ μεσαῖωνα, μὲ τὴν πυρά, τὰ ὄργανα βασανισμοῦ καὶ τὴν ἱερά Ἐξέτασή του, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπολογοῦνταν τουλάχιστον οἱ ὅσες «μάγισσες», ὅπως καὶ στὴν Χοῦντα μὲ ἀληθοφανῆ στοιχεῖα τοὺς ἔστελναν στὰ νησιά ἐξορίας μὲ τὰ φρικτὰ κελλιὰ, ἀλλὰ πόση πρόοδος σέ Δημοκρατία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης καί νά τιμωροῦνται ἄδικο ἀθῶοι, δίχως νά ξέρουν, γιατί, «καθαρὰ χεῖλη» κρυφὰ ξεστόμισαν ἀνυπόστατες, ψευδεῖς καὶ ἄδικες κατηγορίες, ἱεροκρυφίως ψέματα, πού στό φῶς δέν ἀντέχουν, ὅταν κατὰ τὴν ὑμνογραφία τῆς Κυριακῆς τῆς Ἀπόκρεω ψάλουμε «Ὅταν μέλλῃς ἔρχεσθαι, κρίσιν δικαίαν ποιῆσαι, Κριτὰ δικαιοτάτε...», προσδοκοῦντες τὴν Δικαίαν Κρίση Του.

¹⁰ Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς μας Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, τὰ χρόνια πού σπούδαζε συνέργαγε περὶ τὴν Κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Κανονικῶν Διατάξεων στὴν Ὀρθόδοξὴ Ἐκκλησία, παρέχοντας μέχρι καὶ σήμερα πολὺ σπουδαῖα μηνύματα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐφαρμόσιμα εὐεργετικά τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σώματος.

¹¹ Παλαιότερα βίωναν κατὰ τὸν Μωσαϊκὸ Νόμο, θέτοντας προτεραιότητα στὴν τήρηση τοῦ Νόμου. Ἀλλὰ στὴν Καινὴ Διαθήκη τὰ πράγματα πολὺ βελτιώνονται, καθὼς πλήρωμα τοῦ Νόμου γίνεται ἡ ἀγάπη, πού ὑπερβάλλει, ξεπερνᾷ καὶ τελειώνει ὅσα ἄφησε ὁ Μωϋσῆς γιά τὴν νομικὴ δικαιοσύνη, κατὰ τὸ ρηθὲν «Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς», Ρωμ. ι' 5.

λων και αξίων προσώπων για την καιρία θέση και βασική λειτουργία αυτή. Χάριν παραδείγματος αναφέρουμε ότι στην Όμολογία του Δοσίθεου (βλ. άρθρο 10), παραλληλίζεται ή σπουδαιότητα, την οποία έχει ο Έπισκόπος για την Έκκλησία, με εκείνη της αναπνοής για τον άνθρωπο ή του ήλιου για τον κόσμο. Έπομένως επειδή είναι καθοριστικός για την εκκλησιαστική ζωή ο ρόλος του Έπισκόπου, ή Έκκλησία πολύ νωρίς και σε διάφορες φάσεις, σταδιακά φρόντισε να τακτοποιήσει καλώς και εύσχημόνως τά της κανονικής και νομίμου έκλογής του.

Νά πούμε και έξ έπόψεως άρνητικής ότι επειδή τό Έπισκοπικό αξίωμα, διακόνημα, λειτουργημα είναι μέγα, πρόσωπα άκατάλληλα, όσα έξελέγησαν δηλαδή μέ παρέμβαση κοσμικών, άλλοτριων, άμαρτωλών δυνάμεων, έκαναν μεγάλο κακό στην Έκκλησία. Έπέβαλαν άδिका μέ την σειρά τους πρόσωπα, πού ύπηρετήσαν σκοτεινά συμφέροντα στό όνομα του Χριστού κι έβγαλαν έκτός αξιόλογα πρόσωπα, πού δεν συμφωνούσαν τυφλά στίς άθαιρεσίες τους.

Έτσι ή Έκκλησία θέλησε να περιφρουρήσει την έκλογή και χειροτονία των αξίων Έπισκόπων μέ κανόνες άυστηρούς, πού μέ την πάροδο των χρόνων όμως χαλάρωναν, άτονούσαν, μετεβάλλοντο σε τυπικούς και ξεχάστηκε μερικώς ή πρωταρχική και ουσιαστική τους σημασία και ή ουσιαστική τους έφαρμογή. Μάλιστα ή Έκκλησία χάρισε στους Έπισκόπους τόσες άρμοδιότητες και ύπερμετρη έξουσία (νομοθετική, έκτελεστική, δικαστική, ιερατική, διδακτική, διοικητική), προκειμένου να διασφαλίσει την καλή διοργάνωση του Σώματος των πιστών και να βοηθήσει την προοπτική της σωτηρίας από τό παρόν.

Κεφάλαιο Α'

Ίστορικοκανονικά ή των Έπισκόπων έκλογή

Ίστορικά και κανονικά στοιχεία για την έκλογή των Έπισκόπων κρίνονται σημαντικά και βοηθούν στην εύρύτερη κατανόηση κι αντίληψη των πραγμάτων, πού σχετίζονται μέ τό καιριο θέμα αυτό. Χωρίζουμε μόνο για λόγους μεθοδολογικούς σε περιόδους τό σχετικό ύλικό, πού ένδεικτικά μόνο αναφέρουμε, χωρίς να έξαντλείται αυτόνομη τό μεγάλης έκτασης ζήτημα. Άφορμή για έξειδικευμένες μελέτες κάλλιστα παρέχουν όσα συμπυκνωμένα και συντόμως παραθέτονται ακόλουθως.

1. Κατά τά χρόνια του Χριστού

Όπως παρατηρεί ο Νικόδημος Μίλας «ό θεός ιδρυτής της έκκλησίας ούδέν διετάξατο περί της έκλογής και χειροτονίας του έπισκόπου»¹². Βέβαια

¹²Μίλα Ν., Τό Έκκλησιαστικόν Δίκαιον της Όρθοδόξου Άνατολικής Έκκλησίας, Άθήνα 1906, 499.

εὐθύς παρατηροῦμε ὅτι καί γιά ἄλλα πολλά θέματα ἐκκλησιαστικῆς σπουδαιότητος συμβαίνει τό ἴδιο. Ἄλλωστε ἐκεῖνα τά χρόνια, ὅπως καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὁ Μέγας καί τελικῶς ὁ Ἕνας Ἀρχιερεὺς εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλά Ἐκεῖνος ἐξελέξατο τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, πού διέδωσαν σέ ὅλα τὰ ἔθνη τόν χριστιανισμό, χειροτονοῦντες Ἐπισκόπους, ἀλληλοδιαδόχως.

Ἡ σχέση τοῦ Χριστοῦ μέ τοὺς Ἐπισκόπους ἔχει μεγάλη σημασία διαχρονικά. Κατά πόσον ὁμοιάζουν ἢ διαφέρουν πασιφανές, ἀφοῦ εἰς τόπον καί τύπον Χριστοῦ ὑπάρχουν. Τά χρόνια τοῦ Χριστοῦ ὑπενθυμίζουν μέχρι σήμερα τό διαρκές εἶναι τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἀρχή, τήν συνέχεια καί τό τέλος κάθε πράγματος, ὅποτε καί τῆς συνέχειας τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Χριστοῦ, διά τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, διοικητικοῦ, διδακτικοῦ, ἀγιαστικοῦ.

Καί σήμερα ἀντικρῦζοντας Ἐπίσκοπο ἀσυγχύτως ἔρχεται στό νοῦ μας ἀμέσως ὁ Χριστός. Ἐάν ὅμως δέν ἔρχεται τότε ὑπάρχει πρόβλημα κι αὐτό δέν εἶναι μόνο τοῦ γράφοντος. Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ὁρατό πρόσωπο - σημεῖο ἐνότητος στήν Ἐκκλησία, μέ εὐθύνη τήν σωτηρία ὅλου τοῦ ποιμνίου καί πάντων τῶν ποιμένων τῆς Μιᾶς τελικῶς ἀγίας Μάνδρας τοῦ ἐνός Παραδείσου.

2. Ἀποστολική ἐποχή

Ἐχοντας ἀρχή ὅσα καταγράφονται στήν Καινή Διαθήκη, λαμβάνουμε ἀρκετές πληροφορίες σχετικῶς. Ὁ καθένας ἐκ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καί μάλιστα ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, ἀλλά καί ἄνευ συνεννοήσεως μέ τοὺς κατοίκους τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἐγκαθιστᾷ Ἐπισκόπους εἰς διαδοχήν. Ἡ ἱεραρχική δομή ἀνύπαρκτη, ἀκόμη βρεφική, τό χαρισματικό στοιχεῖο ἔντονο, ζωντανό, κυρίαρχο. Ἀλλά οἱ Ἀπόστολοι ἐνεργοῦσαν ποικιλοτρόπως τά σχετικά μέ τίς χειροτονίες καί «οὐχί ὁμοιοτρόπως»¹³. Παρατηρεῖται σχετική ζωντανή ποικιλομορφία, μέ πολυπαραγοντική ἐπίδραση.

Ἡ ἐμπειρία ἀπό τήν Ἰουδαϊκή Συναγωγή καί τίς εἰδωλολατρικές θρησκευτικές βοήθησαν κι ἐπηρέασαν θετικά ἢ ἀρνητικά τήν χριστιανική διοργάνωση, ἀφοῦ δύσκολα ἄλλαζαν ζωή καί σκέψη οἱ νεοβαπτισμένοι χριστιανοί, πού κουβαλοῦσαν θεωρητικά καί βιωματικά γνώσεις κι ἐμπειρίες μαγικές, εἰδωλολατρικές καί ἐβραϊκές. Τά λόγια τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀποστολική ἐμπειρία συνέβαλε στήν ἐπιλογή καί τήν διαλογή τῶν διοικητικῶν καί λοιπῶν πράξεων, ὥστε ἐξ ἀποφάσεων Συνοδικῶν νά ἐπικρατοῦν κυρίως οἱ χριστιανικότερες καί λυσιτελέστερες ἐξ αὐτῶν.

Κατά τήν Ἀποστολική ἐποχή ἡ χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων γινόταν μέ νηστεία¹⁴, προσευχή καί μέ τήν ἐπίθεση¹⁵ τῶν χειρῶν. Πρώτη ἀποστολική

¹³ Μίλα Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 500.

έκλογή καταγράφεται ή έξ ανάγκης διά κλήρου του Άποστόλου Μαθία, ακολουθεί εκείνη του Άποστόλου Παύλου. Στην περίπτωση του Ίουδα εξέλεξαν οι Άπόστολοι διά κλήρου τον Μαθία¹⁶, ενώ δύο έξ αυτών, ο Πέτρος και ο Ίωάννης, έγκατέστησαν Έπίσκοπο Ίεροσολύμων τον Ίάκωβο¹⁷.

Έπομένως οι Άπόστολοι ύποστηρίζεται ότι, ανεξαρτήτως¹⁸ ο ένας από τον άλλον, έγκαθιστούσαν αρχικά κατά την καρδιά¹⁹ τους, Έπισκόπους που διέθεταν άληθινή πίστη²⁰, στίς Έκκλησίες που ίδρύονταν από αυτούς, χωρίς προηγούμενη συνεννόηση μέ τίς άλλες κοινότητες²¹.

Οί Άποστολικοί Κανόνες²² περί ψήφου και χειροτονίας Έπισκόπων αναφέρουν ότι ο Έπίσκοπος χειροτονείται από δύο ή τρεις έπισκόπους (Α΄ Κανών²³) και απαγορεύουν, μέ τον Κανόνα²⁴ Λ΄, τήν «χρήση» κοσμικών αρχόντων, προκειμένου κάποιος νά επικρατήσει στην Έκκλησία, δηλαδή νά καταφέρει νά έκλεγει μέ τήν παρέμβασή τους.

¹⁴ «τότε νηστεύσαντες και προσευξάμενοι και επιθέντες αυτοίς τας χείρας απέλυσαν», Πραξ. ιγ' 3.

¹⁵ «μή άμέλει του έν σοι χαρίσματος, ό έδόθη σοι διά προφητείας μετά επιθέσεως των χειρών του πρεσβυτερίου», Α΄ Τιμοθ. δ' 14.

¹⁶ Πράξ. Α' 15-26.

¹⁷ Ευσέβιος, Έκκλησιαστική Ίστορία Β΄, α'. Μίλα Ν., Τό Έκκλησιαστικόν Δίκαιον τής Όρθοδόξου Ανατολικής Έκκλησίας, 500.

¹⁸ Σέ καμία περίπτωση τό ανεξαρτήτως δέν έρμηνεύεται όρθά σάν προσβολή στό Συνοδικό σύστημα έκλογής και διοικήσεως. Σαφές.

¹⁹ Συμφώνως προς τό Παύλειον «καρδιά γάρ πιστεύεται εις δικαιοσύνην», Ρωμ. ι' 10.

²⁰ Συνδεδεμένη άμεσα ή πίστη μέ τήν δικαιοσύνη, καθώς γράφει ο Άπόστολος των Έθνών «ή δέ έκ πίστεως δικαιοσύνη», Ρωμ. ι' 6. Πόσο φοβερό νά άπουσιάζει ή δικαιοσύνη και μάλιστα από Έπισκόπους, τελείως άδιανόητο, τραγικά επιζήμιο για τήν Έκκλησία, γενικά και ειδικά για πρόσωπα.

²¹ Τιμοθ. Δ' 14 και Α' 18. Τίτ. Α' 5. Ευσέβιος, Έκκλησιαστική Ίστορία Γ΄, κ.ά. βλ. Μίλα Ν., Τό Έκκλησιαστικόν Δίκαιον τής Όρθοδόξου Ανατολικής Έκκλησίας, 500.

²² Μολοντί ύποστηρίζεται έπιστημονικά και τεκμηριώνεται σχετικώς, ότι οι έν λόγω κανόνες δέν είναι των Άγίων Άποστόλων, αλλά μεταγενέστεροι, τούς τοποθετώ στό σημείο αυτό κι όχι στην μεταποστολική έποχή, επειδή αναφέρονται στην άποστολική παράδοση. Χωρίς νά έμμένουμε στό πλασματικό τους χρόνο, αξίζει νά προτάξουμε τό περιεχόμενό τους, όσον αυτό όφελει τά προς μελέτην.

²³ Άποστολικοί Κανόνες, Κανών ΑϠ «Έπίσκοπος χειροτονείσθω ύπό έπισκόπων δύο ή τριών». Ο αριθμός φυσικά δύο ή τρεις είναι ο μικρότερος κανονικά, διότι στη συνέχεια θά αύξηθει αναλόγως μέ τον αριθμό των Μελών τής Ίερās Συνόδου. Έπίσης θά λάβει τήν κανονική έννοια τής χειροτονίας έξ έπόψεως λειτουργικοκανονικής. Αφορά δηλαδή τό μυστήριο τής χειροτονίας μάλλον (δηλαδή πρωτίστως), παρά τήν τελετή ή διαδικασία και τον τρόπο τής έκλογής.

²⁴ Κανών Λ' Άγίων Άποστόλων, «Εΐ τις έπίσκοπος κοσμικούς άρχουσι χρησάμενος, δι' αυτών έγκρατής έκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω, και άφοριζέσθω· και οι κοινωνούντες αυτώ πάντες».

Τόν ἱερό Κανόνα αὐτό, πού ἀπαγορεύει τήν μεσολάβηση κοσμικῶν ἀρχόντων κατά τήν ἐκλογή Ἀρχιερέων, θά κληθεῖ νά τόν ἐφαρμόσει πολλές φορές ἡ Ἐκκλησία στό διάβα τῶν αἰώνων, καθώς ἡ ἀνάμιξή τους συχνή καί ἀσφυκτική περιγράφεται. Ὅσοι νομίζουν ὅτι στό παρελθόν τά πράγματα στάθηκαν «ἀγγελικά», καλόν εἶναι νά κατανοήσουν ὅτι οὐδέποτε ἴσχυσε κάτι τέτοιο, ἀντιθέτως μάλιστα μέχρι νά κανονίσει ἡ Ἐκκλησία Συνοδικῶς τά γεγονότα, οἱ δυσκολίες περισσότερες πραγματικά.

Ἐπίσης Ἀποστολικός Κανόνας, συγκεκριμένα ὁ κανὼν²⁵ λστ', ὀρίζει ἐάν κάποιος χειροτονηθεῖ Ἐπίσκοπος, ἀλλά δέν καταδέχεται²⁶ νά λειτουργεῖ καί νά φροντίζει τόν ἐμπιστευθέν εἰς αὐτόν λαόν, νά τυγχάνει²⁷ ἀφωρισμένος, θέλοντας νά ὑπογραμμίσει τήν συνέπεια τῶν ψηφισθέντων καί χειροτονηθέντων Ἐπισκόπων πρὸς τό ποιμνίό τους.

Σήμερα ὁ παραπάνω κανὼν ἀκούγεται πολύ παράξενα, καθὼς ὑπάρχει σέ πολλές περιπτώσεις ἀνεξέλεγκτη ἐπιθυμία ἐπισκοποποιήσεως ὅπουδῆποτε, μέ ἢ ἄνευ σχετικῆς ἐπιλογῆς, καθὼς τά πράγματα κοινωνικοπολιτικά καί ἐκκλησιαστικά πολύ διαφέρουν ἀπό τήν Ἀποστολική ἐποχή. Τότε ὑπῆρξαν περιπτώσεις καί πολυάριθμες, πού δέν ἀποδέχονταν τήν ἐκλογή τους, λόγω τῶν δυσκολιῶν ποιμαντικῶν καί πολιτικοοικονομικῶν.

Μέ λίγα λόγια κατά τήν Ἀποστολική ἐποχή καί μετέπειτα, ἡ ἐκλογή καί ἡ χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων κανονίζεται σταδιακά καί ἐπέχει δικαιώματα καί καθήκοντα πολύ συγκεκριμένα καί κανονικῶς ὀριζόμενα. Ἀπό αὐθόρ-

²⁵ Ἀποστολικός Κανὼν ΛΣΤ' «Εἰ τις χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος μὴ καταδέχοιτο τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, τοῦτον ἀφωρισμένον τυγχάνειν ἕως ἂν καταδέξηται· ὡσαύτως καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος. Εἰ δὲ ἀπελθὼν μὴ δεχθεῖ, οὐ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸς μὲν ἔστω ἐπίσκοπος, ὁ δὲ κληρὸς τῆς πόλεως ἀφοριζέσθω, ὅτι τοιοῦτου λαοῦ ἀνυποτάκτου παιδεύεται οὐκ ἐγένοντο».

²⁶ Κατὰ τὴν σχετικὴ ἐρμηνεία τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου «Ὅποιος χειροτονηθεῖ ... ἔπειτα δὲν καταδέχεται ... ἀλλὰ ἀντιλέγοι, καὶ δὲν ὑπάγοι εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν», Πηδάλιον 23.

²⁷ Νά κάνωμε διευκρίνηση, γιατί τίποτε αὐτονόητο δέν μπορεῖ νά εἶναι πάντοτε, λέγοντας πὼς ὁ συγκεκριμένος κανὼν, ὅπως καὶ λοιποὶ ἄλλοι, ὀρίζουν «ἀφοριζέσθω» ἢ σὲ ἄλλες περιπτώσεις «καθαιρέσθω», μὰ δέν λειτουργοῦν ὅσα ὀρίζονται μαγικά, αὐτόματα ἢ μηχανικά. Γιὰ νά ἔχουν ἰσχὺ θά πρέπει τό ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο νά λάβει τὴν σχετικὴ ἀπόφαση καί νά ἐφαρμοστεῖ κατόπιν ὅ,τι ὀρίζεται σχετικῶς. Καταγράφονται δὲ καί περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες δέν ἔγιναν ἀποδεκτὰ τέτοιου τύπου τιμωρίες, ὥστε οὐδέποτε τηρήθηκαν. Παράδειγμα φέρω τὸν Γαβριήλ Σεβήρο, Μητροπολίτη Φιλαδελφείας πού ποτὲ δέν πῆγε νά ἐνθρονιστεῖ στὴν ἐπαρχία του, στὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μάλιστα τελικῶς ἀτιμώρητα, παρὰ τό ἐκδοθέν σχετικὸν ἐπιτίμιον, ἀλλὰ διέμεινε στὴν Βενετία, ὅπου καὶ διηκόνησε σὰν Ποιμενάρχης τῆς κανονικά. Βλ. Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Γαβριήλ Σεβήρος (1541-1616) καὶ Μάξιμος Μαργούνης (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) σ. 115.

μητη, χαρισματική πράξη, λαμβάνει ιεραρχική κατόπιν μορφή καί Συνοδική έκφραση, καθώς προικίζεται μέ κανόνες ασφαλείας, καθοδηγητικούς καί αποτρεπτικούς αὐθαιρεσίας.

Τά ἐπόμενα χρόνια, μετά τήν παύση καί τῶν διωγμῶν, ἡ κανονική βαρύτητα θά ἔχει καί τήν ὑποστήριξη τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, γιά τήν καθιέρωση κανόνων καί νόμων, προστασίας τοῦ χαρίσματος τῆς Ἀρχιερωσύνης σέ ἀσφαλῆ ιεραρχική πλέον βάση.

3. Μεταποστολικά χρόνια

Κατά τά μεταποστολικά χρόνια ἡ θέση τοῦ Ἐπισκόπου στηρίζεται κανονικά κι ὑπερέχει πλέον ἐμφανῶς μεταξύ κλήρου καί λαοῦ καί ἔχει παγιωθεί πλέον. Ὁ σημαντικός ρόλος τοῦ Ἐπισκόπου ἔχει συνέπειες καί στήν ἐκλογή του, ἡ ὁποία διακρίνεται καί αὐτή γιά τήν σπουδαιότητά της. Ἡ ἐκλογή καί ἡ χειροτονία ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιτρέπει πλέον «νά συμμετέχωσιν οἱ τε γείτονες ἐπίσκοποι, ὁ κλῆρος καί ὁ λαός τῆς ἐκκλησίας ἤς οὗτος ἐγκαθίσταται ἐπίσκοπος»²⁸.

Λαμβάνει πλέον λαμπρό χαρακτήρα ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων, ἀποτελεῖ ἐπίσημη πράξη, πού γίνεται ἀνάγκη νά προσλάβει συγκεκριμένη τυπική μορφή. Ἡ «συνήθεια» τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς λέγεται πλέον «παράδοση» καί μάλιστα ιερά, ὅποτε παγιώνεται στή συνείδηση τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, πού διαρκῶς ἐπεκτείνεται σέ τάξεις ἀνθρώπων, μέ ἐμπειρίες ἀπό συστήματα ἐκλογῆς τῶν κοσμικῶν ἀξιωματῶν.

Ἐπισημότητα περισσότερη θά δοθεῖ ἔτσι μέ τήν ἀναγνώριση τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἐλεύθερης Ἐκκλησίας καί κατόπιν σάν ἐπίσημης θρησκείας τῆς Αὐτοκρατορίας. Προηγούμενος ὅμως ἡ ἐκλογική πράξη θά στηριχθεῖ γιά πολλά χρόνια στήν καθόλου ἀόριστη μά πολύ γενική, συνήθεια τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καί τήν ιερά Παράδοση, γραπτή κι ἄγραφη, πού σταδιακά διαμορφώνεται μέ δυναμική ἀπερίγραπτη.

Ἀρχαιότατη μαρτυρία σχετικά μᾶς παρέχει ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης Κλήμης κατά τόν α' αἰῶνα²⁹. Ἐπίσης ὁ Καρχηδόνας Κυπριανός (γ' αἰῶνας) κάνει συγκεκριμένα λόγο γιά χειροτονίες Ἐπισκόπων σύμφωνα μέ τήν «διασωθεῖσαν καί τηρουμένην παρ' ἡμῖν καί σχεδόν παρά πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις θείαν παράδοσιν καί ἀποστολικήν συνήθειαν»³⁰.

Ἐπιπλέον τονίζει γραπτῶς ὅτι ὀφείλομε νά τηροῦμε τήν παραπάνω θεία Παράδοση καί Ἀποστολική συνήθεια «ἀμεταθέτως». Καί γιά νά εἶναι νόμιμος ἡ χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου, ὀρίζεται νά συγκεντρωθεῖ ὁ λαός καί οἱ

²⁸ Μίλα Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 500.

²⁹ Ο.π. Βλ. Κλήμεντος Ρώμης, Ἐπιστ. Α' πρὸς Κορινθίους, κεφ. μδ'.

³⁰ Cypriani (Epist. 68) ad clerum et plebes in Hispania consistentes cap. 5. Μίλα Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 501.

«πλησιόχωροι» Ἐπίσκοποι τῆς ἴδιας ἐπαρχίας, γιά νά ἐκλέξουν τόν Ἐπίσκοπο «παρόντος τοῦ λαοῦ», ὁ ὁποῖος γνωρίζει «τελειῶς» τήν ζωή του καί μαρτυρεῖ ὅλες τίς πράξεις του.

Οἱ Διαταγές τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κάνουν λόγο περί Ἐπισκόπου πού «ὀνομάζεται»³¹, δηλαδή ἐκλέγεται Ἐπίσκοπος, ἐπειδή προτιμᾶται ἀπό τόν λαό, τούς πρεσβυτέρους καί τούς Ἐπισκόπους, πού συγκεντρώθηκαν, ἡμέρα Κυριακή, προκειμένου νά δώσουν μετά προσευχῆς καί παρόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τήν μαρτυρία τους, διά τό ἄξιον, τήν εὐσέβειαν, τό δίκαιον, τό ἀνεπίληπτον τοῦ βίου του κτλ..

Ἐπομένως κατά τά μεταποστολικά λεγόμενα χρόνια διατηρεῖται ζωηρά ἡ ἀνάμνηση τῆς διδασκαλίας καί τῆς πρακτικῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καταγράφονται καί διασώζονται στοιχεῖα, ἐξάπαντος χρήσιμα καί ἀπαραίτητα γιά τήν ἐκλογή τῶν κατά τόπους Ἐπισκόπων. Οἱ λεγόμενοι κανόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τοποθετοῦνται καί στήν ἐπόμενη περίοδο, διά λόγους μεθοδολογικούς καί οὐσιαστικούς, ἀφοῦ δέν τούς ἔγραψαν οἱ Ἀπόστολοι καί ἐπειδή θεωροῦνται ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους ἐπικυρωτικά.

4. Περίοδος τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων

Ὁ κανὼν Α' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὀρίζει: «Ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθω ὑπό Ἐπισκόπων δύο, ἢ τριῶν»³², προμηνύοντας τήν συλλογικότητα τῆς ἐκλογῆς, προαναγγέλοντας τήν Συνοδικότητα τῆς ἐπιλογῆς. Καθόλου τυπικά δέν κριθῆκαν ἐπάναγκες οἱ Συνοδικές ἀποφάσεις, ἀλλά κατά τρόπον πολὺ οὐσιαστικό καθιερώθηκαν καί σχετικά ὀρίστηκαν κανονικῶς περιγράμματα.

Ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος ὀρίζει νά χειροτονοῦνται Ἐπίσκοποι οἱ ἄξιοι

³¹ «Οὗ (ἐπισκόπου) ὀνομασθέντος καί ἀρέσαντος συνελθῶν ὁ λαός ἅμα τῷ πρεσβυτέρῳ καί τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνευδοκεῖτω. Ὁ δε πρόκριτος τῶν λοιπῶν, ἐρωτάτω πρεσβυτέριον καί λαόν, εἰ αὐτός ἐστίν, ὃν αἰτοῦνται εἰς ἄρχοντα, καί ἐπινευσάντων, προσεπερωτάτω εἰ μαρτυρεῖται ὑπό πάντων ἄξιος εἶναι τῆς μεγάλης ταύτης καί λαμπρᾶς ἡγεμονίας, εἰτά κατά τήν εἰς Θεόν αὐτῷ εὐσέβειαν κατέρθωται, εἰτά προς ἀνθρώποις δίκαια πεφύλακται, εἰτά κατά τόν οἶκον αὐτοῦ καλῶς ᾤκονομηται, εἰτά κατά βίον ἀνεπιλήπτως. Καί πάντων ἅμα κατά ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐ κατά πρόληψιν μαρτυρησάντων τοιοῦτον αὐτόν εἶναι, ὡς ἐπίδικαστῆ Θεῷ καί Χριστῷ, παρόντος δηλαδή καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τρίτου πάλιν πυθέσθωσαν, εἰ ἄξιός ἐστιν ἀληθῶς τῆς λειτουργίας· ἵνα ἐπί στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆ πᾶν ῥῆμα· καί συνθεμένων αὐτῶν ἐκ τρίτου ἄξιον εἶναι, ἀπαιτεῖσθωσαν οἱ πάντες σύνθημα καί δόντες προθύμως, ἀκουέσθωσαν· καί σιωπῆς γενομένης, εἰς τῶν πρώτων ἐπισκόπων ἅμα καί δυσὶν ἑτέροις πλησίον τοῦ θυσιαστηρίου ἐστῶς, τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καί πρεσβυτέρων σιωπῆ προσευχομένων, τῶν δε διακόνων τά θεῖα εὐαγγέλια ἐπί τῆς τοῦ χειροτονουμένου κεφαλῆς ἀνεπτυγμένα κατεχόντων, λεγέτω προς Θεόν», Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων, Βιβλίον Η', κεφ. Δ'. ΜΙΛΑ Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 501.

³² Πηδάλιον, 1.

καί «ὑπό τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι»³³. Ἀπαγορεύει σαφῶς, μέ τόν β' κανόνα³⁴ της, τήν βιασύνη στή χειροτονία πρός ἀποφυγή τῶν νεοφύτων, ὅσων δηλαδὴ προσφάτως ἐβαπτίσθησαν χριστιανοί. Ἐπιπλέον ὁ κανὼν δ' τῆς ἰδίας Συνόδου ὀρίζει «ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μέν ὑπό πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δέ δυσχερές εἶη τό τοιοῦτο, ἢ διά κατεπειγούσαν ἀνάγκην, ἢ διά μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τό αὐτό συναγομένους, συμψήφων γενομένων καί τῶν ἀπόντων, καί συντιθεμένων διά γραμμάτων, τότε τήν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τό δέ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ»³⁵.

Σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρά³⁶ φαίνεται νά ἔρχεται σέ ἀντίθεση ὁ κανόνας αὐτός μέ τόν προαναφερθέντα α' Ἀποστολικό κανόνα. Διότι ὁ μέν Ἀποστολικός α' κανὼν διατάσει «ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι ὑπό ἐπισκόπων δύο, ἢ τριῶν», ὁ δέ κανὼν δ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς «ὑπό τριῶν, συναινούντων καί τῶν ἀπόντων, καί συντιθεμένων διά γραμμάτων». Ἀλλά δέν συμβαίνει αὐτό, δηλαδή μηδεμία ἀντίθεση δέν ὑπάρχει, καθώς παρατηρεῖ ὁ Ζωναράς ἀκολούθως ὅτι ὁ μέν κανὼν τῶν Ἀποστόλων «χειροτονίαν, τήν καθιέρωσιν καί χειροθεσίαν ὀνομάζει», ὅπως ἀναφέρουμε, ἐνῶ ὁ κανὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς περιγράφει τήν ψηφοφορία τῆς ἐκλογῆς, τόν τρόπο ἀποφάσεως, τήν διαδικασία προκρίσεως καί τό ψήφισμα τοῦ Ἐπισκόπου ἀπό τρεῖς τουλάχιστον Ἐπισκόπους, πού μάλιστα ἔχουν καί τήν συναίνεση τῶν ἐνδεχομένως ἀπόντων, μάλιστα γραπτὴ συναίνεση, διά γραμμάτων καί σαφέστατα τήν Ὁμολογία τους γιά τό ἄξιον τῆς ἐκλογῆς³⁷.

³³ Μίλα Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 501. Βλ. καί Σωκράτους, Ἐκκλησιαστική ἱστορία, Βιβλ. Α' κεφ. Θ'.

³⁴ Κανὼν Β' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «Ἐπειδὴ πολλά, ἤτοι ὑπό ἀνάγκης, ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων, ἐγένετο παρά τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει, καί ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τό πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καί ἅμα τῷ βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπισκοπήν, ἢ εἰς πρεσβυτέριον, καλῶς ἔδοξεν ἔχειν, τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτο γίνεσθαι· καί γὰρ καί χρόνου δεῖ τῷ κατηχομένῳ, καί μετὰ τό βάπτισμα, δοκιμασίας πλείονος. Σαφές γὰρ τό ἀποστολικὸν γράμμα, τό λέγον· Ἴνα μὴ τυφωθεῖς εἰς κρῖμα ἐμπέση, καί παγίδα τοῦ διαβόλου. Εἰ δέ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὐρεθῆι περὶ τό πρόσωπον, καί ἐλέγχῃτο ὑπὸ δύο, ἢ τριῶν μαρτύρων, πεπαύσθω ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου. Ὁ δὲ παρά ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία τῇ μεγάλῃ συνόδῳ θρασυόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τὸν κλῆρον».

³⁵ Σύνταγμα, β' 122.

³⁶ Ὁ.π..

³⁷ «κατάστασιν, καί χειροτονίαν, τήν ψῆφον καλεῖ· καί διορίζεται, μὴ ἄλλως ἀρχιερέως γίνεσθαι ψήφισμα, εἰ μὴ τρεῖς ὁμοῦ συνέλθωσιν, ἔχοντες καί τοὺς ἀπόντας συντιθεμένους διά γραμμάτων· ἤγουν ὁμολογούντας». Βλ. σχετικῶς τήν ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ἐρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνα, Σύνταγμα, β' 123.

Άμέσως τίθεται τό ζήτημα τῆς ὁμοφωνίας ἢ μή κατά τήν ἐκλογή Ἐπισκόπων. Σαφές πῶς τήν προηγούμενη περίοδο, τήν Ἀποστολική, ἀλλά καί τήν Μεταποστολική, διαφωνίες δέν καταγράφονται, ἄν κι ἤδη ἡ Ἀποστολική Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων δείχνει τόν παραμερισμό διαφωνίας ἀνθρωπίνης. Νωρίς μέ τήν παγίωση τῆς ἱεραρχικῆς δομῆς τοῦ Ἐπισκοπικοῦ πλεον ἀξιώματος χάνεται ἡ χαρισματική ἢ καί ἡ οὐτοπική (σήμερα πολλές φορές) ὁμοφωνία³⁸ κι ἐπικρατεῖ ἡ Ἱεραρχική Συνοδική ἀπόφαση, ὁμόφωνη ἢ κατά πλειοψηφία.

Ἡ κατά πλειοψηφία ἐκλογή εἶναι κανονικότερη, ἐνῶ πολλές περιπτώσεις ὁμοφωνίας στήν ἱστορία μαρτυροῦν βεβιασμένη ψήφο ἢ ἐπιβολή πίεσης ἀθεμίτου ἐνδεχομένως. Οἱ πιέσεις φορητές καί γρήγορα κινούμενες ἢ καί ἀφόρητες ἀποτελοῦν μία ἀπαράδεκτη πραγματικότητα σέ κάθε ἐποχή καί τόπο. Ἐάν λειτουργοῦσαν κανονικά οἱ ὀρθόδοξες κανονικές παραδόσεις δέν θά συναντούσαμε ποτέ ἀνορθόδοξες ἐκλογές Ἐπισκόπων καί «κακούς» Ἐπισκόπους σέ κάθε ἐκλογή, παγκοσμίως. Ἡ ἀντικανονικότητα ἐπέχει συνέπειες λυπηρές καί τά κωλύματα τῆς φιλαργυρίας, τῆς συκοφαντίας καί τῆς ἀνοησίας ἐνίοτε, ἀναντίρρητα ἐσφαλμένως, ἐκλήφθησαν σάν προσόντα.

Ὅπως σχετικά παρατηρεῖ ὁ Μίλας ἐάν δέν ἐπικρατήσῃ ἡ ὁμοφωνία κατά τήν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων, τότε σύμφωνα μέ τόν κανόνα στ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζεται πῶς ἐπικρατεῖ «ἡ τῶν πλειόνων γνώμη», ἡ τῶν περισσοτέρων ἄποψη, ἰσχύ ἔχει ἡ ψήφος τῆς πλειοψηφίας³⁹ καί φέρει ἱστορικά παραδείγματα ὡς μαρτυρίες ἐπίσης, γιά νά δείξει τούς πρώτους αἰῶνες πῶς γινόταν ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων.

Συνεχῶς διά ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἐπισκόπων, χειροτονοῦνται ἀλληλοδιαδόχως καί ἀποστολοδιαδόχως οἱ ἐπόμενοι Ἐπίσκοποι. Μέ τήν αὔξηση ὅμως τοῦ χριστιανικοῦ ποιμνίου, μέ τήν ἐξάπλωση τοῦ Εὐαγγελίου στά πέρατα τῆς Οἰκουμένης, ἡ ἀνάγκη νά κανονιστοῦν πολλά ζητήματα, πίστεως καί ζωῆς, προβάλλει ἐπικαιροτέρη καί ἱκανοποιεῖται ἀμέσως Συνοδικῶς μέ τούς νέους ἱερούς Κανόνες.

Ἀπό τούς Κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἁγίας καί Οἰκουμενικῆς Α' Συνόδου, ὁ Κανὼν⁴⁰ δ', ὀρίζει ὁ Ἐπίσκοπος νά καθίσταται, δηλαδή νά χειροτονεῖται⁴¹,

³⁸ Ἡ ὁμοφωνία ἐνδέχεται σήμερα νά ἐρμηνευτεῖ καί σάν ἀποτέλεσμα πίεσης ἀφορήτου ἢ ἐξαγοράσιμη συμφωνία μερικῶν, πού μπορούσαν ἀπλά νά διαφωνίσουν κι ὅμως τίποτα ... Στιμμένη συμφωνία χειρότερη τῆς κατά πλειοψηφίας ἐπιλογῆς. Ἡ δημοκρατικότητα τῆς ἐπιλογῆς μάλλον ἀπέχει τῆς ἀπόλυτης καί συνεχοῦς ὁμοφωνίας καί καλῶς ἡ Ἐκκλησία προτίμησε τήν γνώμη τῶν πλειόνων, δηλαδή τῆς πλειοψηφίας κι ὄχι ὅλων.

³⁹ «ἄν ἐν τοῖς ἐπισκόποις τούτοις ἅπασι δέν κρατήσῃ ὁμοφωνία περί τοῦ ἐκλεκτέου ἐπισκόπου, κρατεῖ, κατά τόν Στ' Κανόνα τῆς αὐτῆς Συνόδου, ἡ τῶν πλειόνων ψήφος», Μίλα Ν., Τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 502.

⁴⁰ Κανὼν δ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπό πάν-

ἀπό ὅλους τούς Ἐπισκόπους τῆς Ἐπαρχίας⁴² καί ἐάν εἶναι αὐτό δύσκολο λόγω ἀνάγκης κατεπείγουσας ἢ λόγω ἀποστάσεως, διὰ τό μακρόν διάστημα τῆς ἀπαιτουμένης ὁδοιορίας, νά συνάγωνται τρεῖς Ἐπίσκοποι καί οἱ ἀπόντες νά γίνονται σύμψηφοι, διὰ γραμμάτων εἰς τήν χειροτονία, ὁ δέ κυριάρχης Μητροπολίτης ἐκάστης Ἐπαρχίας νά δέχεται τό μήνυμα τῆς χειροτονίας.

Πρακτικές κι ἀνθρώπινες δυσκολίες κανονίζονται ἐνωρίς ἀπό τήν Ἐκκλησία μέ Συνοδικούς κανόνες, οἱ ὁποῖοι θά ἐξυπηρετήσουν γιά πολλούς αἰῶνες τό Ἐκκλησιαστικό Σῶμα ἢ τόν θεανθρώπινο Ὄργανισμό τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναγνωρίζονται κατεπείγουσες ἀνάγκες καί κανονίζεται τό πρόβλημα τῆς μετακινήσεως τότε, πού σαφῶς σήμερα ὅμως ἔχει ἐκλείψει παντελῶς.

Καί ὁ Κανὼν ΣΤ' ὀρίζει νά ἐπικρατεῖ ἡ τῶν πλειόνων ψήφος σέ περιπτώσεις ἀντιλογίας καί μόνον μετά τῆς γνώμης τοῦ Μητροπολίτου νά γίνεται Ἐπίσκοπος κλπ⁴³. Παράλληλα μέ τήν γνώμη, τήν ψήφο τῶν πλειόνων, λαμβάνει σημασία κανονικῶς κι ἡ γνώμη τοῦ Μητροπολίτου, τοῦ πρώτου δηλαδή ἐκάστης Ἐπαρχίας. Ὁ κανὼν αὐτός θά ὀδηγήσει σταδιακά στήν ἐνίσχυση τοῦ πρώτου καί σέ ἄλλα ζητήματα, καθώς θά ἐνισχυθεῖ ἡ ἀρμοδιότητά του κανονικότερα σέ πλειάδα θεμάτων γιά πρακτικούς, ἀλλά καί ποιμαντικούς λόγους.

Ὁ β' Κανὼν⁴⁴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγίας καί Οἰκουμενικῆς Β' Συ-

των τῶν ἐν τῇ ἐπαρχία καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψηφῶν γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιῆσθαι· τὸ δὲ κύριος τῶν γενομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ».

⁴¹ Πηδάλιον 71. «τό καθίστασθαι, τό γίνεσθαι σημαίνει ... τό καθίστασθαι ... σημαίνει γάρ καὶ τό ψηφίζεσθαι, σημαίνει καὶ τό χειροτονεῖσθαι...».

⁴² Ὁ ὅρος Ἐπαρχία ἔχει κανονικὴ ἔννοια, μὴν πάει ὁ νοῦς μας στὶς σημερινὲς ἐπαρχίες ἢ τίς παλαιότερες διοικητικὲς περιοχὲς μέ τὸν τίτλο αὐτό, ἀλλὰ ὀρθὸ νά λάβει ὑπόψιν του τίς ἐπαρχίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολὺ μακρινῆς, κατὰ τὰ δεδομένα τῶν ρωμαϊκῶν καὶ κατόπιν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν.

⁴³ Κανὼν στ' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σὺνηθὲς ἐστίν. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σῶζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκείνο· ὅτι, εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἢ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Ἐὰν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο, ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖτω ἡ τῶν πλειόνων ψήφος».

⁴⁴ Κανὼν β' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, «Τοὺς ὑπὲρ διοικήσιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν, τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβεῖων τῇ Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους,

νόδου είναι πολύ σημαντικός και καθορίζει τά της έκλογής για τούς «ὑπὲρ διοικήσιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις», σύμφωνα μέ τούς θείους και ἱερούς Κανόνες, ὥστε νά μήν συγχέονται διοικητικά τά ὅρια τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀναφέρεται ἔτσι στήν διοικητική ἀρμοδιότητα τοῦ Ἀλεξανδρείας ὀρίζοντας σχετικῶς «τά ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν» και για τούς Ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς κάνει λόγο ἀναφέροντας «τήν Ἀνατολήν μόνην διοικεῖν» και θεωρεῖ «εὐδηλον ὡς τά καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τά ἐν Νικαία ὠρισμένα».

Ἡ Ἐπαρχιακή Σύνοδος ἀποτελεῖ ὀρθόδοξο σύστημα ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, πού παραμερίστηκε πολύ στό πέρασμα τῶν αἰῶνων, ἀπό τήν ἀνάγκη ἐνισχύσεως κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, κατὰ τό παράδειγμα, τῆς πολιτικῆς διοικήσεως. Μεταβολές βαθμιδῶν πολλές σημειώθηκαν και ἀσυνέπειες, καθῶς ἢ ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας ἱερά και τά ἀναρίθμητα διοικητικά «ἀμαρτήματα» πολλά, λόγω ἰσχύος κοσμικῆς και ἱεραρχικῆς.

Σύμφωνα δηλαδή μέ τίς Ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καθιερῶνται πλέον ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, προβλέποντας «Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, οἰκονομεῖσθαι χρῆ κατὰ τήν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων». Ἡ κρατήσασα συνήθεια τῶν Πατέρων, καθόλου γενική, μηδὲ ἀφηρημένη, σαφέστατα γνωστή, ἀποτελεῖ κριτήριο κανονικό για τήν Β' Οἰκουμενική Σύνοδο και στό θέμα τῆς κανονικῆς ἐκλογῆς και ἐν ὀρίοις χειροτονίας τῶν Ἐπισκόπων.

Προβλήματα φαίνεται πῶς διαρκῶς συναντοῦσε ἢ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων, ἐπειδὴ ἢ ἐκκλησιαστική τους ἐξουσία, ἐπὶ Βυζαντίου κατέστη μεγάλη. Κατεῖχαν ἐπιπλέον και νομική για τήν αὐτοκρατορία ἐξουσία, π.χ. βλ. νομοκάνονες, ἀλλά συνασκοῦσαν συγχρόνως και κοσμική ἐξουσία, π.χ. δικαίωμα ἄδειας γάμου. Ἡ αὐτοκρατορική διοίκηση ἐπενέβαινε παντοιοτρόπως στίς ἐκλογές, ἐκφράζοντας τήν προτίμησή της σέ συγκεκριμένα πρόσωπα, ὀπότε ξανά ἢ Ἐκκλησία ὑπενθύμιζε τούς ἱερούς κανόνες, πού ἀπαγόρευαν τήν σιμωνία⁴⁵, καθῶς εὐκολος τρόπος ἢ παροχή χρημάτων για

τά κατὰ τήν Ἀσιανήν μόνον διοικεῖν· και τούς τῆς Ποντικῆς, τά τῆς Ποντικῆς μόνον· και τούς τῆς Θράκης τά τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν. Ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοικήσιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονία, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὐδηλον ὡς τά καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τά ἐν Νικαία ὠρισμένα. Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, οἰκονομεῖσθαι χρῆ κατὰ τήν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων».

⁴⁵ Σχετικά σάν παράδειγμα ὄσα ἔγραψα για δύσκολες περιπτώσεις σιμωνίας πού ἀντιμετώπισε ἀποτελεσματικά ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανός. Βλ. σχετ.

τήν έξαγορά ψήφων στίς έπισκοπικές έκλογές. Έπίσης άλλος τρόπος παρέμβασης ή δύναμη τής έξουσίας μέ άπειλές και ύποσχέσεις πολιτικές.

Πόσοι έξελέγησαν μέ τέτοιο τρόπο άγνωστο, αλλά ή έκκλησιαστική ιστορία μαρτυρεί πλειάδα περιπτώσεων «άναξίων» ή προβληματικών έπισκόπων, πού έγιναν έπίσκοποι μέ έξαγορά⁴⁶ οικονομική ή μέ άπειλές και έπιβολή βίας, από παρεμβάσεις (θεατές ή άθεάτες) δυναμικές κοσμικών άρχόντων, πολυποικίλου διαβαθμίσεως. Τά προβληματικά εκείνα πρόσωπα, άν κι έπίσκοποι πλέον, δημιουργούσαν πλειάδα προβλημάτων στην Έκκλησία.

Προσεχώς θά άναφερθώ έκτενώς στό ζήτημα του μοναχισμού και τον ρόλο, πού έπαιξε διαχρονικά και έπι του θέματος τής έκλογής των Έπισκόπων. Έπίσκοποι μέ μοναχική εμφάνιση και μοναχικό τάχα βίο, έζημίωσαν σφόδρα τήν Έκκλησία. Τάχα ήθικά πρόσωπα και «έβγαλαν» από τήν μέση καθαρίζοντας μεγάλες μορφές⁴⁷, στέρησαν άνθρώπους πού πολλά μπορούσαν νά δώσουν στην Έκκλησία, μέ κατηγορίες και διώξεις άδικες⁴⁸, πού άδικα κατάφεραν προσωρινά μέ τήν συνδρομή κοσμικών άρχόντων. Μέ τό τής δυσμένειας⁴⁹, έθεταν έκτός άτυπα μά πολύ ουσιαστικά άποτροπιαστικό

Άρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Η Νομοκανονική προσφορά του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ίερεμία Β΄ στην Όρθόδοξη Έκκλησία, ΑΤ 14 (2010) 124 κ.έ..

⁴⁶ Βλ. Παναγοπούλου Ί., Η σιμωνία κατά τό δίκαιον τής όρθοδόξου άνατολικής και τής δυτικής Έκκλησίας, Αθήνα 1946 και Άρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Γαβριήλ Σεβήρος (1541-1616) και Μάξιμος Μαργούνιος (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) 114.

⁴⁷ Δέν θά άναφέρω, όσο και άν μέ άνακούφιζε, σύγχρονα πρόσωπα και περιπτώσεις πρόσφατες άληθινές και πασιφανώς άντικανονικές, αλλά θά φέρω ως άναντίρητο παράδειγμα τον Άγιο Ίωάννη τον Χρυσόστομο, πού έξορίστηκε άδικα και πόσοι άλλοι έκκλησιαστικοί μεγάλοι, μεσαιοι και μικροί άνδρες έπεσαν θύματα, «άποκεφαλιζόμενοι» στό χορό τής κάθε ήρωδιάδος, γυναικών και μή, τής έποχής τους.

⁴⁸ Βλ. π.χ. όσα έπιχείρησαν εναντίον του Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Γαβριήλ του Σεβήρου, πόσες συκοφαντίες έξύφανα, πόσες άδικές έπραξαν και πόσο κακό έκαναν άδικα μέ μίσος και διαφθορά άληστη και παραδειγματική προς άποφυγή. Άρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Γαβριήλ Σεβήρος (1541-1616) και Μάξιμος Μαργούνιος (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) 117. Θυμάμαι πόσο έκπληξη μου προξενούσαν στίς βιβλιοθήκες τής Ρώμης σάν διάβαζα τά γεγονότα κι άπίστευτα τά νόμιζα, αλλά στην έκκλησιαστική μου διακονία έζησα προσωπικά τέτοιες άδικες καταστάσεις, άπαισία άτομα νά έξυφαινουν άνυπόστατες κατηγορίες άφοβα, νά πολεμούν άντί νά ειρηνεύουν, άνενόχλητοι νά καταστρέφουν άδικα άντι νά οίκοδομούν. Άνήθικα άτομα, σατανικά μυαλά, διαβολική κυριολεκτικά ή άποστολή τους, διέβαλαν άδικα πολλάκις, άτιμώρητα.

⁴⁹ Η δυσμένεια σήμερα άπαράδεκτη σέ μία εϋνομούμενη κοινωνία και αντίθετη προς τή σύγχρονη νομοθεσία και άνέκαθεν άντικανονική. Ωστόσο γιά πολλούς αιώνες και μέχρι σήμερα έπιβιώνει και καταγράφεται ή μάλλον σπάνια καταγράφεται, καθώς έκδηλώνεται πολλάκις άθεάτα, καλά καμουφλαρισμένη σάν δικαία και ήθική τάχα πράξη, ενώ κάτ ούσίαν πρόκειται γιά προσωπική κι ύποκειμενική έμπάθεια, άσυμπαθεία, κακότητα, έκδήλωση δήθεν δικαίας τιμωρίας, ώστόσο έκφραση άποτελεί ξεκάθαρα άνεξέλεγκτου κι

αυθαίρετου άφανούς και ώς εκ τούτου δύσκολα θεραπεύσιμης ή διορθώσιμης συμπεριφοράς. Τί ειρωνία να σωφρονίζονται τάχα πρόσωπα, μά άδικες οι διαδικασίες, χωρίς άπολογία, χωρίς άπαγγελία κατηγοριών, δίχως υπεράσπιση τής άληθείας και του δικαίου. Όσοι πέφτουν εις δυσμένεια συνήθως λόγω ζηλοφθονίας, αλλά και οίανδήποτε άλλης αιτίας σοβαρής, μά ακόμη συχνότερα και για σοβαροφανή μόνο λόγο, ύπομένουν χρόνια τήν άδικη όργή τής άνεξέλεγκτης έξουσίας, διοικητικής και πνευματικής, δίχως ποτέ να βρουν τό δίκιο τους. Έτσι «κατέφαγαν» έμπαθή πρόσωπα έγκόσμιας εκκλησιαστικής έξουσίας πολλές και μεγάλες προσωπικότητες, πού τίς θεώρησαν αντίθετες προς τά ιδιοτελή συμπεριοντά τους ή αισθάνθηκαν πλησίον τους έστω λίγο μειονεκτικά. Έπεφτε σε δυσμένεια, άν μη ακόμη, όποιος έλεγε ΟΧΙ στην τυφλή ύπακοή, σε άδικες έντολές, σε παράνομα σχέδια. Έξορία και μετάθεση σε μειονεκτική έννορία, μικρή ή απόμακρη, συνήθως σήμαινε μόνο άδικη δυσμένεια. Υπήρξαν περιπτώσεις φοβεράς έμπάθειας πασιφανούς, όταν από δυσμένεια λόγιοι κληρικοί μετατίθοντο συνεχώς από προβληματική έννορία σε άλλη και έριχνε ή διοίκηση σε εκείνους όλα τά σχεδιασμένα πταισμάτα. Δυσμένεια και στά οικονομικά, τίς λεγόμενες χρηματικές προσόδους, δηλαδή κληρικοί πού έπεφταν σε δυσμένεια δέν έλάμβαναν εύλογίες, ούτε είχαν οικονομικά ώφέλη, αλλά δωρεάν τελούσαν όσα τελούσαν εδώ κι εκεί, ένω άλλοι μέ άποδεδειγμένα λιγότερα τυπικά κι ουσιαστικά προσόντα απολάμβαναν σκανδαλωδώς πολλά ύλικά αγαθά. Ψυχολογική βία σε όρισμένες περιπτώσεις συνόδευε τήν δυσμένεια, αφού συνεχώς κατηγορίες φανταστικές, τεχνικές, δολοπλόκων τύπων, αποδίδονταν ψυθιριστά, χωρίς δίκιο, άνευ αποδείξεων, δίχως τέρμα. Ψυχολογική και λεκτική βία μειωναν τά πρόσωπα, πού έριχναν σε δυσμένεια, λυσσαλέα τους απέδιδαν εκφράσεις προσβλητικές στην προσωπικότητά τους, ένω ποικιλία απειλών έναλλάσσονταν συχνά. Βασανισμός ψυχολογικός, αλλά και σωματικός έλάμβανε χώρα, διότι ψυχοσωματικές αντιδράσεις παρατηρήθηκαν σε τέτοιες περιπτώσεις κατάφορης άδικίας, ώστε πολλοί κληρικοί να άσθενήσουν και να χαρουν οι εκδικητές τους λέγοντας έμφαντικά μέ μίσος ότι ό Θεός τους τιμώρησε. Βαρά πράγματι όλα αυτά και δυσάρεστα να γράφονται μά χειρότερο κακό να γίνονται είναι και όφείλουμε να θέσουμε όλοι μαζί τέρμα σε τέτοιες καταστάσεις. Χαίρομαι βλέποντας διαφήμιση στά Μ.Μ.Ε. για τηλεφωνική γραμμή καταγγελίας σε περιπτώσεις κακοποίησης ζώων, θά χαρώ περισσότερο μόλις ανάλογο γίνει και για τήν ψυχική, σωματική, εργασιακή κακοποίηση κάθε ανθρώπου και μάλιστα τών μεγάλων «παιδιών» κάθε ηλικίας. Καταγγελίες θά πρέπει σήμερα να γίνονται σε κάθε περίπτωση άδικης κι αυθαίρετης κακοποίησης ψυχικής, σωματικής, εργασιακής και καμία προσβολή τής ανθρώπινης αξιοπρέπειας να μην μένει αναπάντητη κι άδιόρθωτη. Έφτασε μου έλεγε κάποιος κληρικός εκείνος πού τόν είχε για χρόνια σε άδικη δυσμένεια, έφτασε επαναλαμβάνω, στο σημείο να του κριτικάρει και τήν φωνή και να του λέει ότι μέ τέτοιο τόνο φωνής δέν θά εκλεγεί πότε Έπίσκοπος! Μάλιστα του έλεγε, περιγελώντας τόν, να μιλάει πίο χοντρά και κατ' επανάληψη τόν περιέπαιζε ειρωνικά. Από πότε ή φωνή έγινε κριτήριο Έπισκοπικής εκλογής δέν γνωρίζω, σε κανονικά έγχειρίδια δέν την συνάντησα, μά ξέρω από πότε αποτελεί άφορμή άσεβούς ξεκάθαρα περιπαίξεως. Ασφαλώς οι ιεροί κανόνες περιορίζουν τήν αυθαίρεσία στις όποιες άδικες τιμωρίες. Σταμάτησε όμως δυστυχώς ή Κανονική «παραγωγή» στην Όρθόδοξη Έκκλησία, κι εύτυχώς ίσως, γιατί όποτε «άνδρες» οι νομοθετούντες κατά «γυναικών» θά είναι ή όποια νομοθεσία. Όρίζουν σαφώς τά ίδια για κληρικούς και λαϊκούς κι όχι μόνο για κληρικούς. Άπαγορεύουν τίς διπλές και τίς άτελεύτητες τιμωρίες. Όρίζουν συγκεκριμένο χρόνο έπιτιμίου και μάλιστα σμικρύνεται κανονικά κατά τόν τρόπο τής μετάνοιας, έως και τόν μηδενισμό τιμωρίας φτάνει.

μέτρο ὅποιο πρόσωπο ἀπλά δέν τούς ἄρесе. Ρυθμιστές, «μοντέλα», πρότυπα μοναχῶν, ὑπῆρξαν πολλάκις ἀκατάλληλες μορφές, πού μόνο σκοπιμότητες ἐξυπηρέτησαν, συμφέροντα ομάδων, δημιουργήσαν προβλήματα, ἐκτόπισαν ἀληθινούς ἀσκητές καί μοναχοὺς, βάζοντας στήν θέση τους παντελῶς ἄσχετα μέ τήν ὀρθοδοξία ἄτομα.

Μέ μεγάλα σχήματα καί προσχήματα, σχέδια καί ραδιουργίες μοναχοὶ δῆθεν ἀγγελόσχημοι, ἀσημόνησαν σφόδρα κατηγορώντας ἀθώους, ἐξαγοράζοντας συνειδήσεις, τυφλώνοντας ὅσους ἄκουγαν μέ ὑπακοή τά ξένα στήν ὀρθοδοξία μοναχικά ιδεώδη τους κι ἀντί νά τεθεῖ πρώτη ἀνάγκη ἑνός ἐκάστου μοναχοῦ καί κάθε πιστοῦ, σάν ψυχή μοναδική καί προσωπικότητα ἀνεπανάληπτη, ἐτέθη προτεραιότητα νά σωθεῖ γενικά καί ἀόριστα ἡ οἰκονομία τῆς Μονῆς ἢ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ κτιριακές ἐγκαταστάσεις, οἱ ἐμπορικές συναλλαγές κλπ. Θυσιάζοντας τήν ζωή τῶν μοναχῶν γιά ὑλικά ἀγαθά, ἰδιοκτησίες καί περιουσιολόγια. Ἡ θεολογία παραμερίστηκε, κρίθηκε πολύ φθηνή, ὅσοι θεολόγοι γνώριζαν τούς «ἔρασαν» τό στόμα ἢ τούς «ἔθαψαν» ζωντανούς, τούς ἐκδίωξαν ἀπό τίς Μονές τους μέ τεχνικούς τρόπους (ἀσιτία, πιέσεις, καταπιέσεις, ἀφαίρεση δικαιωμάτων, λοιδωρίες, ψυχολογικός κι οἰκονομικός πόλεμος, κατηγορίες κλπ.) καί προτάχθηκε τεχνηέντως ἡ «περιουσιολογία».

Ἀπαγορεύεται ἡ αἰώνια ἐμπάθεια, ἡ ἀτελεύτητη δυσμένεια, ἄδικο μέτρο, ἀπαράδεκτο, ὅπως καί τό ἄσπονδο μίσος, τό ἄδικο, ἡ συκοφαντία, οἱ παράνομες κατηγορίες. Μαλλιά καί γένια μακριά, κομποσχοινία στά χέρια, καντύλια σέ σπίτια πού στέρησαν ψωμί ἀπό φτωχοὺς ἀνθρώπους, ἀπό ρυπαροὺς ἠθικούς τύπους πού συκοφάντησαν κατατρεγμένες ψυχές καί σώματα ἀσκητικά, ξεγελοῦν ἀνθρώπους, μά ὄχι τήν Δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, σάν κρίνει ζώντας καί νεκρούς. Οἱ ὁρμονικές καί ψυχολογικές διαταραχές τοῦ καθενός, πού ἔχει ἀνεξέλεγκτη καί μόνιμη-ισόβια ἐξουσία σήμερα, κάλλιστα μπορεῖ νά ἐλεγχθεῖ, νά θεραπευτεῖ, νά μετριάστει, ὥστε νά μὴν ξεσποῦν στοὺς ὑφισταμένους τούς ἄδικα καί μάλιστα καμουφλαρισμένα, καταπατώντας ἐν τῷ κρυπτῷ βασικά ἀνθρώπινα δικαιώματα νόμιμα καί κανονικά. Οἱ ἐμπάθειες συγκρούονται μέ τόν Κώδικα Δικαίου, τόν κώδικα ἠθικῆς καί τόν Κώδικα Τιμῆς κάθε κοινωνίας πόσο μάλλον τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀλλά καί διεθνῶς ἡ ἐνότητα τῶν χριστιανῶν δέν περνᾷ ἀπό χέρια ματωμένα μέ ἀδικίες, πρόσωπα πού ζημίωσαν ψυχές καί σώματα, ὑλικά καί πνευματικά, κρίνονται ἀκατάλληλα γιά τήν Ἐνότητα, ἐκτός κι ἂν ἀντί ἐνότητα στοχεύουν κάποιοι στό διαίρει καί βασιλευε. Λυπηρά γεγονότα, ἀλλά ἐπηρεάζουν ἀκόμη καί τίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων, ὥστε τό Ἅγιο Πνεῦμα νά παραμερίζεται ἀλαζονικά ἀπό τίς ἐμμονές, τίς κακίες, τίς μικρότητες, τά πάθη καί τά λάθη τῶν ἀνθρώπων, μικρῶν καί ἀκατάλληλων, στό ὕψιστο τῆς Ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, ὥστε νά προκρίνουν ἀνίκανους «ἡμετέρους», θάπτοντας κάθε ἀξία. Μά παραμερίζεται τό Ἅγιο Πνεῦμα; Ὁ Θεός βλέπει καί ἀκούει. Ὁ Θεός δέν εἶναι τυφλός, μηδέ κουφός. Ἄνθρωποι κωφεοῦν τεχνητά καί ἀποφεύγουν νά δοῦν ἀληθῶς τήν πραγματικότητα, μά ἔως πότε; Σχετικά ὁ Ψαλμωδός λέγει «ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ»; Ψαλμ. 12, 3.

Όσοι αντίταχθηκαν χάθηκαν μέ ποικιλία τρόπων, τούς έκριναν τρελούς, τά ψυχοφάρμακα πολλά, τούς διέδωσαν⁵⁰ ψυθιριστά σάν ανήθικους, τούς καταδίκασαν σέ «κόλαση», δηλαδή τιμωρία, έγκόσμια, διότι ή μεταφυσική τους δέν ύπάρχει κι οϋτε πιστεύουν σέ ζωή τοϋ μέλλοντος αιώνας, όποτε δροϋν άδιστακτα, άδικοϋντες, καταπατοϋντες επί πτωμάτων. Δέν δίστασαν καί τό μυστήριο τής έξομολογήσεως νά χρησιμοποιήσουν παράνομα κι άντικανονικά, άφοϋ ύπάρχουν περιπτώσεις πού παραβίασαν καί τό άπόρρητο⁵¹ τής έξομολογήσεως άκόμη μεταφέροντας λόγια άληθινά, μά καί

⁵⁰ Μάλιστα λέγοντας πώς γιά καλό σκοπό τό έκαναν. Καί τόν Κύριο ήμϋν Ίησοϋ Χριστό νά γνώριζαν άσφαλώς θά σκανδαλίζονταν, χειρότεροι άπό τούς Φαρισαίους! Άλλο άγιότητα κι άλλο άγριότητα. Δέν πάει άγιότητα μαζί μέ τήν άλαζονεία καί τήν κακία! Όλα τά κανονικά κωλύματα Άρχιερωσϋνης νά λείπουν έάν εΐναι κάποιος άδικος, άλαζόνας, έμπαθής, συκοφάντης, εΐναι άκατάλληλος Άρχιερωσϋνης κι έχει πραγματικώς κωλύματα οϋσιαστικά, άφοϋ πλέον δέν εΐναι εις τόπον καί τύπον Χριστοϋ, αλλά γίνεται «άντίχριστος» σύμφωνα μέ τούς θείους καί ιερούς κανόνες, ως μή δεχόμενος τήν μετάνοια τοϋ άδελφοϋ του, έμπόδιο δηλαδή γενόμενος στήν σωτηριολογική του προοπτική, άντί νά σώσει επιδιώκει τήν τιμωρία του, δηλαδή νά τόν άπωλέσει, άντί στόν παράδεισο νά τόν βάλει, προσπαθεί νά τόν άποκλείσει καί στήν κόλαση νά τόν στείλει. Άλλο τό έργο τοϋ Χριστοϋ κι άλλο τοϋ διαβόλου, ό καθένας μας φαίνεται τίνος τά έργα έπιτελεί, μέ κριτήριο τά έργα του. Άκουσα κι έφριξα κάποιον πολϋ ύψηλόβαθμο κληρικό καί κατηγοροϋσε κάποιον κληρικό γιά άνηθικότητα καί τό άπολάμβανε, πόση διαστροφή νά νομίζει κατακρίνοντας τον άδελφό του πως κάθαρση έπιτελεί, θεάρεστο έργο νόμιζε, αλλά μάλλον διαβολικό, καθώς τά τελώνια κι οί σατανάδες άσχολοϋνται μέ άμαρτίες καί τήν κόλαση, ένϋ οί άγιοι μέ τόν Θεό, τόν Παράδεισο καί τή σωτηρία τϋν άμαρτωλϋν. Τί νά πϋ «μεταλλαγμένοι κληρικοί» άντί νά λένε (Ματθ. 11,28) «Δεϋτε πρός με πάντες οί κοπιώντες καί πεφορτισμένοι, κάγϋ αναπαύσω ύμιας», λένε στήν κόλαση οί άμαρτωλοί, τιμωρία παραδειγματική στίς άμαρτίες τϋν άλλων, κάθαρση, διώξη όσων άμαρτάνουν καί θανατική ποιηή! Άπαράδεκτο κι όμως πραγματικό, σκάνδαλο μέγα, τί κρίμα! Ό Χριστός κι οί Άγιοι έτσι άντιμετώπιζε τέτοιες καταστάσεις; Πόσα ξεχάσαμε; Πόσο ξεφύγανε οί «ήθικοι κι οί καθαροί» άπό τό δρόμο τοϋ Θεοϋ καί τής άνθρωπιās;

⁵¹ Μεγάλο κανονικό έγκλημα ή παραβίαση τοϋ μυστικού της έξομολογήσεως, μά ποιός ειλικρινά πιστεύει ότι μπορεί εύκολα κάποιος σήμερα νά άποδείξει ότι ύπάρχει τέτοια περίπτωση καί θά δικαιωθεί; Δυστυχώς ισχύει άκόμη τό δίκαιο του ισχυροϋ καί ή «πέτρα» σπάει άκόμη πολλά «αϋγά». Τραγικό άνεξέλεγκτα κάποιος «ήθικός» νά άποδίδει κρυφά κατηγορίες καί ό κατηγορούμενος νά μήν μάθει πότε, γιατί τόν κατηγορήσαν καί γιά ποιό λόγο τόν έφαγαν «τσάμπα». Δραματικό νά μήν τοϋ δοθει ποτέ ή δυνατότητα νά άποδείξει ότι δέν ήταν «έλέφαντας». Κωμωδία όμως νά μήν ζητηθεί ποτέ άπό τόν «άνϋνυμα» έπώνυμο, παράλογο καί άσχημο ψευδοκατήγορο νά μήν τεκμηριώσει τά ψέματα, πού ποινικά τόν καθιστοϋν υπόλογο έναντι τής δικαιοσϋνης Θεοϋ καί άνθρώπων. Πώς παραμένουν «ήθικά» τέτοια άτομα άκόμη σέ Δημοκρατικές Χϋρες πράγματι παράξενο, πολϋ διαπλεκόμενο καί πολϋ άμαρτωλό. Ένοχή έχουν όσοι λένε σκοτεινά κι όχι έντίμως ότι έχουν νά πϋν, διότι άν ήταν άλήθεια τά ψέματα κι οί σκευωρίες τους, πού κάποτε θά έρθουν στο φϋς, θά τά έθεταν άρμοδιως στή κανονική καί τήν νόμιμη δικαιοσϋνη. Δηλαδή στά έκκλη-

πολλά ψεύτικα και άλλοιωμένα κατά τρόπο δόλιο και καταστροφικό. Δέν αναφέρονται τέτοιες περιπτώσεις μόνο στις Σοβιετικές χώρες τήν εποχή «βιομηχανίας» τής άθειστικής δράσης σέ αυτές, αλλά περίλυπα διαπιστώνονται και σέ δυτικές χώρες παραδείγματα, τής δικής μας φιλτάτης Χώρας καθόλου έξαιρουμένης.

Πολλές φορές μείωσαν βάνουσα, κατά συρροή κι έξακολούθηση, ικανότατα πρόσωπα, προκειμένου νά αναδείξουν δικά τους, μέ τρόπο άρνητικό, δηλαδή μέ ψευδομαρτυρίες καταστρέφοντας άξιους λειτουργούς, πού μπορεί έτσι έγκληματικά νά τούς στέρησαν ύλικά άγαθά, τό νόμιμο μισθό τους, τήν τιμή και τήν ύπόλησή τους, τό ανεπίληπτό τους άδικα τό σκότωσαν και δυό φορές, αλλά και τήν άρχιερωσύνη τούς άπαγόρευσαν, μά δέν μπόρεσαν καθόλου τήν άγιότητα νά τούς κλέψουν.

Δυστυχώς πολλές φορές ειδωλοποιούντες τόν σκοπό τής έκλογής, άδίστακτα⁵² φέρθηκαν άνθρωποι, άδικα και άμαρτωλά, έμφανίζοντας εικονικές

σιαστικά μά πιό σίγουρα στά κρατικά δικαστήρια, θά κατανοούσαν οί κατήγοροι ότι εκείνοι όφείλουν δίκαια νά τιμωρηθοϋν κι όχι τά άθώα κι άνένοχα θύματά τους. Έάν πιστεύουν ότι «Βίβλοι άνοιχθήσονται» και «φανερωθήσονται πράξεις» νά είναι έτοιμοι για μεγάλη ντροπή, ξεμασκάρωμα φρικτό, άν μή και κόλαση αιώνια. Μά ό Παράδεισος μέτρα και υπερέχει, όποτε κατά τό «Μακάριοι έστε, όταν όνειδίσωσιν ύμās και διώξωσιν και είπωσι πάν πονηρόν ρήμα καθ' ύμών ψευδόμενοι, ένεκεν έμοϋ. Χαίρετε και άγαλλιάσθε, ότι ό μισθός ύμών πολός εν τοίς οϋρανοίς» αναμένουμε τόν μισθό μας στους οϋρανοϋς, όσο άπολαμβάνουν εκείνοι επί τής γής άδικα τόσα άγαθά και συνεχίζουν τό καταδικωτικό τους έργο βλέποντας πρόσωπα, συνειδήσεις, τιμή, άξία, δικαίωματα, σέ άλλη εποχή έπρεπε νά ζοϋν όταν ό θεσμός τής δουλείας ίσχυε κι όταν έκοβαν ρεαλιστικά όσα κεφάλια ήθελαν ή μάλλον δέν ήθελαν στά πόδια τους κι όταν έκαιγαν κυριολεκτικά όσους έριχναν άδικα σέ δυσμένεια, μά και τότε δέν έκσφενδόνιζαν έναντίον τους στά κρυφά τίς κατηγορίες, μά μπροστά τους τηρόντας τάχα τήν τυπικότητα του πράγματος, ενώ τώρα τίποτα, όλα στά σκοτεινά.

⁵² Άδίστακτα όργανα επί εποχής του Σοβιετικού ψυχροϋ και σιωπηροϋ διωγμοϋ τής Έκκλησίας (κι όχι μόνον) στις άχανείς ρωσικές έκτάσεις παρακολουθοϋσαν άκόμη και τά φαγητά και τά λόγια και τίς συμπεριφορές ανθρώπων πίστης, προκειμένου κατόπιν ψιθυριστά νά τούς λένε έφαγα αυτό, άκουσα εκείνο, πήγα εκεί, ώστε νά τούς δημιουργοϋν τήν έντύπωση τής καθολικής παρακολουθήσεως τής ζωής και τών έργων τους, ένσπείροντάς τους φόβο και ύποψίες και καταλύοντας βάρβαρα κάθε προσωπική στιγμή και πāsαν έλευθερία. Φοβούμαι πώς διασώζονται και σέ άλλες χώρες, εποχές και πηγές σχετικές πρακτικές, άξιος μελέτης, μά άπαράδεκτης έμπράκτου άντιγραφής, μιμήσεως και τό χειρότερο άπάνθρωπο σήμερα, μέ τίς δυνατότητες πού δίδει ή υπερσύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία, νά τούς ξεπεράσουν κάποιοι εφήμεροι ύπάλληλοι. Μαγειρεύουν και σερβίρουν πολλά, χωρίς Θεό νά λογαριάζουν, άφοϋ τήν παντογνωσία Του συναγωνίζονται σατανικά. Για τό λόγο αυτό από άρχαιοτάτων χρόνων ή Έκκλησία μέ τούς θείους και ιερούς κανόνες προέβαλε τήν όρθή κανονική πράξη και κατόπιν οί Σύνοδοι τών Έπισκόπων. Η Σύνοδικότητα, ή τών πλειόνων ψήφος κατανικά τήν ένδεχόμενη έμπάθεια, άδικία, έσφαλμένη άντίληψη τών όλίγων, ώστε ή άλήθεια νά επιβιώνει, τό φώς νά κυριαρχεί, τό δίκαιο νά θριαμβεύει.

ἀμαρτίες σέ πρόσωπα ἄμεμπτα, ἄλλους ἀνεπίληπτους παρουσιάσαντες, ἄλλους πολυταλάντους καί θάβοντας δικαίους κατά τρόπον ἀπαράδεκτον, ἀτάλαντους τούς ἔκριναν ἄδικα καί ἐπιλήψιμους τούς θεώρησαν ἐμπαθῶς καί καταστροφικά. Πόση κακία, πόσο ἄδικο μποροῦν νά χωρέσουν σέ ἀνθρώπινη σάρκα, ἀκόμη ἀμέτρητο λάθος καί ἀνεξιχνίαστο ἔγκλημα.

Ἡ Δ' Οἰκουμενική Σύνοδος⁵³ περί τοῦ χρόνου ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων ἀπεφάσισε μέ τόν κε' κανόνα της, ὀρίζοντας ἐντός τριμήνου τίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων. Πρακτικά ὁ χρόνος ἐξυπηρετεῖ πολλές περιπτώσεις ἐπ' ἀγαθῷ ἐφόσον εἶναι σύντομος, ἄλλοτε πάλι λέγεται ἰατρός καί ἀπαιτεῖ διάρκεια θεραπείας.

Ὁ γ' Κανὼν⁵⁴ τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἁγίας καί Οἰκουμενικῆς Ζ' Συνόδου ἀκυρῶνει τίς ἐκλογές Ἐπισκόπων, ἀλλά καί τίς χειροτονίες Πρεσβυτέρων καί Διακόνων, πού ἔγιναν μέ παρέμβαση τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων καί ἀπαγορεύει στό ἐξῆς νά γίνονται μέ ποινή καθαιρέσεως καί ἀφορισμοῦ. Μέ τρόπο δηλαδή πάρα πολύ αὐστηρό καί αἰτιολογημένα ἡ Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδος τακτοποίησε ἕνα βαρῦ καί σοβαρό πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα πολυχρόνιο καί ἐπακριβῶς ἀπό αἰώνων⁵⁵ ὑφιστάμενο. Δυστυχῶς ἀκόμη ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἀλαζονικά στηρίζονται σέ πολιτικοοικονομικούς παράγοντες καί θριαμβολογοῦν σχετικῶς.

Σήμερα μὴν ἀνατρέξουμε⁵⁶ νά βροῦμε ποιοί ἐξελέγησαν Ἐπίσκοποι μέ

⁵³ Βλ. καί τόν κη' κανόνα της.

⁵⁴ Κανὼν Γ' «Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων, ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἄκυρον μένει, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρεῖσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι· καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὤρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι· Ἐπίσκοπον προσήκει, μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἶη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπιγούσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους· (συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων), τότε τὴν χειροτονίαν ποιείσθαι. Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων, διδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ».

⁵⁵ Ὑπήρξαν σαφῶς καί προσωπικότητες, πού δέν ὑπέκυψαν στίς πιέσεις κοσμικῶν ἀρχόντων, ἀλλά σθεναρὰ ἀντιτάχθηκαν σέ ἄδικα προστάγματα, πληρώνοντας βαρῦ τό τίμημα κι ὄχι μονάχα οικονομικό, μά πολύ ἀθλιότερο. Νά ὑποσημειώσω μόνο ἕνα παράδειγμα λαμπρό, τὸν Μητροπολίτη Φιλαδελφείας Γαβριὴλ τὸν Σεβῆρο πού δέν ἀκολούθησε ποτέ «τυφλά» τὴν κοσμικὴ ἐξουσία καὶ μάλιστα ποιά ἐποχὴ ... τότε πού μπορούσαν δίχως κανένα ἐνδοιασμό νά κόψουν οἰονδήποτε κεφάλι καὶ μάλιστα ρεαλιστικά, ἄνευ νομοκανονικῆς δυσκολίας. Βλ. σχετ. Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Γαβριὴλ Σεβῆρος (1541-1616) καὶ Μάξιμος Μαργούνιος (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) 114.

⁵⁶ Παράδειγμα τραγικό, μά καθόλου μοναδικό, ἡ περίοδος τῆς ἑπταετίας, τῆς Χούντας δηλαδή, καὶ σέ πηγές μὴν ἀνατρέξει κανεὶς, μόνον τὴν ὑπάρχουσα στά Μ.Μ.Ε. σχετικὴ

συνέντευξη του αοιδίμου Αρχιεπισκόπου Αθηνών κυρού Σεραφείμ λίγο νά προσέξει, άμέσως θά καταλάβει πόσους «έβγαλαν» από τη μέση άξιους και δικαίους και πόσους επέβγαλαν μέ Άριστήδην Σύνοδο και όχι μόνον. Λυπάμαι όσες φορές κι άν ανατρέξω στις σχετικές πηγές, αλλά ή αλήθεια έπβεβαιώνει πώς συνέβησαν φοβερές άδικίες, έγκλήματα πραγματικά, πίσω από στημένα άμαρτήματα, τελικώς άνύπαρκτα κατηγορηθέντων άδικα, προκειμένου νά έπικρατήσουν «άρρωστα» κι ακατάλληλα άτομα. «Τυφλά» μέ βιβλική έννοια κέντρα έξουσίας, έκκλησιαστικά, πολιτικά, διεθνή, επέβγαλαν άμέτρητες φορές την θέλησή τους, ψευδεπιγράφοντας την θέλημα Θεού κι έγιναν κατόπιν έπίσκοποι πού ζημίωσαν, άδικησαν, έθασαν ζωντανούς, έξω έβγαλαν δικαίους, ταυτίστηκαν μέ πληρωμένα άντιεκκλησιαστικά συμφέροντα, λάτεψαν ειδωλικά τό χρήμα, πρόδωσαν Χριστό κι Έκκλησία, και τελικώς απέθαναν εύρισκόμενοι πλέον στην άδέκαστη Κρίση του Τριαδικού Θεού. Για τό λόγο αυτό ή Έκκλησία ούδέποτε προέταξε την παρερμηνευομένη από αιώνων «ήθική καθαρότητα» των προσώπων, κανένας δέν μπορεί νά έκλαμβάνεται καθαρός, έφόσον άδικησε τόν άδελφό του τόν έλάχιστο έστω. Κανένας δέν μπορεί καθαρός νά είναι διαπλεκόμενος σέ οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα ξένα της Έκκλησίας, ξένος κι ό ίδιος της αγάπης του Χριστού, ξένος της έκκλησιαστικής μας παραδόσεως, πού θέλει νά μήν κατακρίνεται άδικα μάλιστα ό άδελφός μας και τό έλεος μετ' αυτού. Η Έκκλησία Συνοδικώς κατεδίκασε τούς «καθαρούς» σάν αίρετικούς από τούς πρώτους αιώνες κι όμως ακόμη ζώνονται τάχα δικαιοσύνη κάποιοι και κάθαρση θέλουν στην Έκκλησία νά κάνουν, δολοπλέκοντας άβάσιμες κατηγορίες, στήνοντας ενέδρες μέ πλαστά στοιχεία, καταδικάζοντας δίχως άπολογία, καταπατώντας τά υπό των Διεθνών Συμβάσεων νομικώς κατοχυρωμένα ανθρώπινα δικαιώματα. Άμαθείς καθώς είναι, ζούν σέ λάθος εποχή, έπρεπε νά ζήσουν στό μεσαίωνα, τότε θά είχαν φάει πολλούς, θά είχαν κάψει κυριολεκτικά κόσμο πολύ, γιατί σήμερα καινε μεταφορικά, μά μέχρι νά ξεσηκωθούν οι σιωπηροί θεατές των άνοσιουργημάτων τους. Κι ένας ισχυρός ψευδοκατήγορος είναι αρκετός μεγάλη ζημιά νά κάνει, όταν ή ιερή ή άνιερή σιωπή, δέν σπάσει και νομοκανονικώς έπέλθει ή άποκατάσταση της θείας δικαιοσύνης. Μά δυστυχώς ή ισόβια, μεγάλη και άνεξέλεγκτη έξουσία των Έπισκόπων (πόσοι υπήρξαν στην ιστορία αίρετικοί, σχισματικοί κλπ.), έφόσον δέν επιβλέπεται υπό της Ίερās Συνόδου, τότε μεγάλη ζημιά μπορεί νά επιφέρει σέ πρόσωπα, Έκκλησίες, κράτη όλόκληρα, εάν πέσει σέ χέρια ακατάλληλα, άντικανονικά και παράνομα. Μου έλεγε κάποιος άνθρωπος ότι κάποιος έπίσκοπος τόν κατηγορήσε ψευδώς, είπε εναντίον του γενικά και άόριστα ψέματα, και του άνέκοψε κάθε πορεία στην άμισθη διακονία του. Μάλιστα τό ψέμα από τά συκοφαντικά έπισκοπικά χείλη έπεισε άμέσως όσους τά άκουσαν και μάλιστα φίλους του, ώστε οι συνέπειες του ψεύδους νά γίνουν πραγματικές για την ζωή του ταλαίπωρου κληρικού. Ζήτησε την βοήθειά μου, σάν Κανονολόγου, αλλά δυστυχώς δύσκολο ακόμη κανονικώς ένας κληρικός σέ περίπτωση ψεύδους νά τά βάλει μέ Έπίσκοπο, θά βρεί ό ταλαίπωρος και τόν μπελά του από πάνω, πού λέει και ό λαός. Κυκλοφορεί μία άπαίσια κατά την γνώμη μου φράση, άδικη κι άπαράδεκτη, κατάπτυστη, λένε «τό αυγό άν συγκρουστεί μέ την πέτρα σπάει τό αυγό πάντα», θέλοντας νά άποτυπώσουν την δραματική αλήθεια ότι πάντοτε δίκαιο έχει ό ισχυρός, όπου δέν επικρατούν όμως οι νόμοι του Δικαίου. Βρέθηκα σέ δύσκολη θέση, τί νά πώ, τί νά κάνω. Εάν κινηθεί δικαστικά θά χάσει 100%, πράγματι τό αυγό θά σπάσει, υποθέτω. Εάν καταπιεί τό δίκιο του, ξέρω εκ πείρας, πάλι θά δώσει συνέχεια σέ μία άδικία, συνένοχος θά είναι, αφού δέν άντέδρασε στό ψέμα και φυσικά πολλαπλώς άδικημένος. Του είπα θά τό μελετήσω και θά άπαντήσω, αλλά δυστυχώς όσα πρόσωπα ρώτησα μου έδωσαν διαφορετικές άπαντήσεις. Υπομονή νά κάνει,

τόν παραπάνω νόμιμο μὰ ἀντικανονικό τρόπο, ἀπλά ἄς ἐξετάσουμε ποιοί δροῦν ἀντιχριστιανικά κι ἄς κατανοήσουμε εὐκόλα κατόπιν ποιοί «αἱμοβόροι» δέν εἶναι εἰς τόπον καί τύπον Χριστοῦ κανονικῶς, ἀλλά μέ χρήματα, δολοπλοκίες, ὑστεροβουλία, διαφθορά καί βία ἐξελέγησαν καί δροῦν ἀντιεκκλησιαστικά, ὅσο εὐσεβεῖς τάχα κι ἄν παρουσιάζονται⁵⁷. Ἡ θέση κι ὁ ρόλος τοῦ ἐπισκόπου μεταξύ ἄλλων εἶναι εἰρηνικός, ἐνοποιός, ἐποικοδομητικός, σωτήριος.

νά τό ξεχάσει, νά ἐξετάσει τόν ἑαυτό του μήπως φταίει ὁ ἴδιος, πού ὁ ἄλλος ἄδικα τόν συκοφάντησε ἄνανδρα στά «χωστά», νά φύγει στό ἐξωτερικό, νά μήν μιλήσει, νά πάει νά ζητήσει συγνώμη ἀπό τόν ψευδοκατήγορό του τόν συμβούλεψαν, νά τόν ἰκετεύσει, νά τοῦ φιλήσει τό χέρι καί νά σιωπήσει γιά πάντα ἢ ἔστω μέχρι ξανά νά τόν συκοφαντήσει μέ συνέπειες ἐργασιακές, ὑλικές ζημιές, ψυχική ὠδύνη, δηλαδή πράξεις ποινικά κολάσιμες, ἀπό δικαιοσύνης Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ἀπαράδεκτο γεγονός στήν κοινή γνώμη, στά ἑλληνικά καί στά εὐρωπαϊκά δικαστήρια ἄδικο, ἐφόσον ὅμως προσφύγει, γιὰ αὐτεπάγγελτα δέν γίνονται ἀκόμη αὐτά. Ἄλλωστε σάν κληρικός ἔχει δικαίωμα νά κάνει μήνυση; Μόνο στήν Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία τό Δίκαιο δίδει δικαίωμα πραγματικά σέ κάθε κληρικό. Ἐκεῖ ὑπάρχει Κώδικας Δικαίου, πού τηρεῖται ἀνεξαιρέτως εὐλαβικά ἀπό τά χαμηλά μέχρι τά πανύψηλα κλιμάκια τῆς ἱεραρχίας. Στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐφόσον οἱ κληρικοί δέν ἔχουν ἀκόμη δικαίωμα προσφυγῆς στήν κοσμική δικαιοσύνη, χάνουν μερικές φορές τό δικίο τους, καθῶς τά Ἐκκλησιαστικά δικαστήρια, δικαστή ἔχουν τόν Ἐπίσκοπο (καί δικαστές δίχως τήν ἐπιστημονική κατάρτιση, πού ἔχουν οἱ δικαστές τοῦ κράτους) σέ σχέση μέ τήν σύγχρονη δικονομική πράξη, σέ ὅσα ἀφοροῦν δικαστές καί δικηγόρους στήν σύγχρονη κοινωνία ἀπέχουν πολύ καί διαφέρουν σφόδρα, σέ κάποια κράτη. Παράδειγμα, ὑπάρχουν χώρες, σάν μέλη ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων ἐνδέχεται νά μετέχουν πρόσωπα χωρίς μηδεμία γνώση νομική, κανονική, μὰ καί θεολογική ἀκόμη. Οὔτε τά τυπικά προσόντα ἔστω, ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού δέν κατέχουν. Μαζί παρακολοθησαμε στό διαδίκτυο συνέντευξη τοῦ μακαριστοῦ Γιάννη Παπαδόσηφου, χαρακτηριστικά ἔλεγε ὅτι δέν μετάνιωσε καθόλου, πού σκότωσε τόν φονιά τοῦ παιδιοῦ του, ἀλλά αἰσθάνθηκε ἀγαλλίαση καί ἀνακούφιση, προσθέτοντας ὅτι καί τώρα νά ξαναζωντάνευε, ξανά θά τόν πυροβολοῦσε. Φυσικά μολονότι θαυμάσαμε καί κλάσαμε ἄλυπα γιά τό ἐν λόγω θέμα, συμβούλεψα ὄχι βεντέτα, μηδέ σκοτωμούς ἐκδικήσεως. Ἐχει ὁ Θεός κι ὅλα ἐδῶ πλερώνονται λέει ἐκ πείρας σοφίας ὁ λαός. Ἀκούει καί βλέπει πιστεύουμε ὁ Θεός. Τυφλός, μηδέ κουφός, δέν εἶναι ὁ δίκαιος Κριτής. Στό Ψαλτήριον ἐκ πείρας πολλά ἔγραψε ὁ προφητάναξ μὰ πόσοι τά διαβάζουν καί τά ἀκούνε σήμερα δίχως νά κατανοοῦν τί γίνεται! Ἀλλά τό ἄδικο θριαμβευτικά παραμένει ὀργιζόντας ἀλαζωνικά.

⁵⁷ Ἐάν κάποιος θεωρεῖ ὅτι ὑπερβάλω νά διαβάσει παρακαλῶ ἱστορία ἐκκλησιαστική ἀπό τίς πηγές κι ὄχι ἀπό κατασκευασμένα βιβλία, μέ μισές ἀλήθειες, μέ ἐξυπηρετοῦντα ψέματα ἐπ' ὠφελία φθηνή. Σκληρές ἐκφράσεις καί τραγικά γεγονότα, ἀλλά πραγματικά. Οἱ ψαλμοκατάρτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πολλές, γιὰτί κι οἱ δολιότητες κι οἱ ραδιουργίες πολλές. Κι ὅπως δέν ξεχνοῦμε ὀρθῶς τούς φούρνους στό Νταχάου, νά μην ξεχνᾶμε πῶς κι αὐτά ποτέ ξανά τά λάθη. Ακατάλληλα καί διεφθερμένα ἄτομα, «βαλτά» τά λέει ὁ λαός μας, προβοκάτορες ἄλλοι, πράκτορες κάποιοι, ζημίωσαν καί δέν οἰκοδόμησαν τά καλά καί συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, μηδέ τήν Ἐκκλησία σεβάστηκαν ἀληθινά. Ἐμειναν σέ νεκρούς, ἀλλότριους τύπους καί σκότωσαν τήν οὐσία. Προσωπικά παραλίγο σέ τέτοιο κά-

ποιο κάποτε νά πῶ, ἔλεγε ἄνθρωπός τις: «Σέ γνωρίζω φαιδρέ ἱεροκατήγορε, φαίνεσαι, πῶς δέν εἶσαι εἰς τόπον καί τύπον Χριστοῦ, καθόλου Χριστό δέν θυμίζεις, μεστέ κωλυμάτων, ἄλλα θυμίζεις, τά ἀντικανονικά παραπτώματα, πού κατεδίκασε ἡ Ἐκκλησία μας σέ Οἰκουμενικές καί Τοπικές Συνόδους, μά ἀκόμη καί τούς σχισματικούς καί αἰρετικούς «καθαρούς», καθόλου τελικά δέν τούς θυμίζεις, διότι καθόλου καθαρός δέν εἶσαι, ὅλοι σέ ξέρουν τί λες, τί κάνεις, κανείς δέν σέ θέλει, κρύβεσαι γαντζωμενος πίσω ἀπό μία πανεφήμερη κάρεκλα ἐξουσίας, ἀλλά ἐάν ζητάς κάθαρση ξεκίνα ἀπό ἐσένα καί τήν ἀντικανονική σου ἐκλογή, ἐπειδή δέν τά γνωρίζουν οἱ πολλοί, ὁ Θεός καί ζῶντες ἀκόμη καλά τά ξέρουν. Τά κωλύματα ἀφοροῦν τίς χειροτονίες κάθε βαθμοῦ καί τίς ἐκλογές τῶν Ἀρχιερέων, ὅποτε προσοχή, διότι ἔχουν καί ἀναδρομική ἰσχύ, ἐάν νομίμως ἐλεγχθεῖ τό ἀνέντιμο παρελθόν σου! Κανένας δέν σέ ἐκτιμᾷ. Πάψε νά φέρεσαι σάν ἀνδρίκελο τοῦ παρελθόντος, τραγική μαριονέτα μικροπολιτικῆς ἢ τερατοπολιτικῆς σκοπιμότητος, σύνελθε τάχιστα καί ξεκίνα μετάνοια, διόρθωση χρειάζεσαι καί ἐξομολόγηση ἐσύ καί τά φερέφωνα σου, μετάνοια πολλῶν ἐβδομάδων, τόσα τά ἔχεις ἄδικα πράξει καί λίγα σοῦ λέω». Εὐτυχῶς σιῶπῃσα καί δέν μίλησα καθόλου ἔφη, μά τό μετάνοιωσα, μά δέν μετάνοιωσα πού τό ὑποσημείωσα, ἐπειδή τά ψέματα καί τό ἄδικο συνεχίζονται. Κακός ἄνθρωπος συγχωρεῖται κανονικῶς, κακός ἀρχιερέας καθαιρεῖται; Κάποτε, δεκαεπτὰ ἐτῶν, ἄκουσα δυό παιδιά νά τσακώνονται ἕνα μεγάλο κι ἕνα μικρό, μόλις ἔριξε κάτω τό μικρό ὁ μέγας, τοῦ φώναξε ὁ μικρός «Νά τά βάλεις μέ κανένα τῆς ἡλικίας σου!» καί κράτησα ἔκτοτε τήν φράση, ὅποιος θέλει νά κάνει τόν καμπόσο νά τά βάζει μέ ἀνθρώπους τῆς «ἡλικίας» του καί θά λάβει εὐθέως ἀπαντήσεις. Μητροπολίτες δέν ταιριάζει νά τά «βάζουν» μέ Ἀρχιμανδρίτες καί τάνάπαλιν, διότι κοινός ἐχθρός ἡ ἀδικία, τό ψέμα, τό κακό! Ὁ Κύριός μας μιᾷ μέ παραβολές διά τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἀλλά μέχρι πότε; Ἀγώνας χρειάζεται μεταξύ δικαιοσύνης καί διαπλεκομένων γνωριμιῶν κάποιων, πού θά ἔπρεπε νά λάμπουν σάν τόν ἥλιο κι ὅμως τίποτα. Κριτές ἢ Προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χρειαζόμαστε νομίζω νά βάλουν στή θέση τους, ὅσους ἐξελέγησαν ἀναξίως, ἀκατάλληλους, ἀναρμόδιους καί πράτουν ὅσα ζημιογόνα στήν Ἐκκλησία καί τήν κοινωνία μας. Νά τούς ὑπενθυμίσουν τόν διαραγέντα ἀρραβῶνα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχήματος, τίς ὑποσχέσεις τους καί τόσα ἄλλα. Τήν ἀκτημοσύνη τους πολλοί νά θυμηθοῦν, ὁ γράφων 19 χρόνια διακονίας τηρεῖ ἀκτημοσύνη δυσεύρετη καί δέν τήν ἀναφέρει πρὸς ἔπαινον, ἀλλά συγκριτικά. Μάλιστα σήμερα τήν ἐποχή τοῦ διαλόγου καί τῆς καταλλαγῆς, τῆς εἰρηνικῆς συμπόρευσης καί τῆς φιλαδελφικῆς ἀγάπης, τέτοια ἀρρωστημένα πρόσωπα, πού ἀδικοῦν καί ἐπιτίθενται ἀπρόκλητα κι ἄδικα, ντροπιάζουν, καταστρέφουν, ἀδικοῦν... Δέν ἔχω καταλάβει ἀκόμη, γιατί ἐνῶ τόσοι Νόμοι, Διεθνεῖς Συμβάσεις καί Συνθήκες ἔχουν τεθεῖ σέ ἰσχύ, γιατί ἀκόμη δέν τίθενται οἱ ἀπαιτούμενοι ἐλεγκτικοί μηχανισμοί σέ ἐντονοτέρα δράση, ὥστε νά ἀνακαλύψουν, νά καταγράψουν ἀποτρεπτικά καί νομοκανονικά ἐπιτέλους νά ρυθμίσουν ἀνατρεπτικά, κατασταλτικά ἢ προληπτικά, περιπτώσεις κατάφορης παραβίασης ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί κανόνων Δικαίου, θείας καί ἀνθρωπίνης προελεύσεως. Φονταμενταλισμός καλά κεκρυμμένος, βία κρυφή, ἐκλεπτυσμένος ρατσισμός, κατάφορη παραβίαση ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Λόγος γίνεται ἐπικριτικός σέ σχετικές Ἐκθέσεις γιά διάφορες θρησκείες, ἀλλά δυστυχῶς κι ὁ χριστιανισμός ἀκομή (λυπηρό ἀκόμη κι ἡ φιλτάτη ἡμῶν Ὀρθοδοξία) κρύβεται πίσω ἀπό τά ἱερά ἐνδύματα καί προσχήματα τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς, τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφάνισης εὐρύτερα, χωρίς νά ἀποβάλλει πρόσωπα καί καταστάσεις, πού ἀδικοῦν τήν ἀποστολή καί τόν σκοπό ὑπαρξῆς του, δηλαδή τήν σωτηριολογική ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξαγορασμένοι κάποιοι, ἀλλοτριωμένοι, ἀπαράδεκτοι. Ἀπό συνεχιστές Χριστοῦ πολλοί ἔγιναν θη-

Ἐκρινε ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας ἤδη ἀπό τότε ὅτι πολλές διενέξεις καί τόσα προβλήματα δημιούργησε ἡ αὐθαίρετη παρέμβαση τῶν κοσμικῶν καί πολιτικῶν Ἀρχόντων στήν Ἐκκλησία μέ τήν ἐπιβολή προσώπων σέ ἀνώτατες ἢ καί λοιπές θέσεις τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ὥστε ἔβαλε τέλος ἀπαγορευόντας αὐστηρά στό ἐξῆς τέτοιες πράξεις. Ἐκκλησιαστικά δυστυχῶς ἄτομα ὑπηρέτησαν σάν κακοκουρδισμένα κοσμικά ὄργανα, ἀλλότρια χριστιανικῆς συμπαθείας. Ἄκυρη ὄρισε ἡ Ἐκκλησία νά εἶναι ἡ σχετική ἐκλογή, ἐμφανῶς, ἀφοῦ ρητῶς ἀποφάσισε ἐν Συνόδῳ «παρά ἀρχόντων ψῆφοι ἄκυροι»⁵⁸.

Ἐνας ἢ δύο ἀκατάλληλοι πολιτικοί ἄνδρες κάποια στιγμή θά ἀλλάξουν καί λάθος νά ἔγινε στήν ἐπομένη τετραετία τῶν ἐκλογῶν, ἀλλά στήν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων τά λάθη μένουν μέχρι τόν θάνατο. Τό ἰσόβιο τῶν Ἀρχιερέων καί ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία, τό μέγεθος τῆς ἐξουσίας, πού κατέχουν στά χέρια τους ἐπιβάλλει προσοχή, γιατί πρόκειται γιά λάθος πού δέν διορθώνεται. Κάποιος Ἀρχιερέας ἐνεργοῦσε σάν κομματικό ὄργανο καί κάποιος ἐπικρίνοντάς τον σημείωσε ὅτι ἐάν ἐπρόκειτο γιά πολιτικό πρόσωπο, μόνον τήν δική του ψῆφο θά ἐλάμβανε στίς ἐπόμενες ἐκλογές, σατυρίζοντας ἀρνητικά τήν ἀπερίγραπτη συμπεριφορά του. Ἐκεῖνοι ψηφίζουν κατόπιν καί προωθοῦν ἀθέμιτα, ἀκατάλληλα πρόσωπα καί δέν ἀλλάζει εὐκολά ἕνας ἀκατάλληλος Ἐπίσκοπος. Καταστρέφει σιγά σιγά καί ἀνεξέλεγκτα, καθῶς στό ὄνομα τῆς ἀδελφικῆς φιλαδελφίας δέν τόν πειράζει κανείς, μιά ὁλόκληρη ἐκκλησιαστική Ἐπαρχία κι ἀγαναχτοῦν οἱ ἄνθρωποι, πού μάταια προσεύχονται γιά τήν ὑγεία καί τήν ἀντικατάστασή του συγχρόνως καί ζημιώνονται ψυχές καί ἐνορίες, ὕλικα καί πνευματικά.

Ἐνα παράδειγμα μόνο ἀπό τά ὑπάρχοντα πολλά θά ἀναφέρω, γράφοντας ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰερεμίας Β΄ ὁ Τρανός καθαίρεσε Ἀρχιερεῖς, διότι σύμφωνα μέ τόν καν. 29 τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς, ὁ κανονικῶς χειροτονηθεῖς ἐπίσκοπος δέν δύναται νά κηρυχθεῖ ἔκπτωτος καί νά καταβιβασθεῖ εἰς τόν βαθμόν τοῦ πρεσβυτέρου⁵⁹. Ἐπομένως μόνο διά τῆς σχετικῆς καθαιρέσεως διεπίστωσε

ρευτές χρυσοῦ, μόνο τά οικονομικά, τά πολιτικά, τά τῆς ματαίας δόξας καί τῆς ἐξουσίας λατρευτές πολλοί, πρόθυμοι νά ἐξουθενώσουν κι ὄχι νά σώσουν τόν ἁμαρτωλό, ἀλλά σάν τυφλοί συνεχιστές τῶν ἱεροεξεταστῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ παρελθόντος, βλέπουν κάθε ἀντίπαλό τους ἁμαρτωλό ἢ μάλλον κατηγοροῦν ψευδῶς ἁμαρτωλό, ὅποιον δέν ἀρέσει στά ἀδιόρθωτα πάθη τους. Δέν θά ἀναφέρω Ἐπισκόπους ἀπό ἱστορικά Ἀρχεῖα διαφόρων Χωρῶν (πόσοι πραγματικά ἀδίστακτοι διετέλεσαν κοινοί πράκτορες μυστικῶν ἢ ἀπλά κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, συγγενεῖς πολιτικῶν ἢ δήθεν φίλοι τους, καιροσκόποι, παποκαισαριστές μινιατούρας), οὔτε ὅσα σέ Βιβλιοθήκες καί Μ.Μ.Ε. καταγράφηκαν στό πέρας τῶν χρόνων, ἀλλά προσεχῶς εὐελπιστῶ καί ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπρόσκοπτα, ἐκτενέστερα καί ἐπιστημονικότερα νά ἀναφερθῶ ὅσο ἀναλυτικότερα μοῦ ἐπιτρέψουν τεκμηριωμένες πηγές.

⁵⁸ Σύνταγμα β΄ 564.

⁵⁹ Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Ἡ Νομοκανονική προσφορά τοῦ Πατριάρχου Κωνσταν-

ὅτι θά σταματοῦσαν τὰ ἀντικανονικά ἀνοσιουργήματά τους, τίς ἄδικες διώξεις τους, τήν ἀπερίγραπτη συμπεριφορά τους. Μέ τόν τρόπο αὐτό, τῆς διά καθαιρέσεως τιμωρίας, ἐλευθέρωσε τίς ἐπαρχίες τους ἀπό τούς δυνάστες καί παράνομους Ἐπισκόπους τους.

Ἐξ ἐπόψεως δέ κανονικῆς σημασία ἔχει ἡ ἐκλογή⁶⁰ τοῦ Γαβριήλ τοῦ Σεβήρου στή Μητρόπολη Φιλαδελφείας κι ἡ κανονική κατόπιν ἐγκατάστασή του στήν Βενετία κι ὄχι στήν Μικρά Ἀσία.

Μάλιστα ἀκατάλληλος Ἐπίσκοπος μπορεῖ καί σέ γειτονικές ἐπαρχίες ζημία νά κάνει καί μέ τὰ συγγχρονα Μ.Μ.Ε. μπορεῖ σύντομα κι ἄλλες ἐπαρχίες νά βλάψει νά κατασκανδαλίσει μέ τὰ πολυτελή του ἐνδύματα ἐνδεχομένως πού τό κενό του νά καλύψουν δέν ἀρκοῦν ἢ τίς ἀνοησίες καί τίς ἀποφάσεις, πού λαμβάνει κι ἐπηρεάζει ἐνδεχομένως καί Σύνοδο ὀλόκληρη ἔτσι νά δρᾷ⁶¹. Μοῦ εἶχαν ἀναφέρει φοιτητές μου περιπτώσεις ἀληθινές, ἀλλά ὁμολογῶ δέν τίς πίστεψα ποτέ, μέχρι δηλαδή πού διαπίστωσα πώς ὑπάρχουν.

Πολλοί ἀκολουθοῦν μόνο τίς μικροπολιτικές κατευθύνσεις, κρατικές κάθε χώρας ἢ καί διεθνείς, ἄλλοι πάλι μόνο ὅσα τὰ «φύλλα πορείας» τούς

τινουπόλεως Ἰερεμία Β' στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ΑΤ 14 (2010) 140. Μολονότι μέ κατηγορήσε κάποιος, πού μέ ἀδίκησε σφόδρα (καί λυπήθηκα ἀνθρωπίνως σχετικά) ὅτι ἔπαθα τάχα κατάθλιψη κι ἀπό δῆθεν ἐνδιαφέρον μάταια ἢ πονηρά μέ πίεζε σέ ψυχίατρο νά πάω (ἀρνήθηκα φυσικά καί τοῦ σύστησα νά πάει ἐκεῖνος ἀμελητή καί νά λαμβάνει τὰ σχετικά χάπια ἀνελεπιῶς), ἔχω σώας τās φρένας καί φυσικά κανένα προφητικό ἢ μαντικό χάρισμα ἔχω ἐπίγνωση πώς δέν κατέχω. Ἀλλά τότε πού ἔγραψα τήν εἰρημένη μελέτη δέν φανταζόμουν πόσο θά σχετιζόνταν ὅσα ἀνέφερα μέ τό σημερινό φλέγον ζήτημα τοῦ λεγομένου Οὐκρανικοῦ θέματος. Δίδονται στό ἐν λόγῳ κείμενο πολλές ἀπαντήσεις σχετικῶς σέ πτυχές τῆς ἐπίκαιρης σήμερα διαμάχης, πού 'χει ὅμως ρίζες παλαιές, πού δέν τίς γνωρίζουν ἢ μᾶλλον τίς ἀγνοοῦν οἱ «συνθηματολόγοι», ὅσοι δηλαδή αὐτοβαπτίζονται εἰδικοί κανονολόγοι καί ὁμιλοῦν ἀνεύθυνα γιά τόσο σοβαρό γεγονός. Δυστυχῶς οἱ ἐντεταλμένοι ἀπό πολιτικά τζάκια καθορίζουν τούς θεολογικά καί νομοκανονικά εἰδικούς, ὥστε περιορίζεται πολλάκις ἡ θεολογική ἀλήθεια καί κυριαρχεῖ ἡ πολιτικοοικονομική σκοπιμότητα. Ἐάν μέ θεολογικά καί κανονικά κριτήρια δοῦμε τόν κόσμο ὅλο, τίς ἐκκλησίες, τίς θρησκείες, τότε τὰ πράγματα ἐπιλύονται εὐκόλα, χριστιανικά κι ἡ ἐνότητα θριαμβεῖ. Ἐφόσον ἀκατάλληλα ἄτομα ἐνεργοῦν προβλήματα δημιουργοῦν κι ἐντάσεις, διενέξεις καί πολεμικές, πού νά θυμίζουν τούς ἔπρεπε καλά μόνο τόν μεσαίωνα κι ὄχι τίς μέρες μας... Ἡ εἰρήνη, ἡ ἐνότητα, τό δίκαιο, ἡ κανονικότητα συνδέονται μέ πρόσωπα, ἀγιότητα θέλουν, μέ τήν χάρη τοῦ Θεοῦ καθιερώνονται κι ὄχι μέ πολεμική ἰσχύ καί γεωστρατηγικές ἀναμετρήσεις. Ἄς ἀφήσουν κάποιοι τούς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ νά μιλήσουν γιά Χριστό, ἄς ἀφήσουν νά ἐνεργήσει ἡ θεία Χάρη, οἱ ὅποιοι κομάντος νά ντύνονται παραλλαγές κι ὄχι ἱερατικά κι ἀρχιερατικά ἄμφια. Ἄν ζοῦσε σήμερα ὁ μακαριστός ὁ Ντοστογιέφσκυ τι πράγματι θά ἔγραφε γιά ὄλους τούς χριστιανούς;

⁶⁰ Βλ. Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Γαβριήλ Σεβήρος (1541-1616) καί Μάξιμος Μαργούνιος (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) 114-115.

⁶¹ Ὁ.π. 119.

ορίζουν. Πόσο τραγικό ή αλήθεια του Ευαγγελίου να θυσιάζεται κι η κανονική παράδοση της Εκκλησίας μας στο βωμό της κοσμικής μόνο εξουσίας. Πώς είναι δυνατόν Έπισκοποι να διαφωνούν για λόγους πολιτικούς και να μὴν μπορούν να συμφωνήσουν στην Αλήθεια της Ὁρθοδοξίας.

Οἱ περιπτώσεις διαχρονικά και σήμερα πολλές, και για τὸ λόγο αὐτὸ μεγάλη προσοχή απαιτεῖται στις ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων. Πόσοι αἰρετικοί, σχισματικοί ἀλλά και πόσοι ἀκατάλληλοι δὲν ἀπαριθμοῦνται σέ σημεῖο να γράψει μέγας Πατὴρ τῆς Εκκλησίας μας δὲν φοβήθηκα στή ζωή μου τίποτε περισσότερο ἀπὸ τούς «ἐπισκόπους», ἐννοεῖ τούς ἀναξίους. Ἀσχολοῦνται τάχα μέ τὴν ἠθική και ἡ ἀνηθικότητά τους ξεπερνᾶ κάθε περιγραφή. Δὲν θά γράψω περισσότερα μὴν σκανδαλίσω⁶² ἢ ζημιώσω ἐάν κάποιος ἀναγνώστης τὰ προσλάβει ἄδικα και γενικά πρὸς ὅλους τούς Ἐπισκόπους.

Γιατί οἱ ἄξιοι και καλοὶ και δίκαιοι Ἐπίσκοποι πράγματι εἰς τόπον και τύπον Χριστοῦ εἶναι και ἐπωφελῶς δροῦν για ὅλο τὸ ποίμνιό τους. Πόσα να γραφοῦν για τὴν προσφορά τῶν Ἐπισκόπων δὲν ἀρκοῦν βιβλία πολλά. Ἀλλά προσοχή στις ἐκλογές ἡ Εκκλησία ἔδειξε, γιατί κι ἕνας ἀνάξιος ἢ ἀντικανονικά ἐκλεγείς μέ τὴν ἀλαζονία τοῦ χρήματος ἢ τὴν μεσολάβηση πολιτικῆς δύναμης και μάλιστα διαφημιστικά και κατ' ἐξακολούθηση, μεγάλο κακό μπορεί να ἐπιφέρει στήν Εκκλησία και τὴν κοινωνία.

⁶² Ἄν και ἀκράδαντα πιστεύω ὅτι κανείς δὲν σκανδαλίζεται διαβάζοντας κάποιο ἐγχειρίδιο παθολογίας, ἀπὸ τὴν ὑπαρξη τόσων ἀσθενειῶν και ἀρρωστημάτων, ὁπότε και τὰ κανονικά ἐγχειρίδια, ἐφόσον ἀναφέρουν τὴν ἀλήθεια, δὲν ἐπιτρέπεται να σκανδαλίζουν κανένα, ἀλλά χαρά διορθώσεως να προκαλοῦν και φυσικά συνέπεια να ἔχουν και ἀποτελέσματα στήν ἐκκλησιαστική ζωή, πρὸς ἐπίτευξιν ἢ διασφάλιση τῆς ὑγείας σέ θεολογικό, θεωρητικό ἐπίπεδο και ποιμαντικό, διεκκλησιαστικό, πολιτικοκοινωνικό, πρακτικά δηλαδή. Κάποτε, σὸ πρόσφατο παρελθόν παραπονέθηκε ὑποκριτικά κάποιος ὅτι τάχα ὑποσημειῶν ἄσχημα, ὁπότε τὸν ἀπάντησα καταλλήλως, ἡ φωτογραφική μηχανή ἀποτυπώνει ὅτι βλέπει, ὁ ρεαλισμός τῆς ἀσχήμιας θά ἔπρεπε να ἀνησυχεῖ και φυσικά ἀπαράδεκτος οἰοσδήποτε ρατσισμός, ὁπότε και τὰ ἄσχημα ὑποχρεωτικά συνυπάρχουν. Πάλι να διευκρινήσω ὅτι δὲν ἀναφέρω τὴν ὅποια ἀσχήμια ἐξ ἐπόψεως αἰσθητικῆς, ἄλλωστε κι ἡ αἰσθητικὴ ὁμορφιά κι ἡ καλλιτεχνική, μπορεί ὡς κάποιο βαθμὸ να εἶναι ὑποκειμενική (προσωπικά δὲν θά ἔβαζα σὸ κελάκι μου ὀρισμένα ἔργα τέχνης πανθομολογουμένης ὑψηλῆς και πανάκριβα). Παράδειγμα ἐπανειληπτικῶς φέρω τὴν μακαριστὴ ὡραία τοῦ ἑλληνικοῦ κινηματογράφου Γεωργία Βασιλειάδου, πού ὅλοι σχεδόν και προσωπικά τὴν θεωρῶ πανέμορφη και μεστὰ χαριτωμένη. Πόσα μοντέλα, μόδας ἢ και παντοδαπά ἄλλα, μηδὲ τῆς ἀσκητικῆς ἐξαιρούμενα, τὰ προσλαμβάνω πανάσχημα, δὲν καταμετρῶ και δὲν εἶμαι μόνος. Χωρὶς παρερμηνεία να ἀναφέρω και εἰκόνες, πού ἡ τεχνοτροπία τους ἢ ἡ τέχνη τοῦ ζωγράφου τους ἢ ἀγιογράφου τους κρίνεται ἄνευ ποιότητος, ὡστε προσκυνώντας τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα να ἔρχονται σὸ νοῦ ὅσες ἀναρίθμητες εἰκόνες κατέστρεψε ἢ τραγικὴ πάλι μεταξύ εἰνομαχῶν και εἰκονολατρῶν. Πόσο ἄσχημα γεγονότα κι ὁμως ὑπῆρξαν και τελικά τὰ θυμόμαστε, ὡστε να λέμε ἐν ἐνὶ στόματι τὸ ποτέ ξανά!

Ἡ κανονικότητα καί τό δίκαιο ἀπαιτοῦν καί ἀγώνα καί δύναμη καί ὅπως δὴποτε διάκριση καί γνώσεις. Ὑποχρεοῦμαστε νά μιλάμε καί πρὶν καί μετὰ, καθὼς ἡ ἰσχὺς τῶν ἱερῶν κανόνων ἔχει καί ἀναδρομική ἰσχύ καί κανεὶς δὲν ἐξασφαλιζεται ἐπειδὴ κατέλαβε μέ μεσολάβηση χρημάτων ἢ παρέμβαση κοσμικῶν ἀρχόντων μία θέση στήν ὁποία κρύβει ὅλα του τὰ πάθη ζημιογόνα γιὰ μία ἐπαρχία ὀλάκερη, καταστροφικά γιὰ τὴν Ἐκκλησία καί ψυχές ἀθῶες, κατὰ τρόπον ἄδικο παράνομο καί ἀντικανονικό, οἱ ἱεροὶ κανόνες προβλέπουν σχετικῶς.

Ὅρίζεται κανονικά νά ψηφίζονται οἱ Ἐπίσκοποι ὑπὸ Ἐπισκόπων κι ὄχι ὑπὸ τῶν κοσμικῶν Ἀρχόντων. Μάλιστα ἐάν ἡ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη ἢ ὑπάρχουν ἄλλες δυσκολίες, τουλάχιστον τρεῖς νά παρευρίσκονται γιὰ τὴν χειροτονία-ἐκλογή καί οἱ ὑπόλοιποι μέ σύμψηφα νά ἐκφράζουν τὴν γνώμη τους. Ὁ Μητροπολίτης κατόπιν λαμβάνει τό δικαίωμα τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς.

Ἀπὸ τούς Κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου νά ἀναφέρω τόν κανόνα ιγ', ἐπειδὴ λέγει ὅσα ὀρίσθηκαν Συνοδικῶς νά τηρηθοῦν, γιὰ νά μὴν τολμήσει κανένας ἀπὸ τούς πρωτεύοντες τῶν ἐπαρχιῶν νά πράξει διαφορετικά. Ὅρίζει ὁ ἐν λόγῳ κανὼν⁶³ γιὰ τὴν χειροτονία ἐπισκόπου, πολλοὶ ἐπίσκοποι νά συναχθοῦν. Ἐάν ὅμως ὑπάρχει ἀνάγκη, τότε τρεῖς ἐπίσκοποι μποροῦν νά χειροτονήσουν ἐπίσκοπο, ἀλλὰ μέ τό σχετικό παράγγελμα τοῦ πρωτεύοντος. Μάλιστα ἐάν κάποιος ἐναντιωθεῖ (ὁμολογία ἢ ὑπογραφή) τότε θά στερήσει τόν ἑαυτό του τῆς τιμῆς.

Ὁ κανὼν ιη' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου⁶⁴ κάνει λόγο γιὰ τὴν δημόσια ὁμολογία τῶν Ἐπισκόπων στὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή στοὺς Ὅρους τῶν Συνόδων, πρὸ τῆς χειροτονίας τους, προκειμένου νά μὴν τὰ ἀθετήσουν κατόπιν. Ἐπίσης ἀναφέρεται στήν ἐνιαύσιον ὑποχρέωση Συνοδικῆς συγκλήσεως.

Ὁ κανὼν μθ' τῆς αὐτῆς Συνόδου, ἀντιμετωπίζει τό πρόβλημα δύο μόνον ἐπίσκοποι νά χειροτονοῦν ἐπίσκοπο (περίπτωση πραγματική πού τόλμησαν καί συνέβη στήν Νουμιδία), καί τὴν κρίση 12 ἐπίσκοποι νά χειροτονοῦν,

⁶³ Κανὼν ΙΓ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου «Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τί πρὸς ταῦτα λέγει ἡ ὑμετέρα ἀγιοσύνη; Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη. Ὁφείλει παρ' ἡμῶν τὰ ὀρισθέντα ἐκ τῶν πρὸ ἡμῶν φυλαχθῆναι, ὧν τινων ὡς ἔτυχεν ἀβούλως οἱ πρωτεύοντες τῆς οἰασθήποτε ἐπαρχίας ἀμελεῖν κατατολμῶσι. Πολλοὶ οὖν ἐπίσκοποι συναχθέντες, ἐπίσκοπον χειροτονήσουσιν. Εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται, τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐν οἰωδήποτε ἂν τόπω ὦσι, τῷ τοῦ πρωτεύοντος παραγγέλματι χειροτονήσουσι τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ ἐάν τις ἐν τινι ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποστερήσει τῆς τιμῆς».

⁶⁴ Κανὼν ΙΗ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου «Ὁμοίως ἤρρεσεν, ὥστε, χειροτονουμένου ἐπίσκοπου, ἢ κληρικοῦ, πρότερον ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν ἐντίθεσθαι, ἵνα μὴ ποιούντες κατὰ τῶν ὅρων τῆς συνόδου μεταμεληθῶσιν.... καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν σύνοδον συγκαλεῖσθαι».

ἀλλά ἐπειδὴ τὰ παραπλήσια ὑπάρχοντα βάρβαρα ἔθνη δὲν ἐπιτρέπουν τόσο μεγάλο ἀριθμὸ ἐπισκόπων, ἀπεφασίσθη νὰ φυλαχθεῖ ὁ ἀρχαῖος τύπος, δηλαδὴ νὰ χειροτονοῦν ἐπίσκοπο τό λιγότερο τρεῖς ἐπίσκοποι⁶⁵.

Κι ὁ κανὼν Ν' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ὄρισε ἐάν κατὰ τὴν ἐκλογή ἐπισκόπου ἀναφανεῖ ἀντιλογία, προκειμένου νὰ ξεκαθαρίσουν τὴν διαφωνία θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουν τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων καὶ ὅταν ἀποδειχθεῖ καθαρὸς νὰ χειροτονηθεῖ⁶⁶.

Ἀναφορὰ μὲ ὑπέροχο τρόπο γίνεται στὴν ἐξέταση ὄσων ἐλέχθησαν ἐναντίον τοῦ ὑποψηφίου καὶ μάλιστα στὴν κανονικὴ ἐξέτασή του, δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τοὺς θεῖους καὶ ἱερούς κανόνες, σοβαρὴ καὶ δίκαια, ὅχι ὁ κάθε συκοφάντης (κληρικὸς παντοδαποῦ βαθμοῦ ἢ λαϊκὸς) νὰ ἰσχυριστεῖ καὶ μάλιστα στὰ κρυφά, σὲ σκοτεινοὺς διαδρόμους, ἂν μὴ καὶ σκοτεινά πρόσωπα, κουκουλοφόρους τῆς συγχρόνου ἑπταετίας ἢ τοῦ σκοτεινοῦ μεσαίωνα. Νὰ ἐξετάζονται οἱ ἀντιλέγοντες κανονικῶς ὀφείλεται καὶ νομίμως σήμερα πού ἡ συκοφαντία εἶναι ποινικὸ ἀδίκημα, νομίμως κολαζόμενον.

Ὅλοι οἱ Συνοδικοὶ ἐπίσκοποι συνεφώνησαν, σὲ ὅλους ἄρεσε ἡ ἀπόφαση, καθὼς ρητῶς ἀναφέρει ὁ ἐν λόγῳ κανὼν «Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πάνυ ἀρέσκει». Δυστυχῶς σήμερα συναντᾶμε καὶ τό τραγικὸ, μικρὴ μεοψηφία νὰ κυριαρχεῖ σὲ πράγματα, γεγονότα, ἀποφάσεις, πού δὲν ἀρέσουν στοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ δὲν ἀντιδροῦν δυναμικά. Λίγοι ἐνίοτε κυριαρχοῦν στοὺς πολλοὺς ἐφόσον δὲν παλεύουν ἀγωνιστικά μὰ τό βάζουν δειλά στα πόδια⁶⁷, ἐγκαταλείποντας θεῖο καὶ ἀνθρώπινο δίκαιο, στὴν τύχη ἢ σὲ ἀκατάλληλα χέρια.

⁶⁵ Κανὼν ΜΘ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου «Ὁνωράτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Κάκεινο ἡμῖν ἐνετάλη, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πλησίων ἀδελφοὶ ἡμῶν δύο ἐπίσκοποι τῆς Νουμιδίας χειροτονησαὶ ἐτόλμησαν ἱερέα, κρίνατε μὴ γενέσθαι χειροτονίας ἐπισκόπων, εἰ μὴ ἀπὸ δώδεκα. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ ἀρχαῖος τύπος φυλαχθήσεται, ἵνα μὴ ἤττονες τριῶν τῶν ὀρισθέντων εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπων ἀρκέσωσι, διότι ἐν Τριπόλει τυχὸν καὶ ἐν Ἀρζουίῃ δηλὸν ὡς παρέγκεινται βάρβαρα ἔθνη· ἐν Τριπόλει δὲ πέντε καὶ μόνοι εἰσίν, ὡς γινώσκετε, ἐπίσκοποι· καὶ δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ ἀριθμοῦ τοὺς δύο ἀνάγκη τινὶ κατέχεσθαι. Δυσχερὲς γὰρ ἐστὶν ἐξ οἰουδήποτε ἀριθμοῦ πάντας δύνασθαι ἀπαντῆσαι· μὴ ὀφείλει τοῦτο αὐτὸ παρεμποδῶν εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς ἐκκλησίας· καὶ γὰρ εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν κατηξίωσεν ἡ ὑμετέρα συνελθεῖν ἀγιωσύνη, συχνῶς καὶ σχεδὸν κατὰ Κυριακὴν χειροτονουμένους ἔχομεν. Μὴ ἄρα δύναμαι συνεχῶς δώδεκα ἢ δέκα, ἢ οὐχὶ πολὺ ἐλάττους συγκαλεῖν ἐπισκόπους; δύο δὲ γείτονας προσζευξάμενοι εὐχερὲς ἐστί τῇ ἐμῇ βραχύτητι. Διὸ ὄρα· σὺν ἐμοὶ ἡ ὑμετέρα ἀγάπη, τοῦτο αὐτὸ μὴ δύνασθαι παραφυλαχθῆναι».

⁶⁶ Κανὼν Ν' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου «πρὸς τὸ καθᾶραι τὸν χειροτονηθῆσομενον εὐρεθῆναι, ἀλλὰ τῷ προλεχθέντι ἀριθμῷ προστεθῆ εἰς καὶ δύο, καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, οὗ μέλλει χειροτονεῖσθαι, ἐξετασθῶσι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων· εἰς ὕστερον γὰρ καὶ τὰ προτεθειμένα συζευχθῶσι· καὶ ὅτε καθαρὸς φανεῖται ἐπὶ δημοσίας προσόψεως, εἶθ' οὕτω χειροτονηθεῖ».

Ἀπό τούς κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ Τοπικῆς Συνόδου⁶⁸ ὁ κανὼν δ' ὀρίζει⁶⁹ πρὶν γίνεαι ἐκλογή Ἐπισκόπου σέ ἐπαρχία πού καθαιρέθηκε ὁ Ἐπίσκοπός της, ἐφόσον ζητᾶ νά ἀπολογηθεῖ ξανά, νά λάβει γνώση τοῦ θέματος ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης καί σχετικά νά ἀποφασίσει τά δέοντα. Τό δικαίωμα δηλαδή ἐκκλητοῦ στόν Ἐπίσκοπο Ρώμης διαφαίνεται, σαφῶς καί ἐν συνεχείᾳ στόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπίσης ὁ κανὼν σ' ὀρίζει γιά τήν ἐκλογή Ἐπισκόπων ὅταν τά πλήθη τῶν πιστῶν ζητοῦν νά τούς δοθεῖ ποιμένας, νά ἐνημερώνεται ὁ πρῶτος τῆς Ἐπαρχίας καί οἱ Ἐπίσκοποι νά ἐκλέγουν Ἐπισκόπους γιά τίς πόλεις κι ὄχι γιά τά μικρά χωριά ἢ τίς κῶμες, ὥστε νά μήν «κατευτελίζεται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καί ἡ αὐθεντία»⁷⁰. Ὑπέροχος κανὼν.

Ὁ κανὼν ιθ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου⁷¹ ὀρίζει: α) νά μήν χειροτονεῖται

⁶⁷ Εἰκόνες ἀπό ντοκινματέρ ἔρχονται στό μυαλό μου, βουβάλια κάθε μεγέθους καί διαφόρου ἡλικίας, πού τρομαγμένα ἑκατοντάδες τρέχουν μόλις δυό – τρία λιονταράκια, ἐμφανίζονται. Ἐάν τά κυνηγοῦσαν μεθοδικά καί ἀποφασιστικά, τότε θά ἔτρεχαν τρομαγμένα τά λιοντάρια, ἀλλά στεροῦνται σθένους ἢ μᾶλλον λογικῆς, ἀποφάσεως, συνεννοήσεως, ἐπικοινωνίας, συνεργασίας κλπ. ἴσως.

⁶⁸ Συνεκλήθη ἐν Σαρδικῇ τῆς Ἰλλυρίας τό ἔτος 343 ἢ 347 μ.Χ..

⁶⁹ Κανὼν Δ' τῆς ἐν Σαρδικῇ Τοπικῆς Συνόδου «Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῆ τῇ κρίσει τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γεινία τυγχανόντων, καί φάσκη πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστήναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ρώμης ἐπίσκοπος ἐπιγνούς, περὶ τούτου ὄρον ἐξενέγκη».

⁷⁰ Κανὼν ΣΤ' τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου «Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐάν συμβῆ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ, ἐν ἣ πλείστοι ἐπίσκοποι τυγχάνουσιν, ἓνα ἐπίσκοπον ἀπομεῖναι, κάκεινος κατὰ τινα ἀμέλειαν μὴ βουληθῆ συνελθεῖν καί συναίνεσαι τῇ καταστάσει τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλήθη συναθροισθέντα παρακαλοῖεν γίνεσθαι τὴν κατάστασιν τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιζητούμενου ἐπισκόπου, χρῆ πρότερον ἐκεῖνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομνησθεσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας, (λέγω δὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως), ὅτι ἀξιοῖ τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι· ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν καί τοῦτον ἐκδέχεσθαι, ἵνα παραγένηται. Εἰ δὲ μὴ διὰ γραμμάτων ἀξιωθεῖς παραγένηται, μήτε μήν ἀντιγράφοι, τὸ ἱκανὸν τῇ βουλήσει τοῦ πλήθους χρῆ γενέσθαι. Χρῆ δὲ μετακαλεῖσθαι καί τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους, πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου. Μὴ ἐξεῖναι δὲ ἀπλῶς καθιστᾶν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχεῖα πόλει, ἢ τινὶ καὶ εἰς μόνος πρεσβύτερος ἐπαρκεῖ· οὐκ ἀναγκαῖον γὰρ ἐπισκόπους ἐκεῖσε καθιστασθαι, ἵνα μὴ κατευτελίζεται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καί ἡ αὐθεντία. Ἄλλ' οἱ τῆς ἐπαρχίας, ὡς προεῖπον, ἐπίσκοποι ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι καθιστᾶν ἐπισκόπους ὀφείλουσιν, ἔνθα καί πρότερον ἐτύγχανον γεγονότες ἐπίσκοποι. Εἰ δὲ εὐρίσκοιτο οὕτω πληθύνουσα τις ἐν πολλῷ ἀριθμῷ λαοῦ πόλις, ὡς ἀξίαν αὐτὴν καί ἐπισκοπῆς νομίζεσθαι, λαμβανέτω. Εἰ πᾶσιν ἀρέσκει τοῦτο; Ἀπεκρίναντο πάντες· Ἀρέσκει».

⁷¹ Κανὼν ιθ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καί παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δὲ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντα τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, οὓς καί προσήκει δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν. Καί εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δὲ δυ-

ἐπίσκοπος χωρίς Σύνοδο, β) ἀπαραίτητη ἡ παρουσία τοῦ Μητροπολίτου, δη-
λαδὴ πρώτου τῆς ἐπαρχίας γ) ἐάν δέν μποροῦν νά παρίστανται ὅλοι οἱ ἐπί-
σκοποι τῆς ἐπαρχίας, τότε ἡ πλειοψηφία τουλάχιστον νά εἶναι παροῦσα δ)
ὅσοι δέν μποροῦν νά συμμετέχουν διὰ τῆς παρουσίας τους, ἔχουν τήν δυ-
νατότητα νά ἀποστείλουν γράμματα γιά νά ἐκφράσουν τήν ψῆφο τους ε) ἡ
ἐκλογή γίνεται ἀπό τήν πλειοψηφία, τούς παρόντας καί τὰ γράμματα μέ τήν
ψῆφο τῶν ἀπόντων, στ) ἐάν δέν τηρηθοῦν τὰ παραπάνω, ἀλλά γίνουν ἄλλα,
καθίσταται ἀνίσχυρη ἡ χειροτονία ζ) ἐάν τηρηθοῦν τὰ ὡς ἄνω καί φιλονι-
κοῦν ἢ ἀντιλέγουν κάποιοι, τότε ἐπικρατεῖ ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος.

Ὁ κανὼν ιστ' τῆς Πρωτοδευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου⁷² ὀρί-
ζει νά μὴν ἐκλέγεται ἐπίσκοπος ἐφόσον ζεῖ ὁ πρῶτος, ἀλλά μόνον ἐφόσον
ἐκουσίως παραιτηθεῖ, ἢ κανονικῶς ἐκδιωχθεῖ, ἀφοῦ δηλαδὴ καθαιρεθεῖ ἢ
ὅταν ἄνευ αἰτιολογημένου λόγου ἀπουσιάσει ὑπὲρ ἑξαμήνου ἀπὸ τήν ἐπαρ-
χία του, παραμελώντας τό ποιμνίό του.

Ἀπό τὸν κανόνα ι' τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «Περὶ τῶν ὁμνούντων μὴ
καταδεχθῆναι τὴν χειροτονίαν»⁷³ ἐπιθυμῶ νά ὑπογραμμίσω τὴν τελευταία

σχερὲς τοῦτο εἶη, τούς γε πλείους ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψήφους
γενέσθαι, καὶ οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἤτοι παρουσίας, ἢ ψήφου, γίνεσθαι τὴν κατά-
στασιν· Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ ὠρισμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ κατὰ
τὸν ὠρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἢ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δὲ τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν,
κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον».

⁷² Κανὼν ις' τῆς ΑΒ' Συνόδου «Διὰ τὰς φιλονεικίας τε καὶ ταραχάς, τὰς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ
ἐκκλησίᾳ συμβαινούσας, καὶ τοῦτο ὀρίσαι ἀναγκαῖόν ἐστι· τό, μηδενὶ τρόπῳ ἐπίσκοπον
καταστήναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἥς ἐτι ὁ προεστὼς ζῆ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνίσταται τιμῆ, εἰμὴ αὐτὸς
ἐκὼν τὴν ἐπισκοπὴν παραιτήσεται. Χρὴ γὰρ πρότερον τὴν αἰτίαν τοῦ μέλλοντος τῆς ἐπι-
σκοπῆς ἐκδιώκεσθαι, κανονικῶς ἐξεταζομένην, εἰς πέρας ἄγεσθαι, εἴθ' οὕτω, μετὰ τὴν
αὐτοῦ καθαίρεσιν, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προβιβάζεσθαι. Εἰ δὲ τις τῶν ἐπι-
σκόπων, ἐν τῇ ἰδίᾳ συνιστάμενος τιμῆ, μὴτε παραιτεῖσθαι βούλοιο, μὴτε τὸν οἰκείον ἐθέλοι
ποιμαίνειν λαόν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστάς ἐπισκοπῆς ὑπὲρ τὸ ἑξαμῆνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβει
τόπῳ, μὴτε βασιλικῶ προστάγματι κατεχόμενος, μὴτε ταῖς τοῦ οἰκείου πατριάρχου λει-
τουργίαις ὑπηρετούμενος, μὴτε μὴν ὑπὸ νόσου χαλεπῆς τε καὶ ἀκνησιᾶν ἐμποιοῦσης παν-
τελῆ συνεχόμενος, ὁ τοιοῦτος οὖν, ὁ κατὰ μηδεμίαν τῶν εἰρημένων προφάσεων
κωλυόμενος, τῆς οἰκείας ἀφιστάμενος ἐπισκοπῆς καὶ ὑπὲρ τὸν ἑξαμῆνιαῖον χρόνον ἐν
ἑτέρῳ διατρίβων τόπῳ, τῆς τοῦ ἐπισκόπου τιμῆς τε καὶ ἀξίας ἀλλοτριωθήσεται παντελῶς.
Τὸν γὰρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ καταμελοῦντα ποιμένης καὶ ἐν ἑτέρῳ ὑπὲρ τὸ ἑξαμῆνον
χρονοτριβοῦντα τόπῳ, ὥρισεν ἡ ἀγία σύνοδος τῆς ἀρχιερωσύνης, δι' ἧς ποιμαίνειν ἐτάχθη,
παντελῶς ἀλλότριον καθιστᾶναι, καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τόπον ἕτερον ἀντ'
αὐτοῦ προχειρίζεσθαι».

⁷³ Κανὼν ι' τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «Οἱ ὁμνούντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν,
ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν
τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ πείρα ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐδοῦνται οἱ παρορκήσαντες. Σκοπεῖν δὲ
δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὴν διάθεσιν, ἀφ' ἧς ὁμωμόκασι, καὶ τὰς κατὰ

φράση, τὴν ὁποία καὶ παραθέτω αὐτολεξεί: «Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν, δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει τῇ λήθῃ».

Καὶ σχόλια πολλά μπορούμε νὰ κάνουμε, ἀλλὰ λίγα μόνο θὰ παραθέσω ἀπλὰ ἐπαναλαμβάνοντας νεοελληνιστὶ ὅτι δὲν εἴμαστε καρδιῶν κριτές, δὲν μπορούμε νὰ κρίνουμε τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων, δὲν γνωρίζουμε τί ἐμπεριέχεται ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων, πόσο ἀγαποῦν Θεὸ καὶ ἀνθρώπους, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας των δὲν τὴν ἀντιλαμβάνομαστε, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ ὅσα ἀκούμε κρίνουμε, γι' αὐτὸ νὰ δίδωμε στὸν Κύριο, τὸν μόνο δίκαιο Κριτὴ τὴν ὅποια ἐκδίκηση, ἅς ἀφήσουμε στὰ χέρια Του τὴν ὅποια ἐκδίκηση (διεκδίκηση, ἐκδίκαση, κρίση) κι ἐμεῖς χωρὶς διακρίσεις νὰ δεχόμαστε τοὺς ἀνθρώπους, δίδοντες συγχώρεση στὰ ἀνθρώπινα πάθη μὲ τὴν λήθη, δηλαδή ξεχνώντας τὰ περασμένα πάθη τους.

Σὲ πόσες περιπτώσεις ἢ συνταγὴ αὐτὴ σωτήρια θὰ ἀπέβαινε, ἐὰν γνωρίζαμε λίγα ἀπὸ ὅσα φιλόφθονα καὶ δίκαια ἔγραψαν κι ἔζησαν οἱ Πατέρες μας καὶ ἐν Συνόδοις ἀποφάσισαν καὶ δὲν ἔχουν καθόλου σχέση μὲ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τους, ὅσα σήμερα δηλαδή κάποιοι ἰσχυροὶ ἐφήμερα κατὰ κόσμον ἄσχετοι «ειδικοφανεῖς» νομίζουν.

Ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Κρήτης Βασίλειος Μαρκάκης⁷⁴ ἀθάνατο

λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας, ὡς ἐὰν μηδεμία ἢ μηδαμόθεν παραμυθία, χρὴ παντελῶς ἔαν τοὺς τοιοῦτους. Τὸ μέντοι κατὰ Σευήρον πρᾶγμα, ἦτοι τὸν ὑπὸ τούτου χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινὰ μοι δοκεῖ παραμυθίαν ἔχειν, εἰ καὶ σοι συνδοκεῖ· τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον τὸν ὑποκείμενον τῇ Μισθείᾳ, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ ἄνθρωπος, κέλευσον Μασάδοις ὑποτελεῖν. Οὕτω γὰρ κἀκεῖνος οὐ παρορκήσει, μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου, καὶ ὁ Λογγίνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐρημώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει. Καὶ ἡμεῖς δόξομεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῷ Κυριακῷ, ὁμόσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδάνοις, καταδεξαμένῳ δὲ τὴν μετᾴθεσιν· ἢ γὰρ ἐπάνοδος, φυλακὴ ἔσται τοῦ ὄρκου, τὸ δὲ εἶξαι αὐτὸν τῇ οἰκονομίᾳ, εἰς ἐπιορκίαν αὐτῷ οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὄρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρῆσαι Μινδάνων, ἀλλὰ παραμένειν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρῳ δὲ προφασιζομένῳ τὴν λήθη, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες ὅτι ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόψεται τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιοῦτου λυμαινομένην, ποιῶντος μὲν ἀκανονίστως τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὄρκῳ δὲ καταδεσμοῦντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια, παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος, δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθη σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν, δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει τῇ λήθῃ».

⁷⁴ Βλ. ἀναλυτικὰ καὶ λεπτομερῶς τὰ Ἐν Ἐσόπτρῳ, τ. 54/2019, Βασίλειος Μαρκάκης (1872-1950). Παρόμοια ἔπραξε πολλὰ καὶ μεγάλα ὑπερασπιζόμενος τὸ δίκαιο καὶ τὰ δίκαια ὁ ἀοιδίμος Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης Εὐγένιος Ψαλιδάκης, ἢ προσφορά τοῦ ὁποίου στὰ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ζητήματα ἐμπράκτως δυσμέτρητα καὶ εἰσέτι ἀκατάγραφα συνολικά.

παράδειγμα, καθώς δέν δίστασε νά ἀντισταθεῖ καί νά ἀντιταχθεῖ στούς Ναζι Γερμανούς, ὅταν ἀπαίτησαν νά κηρύξει ὅσα ἤθελαν, ἀντιθέτως ἐκεῖνος ἔκανε λόγο γιά λευτεριά καί ἀληθινά ὁμίλησε μέ σθένος καί παραλίγο νά τουφεκιστεῖ. Ἀλλά δέν ἐσιώπησε μπροστά στόν ἄδικο ἐφήμερο κατακτητή, δέν συμβιβάστηκε, δέν συνέβαλε σιωπηρά στίς ἀδικίες, μά προέβαλε τήν ἀλήθεια, τό δίκαιο ἀγῶνα ἀνέλαβε καί κέρδισε ἀμαράντους στεφάνους.

Κεφάλαιο Β΄ Κανονική σημασία τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς

1. Ἡ λέξη Ἐπίσκοπος ἔννοια καί σημασία

Στήν Ἁγία Γραφή ἡ λέξη Ἐπίσκοπος πρωτίστως ἀποδίδεται «εἰς τόν πάντα ἐφορῶντα καί ἐπισκοποῦντα Θεόν»⁷⁵ καί κατόπιν κατά χάριν εἰς Ἐπισκόπους «εἰς τοὺς ὑπό Θεοῦ ψηφισθέντας»⁷⁶.

Στη Παλαιά Διαθήκη Ἐπίσκοποι ὀνομάζονται «τόσον οἱ τῶν ἐσωτερικῶν καί ἐκκλησιαστικῶν Διοικήσεων καί πραγμάτων ἐπιτηρηταί καί φύλακες... ὅσον καί οἱ τῶν ἐξωτερικῶν καί πολιτικῶν πραγμάτων καί Διοικήσεων ἐπιτηρηταί»⁷⁷. Σαφές.

Σύμφωνα μέ τήν παρατήρηση πού γίνεται στήν σχετική ἐρμηνεία τοῦ Πηδαλίου «οὐδεὶς ὅμως ἀπό τοὺς Ἀποστόλους ἐψηφίσθη, ἢ ὠνομάσθη Ἐπίσκοπος, ζῶντος ἐπὶ γῆς τοῦ Κυρίου, τοῦ μόνου ὄντος Ἐπισκόπου τῶν ψυχῶν ἡμῶν»⁷⁸. Τό διάστημα αὐτό μόνην τήν ἐξουσίαν εἶχον τοῦ «θεραπεύειν πᾶσαν νόσον», καί τοῦ «ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια»⁷⁹. Ἀλλά μετά τήν Ἀνάσταση καί Ἀνάληψη, ἀποστέλλονται ἀπό τόν Κύριο ὅπως Ἐκεῖνος ἐκ Πατρὸς ἀπεστάλη εἰς τόν κόσμον ἅπαντα καί λαβόντες «πάντα τὰ χαρίσματα τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς»⁸⁰ λαμβάνουν πλέον καί τό ἐπισκοπικό ὄνομα.

Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ αὐτό γράφοντας «Πρῶτοι Πέτρος καί Παῦλος οἱ Ἀπόστολοι αὐτοί, καί Ἐπίσκοποι»⁸¹. Ἐπίσης ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος

Προσεχῶς εὐελπιστῶ μερικά νά δημοσιεύσω, μολοντί ἡ ἔκταση τοῦ ἔργου του γιγάντια πραγματικά καί ἀληστή. Βλ. σχετικά μέ τήν ζωὴ καί τήν προσφορά του στήν Ἐκκλησία ὅσα ἐπιμελῶς περιλαμβάνονται εἰς τὰ Ἐν'Εσόπτρῳ τ.51/2018, Εὐγένιος Ψαλιδάκης (1912-1978).

⁷⁵ Ὁ.π. βλ. καί Ἰώβ κ' 29 καί Ἀ Περτ. β' 25.

⁷⁶ Ὁ.π. βλ. καί Ἀριθμ. δ' 16.

⁷⁷ Ὁ.π. βλ. καί Δ' Βασιλ. ια' 18 καί Ἀριθμ. λα' 14.

⁷⁸ Ὁ.π.

⁷⁹ Ματθ. 1 καί Μάρκ. 3.

⁸⁰ Πηδάλιον, 1.

⁸¹ Ἐπιφανίου, Αἴρ. κζ' βλ. σχετικά καί ὅσα ὁ ἱερός Κλήμης λέγει Ἐπιστολή α' πρὸς Κορινθίους.

προτρέπει «Αιδείσθε δέ καί τόν Ἐπίσκοπον ὑμῶν, ὡς Χριστόν, καθ' ἃ ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο Ἀπόστολοι»⁸².

Οἱ Ἐπίσκοποι ἦταν καί ὄφειλαν νά εἶναι οἱ ἐξέχουσες προσωπικότητες, οἱ περισσότερο ἀνεπτυγμένοι κληρικοί καί εἶχαν στά χέρια τούς τήν διεύθυνση τῆς Ἐκκλησίας στίς ἐνορίες καί τά χωριά τους, ἀλλά καί τήν ἐποπτεία τῶν πολιτικῶν καί πολιτειακῶν λειτουργῶν⁸³.

Οἱ Ἐπίσκοποι ἐκλέγονταν κατά τό Ἀποστολικό παράδειγμα καί τίς Ἀποστολικές Διατάξεις, ὡς γνήσιοι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων. Σέ περίπτωση πού χήρευε κάποια Ἐπισκοπή, οἱ κληρικοί, οἱ πιστοί κάτοικοι τῆς πόλης κι οἱ πρῶτοι, δηλαδή οἱ ἄρχοντες συνέρχονταν καί συνέτασαν «ψήφισμα περί τριῶν προσώπων»⁸⁴, μέ ὀρθή πίστη, κατεῖχαν σεμνότητα βίου, ἦταν ἀγαμοί ἢ χῆροι καί ἔφεραν ἀγαθή μαρτυρία.

Σύμφωνα μέ τόν Cod. p. 43 στ. 29 ἀπαγορεύτηκε νά χειροτονεῖται Ἐπίσκοπος, ὅποιος εἶχε παιδιά ἢ ἐγγόνια, διότι ἔπρεπε ὁ Ἐπίσκοπος νά μήν ἐμποδίζεται στό ἔργο λόγω ὑπαρξης κατά σάρκα παιδιῶν, ἀλλά νά εἶναι πνευματικός πατέρας ὅλων τῶν πιστῶν. Ἐπίσης ἀποκλείονταν οἱ πολιτικοί καί οἱ στρατιωτικοί στήν ἀνάδειξη τῶν Ἐπισκόπων, ἐνῶ οἱ ἐκλέξιμοι ἄλλοτε ἔπρεπε νά εἶναι ἡλικίας ἄνω τῶν 35 καί ἄλλοτε νά διαθέτουν 15 ἔτη στό μοναχισμό.

Τήν ἐπιλογή τοῦ καλύτερου, «βελτίου» ἢ «ἐπιτηδειοτέρου», τήν ἔκανε κάποτε κανονικῶς ὁ χειροτονῶν Μητροπολίτης κι ὄχι ὁ Βασιλιάς κι ἀκολουθοῦσε ἡ χειροτονία. Ἐδίδε καί λίβελλο μέ ὑπογραφή, ὁμολογοῦσε ἔτσι τήν ὀρθοδοξία του, κατά τήν λειτουργία τῆς χειροτονίας του. Καί ὀρκιζόταν στίς Ἅγιες Γραφές ὅτι κατά τήν ἐκλογή του δέν ὑπῆρξε σιμωνία⁸⁵, διαφορετικά προβλέπονταν αὐστηρές κυρώσεις⁸⁶.

2. Οἱ λέξεις ἐκλογή-χειροτονία, ἔννοια καί σημασία

Ἡ λέξη χειροτονία «ἐτυμολογεῖται ἀπό τό τείνω, ἦτοι ἐξαπλώνω τάς χεῖρας»⁸⁷ καί δι' αὐτῆς σημαίνεται «ἡ ψῆφος, καί ἐκλογή ἀπλῶς τινός ἀξιώματος, ἡ ὁποία ἐγένετο μέ τήν ἔκτασιν τῶν τοῦ Δήμου χειρῶν, κατ' ἐκεῖνο τό Δημοσθενικόν»⁸⁸.

⁸² Ἰγνατίου, Πρός τούς ἐν Τράλλεσι.

⁸³ Ἀλιβιζάτου Α., Ἡ Ἐκκλ. Νομοθεσία τοῦ Αὐτοκρατ. Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', Νέα Σιών, 14 (1914) 101.

⁸⁴ Ὁ.π.

⁸⁵ Νεαρά 137

⁸⁶ Βλ. Νεαρά 123

⁸⁷ Πηδάλιον, 1.

⁸⁸ Ὁ.π.

Σχετικῶς μέ τήν ψήφο⁸⁹ καί τήν χειροτονία τῶν ἐπισκόπων, ἀμέσως νά διευκρινήσουμε ὅτι ψήφος εἶναι ἡ ψηφοφορία, ἡ ἐκλογή δηλαδή τῶν ἐπισκόπων, ἐνῶ ἡ χειροτονία τό μυστήριό τῆς καθιερώσεως τῶν ἐπισκόπων. Μολονότι οἱ ὅροι συγχέονται πολλάκις σέ κανονικά καί λοιπά κείμενα, καθῶς ἄλλοτε ταυτίζονται, σαφῶς ὑπάρχει διαφορά μεταξύ τους. Ἐνας τρίτος ὅρος, συνηθισμένος στήν ἐποχή μας καί ἡ ἐνθρόνιση τῶν ἐπισκόπων, πού δέν συγχέεται ὅμως μέ τούς δύο παραπάνω ὅρους.

Σύμφωνα μέ τό «κατά πάλαι τῆς Ἐκκλησίας ἐπικρατήσαν ἔθος, ὅτε ἀνεμποδίστως, τά πλήθη συναγόμενα, ἐχειροτόνουν, ἤτοι ἐψηφίζον, διά τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν, τούς ἀρχιερεῖς»⁹⁰. Ἐτσι προκειμένου νά ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη τῶν πολλῶν ἔκτειναν τās χεῖρας, σήκωναν δηλαδή τά χέρια ψηλά προκειμένου νά μετρήσουν τίς ψηφούς καί νά προκρίνουν ἀρχιερέα, αὐτόν που θα ἐλάμβανε τίς περισσότερες⁹¹.

Μάλιστα τήν αὔξηση τῶν χριστιανῶν ἀκολούθησε, ὅπως παρατήρησε ὁ Ζωναρᾶς, ἀνάλογη αὔξηση συμμετοχῆς στίς ἐκλογές τους ὥστε «οἱ μέν τόνδε ἤροῦντο, οἱ δέ τόνδε»⁹². Σχετικά ἐπιπλέον γράφει «νῦν μέν χειροτονία καλεῖται ἡ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἱεραῖου λαχόντος τελεσιουργία τῶν εὐχῶν καί τοῦ ἀγίου πνεύματος ἡ ἐπίκλησις, ἀπό τοῦ τόν ἀρχιερέα τείνειν τήν χεῖρα εὐλογοῦντα τόν χειροτονοῦμενον· πάλαι δέ καί αὐτή ἡ ψήφος χειροτονία ὠνόμαστο»⁹³.

Καί διευκρινίζει ἀκόμη λέγοντας ὅτι οἱ Πατέρες τῶν Συνόδων καί τήν ψήφον χειροτονία κάλεσαν. Παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ καν. 5 τῆς ἐν Λαοδικεῖα Συνόδου πού ὀρίζει «οὐ δεῖ τās χειροτονίας, ἤτοι τās ψηφούς, ἐπί παρουσία ἀκροωμένων γίνεσθαι»⁹⁴. Μάλιστα ὁ κανόνας αὐτός διατάσσει νά χειροτονεῖται ἐπίσκοπος «καί παρά δύο ἐπισκόπων·ψηφίζεσθαι δέ ἐπίσκοπον ὁ τέταρτος κανών τῆς πρώτης συνόδου ὀρίζει, παρά πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ἢ τέως τριῶν, ἐγγράφως καί τῶν λοιπῶν συναινούντων»⁹⁵.

Ἀντίθετη, ὡστόσο, ἄποψη ἐκφράζει ὁ Βαλσαμῶν ἐρμηνεύοντας τόν κανόνα ὡς ἐξῆς «περί χειροτονίας διαλέγεται τῆς παρά ἀρχιερέως τελομένης

⁸⁹ «Ψήφος τό πάλαι χειροτονία ὠνόμαστο», Σύνταγμα, β' 5 καί γ' 160.

⁹⁰ Ὁ.π. 2.

⁹¹ «ἵνα οὖν ἡ τῶν πλειόνων κρατοῖη ψήφος, λέγεται τείνειν τās χεῖρας τούς τήν ἐπιλογήν ποιούμενους, καί διά τούτων ἀριθμεῖσθαι τούς ἕκαστον ψηφίζομένους, καί τον παρά τῶν πλειόνων αἰρούμενον εἰς τήν ἀρχιερωσύνην προκρίνεσθαι·κάντεῦθεν ἐξελήφθη τῆς χειροτονίας τό ὄνομα», Σύνταγμα, β' 2.

⁹² Ὁ.π.

⁹³ Ὁ.π.

⁹⁴ Πηδάλιον, 2.

⁹⁵ Σύνταγμα β' 2.

ἐπ' ἐκκλησίας...οὐ μὴν περί ψήφου, καθὼς τινές εἶπον ἀκολουθήσαντες τοῖς ἀγράφως λεγομένοις, διὰ τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν, τὴν γενομένην ὅτε παρά τοῦ πλήθους τῶν πόλεων αἱ ψῆφοι τῶν ἀρχιερέων ἐγίνοντο»⁹⁶. Διαφωνεῖ ἐπίσης καί με τὴν ἐρμηνεῖα στὸν καν. 5 τῆς ἐν Λαοδικεῖα Συνόδου «ἐμοὶ δοκεῖ μὴ καλῶς τούτους λέγειν, ὅτι καὶ ἡ ἐπ' ἐκκλησίας χειροτονία διὰ μυστικῶν εὐχῶν τελεῖται, κἂν ἐνώπιον πολλῶν γίνηται»⁹⁷. Καί προσθέτει τὸν καν. 4 τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Συνόδου «διοριζομένου τὴν τοῦ ἐπισκόπου ψῆφον γίνεσθαι παρά πάντων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἢ τέως τριῶν, ἐγγράφως καὶ τῶν λοιπῶν συναινούντων»⁹⁸.

Σύμφωνα μέ τὸν Ἀριστήν⁹⁹ «τρεῖς δὲ ἐξάπαντος ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον, καὶ μὴ ἦττονες τούτων, εἴπερ δυσχερές ἐστι πάντα τοὺς ἐπαρχιώτας ἐπισκόπους ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθῆναι»¹⁰⁰.

Χειροτονία γράφει «τὴν σήμερον» ὁ Ἅγιος Νικόδημος¹⁰¹ ὁ Ἄγιορείτης ὀνομάζεται «ἡ διὰ τῶν εὐχῶν, καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γινομένη τοῦ ἀρχιερέως ἱεροτελεστία, βάλλοντος ἐν ταυτῷ καὶ τὴν χεῖρά του, ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου»¹⁰². Κατὰ τὸ Ἀποστολικὸν ἐκεῖνο «χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει»¹⁰³.

⁹⁶ Ὁ.π. 3.

⁹⁷ Ὁ.π. β' 3.

⁹⁸ Ὁ.π.

⁹⁹ Ὁ Ἀλέξιος Ἀριστηνός ὑπῆρξε βυζαντινὸς λόγιος τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, νομοφύλακας τῆς Ἁγίας Σοφίας. Κατὰ τὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Β' Κομνηνοῦ συνέταξε ἐρμηνεῖα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων.

¹⁰⁰ Σύνταγμα, β' 3. Καὶ παραπέμπει γιὰ περισσότερα στοὺς καν. 4 τῆς ἐν Νικαίᾳ, καν. 13 τῆς ἐν Καρθαγένη καὶ καν. 19 τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ.

¹⁰¹ Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης (1749 - 1809) ὑπῆρξε ἡγετικὸ μέλος τῶν Κολλυβάδων Πατέρων, μέ πολυπτυχὴ δράση καὶ πλούσιο συγγραφικὸ ἔργο. Γνωστὸ ἔργο του εὐρέως τυγχάνει τὸ Πηδάλιον.

¹⁰² Πηδάλιον, 2.

¹⁰³ Ὁ.π. Καθὼς «ὁ μέγας Παῦλος φησι...μηδέ κοινῶναι ἀλλοτριᾶς ἀμαρτίας», Σύνταγμα, β' 3. Μία δική μας πρακτικὴ παρατήρηση καὶ πολὺ ρεαλιστικὴ θὰ ἦταν ὅτι ὁ εἰρημενος κανὼν μέ τὴν λέξη ταχέως σέ καμία περίπτωση δέν ἐννοεῖ χρόνο, πού πλέον νά ἔχουν γεράσει οἱ ὑποψήφιοι ἢ νά ἔχουν ἐντελῶς καταστεῖ ὑπερήλικες, διότι συναντήσαμε καὶ περιπτώσεις ἀνθρώπων τῆς τρίτης ἡλικίας καθόλου νά μὴν βιάζονται μέχρι νά γνωρῖσουν καλά τοὺς ὑποψηφίους. Μά μήπως τὸν ἑαυτὸ τους τὸν γνῶρισαν πότε; Ἐάν εἶχαν τὸ γνῶθι σεαυτὸν θὰ βιάζονταν καὶ λιγάκι, καθὼς ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ οἱ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. Ὅποτε ἡ ταχύτητα καὶ ἡ βραδύτητα ἐναλλάσσονται μέ διάκριση στὴν ζωὴ μας, προκειμένου νά ἐπιτευχθεῖ τὸ καλύτερο. Θυμᾶμαι τὸν μακαριστὸ π. Λουδοβίκο Πίχλερ στὴν Ρώμη, ὅταν ἐγινε λόγος, λίγο πρὶν τὸ βαθὺ γῆρας, νά τὸν τιμήσουν, τὴν «ἀγωνία» του ἐάν μίτρα τοῦ ἔδιδαν ἢ μετάλλιο καὶ τὴν ἀνακούφισή του καὶ τὴν χαρὰ του, ὅταν τελικὰ μετάλλιο τιμητικὸ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Βατικανό. Κάποια στιγμή, προσεχῶς ἐνδεχομένως, ἔχω πολλὰ σχετικὰ μέ ὅσα γιὰ πολλὰ χρόνια λιαν ἐνδιαφέροντα μαζί συζη-

Ὁ καν. 2 τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἀφοῦ ὀρίζει ὅτι «Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί». Ὁ Ζωναράς¹⁰⁴ διευκρινίζει ὅτι χειροτονία σημαίνει «τὴν ἐπιλογήν, καὶ τὴν χειροτονίαν»¹⁰⁵ καὶ ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν παραπάνω κανόνα ἡ χειροτονία ἀνατίθεται στὸν Ἐπίσκοπο ὑπὸ τὸν ὁποῖον θὰ διακονήσῃ ὁ χειροτονούμενος.

Ὁ Βαλσαμῶν¹⁰⁶, συνδέει τὸν παρόντα 2^{ον} Ἀποστολικὸ κανόνα μὲ τὸν προηγηθέντα 1^ο, γράφοντας ὅτι ὁ λόγος γίνεται «περὶ ἐπισκόπων χειροτονίας, οὐ περὶ ψήφου αὐτῶν»¹⁰⁷, διότι ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει δὲν διδαχτήκαμε ποτέ ὅτι πρέπει νὰ ψηφίζουμε πρῶτα πρεσβύτερο ἢ διάκονο ἢ ἄλλο κληρικό καὶ κατόπιν νὰ τὸν χειροτονοῦμε.

Τὸ νόημα τοῦ παρόντος κανόνος κατὰ τὸν Ἀριστήνο θεωρεῖται σαφές καὶ περιορίζεται στὴν χειροτονία πρεσβυτέρου καὶ διακόνου ὑπὸ ἑνὸς Ἐπισκόπου.

Ὁ λε' Ἀποστολικὸς κανόνας ἀπαγορεύει ἐπὶ ποινή καθαιρέσεως στοὺς Ἐπισκόπους νὰ χειροτονοῦν ἐκτός τῶν ὁρίων τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τους καὶ «παρὰ τὴν τῶν κατεχόντων τὰς πόλεις ἐκεῖνας, ἢ τὰς χώρας, γνώμην»¹⁰⁸. Ὁ κανόνας «πρὸς τὴν συντήρησιν τῆς ὁμονοίας, καὶ τῆς εὐταξίας ἐκτέθειται»¹⁰⁹ καὶ προστάζει «μὴ χειροτονεῖν ὑπερόρια...παρὰ γνώμην τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου»¹¹⁰, ἀπαγορεύει «παρ' ἐνορίαν χειροτονεῖν» ὅπως σχετικῶς ὀρίζουν καὶ οἱ κανόνες ιγ', κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, β' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς καὶ ιστ' τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

τοῦσαμε στὴ Ρώμη γιὰ Ἐπισκόπους καὶ τὸ δίκαιο. Ἡ βαθεῖα τοῦ πείρα τόσα χρόνια στό κέντρο τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἀλλά κι οἱ λιπαρές γνώσεις του γιὰ ὀρθοδόξους καὶ καθολικούς, μαζί μὲ τὴν ἐνασχόλησή του μὲ τὴν μουσική, τοῦ προσέδιδαν ἰδιάζουσα σοβαρότητα εὐστροφείας σέ ὅσα περιέγραφε μὲ ρεαλισμό, εἰρωνική σκωπτικότητα, σοβαρότητα κι εἰλικρίνεια. Ὑπέροχος ἄνθρωπος, ὑπέροχες μνήμες. Ποιὸς ἐπίσκοπος θὰ τολμοῦσε ποτέ νὰ τὸν συκοφαντήσῃ ἢ νὰ τὸν ἀδικήσῃ;

¹⁰⁴ Ὁ Ἰωάννης Ζωναράς, διακεκριμένος βυζαντινὸς χρονογράφος τοῦ 12ου αἰῶνος, θεολόγος, νομικός, ὑψηλόβαθμος ἀξιωματοῦχος, μέγας δρουγγάριος τῆς βίγλης καὶ πρωτασηκρήτης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ βασιλείᾳ Ἀλέξιου Α' Κομνηνοῦ. Συνέγραψε ἐρμηνευτικὰ σχόλια στοὺς θεῖους καὶ ἱερούς Κανόνες.

¹⁰⁵ Ράλλη Γ. – Ποτλή Μ., Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, β' 4.

¹⁰⁶ Ὁ Θεόδωρος Βαλσαμῶν, Πατριάρχης Ἀντιοχείας κατὰ τὸν 12ο αἰῶνα, νομικός, βαθύς γνώστης τοῦ κανονικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, Νομοφύλακας καὶ Χαρτοφύλακας τῆς Ἁγίας του Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐρμηνευτὴς καὶ σχολιαστὴς τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων.

¹⁰⁷ Σύνταγμα, β' 4.

¹⁰⁸ Ὁ.π. β' 47.

¹⁰⁹ Ὁ.π..

¹¹⁰ Ὁ.π..

Ὁ κανὼν 4 τῆς Α' ἐν Νικαία Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζει «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερές εἶη τό τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τό αὐτό συναγομένους, συμψήφων γινομένων καί τῶν ἀπόντων, καί συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τήν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τό δέ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ».

Ὁ Ζωναράς παρατηρεῖ ἀμέσως ὅτι δέν ὑπάρχει ἀντίθεση ἢ διαφωνία τοῦ κανόνα αὐτοῦ (ὁ ὁποῖος ὀρίζει τρεῖς ἐπισκόπους ἐπὶ τό αὐτό καί σύμψηφα τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων), μέ τόν 1^ο Ἀποστολικό, ὁ ὁποῖος διατάσσει ἀπλῶς τήν χειροτονία Ἐπισκόπου ὑπὸ δύο ἢ τριῶν Ἐπισκόπων. Στόν 1^ο Ἀποστολικό κανόνα χειροτονία σημαίνει «τήν καθιέρωσιν καί χειροθεσίαν», ἐνώ στόν 4^ο κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς «τήν ψῆφον»¹¹¹.

Ἡ ἐκλογή, «ἡ ψῆφος» τῶν Ἐπισκόπων κατά τόν Ζωναρά δέν γινόταν «εἰ μή τρεῖς ὁμοῦ συνέλθωσιν, ἔχοντες καί τούς ἀπόντας συντιθεμένους διὰ γραμμάτων· ἡγουν ὁμολογοῦντας, ὅτι ἔψονται κάκεῖνοι τῇ παρά τῶν τριῶν ὁμοῦ συναχθέντων γεννησομένη ψήφῳ»¹¹². Μετά τήν «ψῆφον», δηλαδή τήν ἐκλογή τοῦ Ἐπισκόπου, τό «κῦρος», δηλαδή «ἡ τελετουργία, χειροθεσία καί καθιέρωση», δίδονται κανονικῶς στόν Μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας «ὥστε παρ' ἐκείνου κυροῦσθαι τήν ψῆφον». Ἡ κύρωσις τῆς ψήφου γίνεται «ὅταν ἕνα τῶν ψηφισθέντων, ὄν ἐκεῖνος ἐκλέξεται, χειροθετήσῃ μεθ' ἑτέρων δύο, ἢ τριῶν ἐπισκόπων, κατά τόν ἀποστολικόν κανόνα»¹¹³.

Ὁ Βαλσαμῶν ἀναφέρει ὅτι στήν συγκεκριμένη περίπτωση τό «καθίστασθαι» σημαίνει «ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον». Οἱ θεῖοι Πατέρες διόρισαν «ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων ἐκάστης ἐπαρχίας ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον»¹¹⁴. Σέ περίπτωση πού αὐτό εἶναι «δυσχερές διὰ τινα εὐλογον αἰτίαν, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ», τότε «μή ἄλλως τήν ψῆφον γίνεσθαι» γιά νά γίνει κανονικῶς ἡ ἐκλογή θά πρέπει νά συνέλθουν τουλάχιστον «τρεῖς ἐπαρχιώται ἐπίσκοποι, ἔχοντες καί τούς ἀπόντας συμψήφους διὰ γνωμῶν ἐγγράφων»¹¹⁵. Κατόπιν «τό κῦρος τῆς ψήφου» καί τήν χειροτονία του, δηλαδή τήν καθιέρωσή του «ἐπεφιλοτιμήσαντο» στόν πρῶτο, δηλαδή στόν Μητροπολίτη. Στήν συνέχεια «ἀπό τῶν τριῶν τῶν ψηφιζομένων γίνεται μήνυμα παρά τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι τήν χειροτονίαν πρός ἕνα, ὄν βούλεται αὐτός, καί οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ πρῶτος τεθείς μηνύεται, καί ἐφεξῆς οἱ λοιποί»¹¹⁶.

¹¹¹ Ὁ.π. β' 123.

¹¹² Ὁ.π..

¹¹³ Ὁ.π..

¹¹⁴ Ὁ.π.. Ἀναφέρει μάλιστα ὅτι παλαιότερα ἡ ψηφοφορία, δηλαδή ἡ ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων γινόταν «παρά τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν», ἀλλά ἔπαψε κανονικῶς «ἵνα μη παρά λαϊκῶν ἀνθρώπων ὁ τῶν ἱερωμένων διασύρεται βίος».

¹¹⁵ Ὁ.π..

Ὁ Ἀριστῆνος ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ Ἐπισκόπου γίνεται ἀπό ὅλους τοὺς Ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας ἢ ἀπό τουλάχιστον τρεῖς ἐπισκόπους «τῶν ὑπολοίπων διὰ γραμμάτων συμψηφῶν γινομένων, τό μὲν τοι κράτος ὁ μητροπολίτης ἐχέτω»¹¹⁷.

Ἐπομένως κατὰ τὸν 1^ο Ἀποστολικό Κανόνα ἀπό δύο ἢ τρεῖς ἐπισκόπους χειροτονεῖται ὁ ἐπίσκοπος, ἀπό τρεῖς τουλάχιστον ψηφίζεται-ἐκλέγεται, ἐφόσον οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀδυνατοῦν ἢ δυσκολεύονται νά παραστοῦν «πλήν ὀφείλουσι καί αὐτοὶ οἱ ἀπόντες διὰ γραμμάτων γίνεσθαι σύμψηφοι τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις καί τὴν ψῆφον ποιούμενοις»¹¹⁸. Μετὰ τὴν ψηφον-ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων, τὴν ἐξουσία ἔχει ὁ Μητροπολίτης «ὥστε ἕνα τῶν τριῶν τῶν ψηφισθέντων, οἶον αἰρεῖται, ἐπιλέξασθαι»¹¹⁹.

Ὁ 13^{ος} κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ὀρίζει «Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ ἀπό πολλῶν χειροτονεῖσθαι, εἰ δέ ἀνάγκη γένηται, κἂν ἀπό τριῶν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονηθεῖ». Ὅταν σχετικῶς ἐρώτησε τοὺς Συνοδικοὺς ὁ Ἐπίσκοπος Αὐρηλιος ἀπάντησαν ὅλοι «Ὁφείλει παρ' ἡμῶν τά ὀρισθέντα ἐκ τῶν πρό ἡμῶν φυλαχθῆναι»¹²⁰. Κανονικῶς ψηφίζεται-ἐκλέγεται ἐπίσκοπος ἀπό πολλοὺς ἐπισκόπους, ἀλλὰ σέ περίπτωση ἀνάγκης πάλιν κανονικῶς «τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐν οἰωδήποτε ἂν τόπῳ ᾧσι, τῷ τοῦ πρωτεύοντος παραγγέλματι χειροτονήσουσι τόν ἐπίσκοπον. Καί ἐάν τις ἐν τινι ἐναντιωθῆ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογία ἢ τῇ ὑπογραφῇ, αὐτός ἐαυτόν ἀποστερήσει τῆς τιμῆς»¹²¹.

Ὁ 19^{ος} κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου ὀρίζει «Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καί παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας· τούτου δέ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργοὺς, οὓς καί προσήκει δι' ἐπιστολῆς τόν ἐν τῇ μητροπόλει συγκαλεῖν. Καί εἰ μὲν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δέ δυσχερές τοῦτο εἴη, τοὺς γε πλείους ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοψηφούς γενέσθαι, καί οὕτω μετὰ τῆς τῶν πλειόνων ἤτοι παρουσίας, ἢ ψήφου, γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· εἰς δέ ἄλλως παρά τά ὠρισμένα γίγνοιτο, μηδέν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δέ κατὰ τόν ὠρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἢ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δέ τινες δι' οἰκειᾶν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον».

Ὁ Ζωναρᾶς ἐξηγεῖ ὅτι χειροτονία ἐννοεῖ τὴν ἐκλογή ἐπισκόπου καί μεταξὺ ἄλλων παρατηρεῖ «Τῆς δέ ψήφου κατὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην γε-

¹¹⁶ Ὁ.π..

¹¹⁷ Ὁ.π. β' 124.

¹¹⁸ Ὁ.π.

¹¹⁹ Ὁ.π.

¹²⁰ Ὁ.π. γ', 325.

¹²¹ Ὁ.π.

νομένης κανονικῶς, εἴ τινες ἴσως ἐπίσκοποι ἀντιλέγοιεν φιλονεικῶς, μὴ ἐμποδίζειν τῇ ψήφῳ, ἀλλὰ κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων γνώμην»¹²².

Σχετικὰ ὀρίζει καὶ ὁ 6^{ος} κανόνας τῆς Α' ἐν Νικαῖα Οἰκουμενικῆς Συνόδου, που διασφαλίζει τὴν «γνώμην» τοῦ Μητροπολίτου στὴν ἐκλογή καὶ διατάσσει «Ἐάν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖτω ἢ τῶν πλειόνων ψήφος»¹²³.

Ὁ Βαλσαμῶν σημειώνει ὅτι ὁ κανὼν ὀρίζει τὸν τρόπο ἐκλογῆς ἐπισκόπων, ἀλλὰ σέ σχέση μέ τόν 4^ο κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, προστίθεται ὅτι «τῶν ψήφων μεριζομένων εἰς διαφόρους γνώμας, ἢ τῶν πλειόνων ψήφος νικᾷ»¹²⁴. Ἐπιπλέον ἐπεξηγεῖ ὅτι ὁ κανόνας κάνει λόγο γιὰ τὴν ψήφο τῶν ἐπισκόπων μέ ὑποχρεωτικὴ προτροπὴ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ὄχι ὅτι τάχα παρῶν ψηφίζει καὶ ἐκεῖνος «τοῦτο γάρ κεκώλυται, καθὼς ἐν ἑτέροις κανόσι διελήφθη»¹²⁵.

Καὶ ἡ ἐξήγηση τοῦ Ἀριστήνου εἶναι ὅτι ἐπίσκοπος δέν ἐκλέγεται κανονικῶς χωρὶς Σύνοδο καὶ Μητροπολίτη, ἀλλὰ ἂν ἡ παρουσία ὄλων τῶν Ἐπισκόπων καθίσταται δυσχερὴς τότε μποροῦν νά ἐκλέξουν κανονικῶς οἱ περισσότεροι ἢ ἀκόμη ἀποστείλαντες γράμματα νά γίνουν σύμψηφοι, ἐνῶ «Εἰ δ' οὔτω τοῦ πράγματος τελουμένου, φιλονεικοῖέν τινες, ἢ τῶν πλειόνων ψήφος ἰσχυέτω»¹²⁶.

Ἐπομένως ἔχει θεσπιστεῖ μέ πολλοὺς κανόνες νά μὴν γίνεται ἐκλογή ἐπισκόπου χωρὶς νά προσκληθοῦν πάντες οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι, ἔτσι ὥστε νά δοθεῖ ἡ δυνατότητα ψήφου σέ ὄλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας ποὺ ἔχουν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, «μῆτε τὸν μητροπολίτην, μῆτε τοὺς ἐπισκόπους, ἄνευ τῆς τῶν ἄλλων γνώμης ψηφίζεσθαι ἐπίσκοπον». Ἀλλὰ ἐφόσον δέν μποροῦν νά παραστοῦν στὴν ἐκλογή πάντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας «τέως οἱ πλείους συνερχέσθωσαν, ἢ διὰ γραμμάτων γινέσθωσαν τοῖς παροῦσιν ὁμόψηφοι· καὶ οὔτω τῆς ψήφου τελουμένης, ἐάν τινες, ὡς ἐριστικοί, ἀντιλέγοιεν, ἢ τῶν πλειόνων κρατεῖτω ψήφος»¹²⁷.

Ὁ Κανὼν¹²⁸ κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Τοπικῆς Συνόδου ἀπαγορεύει στοὺς Ἐπισκόπους νά χειροτονοῦν σέ ἄλλη ἐπαρχία χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ οἰκείου καὶ μάλιστα ἐάν συμβεῖ τότε «ἄκυρον εἶναι τὴν χειροθεσίαν καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν».

¹²² Ο.π. γ', 161.

¹²³ Ο.π. β', 128.

¹²⁴ Ο.π. γ', 161.

¹²⁵ Ο.π.

¹²⁶ Ο.π. γ', 162.

¹²⁷ Ο.π.

Καί ὁ Κανὼν ε' τῆς ἐν Λαοδικεῖα Συνόδου ὀρίζει «Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσία ἀκρωμένων γίνεσθαι»¹²⁹

Ἡ σχετικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ ἔχει σημασία καθὼς ἐπεξηγεῖ ὅτι χειροτονία σημαίνει ἐδῶ τὴν ψηφοφορία τῶν Ἀρχιερέων¹³⁰.

Ὁ Βαλσαμῶν ἐρμηνεύει παρόμοια¹³¹.

Κι ὁ Αριστῆνος σχετικῶς θεωρεῖ ὅτι οἱ εὐχές τῶν χειροτονουμένων «οὐκ ἐκφωνοῦνται μεγάλως ὥστε τὸν λαὸν ἐπακροᾶσθαι αὐτῶν»¹³².

Ὁ Κανὼν β' τῆς ἐν Λαοδικεῖα Συνόδου ὀρίζει «Περὶ τοῦ τούς ἐπισκόπους κρίσει τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν πέριξ ἐπισκόπων καθίστασθαι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ὄντας ἐκ πολλοῦ δεδοκιμασμένους ἐν τέ τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, καὶ τῇ τοῦ εὐθέος βίου πολιτεία»¹³³.

Ἡ σχετικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ: «Τὸ παλαιὸν οἱ δῆμοι τῶν πόλεων ἤρουντο τοὺς ἐπισκόπους. Ὅτι δέ στάσεις ἐντεῦθεν ἠγείροντο, διὰ τοῦτο τοῖς ἐπισκόποις ἐκάστης ἐπαρχίας τὰ περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεως ἀνετέθη ψηφίσματα. Ἐπάγει δέ ὁ κανὼν, καὶ οἴους δεῖ εἶναι τοὺς εἰς ἐπισκοπὴν προχειριζομένους, ἤγουν πρό πολλοῦ δεδοκιμασμένους ἐν τέ τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, τουτέστιν ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχοντας περὶ τὴν πίστην, ἢ καὶ ἄλλως, ἦτοι περὶ τὸν λόγον τῆς πίστῳς γεγυμνασμένους καὶ δοκίμους. Τῷ μὲν γάρ Τιμοθέῳ γράφων ὁ μέγας Παῦλος, διδακτικὸν εἶναι δεῖν λέγει, τὸν ἐπισκοπῆς ὀρεγόμενον. Τῷ Τίτῳ δ' ἐπιστέλλων, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατός ἢ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Οὕτω μὲν οὖν ἔχειν τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον ἐν τῷ λόγῳ τῆς πίστεως ὁ κανὼν διατάττεται, ἐν δέ τῇ πολιτεία, ἤγουν τῇ τοῦ βίου διαγωγῇ, εὐθύτατον εἶναι, μὴ σκολιόν,

¹²⁸ Κανὼν κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, «Ἐπίσκοπον μὴ ἐπιβαίνειν ἀλλοτρίᾳ πόλει τῇ μὴ ὑποκειμένη αὐτῷ, μηδὲ χώρα τῇ αὐτῷ μὴ διαφερούσῃ, ἐπὶ χειροτονία τινός, μηδὲ καθιστᾶν πρεσβυτέρους ἢ διακόνους εἰς τόπους ἐτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους, εἰ μὴ ἄρα μετὰ γνώμης τοῦ οἰκείου τῆς χώρας ἐπισκόπου. Εἰ δὲ τολμήσειε τις τοιοῦτον, ἄκρον εἶναι τὴν χειροθεσίαν καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν». Σύνταγμα, γ' 464-465.

¹²⁹ Ὁ.π. 175.

¹³⁰ Ὁ.π. «Χειροτονίας ἐνταῦθα τὰς ψήφους ὠνόμασεν ὁ κανὼν. Ἐπεὶ γάρ ἐν τῷ τὰ ψηφίσματα γίνεσθαι παρὰ τῶν ἀρχιερέων, λέγονται κατὰ τινῶν αἰτιάματα, δι' ἃ κωλύονται ἴσως τῆς ἱερωσύνης, οὐκ ἔδοξε τοῖς Πατράσι προσῆκον παρεῖναι τίνας ἀκρωμένους τῶν λεγομένων, ὡς αἰσχύνῃν τοῖς καθ' ὧν λέγονται ἐπαγόντων. ... Διατι δὲ καὶ ἡ ψήφος χειροτονία λέγεται, εἴρηται ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων».

¹³¹ Ὁ.π. «Χειροτονίας ἐνταῦθα τὰς ψήφους ὀνομάζει ὁ κανὼν, καὶ φησιν, ὡς ἐπεὶ ἐν ταῖς ψήφοις λέγονται τινὰ πολλάκις καὶ ἀνάξια χάριν τῶν ψηφιζομένων, οὐ χρῆ ἐπὶ κοινῇ ἀκροάσει τοῦ βουλομένου τὰς ψήφους γίνεσθαι, διὰ τοῦτο οὖν καὶ σήμερον κατ' ἴδιαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ μόνοι συνερχόμενοι ψηφίζονται».

¹³² Ὁ.π.

¹³³ Ὁ.π. 482.

μή πονηρίας μεστόν, ἀλλά κακεὶ δεδοκιμασμένον, καὶ γνῶριμον ὅτι εὐθύς ὁ βίος αὐτῷ καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ πολιτεία ἀνεπίληπτος»¹³⁴.

Ἑρμηνεία τοῦ Βαλσαμῶνος: «Καὶ ὁ παρῶν κανὼν κωλύει ὑπὸ τοῦ ὄχλου τοὺς ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι καὶ διορίζεται παρά μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκοπῶν τούτους καθίστασθαι. Παρακελεύεται δὲ δοκίμους εἶναι αὐτοὺς κατὰ τὸ δόγμα καὶ τὸν βίον»¹³⁵.

Τοὺς πρωτοχριστιανικοὺς αἰῶνες πολλές οἱ σωζόμενες ἀναφορές γιὰ τὴν συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ στὶς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων, προκειμένου κανονικῶς νὰ πληρωθεῖ ἀπὸ κληρικούς κενὴ ἢ χηρεύουσα Ἐπισκοπή. Συγκεκριμένα στὶς Διαταγές τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, λόγος γίνεται γιὰ ἐκλογή Ἐπισκόπου ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ γιὰ χειροτονία Ἐπισκόπου μέ τὴν παρουσία Κλήρου, Ἀρχῶν καὶ Λαοῦ, πού ἀναφωνοῦν (ἢ μὴ) τὸ ἄξιος, ἀλλὰ λέγεται πῶς ἡ μαρτυρία τοῦ λαοῦ εἶναι «κατ' ἀλήθειαν ἀλλ' οὐ κατὰ πρόληψιν».

Ὡστόσο, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ πράξις κι ἡ καταγραφή της στὴν ἱστορία ἐπιμαρτυροῦν, πῶς ἡ ὡς ἄνω τάξη εὐνόησε περιπτώσεις συγκρούσεων, ἐνίσχυσε διχασμούς καὶ προξένησε διαιρέσεις, ἐνίοτε καὶ χρονίζουσες ἔριδες τραγικὲς ἐνίοτε μεταξύ κλήρου καὶ λαοῦ, πολλὰ ἄτοπα δηλαδή συμπεραίνεται ὅτι συνέβαιναν, ὅποτε ἡ Ἐκκλησία σοφῶς ἤδη στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο μέ τὸν κανόνα δ' καὶ στὴν Τοπικὴ Σύνοδο τῆς Λαοδικείας μέ τοὺς κανόνες β' καὶ γ', ὄρισε νὰ μὴν συμμετέχει πλέον ὁ λαός, διότι μετατρέπεται εὐκόλα σὲ ὄχλο, ἀλλὰ μόνον οἱ Ἐπίσκοποι. Δικαιολογημένα δηλαδή ἐπικράτησε οἱ Ἐπίσκοποι νὰ ἐκλέγονται Συνοδικῶς, ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο καὶ τὰ τίμια Μέλη της, τοὺς Ἐπισκόπους ἢ τοὺς Μητροπολίτας.

Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος σχετικὰ πρὸς τὴν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων ὄρισε μέ τὸν γ' κανόνα της, οἱ ἐκλογές νὰ γίνονται ἀποκλειστικά καὶ μόνον ἀπὸ Ἐπισκόπους, ἀποφάσισε δὲ “πᾶσα ψήφος γενομένην παρά ἀρχόντων (γιὰ ἐκλογή) ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου, ἄκυρον μένει”.

3. Τρόποι ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων καὶ ἡ σημασία τους

Στὴν ἐκλογή τοῦ Μαθθία, ὑπῆρξε κληρὸς, ὅποτε θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ὑποστηρίξει ὅτι μία περίπτωση ἀκόμη ἐκλογῆς ἢ διὰ κλήρου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἔκτακτη κι ὄχι φυσιολογικὴ, καθόλου κανονικὴ, δηλαδή δέν προτείνεται στὶς Κανονικὲς Πηγές, τὴν παραθέτουμε χωριστὰ ἀκολουθῶς καὶ δέν τὴν καταγράφουμε μετὰ τῶν κανονικὰ παραδεδομένων περιπτώσεων.

Ἀναφορὰ μπορεῖ νὰ γίνει γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν ἑπτὰ Διακόνων κατὰ τὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων.

¹³⁴“Ο.π. 482.

¹³⁵“Ο.π.

Σαφές ότι κατά τήν έκλογή Διακόνων, Πρεσβυτέρων καί Ἐπισκόπων στίς πρώτες χριστιανικές κοινότητες παρατηρεῖται ἀνομοιομορφία, τόσο στήν τακτική, ὅσο καί στόν τρόπο.

Ἐνδεχομένως τά ὑπάρξαντα συστήματα ἐκλογῆς καί ἀναδείξεως τῶν πολιτικῶν ἀξιωματῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί κατόπιν τῆς Βυζαντινῆς, νά ἐπέδρασαν μερικῶς, καθόσον ὁμοιότητες καταγράφονται σχετικῶς. Δηλαδή ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐπηρεάστηκε καί οὐσιαστικά παρέλαβε πρότυπα διοικητικῆς φύσεως ἀπό τήν αὐτοκρατορία καί ἐφάρμοσε τά ἐκλογικά της διοικητικά συστήματα.

Ὁ χρόνος κι ἡ ἔκταση ποικίλουν στήν καθιέρωση συγκεκριμένων προτύπων διοικήσεως καί κατανοητό γίνεται πῶς δέν ὑπῆρξε καθόλου ὁμοιομορφία ἐξ ἀρχῆς, ἀλλά σταδιακά παγιώθηκαν δεδομένα χαρακτηριστικά στήν ἐν γένει διοίκηση, ὅσο καί συγκεκριμένα στίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων. Τοπικά στοιχεῖα καί ἀποφάσεις Τοπικῶν Συνόδων ἐξαπλώθηκαν ἢ ὄχι καί προσέλαβαν κῦρος καί ἐφαρμογή εὐρύτερη ἢ παρέμειναν μόνο σέ τοπικό ἐπίπεδο, ὅποτε καί πολλά ξεχάστηκαν.

Ὁ μέγας ἱστορικός Βασίλειος Στεφανίδης, κρίνοντας τήν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων ὡς θέμα καθαρά ἐσωτερικό τῆς Ἐκκλησίας, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Πολιτεία δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἀναμειγνύεται σχετικῶς¹³⁶.

Δυστυχῶς συμπεραίνουμε, ἐπειδή ἡ λειτουργία τῶν Ἐπισκόπων, ὁ ρόλος καί ἡ θέση τους στήν Ἐκκλησία εἶναι καθοριστική, ἡ κοσμική ἐξουσία κάθε ἐποχῆς θέλησε νά τήν ἐλέγξει θεμιτά καί ἀθέμιτα. Ὁ πιό πρόσφορος τρόπος ἦταν ἡ ἐπέμβαση στήν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων μέ χρήματα, ὅποτε εἶχαμε τήν σιμωνία, δηλαδή τήν ἐξαγορά τῆς χάριτος. Ἄλλος ἀποτελεσματικός τρόπος ἦ μέ τήν βία ἐκλογή Ἐπισκόπων, ὅποτε ἀπειλές, βίαιες προσφορές, ἀσφυκτικές πιέσεις κλπ. Ἐτσι, ἔχουν Συνοδικῶς καθιερωθεῖ οἱ ἱεροί κανόνες γιά νά ἀπαγορεύουν τήν ἐπέμβαση τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων στίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων.

Ἡ «ψήφω καί δοκιμασία» ἐκλογή καί χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων δέν ἀποτελεῖ στείρα διαδικασία, δηλαδή τυπική μόνο, ἀλλά ἀντιπροσωπεύει τήν ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας νά ἔχει Ἐπισκόπους μέ τήν οὐσιαστική ψήφο¹³⁷ τοῦ λαοῦ καί σαφῶς τῶν ὑπευθύνων συνεπισκόπων τους, τῆς Συνόδου δηλαδή τήν ψήφο, τήν ἐπιλογή, τήν ἀναγνώριση τῆς καλῆς δοκιμασίας, δηλαδή τῆς γνώριμης ἰκανότητος ὧσων «ἄξιος» λέγει κληρικός καί λαός.

¹³⁶ Στεφανίδου Β., Ἐκκλησιαστική ἱστορία, Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερα, Ἀθήνα 1948, σελ. 3.

¹³⁷ Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Νικόδημο τόν Ἁγιορείτη, ἡ χειροτονία λέγεται καί ψήφος. Στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα ὅσοι ἀσκοῦσαν ἀξιώματα τῆς Πόλης-Κρατοῦς, ἀνελάμβαναν τήν ἐξουσία μέ τήν ἔκταση τῶν χειρῶν τοῦ λαοῦ, κατά τόν Δημοσθένη «χειροτονήσθε στρατηγόν», δηλαδή μέ ψηφοφορία.

Θυμᾶμαι ἡλικιωμένους ἀνθρώπους νά διηγούνται πώς ἄκουσαν τόν τάδε Μητροπολίτη νά λέει ὅτι καλύτερα νά κοπεί τό χέρι του παρά νά ψηφίσει «βασιλικό» Ἐπίσκοπο καί τό ἀνάπαλιν, καλύτερα νά πεθάνω παρά νά ψηφίσω «Βενιζελικό» Ἐπίσκοπο. Τότε τά πολιτικά λάθη καί τά πάθη ζωηρά, μολοντί δέν ἀπουσιάζουν ἀπό ὅλες τίς ἱστορικές περιόδους. Σήμερα κρίνονται ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, σαφῶς ἐκ τῶν ὑστέρων, διαφορετικά ὅλα, ἀλλά τότε πραγματικά δύσκολη ἡ ψῆφος καί ἡ δοκιμασία.

Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι εἰς τόπον καί τύπον Χριστοῦ, ὅταν ὁμως γίνεται φερέφωνο πολιτικῶν, κομματικῶν, οικονομικῶν, πολιτικῶν, κρατικῶν καί παντοδαπῶν ἄλλων συμφερόντων ὑπάρχει ζήτημα σοβαρό γιά τήν ὀρθοτόμησιν τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀπό ὄρατό σημεῖο τῆς παρουσίας Χριστοῦ ὁ Ἐπίσκοπος κρίμα εἶναι νά μεταβάλλεται σέ ἐργαλεῖο ἄλλης χρησιμότητος, παρά τῆς μιᾶς πού πράγματι ἔχουμε ἀνάγκη καί εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν μας.

Οἱ ἱεροὶ μας Κανόνες αὐτό διασφαλίζουν, προστατεύοντας τό κανονικόν τῆς ἐκλογῆς, χειροτονίας καί ἐνθρόνισης τῶν Ἐπισκόπων, σύμφωνα μέ τήν γενικότερη ἱερά Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως αὐτή γραπτῶς καί προφορικῶς διεσώθη ἀνά τοὺς αἰῶνας καί περιγράφεται γλαφυρά σέ Ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, σέ κείμενα τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου καί πολλῶν ἄλλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας καί σαφέστατα σέ Συνοδικές ἀποφάσεις.

Ἀπαράδεκτο, ἀντικανονικό καί παράνομο, κατά τήν ψηφοφορία Ἐπισκόπων νά παρεμβαίνουν ἀλλότριες δυνάμεις, οικονομικοπολιτικές κλπ ἢ ἀκόμη καί ἀθέατες δυνάμεις, ἐξάπαντος ἀμαρτωλές, ὅλα στό φῶς. Ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι πρωτίστως φωτιστική καί διαφωτίζει ὅλα τά σκοτεινά σημεῖα, ὅσα διέβαλαν κατά τό παράδειγμα τοῦ Διαβόλου γιά νά μήν γίνουν ἄνθρωποι ἀμαρτωλοί, καί ποιός ὁ ἀναμάρτητος, οἱ συκοφάντες, οἱ κουκουλοφόφοι, πού δέν τολμοῦν στή δημόσια δικαιοσύνη νά παραπέμψουν ἐάν ὑπῆρξαν ἢ ὑπάρχουν σχετικῶς ὑποθέσεις; Οἱ διεφθαρμένοι κατηγοροῦν καί μάλιστα ψιθυριστά, ἐνῶ ὅσοι καταπίνουν τό δίκιο τους, κάποτε ἀνάγκη εἶναι ἐπιτέλους νά ἀνοίξουν τά «ραμμένα» τους στόματα (πρὶν τά ράψουν στά γραφεῖα τελετῶν), ὄχι γιά νά φᾶνε, πτωχοὶ τυγχάνουν, ἀλλά γιά νά ἀποδωθεῖ κάποτε ἡ ἐνταφιασμένη ἀλήθεια. Ἐσμυρνησμένη δυστυχῶς καί σήμερα ἡ ἀλήθεια, γιά τόν πτωχόν, τόν ταπεινόν, τόν καταφρονημένον.

Ὁρθόδοξος ἢ κανονική καί νόμιμος διαδικασία ἐκλογῆς Ἐπισκόπων, περιέχει κριτήρια ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησιολογίας. Ἡ θεωρία τῶν τάχα «καθαρῶν» κατεδικάσθη ὑπὸ Συνόδων Οἰκουμενικῶν. Σήμερα πῶς νεκρανασταίνονται ἀντιχριστιανικές ἀντιλήψεις, αἰρετικές καί σχισματικές

φοβερό πράγματι. Προϋποθέσεις βασικές ό Χριστός, ή Συνοδική Ένότητα τής Έκκλησίας, ή Άλήθεια του Εύαγγελίου.

Η Έκκλησία Οικουμενικώς κι οι Έκκλησίες Τοπικώς, βιώνουν τήν εκκλησιαστική έμπειρία, τήν ζωή, τούς θεσμούς διοικήσεως¹³⁸, σέ διαφορετικά πολιτικοκοινωνικά δεδομένα, άλλες συνθήκες ή μία χώρα κι άλλες ή άλλη. Όμοιότητες και διαφορές διακρίνουν αισθητά τήν Έκκλησία από τίς Έκκλησίες, όσο κι αν δυσπαράδεκτόν έστι.

Η συμμετοχή του λαού στην εκλογή των Έπισκόπων, των Πρεσβυτέρων και των Διακόνων στην αρχαία Έκκλησία είναι πραγματικότητα, αλλά δέν επικράτησε στην οργανωμένη Έκκλησία. Γιατί τά προβλήματα, οι σχετικές διενέξεις φαίνεται πως έπληθύνθησαν, ώστε ή Έκκλησία τήν εκλογή Έπισκόπων σύμφωνα προς τήν κανονική διδασκαλία των Οικουμενικών Συνόδων και των Τοπικών Συνόδων να τήν θέσει στην ύπηρεσία τής Συνόδου. Πάρα πολλές οι περιπτώσεις τής σιμωνίας, τής εξαγοράς μέ χρήματα και κοσμικών αρχόντων πιέσεις στις εκλογές των Αρχιερέων, διότι οι σχετικές κανονικές απαγορεύσεις πολλές και έπαναλαμβανόμενες για αιώνες.

Ίδιαίτερη σπουδαιότητα έχει ή εκλογή των Έπισκόπων στό Οικουμενικό Πατριαρχείο τής Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και τά πρεσβυγενή Πατριαρχεία και στις αυτοκέφαλες Έκκλησίες.

Άπό τόν Δ' αιώνα στην Άνατολή αρχίζει ή πράξη να εκλέγουν τούς Έπισκόπους οι Αυτοκράτορες του Βυζαντίου, ουσιαστικά τούς ονομάζουν Έπισκόπους, ώστε να έχουν ανθρώπους τής δικής του επιλογής.

Στην Δύση τήν ίδια περίοδο εκφραζονται σχετικές αντιδράσεις, αλλά τό ίδιο συμβαίνει μέ τόν Μέγα Κάρολο (814), μέ τήν αιτιολογία ότι ονομάζει ό ίδιος τούς Έπισκόπους, ώστε βέβαιος να είναι πως άξιοι και χρήσιμοι θα αποβούν στην Έκκλησία και κυρίως στό κράτος του. Μετά τό θάνατο του Καρλομάγνου, οι Έπίσκοποι γίνονται και φεουδάρχες, όποτε οι έπαρχίες τους καταλαμβάνουν και κοσμική έννοια, γίνονται πολιτικοθησκευτικές δικαιοδοσίες.

Έτσι πλέον μέ τελετή πού θύμιζε τίς στέψεις βασιλέων και φεουδαρχών οι Έπίσκοποι λαμβάνουν τά ένδύματα, ιερά άμφια και τό μαστούνη, τήν ποιμαντορική ράβδο τής έξουσίας, τό δαχτυλίδι από τόν ΙΑ' αιώνα και τήν Μίτρα από τόν ΙΒ' αιώνα και όρκίζονταν, όμολογοῦσαν πίστη στόν Άνώτερο, Βασιλιά, Αυτοκράτορα. Ο λαός θεατής και άπλά έπευφημοῦσε τό Άξιος λέγοντας.

Στην Γερμανία τό έτος 936, μετά τή διάλυση του βασιλείου του Καρλομάγνου, ό νέος βασιλιάς θέλησε να έλέγξει τούς φεουδάρχες, έπειδή οι κλη-

¹³⁸ Τζωρτζάτου Β., Οι Βασικοί Θεσμοί Διοικήσεως τής Έκκλησίας τής Έλλάδος μετά ιστορικής άνασκοπήσεως, έν Άθήναις 1977.

ρονόμοι τους δέν ἦταν πιστοί σέ ἐκεῖνον καί δημιουργοῦσαν προβλήματα διοικητικά, κοινωνικά καί οἰκονομικά. Ἐλυσε τό πρόβλημα ἐνισχύοντας τόν ἐκκλησιαστικό φεουδαρχισμό, δηλαδή ἔδωσε τά φέουδα σέ Ἐπισκόπους, πού ἦταν ἄγαμοι, ὅποτε ἐξασφάλιζε ὅτι δέν θά τά καλάμβαναν οἱ κληρονόμοι τους, ἐλάμβανε δέ ἀπό ἐκείνους νενομισμένα δῶρα καί φόρους. Οἱ Ἐπίσκοποι διοικοῦσαν τίς πόλεις σάν κρατικοί ἀξιωματοῦχοι. Ἀγόραζαν μάλιστα πολλοί τίς Ἐπαρχίες τους, ἄλλοι τίς ἐνοικίαζαν γιά πολλά χρόνια. Ἡ σιμωνία¹³⁹ στό ἀπόγειο δόξης της.

Διαμαρτυρίες κατέφθαναν πολλές στούς Πάπες τῆς Ρώμης, ἀλλά μάλιστα, μέχρι πού ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ' ἀπαγόρευσε τήν χειροτονία - τήν ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων ἀπό τούς κοσμικούς Ἄρχοντες, τούς Βασιλεῖς. Ἀμέσως ὅμως ξέσπασε ἡ διαμάχη τῶν προνομίων, καθὼς οἱ κατά τόπους Βασιλεῖς ὑποστήριζαν ὅτι ἐφόσον οἱ Ἐπίσκοποι ἀσκοῦν καί κοσμική ἐξουσία, διαχειρίζονται δημόσιο χρήμα καί ἐξουσία δική τους, ἐκεῖνοι εἶναι οἱ ἀρμόδιοι νά τούς χειροτονοῦν, τῆς δικῆς τους δηλαδή ἐπιλογῆς νομίμως ὑποστήριζαν ὅτι εἶναι.

Ὁ Πάπας ὑποστήριξε ὅτι ἡ Ἐκκλησία κανονικά τούς χειροτονεῖ καί τούς ἐκλέγει, ἀφοῦ ὄριζαν τά σχετικά οἱ ἱεροί κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν καί Τοπικῶν Συνόδων. Τελικά βρέθηκε συμβιβαστική λύση, ἡ Ἐκκλησία θά μεριμνοῦσε γιά τήν πνευματική πλευρά τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν καί ὁ Ἡγεμόνας θά ἀνελάμβανε τήν ὑλική, τῶν σωμάτων, τίς δωρεές καί τά κτήματα.

Σύμφωνα μέ Κοκκορδάτο, δηλαδή συμφωνία μεταξύ Πάπα καί ἀρχηγῶν κρατῶν, ἡ ἐξονομασία τῶν Ἐπισκόπων, ἔπρεπε νά γίνεται κατόπιν ἐκλογῆς τους ἀπό τόν κληρο καί τήν ἀποδοχή - ἐπικύρωση τοῦ λαοῦ, ὥστε νά παραμένει οὐσιαστικά ὁ Ἐπίσκοπος ἐκκληλεγμένος καί ἀποδεκτός ἀπό τόν κληρο καί τόν λαό.

Φυσικά ἡ ὡς ἄνω συμφωνία δέν ἐπικράτησε παντοῦ, διότι οἱ ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων συνήθως γινόντουσαν μέ τήν παρουσία τοῦ Βασιλιᾶ, ὅποτε ἡ ἐπέμβαση σέ περίπτωση διαφωνίας καταλυτική. Τά σχετικά χρήματα ἀναφέρουν οἱ σχετικές γραπτές πηγές ὅτι δίδονταν πρό τῆς χειροτονίας σέ ὅσες χώρες παρῶν ἦταν ὁ Ἡγεμόνας, ἐνῶ στίς λοιπές κατόπιν.

Ἀπό τόν ΙΓ' αἰῶνα οἱ Πάπες ἐξονόμαζαν πλέον τούς Ἐπισκόπους, μετά ἀπό μία μυστική διαδικασία. Καθοριστικό ρόλο στίς κατά τόπους ἐκλογές, ἔπαιξε ἡ σχέση τοῦ Πάπα μέ τούς Βασιλεῖς, ἡ πολιτικοοικονομική κατάσταση κι ἡ φορολογία. Γνωστό σχετικῶς τό σύστημα σχέσεων Ἐκκλησίας - Κράτους, πού Γαλλικανισμός¹⁴⁰ ὀνομάσθη, περιορίζοντας τίς ἐξουσίες τοῦ Πάπα, προτάσσοντας τήν ἐξουσία τῆς Συνόδου.

¹³⁹ Γιά τήν σιμωνία βλ. Πράξ. 8, 18-19.

¹⁴⁰ Παπαστάθη Χ., Στοιχεῖα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Θεσσαλονίκη 1994. Μέ τήν Πα-

Καθιερώνονται τὰ Κογκορδάτα¹⁴¹ καί σέ πολλές περιπτώσεις ἡ ὀνομασία τῶν Ἐπισκόπων παραμένει προνόμιο τῶν Βασιλέων, ἄλλοτε σέ συμφωνία μέ τόν Πάπα καί ἄλλοτε ὁ Πάπας κρατᾷ κανονικά τό δικαίωμα¹⁴² αὐτό ἐξ ὀλοκλήρου δικό του. Ἡ νομιμοποίηση τῶν Ἐπισκόπων περνᾷ ἀπό τήν κοσμική ἐξουσία γιά λόγους ἀσφάλειας καί ἐλέγχου τους.

Ἀνάλογα ὅμοια καί διαφορετικά ἴσχυσαν καί στήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή, ὅπου ὁ τρόπος ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων παρέμεινε στήν ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἄλλοτε παρεμβάσεις κοσμικῶν ἀρχόντων ἔδωσαν ἀφορμή ἐπικαιροποιήσεως τῶν Συνοδικῶν ἀποφάσεων κατά τῆς σιμωνίας.

Γενικά ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων γίνεται σύμφωνα μέ τὰ ἐπικρατήσαντα ἐξ ἀποφάσεων Συνοδικῶν ἐνώπιον ἀκροωμένων¹⁴³, ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος ἐπικρατεῖ¹⁴⁴, καθορίζεται κανονικῶς «τίνες ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἐκκλησίας»¹⁴⁵, μέ παρουσία ὄλων τῶν Ἀρχιερέων τῆς Ἐπαρχίας ἡ ἔστω τῆς πλειοψηφίας τους¹⁴⁶, καθιερώνεται σχετικά τό τριπρόσωπο¹⁴⁷ σέ κάθε ἐκλογή, ὀρίζεται ἡλικία¹⁴⁸ χειροτονίας πού διαφέρει ὅμως ἀπό τόπο σέ τόπο ἐν συνεχείᾳ, ὑπάρχει δυνατότητα διά μεταθέσεως¹⁴⁹ ἐκλογῆς, κανονική κι ἡ ἀποστολή συμψηφῶν¹⁵⁰ σέ περιπτώσεις ἀπουσίας Ἀρχιερέων, προβλέπεται κι ἡ ἀναψηλάφησις¹⁵¹ ψήφου Ἐπισκόπων σχετικῶς κλπ..

πική Βούλα το1302, Unam Sanctam, ὁ Πάπας Βονιφάτιος ὁ Ἡ' ἀσκοῦσε πολιτική καί ἐκκλησιαστική ἐξουσία, ὥστε ὁ βασιλιάς Φίλιππος Δ' τῆς Γαλλίας ἀφορίστηκε ἐπειδή ἀντέδρασε καί ἐκεῖνος φυλάκισε τόν Πάπα, διορίζοντας μεταξύ τῶν ἐτῶν 1309-1377 ἐπτά Γάλλους Πάπες στήν Ἄβινιόν. Κατόπιν ἐπέστρεψε ξανά ὁ Πάπας στήν Ρώμη.

¹⁴¹ Βλ. ἐνδεικτικά τὰ κογκορδάτα μεταξύ τοῦ Πάπα Λέων Χ καί τοῦ Βασιλιᾶ Φραγκίσκου Α' (1516) ἢ τῶν Πίου Ζ' καί Ναπολέοντος Α' (1801).

¹⁴² Ὁ Πάπας τοὺς ὀνομάζει τοὺς Ἐπισκόπους, ἀπό τόν ΙΓ' αἰῶνα γιά ἱστοριοπολιτικούς μᾶλλον λόγους παρά γιά θεολογικούς καί συγκεκριμένα ἐκκλησιολογικούς, μετά ἀπό μία μυστική διαδικασία, πού ἐξετάζεται ἀπό τήν ἀρμοδία Ἐπιτροπή γιά τοὺς Ἐπισκόπους, λαμβάνοντας ὑπόψη τῆς πρότασις σχετικῆς ἀπό ἐκπρόσωπο τοῦ Πάπα. Σύμφωνα μέ τό ἐν ἰσχύ Κογκορδάτο μεταξύ Ἁγίας Ἐδρας καί Ἱταλικοῦ Κράτους, πρὶν τήν ὀνομασία Ἐπισκόπου ἡ Ἁγία Ἐδρα ὀφείλει νά γνωρίσει τό ὄνομά του στό Ἱταλικό Κράτος. Ὁ νέος Κώδικας τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, πού ψηφίστηκε ἀπό τόν Πάπα Ἰωάννη Παῦλο τόν Β' ὀρίζει ὅτι ὁ Ποντίφικας τῆς Ρώμης ὀνομάζει ἐλεύθερα τοὺς Ἐπισκόπους (καν. 329).

¹⁴³ Σύνταγμα, β' 2 καί στ' 596.

¹⁴⁴ Ὁ.π. β' 128.

¹⁴⁵ Ὁ.π. ε' 291 καί στ' 496.

¹⁴⁶ «μὴ γίνεσθαι ψῆφον εἰ μὴ πάντες οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς μετακληθῶσι», Ὁ.π. β' 128 καί ε' 314.

¹⁴⁷ Ὁ.π. α' 60, 173 καί β' 123.

¹⁴⁸ Ὁ.π. α' 65.

¹⁴⁹ Περί ἐκλογῆς ἢ μεταθέσεως Ἐπισκόπων βλ. Παναγιωτάκου Π., Ἐκκλησία καί Πολιτεία ἀνά τοὺς αἰῶνας, Ἀθήναι 1939, σέλ. 283.

¹⁵⁰ Γιά τὰ συμψηφᾶ βλ. Σύνταγμα, γ' 247 καί ἀποδεικνύεται ὅτι ὀρθά εἶναι ὅσα ὑπο-

Μετά από ικανή έρευνα και τήν ένδελεχή εξέταση τών σωζομένων πηγών, κρίνοντας τά σχετιζόμενα κείμενα μπορούμε νά πούμε ότι οί τρόποι έκλογής τών Έπισκόπων συνοψίζονται ώς ακόλουθως:

α) υπό τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ¹⁵². Ὁ Νικόδημος Μίλας ὑποστηρίζει γραπτώς ὅτι ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ ὑπῆρξε γεγονός στήν έκλογή¹⁵³ τών Έπισκόπων τόσο κατά τούς ἀποστολικούς χρόνους ὅσο καί στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνας. Παρατηρεῖται μάλιστα καί μέχρι τίς μέρες μας συμμετοχή τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ¹⁵⁴ κατά τήν έκλογή «ψήφω καί δοκιμασία»¹⁵⁵ τών Έπισκόπων σέ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Ὁ μακαριστός Παναγιώτης Τρεμπέλας¹⁵⁶ ὅτι ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ ὠφελεῖ ἐπειδή τό “βασιλεῖον ἱεράτευμα” τήν καθορίζει καί θεωρεῖ ὅτι μπορεῖ νά ἔχει εὐεργετικά ἀποτελέσματα καί συνέπειες θετικές.

β) υπό τῆς Συνόδου τών Έπισκόπων (ἢ τών Μητροπολιτῶν) μόνον κι ὁ Ἄρχοντας¹⁵⁷ κατόπιν ἐγκρίνει.

γ) υπό τών πρώτων κληρικῶν καί λαϊκῶν τρεῖς (τριπρόσωπον) καί υπό τῆς Συνόδου ὁ ἕνας. Ὑποστηρίζεται ὅτι μέ βάση τήν 123ῃ Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ «οἱ κληρικοί καί οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως» ψήφισαν «προκειμένων τών ἁγίων εὐαγγελίων» τρεῖς ὑποψηφίους, τό γνωστό σήμερα τριπρόσωπο, καί κατόπιν ἐξ αὐτῶν ἡ Σύνοδος τών Έπισκόπων ἐξέλεγε τόν ἕνα ἐκ τῶν τριῶν.

δ) υπό τοῦ Ἄρχοντα κι ἡ Σύνοδος ἀπλά ἐπικυρώνει. Θεωροῦν ὅτι ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκάς ἐφάρμοσε σύστημα έκλογῆς ἐπισκόπων, σύμφωνα μέ τό ὅποιο τό δικαίωμα έκλογῆς τό ἔχει ὁ Βασιλέας, ἐνῶ ἡ Σύνοδος ἀπλά ἐγκρίνει κι ἐπικυρώνει κατόπιν έκλογῆς. Πασιφανές κι ἀναντίρρητα ὅτι πρόκειται γιά σαφή Καισαροπαπισμό, σύστημα σχέσεων Ἐκκλησίας Πολιτείας πού κατά τόν Χ. Παπαστάθη ἐπικράτησε στό Βυζάντιο, παρά τά ὅσα περί συναλλαγίας λεγόμενα καί γραφόμενα.

στήριξα κάποτε σέ σχετική γνωμάτευση κι ὄχι ὅσα κάποιος ἄνθρωπος μέ ἐξουσία καί χρήματα νόμιζε ὅτι ὀρθά ἦταν καί μοῦ ἐπέμενε ἀμετανόητα, σάν νά τά ξέρει ὅλα ἢ μάλλον ἐπειδή ἤθελε κανονικά νά εἶναι ὅσα τόν συνέφεραν.

¹⁵¹ Ὁ.π. α' 180.

¹⁵² Ἀναστασίου Ἰ., Ἡ συμμετοχή τῶν λαϊκῶν στήν έκλογή τῶν προκαθημένων καί τῶν μητροπολιτῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ΕΕΘΣΠΘ 25 (1980), 9-28.

¹⁵³ Μαντζουνέα Ε., Περὶ τῆς έκλογῆς καί καταστάσεως τῶν ἀρχιερέων ἀπό τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι σήμερα, Ἀθήνα 1990.

¹⁵⁴ Βλ. Νευροκοπίου Γ., Τό βασιλεῖον ἱεράτευμα καί ἡ ἀληθῆς σημασία αὐτοῦ, ΓΠ, τ. 434-435 (1954), 214-224 καί τ. 436-437 (1954), 297-307.

¹⁵⁵ Πινακούλα Α., «Ψήφω κλήρου καί λαοῦ». Μία νέα πρόταση γιά τήν έκλογή τῶν ἐπισκόπων, Ἀθήνα 2007.

¹⁵⁶ Τρεμπέλα Π., Οἱ λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τό βασιλεῖον ἱεράτευμα, Ἀθήνα 1957.

¹⁵⁷ Πουλίτσα Π., Σχέσις πολιτείας καί ἐκκλησίας ἰδία ἐπὶ έκλογῆς ἐπισκόπων, τεύχ. Α', ἐν Ἀθήναις 1946.

4. Η σημασία τῶν μετὰ τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς

α. Ἀκυρωτικός ἔλεγχος

Ἡ σημασία τῶν μετὰ τῆς τῶν Ἐπισκόπων ἐκλογῆς μεγάλη καί θεωρητικά μά κυρίως πρακτικά. Τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας (ΣτΕ) στήν Ἑλλάδα ἐλέγχει, μέ δικαίωμα ἀκυρώσεως, τό Προεδρικό Διάταγμα πού ἐκδίδεται μέ πρόταση τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας, ἀσκεῖ τόν ἔλεγχο τῆς νομιμότητος καί ἐπικυρώνει τήν διοικητική πράξη, δηλαδή, τήν ἐκλογή τοῦ ἀρμοδίου Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁργανοῦ, δηλαδή τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ πράξη αὐτή ἔχει ἀπό ἐτῶν παγιωθεῖ στή σχετική Νομολογία.

Ἡ ἐκλογή¹⁵⁸ διακρίνεται ἀπό τή χειροτονία καί ὑπόκειται στόν ἀκυρωτικό ἔλεγχο τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ χειροτονία σάν μυστήριο καθορίζεται ὑπό τῶν θείων καί ἱερῶν Κανόνων καί δέν ἐμπίπτει στόν ἀκυρωτικό ἔλεγχο τοῦ ΣτΕ. Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 26 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη, γίνεται λόγος γιά ἀναγνώριση κι ὄχι κύρωση ἢ ἐπικύρωση.

Δηλαδή τό Προεδρικό Διάταγμα, ἀναγνώρισεως καί καταστάσεως τοῦ ἐκλεγέντος, πού παραγγέλει στίς Ἀρχές τοῦ Κράτους νά ἀναγνωρίζουν τήν ιδιότητα ἢ τό νόμιμο ἀξίωμα καί νά ἀποδίδουν τίς προβλεπόμενες τιμές, ἐκδίδεται κατόπιν τῆς διαπιστώσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας καί Ἐκκλησιαστικῶν ὅτι πραγματοποιήθηκαν κανονικῶς ἡ ἐκλογή, τό Μεγάλο Μήνυμα καί ἡ χειροτονία.

β. Ἐκκλησιολογικές παρατηρήσεις

Σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιολογική θεώρηση τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου ἡ ὑπαρξη Ἐπισκοπικῆς Συνόδου (Lumen Gentium n. 22), τῆς ὁποίας Μέλος εἶναι καί ὁ Πάπας, ἐνισχύει τήν Συνοδικότητα, παρά τό γεγονός ὅτι ἡ ἐκλογή καί ἡ ὀνομασία τῶν Ἐπισκόπων εἶναι προνόμιο τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά τοῦς παῦσει, νά τοῦς μεταθέσει καί νά τοῦς προαγάγει ὅποτεδήποτε μέ δική του ἀπόφαση καί σχετική νόμιμη πράξη.

Σύμφωνα μέ τόν Κώδικα Κανονικοῦ Δικαίου¹⁵⁹ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ Ρωμάνος Ποντίφικας ἐξονομάζει ἐλεύθερα τοῦς Ἐπισκόπους, ἐφόσον ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων φυσικά δέν ἔχει καθορισθεῖ νομίμως μέ τρόπο διαφορετικό¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Σχετικά μέ τό κύρος, τήν ἰσχύ, τό κανονικόν ἢ τό ἀντικανονικόν, ὅποτε καί ἀντισυνταγματικόν ἢ μή τοῦ Νόμου 4326/1963 «Περί καταρτισμοῦ καταλόγου ἐκλογίμων πρός ἀρχιερετεῖαν καί πληρώσεως τῶν κενῶν Μητροπολιτικῶν ἐδρῶν καί ἄλλων τινῶν διατάξεων...» βλ. Κυθήρων Μ., Συνάλληλος ἢ συμπόρευσις Πολιτείας καί Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1963, σ. 8 κ.έ.

¹⁵⁹ Codice Diritto Canonico libro II parte II La Costituzione Gerarchica della Chiesa, Sezione II (Cann. 368 – 572), tit. I (Cann. 368 – 430), Capitolo II (Cann. 375 - 380), I Vescovi, Articolo 1 I Vescovi in genere, Can. 377 - §1.

¹⁶⁰ Ὁ.π. §3. A meno che non sia stato stabilito legittimamente in modo diverso, ogni

Ὁ Ἀριστείδης Πανώτης εὐστόχως ἀναφέρει ὅτι ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχες τῶν παλαίφατων θεσμικῶν Κέντρων τῆς Ἐκκλησίας διατηροῦν ἀκέραιο τόν ἔλεγχο στίς δικαιοδοσίες τους, μέ τό δικαίωμα «τῆς κρίσεώς τους ἐπί τῶν χειροτονιῶν».

Τό χαρακτηρίζει εὐστόχως ὡς ἀδιαπραγμάτευτο δίκαιο Ἀποστολικῆς κληρονομίας γιά τά Πατριαρχεῖα, μέ στόχο τήν γνησιότητα τῆς διαδοχῆς, τήν «ἀκρίβεια» τῆς πίστεως καί καθιστά ἕκαστο ἀποστολικό κέντρο ἀστείρευτη πηγὴ τῆς ἀρχιερωσύνης. Αὐτή ἡ κληρονομία μοναρχικοῦ τύπου δέν μπορεῖ νά θεωρεῖται «Παπισμός», διευκρινίζει ὁ Πανώτης, ὅπως ἀδιάβαστοι καί προπετεῖς δοξάζουν, γιατί εἶναι ἀποστολικό χρέος γιά νά μὴν διασκορπίζεται ἀνεύθυνα ἡ κανονικὴ διαδοχὴ καί ἀπειλεῖται ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν φιλοπρωτεία φιλόδοξων οἰηματιῶν, πού δημιουργοῦν τά σχίσματα.

Στόν ἱερό Κώδικα τοῦ Φαναρίου, ἐπιπροσθέτως παρατηρεῖ, πὼς μέχρι σήμερα καταγράφεται κάθε προαγωγή καί μετάθεση ἀρχιερέως, πού διενεργεῖται ὑπὸ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου ὅμως «ἀδεία καί προτροπῆ» τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου, πού δέν ψηφίζει, ἀλλὰ δέχεται τὴν ἀπόφαση τῶν «κανονικῶν ψήφων» τῶν συνοδικῶν, καθὼς καί τὴν «Ὁμολογία» τοῦ «ἐψηφισμένου» καί ἐπευλογεῖ τὴν χειροτονία.

Ὅλοι οἱ ἀγωνιστές ἀρχιερεῖς, τέλος ἀναφέρει, γνωρίζοντας τό «Δίκαιο τῶν χειροτονιῶν» τοῦ Πατριάρχου, παρά τίς πιέσεις τῆς Ὁθωνικῆς κυβερνήσεως καί τοῦ Φαρμακίδου, δέν τόλμησαν¹⁶¹ νά χειροτονήσουν νέους ἀρχιερεῖς μέχρι τὴν παραχώρηση ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ στή τοπικὴ Σύνοδο μέ τὴ θέσπιση τῆς αὐτοκεφαλίας τό 1850.

Ὁ Ἀλιβιζάτος ἔγραφε στή Νέα Σιών¹⁶² ὅτι «Περὶ τὸν Πατριάρχη πρός σχηματισμόν ἐπαρχιακῆς συνόδου ὧφειλον νά συνέρχονται πάντες οἱ ὑπ’

volta che deve essere nominato un Vescovo diocesano o un Vescovo coadiutore, per proporre la cosiddetta terna alla Sede Apostolica, spetta al Legato pontificio ricercare singolarmente e comunicare alla stessa Sede Apostolica...

Can. 378 - §1. Per l' idoneità di un candidato all' episcopato.

§2. Il giudizio definitivo sull' idoneità del candidato spetta alla Sede Apostolica.

¹⁶¹ Φέρει παράδειγμα ὁ Πανώτης ὅτι μέσα στό 1821 ἡ «Προσωρινὴ Διοίκηση» τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ μινιστροῦ ἐπὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀνδρουῆς Ἰωσήφ, κάλεσε σέ ἀπολογία τὸν ἀσθενὴ γέροντα μητροπολίτη Μονεμβασίας καὶ Ἐξαρχο Πελοποννήσου Χρῦσανθο, ὁ ὁποῖος ἄθεσμα, δηλαδή χωρὶς πατριαρχικὴ ἀδεία, προέβη στή χειροτονία τοῦ Δανιὴλ Κουλουφάκου ὡς βοηθοῦ του, κατ’ ἀπαίτηση τῶν Μαυρομιχαλέων. Ἀπὸ κανονικὴ ἀμάθεια καί μέ ἐπαναστατικὸ φρόνημα, δίχως πατριαρχικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ὁ Ζαρνάτας Γαβριὴλ συνέχισε τὴν κανονικὴ ἀταξία νά χειροτονεῖ ἀρχιερεῖς τό 1826 καί τό 1832 καί τέλος ἡ Ὁθωνικὴ «Σύνοδος» τὸν ἐνέκλεισε, ὡς σχολάζοντα, στή μονὴ Τσιπιανῶν τῆς Τριπόλεως, ὡς «ἐνδυσθέντα ἐξουσίαν, πού δέν εἶχε», μέχρι πού πέθανε ἐκεῖ τό 1848.

¹⁶² Ἀλιβιζάτου Α., Ἡ Ἐκκλ. Νομοθεσία τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ΝΣ 14 (1914) 352-362.

αὐτόν ἐπίσκοποι»¹⁶³, γεγονός πού ἐπιμαρτυρεῖ ὅτι οἱ Ἐπαρχιακές Σύνοδοι ἀποτελοῦσαν τίς Συνόδους τῶν Ἐπαρχιῶν, ἄλλες τῶν Μητροπολιτικῶν καί ἄλλες τῶν λεγομένων Πατριαρχικῶν. Σταδιακά καί βαθμηδόν μετονομάσθησαν καί μετεξελίχθησαν σέ λεγόμενες κατόπιν Πατριαρχικές καί Ἐπαρχιακές.

Περί τούς Πατριάρχας ἐπί Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' συνέρχονται οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονούμενοι Ἐπίσκοποι¹⁶⁴, πού δέν κατεῖχαν τό δικαίωμα νά χειροτονήσουν ἄλλους Ἐπισκόπους. Ὑποστηρίζεται ὅτι πρόκειται γιά τούς λεγομένους «Χοροεπισκόπους»¹⁶⁵.

Καί τά θέματα πού ἐξέταζαν οἱ καλούμενες Ἐπαρχιακές Σύνοδοι, περιέλαμβαναν ζητήματα πίστεως, ὑποθέσεις διοικήσεως, περιστατικά ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, διαφορές μεταξύ τῶν κληρικῶν καί φυσικά δικαστικά θέματα, καθὼς οἱ Ἐπαρχιακές Σύνοδοι χαρακτηρίζονται καί «δικαστικά»¹⁶⁶, ἐξεταζόμενες τίς ἐναντίον τῶν κληρικῶν κατηγορίες.

Σύμφωνα μέ τήν Nov. 123 κβ' τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐάν ὑπῆρχε κάποια μεταξύ τῶν Ἐπισκόπων ἀμφισβήτηση σέ θέματα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἢ καί ἄλλων ζητημάτων, «τότε ἔπρεπεν ὁ Μητροπολίτης μετά δύο ἄλλων ἐπισκόπων ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου νά κρίνη»¹⁶⁷ καί εἰς τήν περίπτωση κατά τήν ὁποῖαν δέν ἱκανοποιῶσε ἡ ἀπόφαση καί τά δύο¹⁶⁸ μέρη, τότε ἡ ὑπόθεση ἐφέρετο ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, πού σύμφωνα μέ τούς ἐκκλησιαστικούς καί πολιτικούς νόμους ἐκδίκαζε ἀμετάκλητα.

Κεφάλαιο Γ'

Ὑπομνήματα ἐκλογῆς Ἐπισκόπων Κρήτης, παραιτήσεις, καθαιρέσεις, ἀθώωσις καί ἀποκατάστασις Μητροπολιτῶν Κρήτης

Παραθέτουμε ὅσα ἀκολουθοῦν μέ τόν παραπάνω τίτλο κι ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τήν ἐκλογή Ἐπισκόπων. Τά Ὑπομνήματα ἐκλογῆς ἐκλαμβάνονται σημαντικά ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς, διότι ἔπονται μέν τῆς κάθε ἐκλογῆς, ὡστόσο παρέχουν καίριες πληροφορίες σχετικά κι ὄχι μόνο. Οἱ παραιτήσεις

¹⁶³ Ὁ.π. 356.

¹⁶⁴ Ὁ.π.

¹⁶⁵ Ὁ.π.

¹⁶⁶ Ὁ.π. 357. Καί εἰς τίς περιπτώσεις πού οἱ κατηγορίες ἀφοροῦσαν λαϊκό μέλος ἢ κατώτερον κληρικόν ἐκδίκαζε ὁ Ἐπίσκοπος τήν ὑπόθεση, διαφορετικά ἡ Μητροπολιτική Σύνοδος καί ἐφόσον κατηγορούμενος ἐφέρετο ὁ Μητροπολίτης, τότε ἡ Πατριαρχική Σύνοδος ἐξέταζε τήν ὑπόθεση.

¹⁶⁷ Ἀλιβιζάτου Α., Ἡ Ἐκκλ. Νομοθεσία τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ΝΣ 14 (1914) 357.

¹⁶⁸ Κι ὅτι ἀπηγόρευαν οἱ ἱεροὶ Κανόνες ἀπηγορεύοντο καί διά νόμου God. Just. ed. Krügerp. 47 στ. 40.

μεταξύ άλλων πολύ καθοριστικές, αφού προξενούν τις σχετικές έκλογες. Οί καθαίρέσεις έπειτα καί ή αποκατάστασις Έπισκόπου ή Μητροπολίτου, πολλά συμπεράσματα μπορεί νά δώσει σχετικά μέ τό έν λόγω θέμα.

Γενικά τά ειρημένα καί ειδικές καί συγκεκριμένες περιπτώσεις παραθέτονται έκ τής Έκκλησίας Κρήτης¹⁶⁹, πρίν όμως τήν έναρξη ισχύος του σήμερα εφαρμοζόμενου Καταστατικού Χάρτη. Τά συμπεράσματα γενικά ή ειδικά, διαφωτίζουν νομοκανονικά ζητήματα πολύ εύρύτερα, έφόσον έκληφθοϋν όρθώς καί σύμφωνα μέ τήν κείμενη νομοθεσία καθενός Κράτους καί τής «Διεθνούς Κοινότητας»¹⁷⁰ καί τήν παρεδομένη γραπτή καί προφορική μας Κανονική Παράδοση, πράξη καί αλήθεια, διότι ή σχετική άμάθεια όργιάζει¹⁷¹ παγκοσμίως επικίνδυνα.

¹⁶⁹ Για τήν έκλογή Έπισκόπων στην Έκκλησία Κρήτης βλ. Τρωϊανού Σ., Παραδόσεις Έκκλησιαστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή 1984, σ. 526.

¹⁷⁰ Τελικά ένα έθνος ό Θεός δημιούργησε, έπλασε ένα Άδάμ κι ένα Παράδεισο. Πότε θά μπορέσουμε νά ζήσουμε σάν αληθινά παιδιά του Θεού, έρώτημα καθόλου ρητορικό ακόμη. Θά περιορίσω πολύ, τήν διηρημένη ανθρωπότητα καί θά φέρω μικρό παράδειγμα από τόν χωρισμένο χριστιανισμό, όρθοδόξων καί ρωμαιοκαθολικών. Άκουσα κάποιο ιησουίτη, πραγματική ιστορία κάποιοι κληρικοί πού έργαζόταν για τήν ένότητα των χριστιανών καί στο διάλογο μετείχε. Όταν ήταν νέος διάκονος τόν ρώτησε πότε θά γίνει ή ένωση των Έκκλησιών καί απήντησε μέ ταχύτητα καί βεβαιότητα καί ένθουσιασμό: 'Όπου νά'ναι, πολύ σύντομα! Μετά από χρόνια πρεσβύτερο πλέον τόν ρώτησε ξανά πότε θά γίνει ή ένωση; Κι έλαβε απάντηση: -Θά άργήσει πολύ! Σάν έγινε Έπίσκοπος τόν έρώτησε και πάλι. Του απήντησε τότε: 'Η ένωση των Έκκλησιών θα γίνει μία μέρα πρίν την Δευτέρα Παρουσία! Κι όταν έγινε Καρδινάλιος ξανά τόν ρώτησε πότε θα γίνει ή ένωση των Έκκλησιών. Η απάντηση πού έλαβε: -Μία μέρα μετά την Δευτέρα Παρουσία! Κανένα σχόλιο, μά μήπως συνολικά ή ανθρωπότητα περιμένει τόν Παράδεισο για νά ζήσει μέ δικαιοσύνη, χαρά, άρμονικά καί ευφρόσυνα, δηλαδή παραδεισένια;

¹⁷¹ Ό κάθε άμαθής (σαφώς μέ ακριβή έννοια καί περιεχόμενο κυριολεκτικό, κι όχι ύβριστικό) ή όποιος βαριέται (πράγματι) νά μελετήσει, νά ρωτήσει, νά γνωρίσει, κρύβεται πίσω από κοσμική ή κι έκκλησιαστική ισχύ καί θεωρεί έαυτόν παντογνώστη, εκφράζοντας γνώμη, άποψη επί θεμάτων πού απέχουν τής αληθείας. Τά ψέματα του κόσμου καί τής μικροπολιτικής του, ξεγελοϋν πολλούς πού νομίζουν ότι μποροϋν νά παίξουν μέ τήν αποκεκαλυμένη Αλήθεια, λησμονοϋν ιερά Παράδοση, Αγιότητα, Ευαγγέλιο καί έξυπηρετοϋν μόνο πολιτικοοικονομικά συμφέροντα εφήμερα σάν υπάλληλοι πολυεθνικής ή κρατικής έπιχείρησης. Έσφαλμένη Έκκλησιολογία. Αντικανονική πράξη. Πιστεύουν δέν πιστεύουν οί τύποι, μέ τόν Θεό δέν μποροϋν νά τά βάζουν, ή πίστη δέν ξεπουλιέται, ή Άνάσταση δέν κρύβεται, όσο κι αν άπεγνωσμένα καί σήμερα «σταυρώνουν» άθώους πολλούς, λίγοι καί άνανδροι. Κρύβονται πίσω από αντιχριστιανικές καί άσχετες μέ τήν Όρθοδοξία ήθικές τάχα πράξεις καί εϋσέβεια φαρισαϊκή καί μέ τήν κοσμική έξουσία έξοστρακίζουν όποιο δέν προσκυνά τήν ζαλισμένη καί ματαιία δύναμή τους, τούς χοίρους του Ευαγγελίου θυμίζουν, κάλπικη έξουσία, πού λήγει νωρίς καί καταλήγει άδοξα. Άσχολοϋνται μέ κουζίνες, τί τρώει καθανείς, κρεβατοκάμαρες, τί ώρα κοιμάται καθένας, τουαλέτες (σάν ένδύματα φανταχτερά καί κυριολεκτικά σάν κοινοί καμπινέδες... νά μου συγχωρέσετε τις πεζές εκφράσεις,

Ὁ Σάρδων Γερμανός στή μελέτη του «Επισκοπικοί κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καί λοιπῶν ἑλληνικῶν νήσων»¹⁷² ἀπό τόν Α' Κώδικα Κριτίου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ παραθέτει Ὑπομνήματα ἐκλογῆς Ἐπισκόπων Κρήτης, ἀθώωσιν, καθαίρεσιν, ὑποσχετικόν καί παραιτήσεις Μητροπολιτῶν Κρήτης. Τά σχετικά κείμενα παρέχουν ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες καί δίδουν ἀφορμές σήμερα γιά σχόλια κανονικῆς, μά περισσότερο ἱστορικῆς πλέον σημασίας.

Στήν Ἐκκλησία τῆς Κρήτης σήμερα ἡ ἐκλογή γίνεται κανονικῶς καί νομίμως ἐπί τῆ βάσει τοῦ ἰσχύοντος Καταστατικοῦ Χάρτου, Νόμος 4149/10-16 Μαρτίου 1961 (Φ.Ε.Κ. Α' 41) καί συμφώνως πρὸς τά σχετικά ἄρθρα αὐτοῦ. Στό παρελθόν ὅμως ὡς πρὸς τόν τρόπο ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἀναφέρουμε τά ἑξῆς.

Ἐπί Ἐνετοκρατίας¹⁷³ ὡς γνωστόν ὑπῆρχε γενική ἀπαγόρευση παρουσίας ἐν Κρήτῃ Ἐπισκόπων¹⁷⁴ γιά τούς Ὀρθοδόξους. Τό ἔτος 1659 στήν Μητρόπολη Κρήτης ἀναφέρονται οἱ δώδεκα Ἐπισκοπές τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή οἱ Γορτύνης, Κνωσοῦ, Ἀρκαδίας, Χερρονήσου, Αὐλοποτάμου, Ἀγρίου, Λάμπης, Κυδωνίας, Ἱερᾶς, Πέτρας, Σιτείας καί Κισσάμου.

Κατόπιν ὅμως, μέ τήν ἐπικράτηση τῆς Τουρκοκρατίας χειροτονοῦνται Ἐπίσκοποι καί ἀνασυνίσταται κανονικά ἡ Μητρόπολη Κρήτης μέ τήν Ἱερά

ἀλλά ἔτσι θεωρῶ θά δοθεῖ ἔμφαση σέ τόσο λυπηρά πράγματα, ἄλλωστε καί στό ἱερό Εὐαγγέλιο ἀναφέρονται πόρνες, δαιμόνια, χοίροι, κλπ), τί ἔκανε στό ἀποχωρητήριό του ὁ τάδε καί μέ βόθρους, δηλαδή ψάχνουν νά μάθουν τί περιέχουν τά λύματα τῶν ὡς. Ἐτυχα προσωπικά σέ συζήτηση «πνευματικῶν» καί σπουδαίων τάχα ἀνθρώπων κι ἔφριξα, ἐφυγα μέ τρόπο δίχως νά φάω, καθῶς ἡ συζήτησή τους τί ἔκανε ὁ δεῖνα στήν προσωπική του ζωή κι ὁ τάδε, κουτσομπολιό 100% καί θυμήθηκα «μεγάλο», εὐτυχῶς κεκοιμημένο πλέον, πνευματικό τοῦ Ἡρακλείου πού δημοσία ἔλεγε ὅτι οἱ πνευματικοί, σάν τούς γιατρούς, πρέπει νά ἐνημερώνουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο γιά τό «ιατρικό», ἁμαρτωλό παρελθόν τοῦ κάθε ἐξομολογουμένου καί φυσικά μόλις τόν πάτησα φωνή, λέγοντάς του ὅτι εἶναι ἀντικανονικό, καθῶς παραβιάζει τό ἀπόρρητο τῆς μετανοίας σάν μυστήριο καί ἐπέχει κανονική τιμωρία, τότε μέ ἔκανε ἐχθρό του. Ἀντικανονικές καταστάσεις πού χρειάζονται νά κανονιστοῦν ἀρμοδίως. Ὅσα δέν λέγονται δημόσια καί ἐνυπογράφως, ψέματα καί δολιότητες. Τό Ψαλτήριον καταμαρτυρεῖ πολλά τέτοια, ὥστε ὁ Δαβὶδ νά παρακαλεῖ μέ προσευχῆς τόν Θεό «δίκασον Κύριε τούς ἀδικοῦντας με, πολέμησον τούς πολεμοῦντας με...» Ψαλμ. 34,1.

¹⁷² Μητροπολίτου Σάρδων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καί τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν Νήσων, ΕΦ 34 (1935) 292 κ.ἑ.

¹⁷³ Βλ. Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Περὶ τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, ἀπό δευτέρας Βυζαντινῆς περιόδου μέχρι τῆς Ἐνετοκρατίας. Σύντομη ἱστορικοκανονικῆ προ-σέγγιση, ΑΤ 16 (2012) 111-138.

¹⁷⁴ Κι οἱ καθολικῆς ἐπισκοπῆς Κρήτης ἦταν 4, μία σέ κάθε σημερινό νομό, δηλαδή Ἡρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνου καί Σητείας. Βλ. Ξηρουχάκη Ἀ, Ἡ Ἐκκλησία Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, ΕΦ 1934, 627.

Ἐπαρχιακή της Σύνοδο. Ἀρχικά ἀναφέρεται στά σχετικά ἔγγραφα σάν «Ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης», «Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Κρήτης», «Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης», «Ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης» καί σήμερα «Ἱερά Ἐπαρχιακή Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης».

Στόν Κώδικα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεποφυλακείου (Θ' 404) εὐρίσκεται ἡ ἀπό τοῦ ἔτους 1819 «Αἴτησις τοῦ Κρήτης Γερασίμου πρός πλήρωσιν τῆς ἐπισκοπῆς Κνωσσοῦ» καί εἶναι χαρακτηριστική καί σημαντική ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς, διότι ὁ Κρήτης Γεράσιμος ἀναφέρει στόν Πατριάρχη ὅτι ἐκοιμήθη ὁ Κνωσσοῦ Γεράσιμος κι ἐξέλεξε διάδοχό του τόν Ἀρχιμανδρίτη Νεόφυτο, ἀλλά ἐπειδή στερεῖται Ἐπισκόπων προκειμένου νά κάνουν κανονικῶς ἐν Συνόδῳ τήν σχετική ἐκλογή ἀναθέτει στόν Πατριάρχη καί τήν Ἱερά Σύνοδό τῆς σεβασμίας Αὐτοῦ Παναγιότητος τήν ἐν λόγῳ διά κανονικῶν ψήφων ἐκλογή στόν Πατριαρχικό Ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τά σχετικά συμπεράσματα ἐξόχως ἐνδιαφέροντα, τό δέ κείμενο ἀκολουθεῖ ὡς ἔχει.

«Τήν ὑμετέραν θειοτάτην καί πανσέβαστόν μοι παναγιότητα σὺν τῇ περὶ αὐτὴν πανσέπτῳ συνόδῳ δουλικῶς προσκυνῶ ἀσπαζόμενος τήν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν,

†καί ἀναφέρω ταπεινῶς διά τοῦ παρόντος μου δουλικοῦ ὅτι μέ τό νά ἐπληροφόρηθην ἀκριβῶς ἀπό γράμματος τοῦ εἰς Κρήτην ἐπιτρόπου μου θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἱεραῶς κυρίου Ἀρτεμίου, ὅτι ἐπλήρωσε τό κοινόν χρέος ὁ ἐπίσκοπός μου Κνωσσοῦ κύριος Γεράσιμος, κατὰ τήν κυριαρχικήν μου ἐξουσίαν ἐξελεξάμην ἀντ' ἐκείνου διάδοχον τῆς ἐπισκοπῆς τάυτης τόν ὀσιώτατον ἀρχιμανδρίτην κύριον Νεόφυτον, ὑσερούμενος δε ὑποκειμένων μοι ἀδελφῶν ἐπισκόπων διά τήν ἐκτέλεσιν τῶν κανονικῶν ψήφων αὐτοῦ, ἀνατίθηναι τῷ παναγιωτάτῳ καί σεβασμιωτάτῳ μοι Δεσπότῃ καί οἰκουμηνικῷ Πατριάρχει μετὰ τῆς σεβασμίας αὐτοῦ Παναγιότητος Ἱεραῶς Συνόδου γενέσθαι τὰς κανονικάς ψήφους τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ἐπὶ τῇ χηρευούσῃ ἐκείνῃ ἐπισκοπῇ Κνωσσοῦ ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, παρακαλῶ δέ θερμῶς νά εἰσακουσθῇ προσηνῶς ἡ φωνή αὐτῆ τῆς ταπεινῆς ἱκεσίας μου εἰς τὰ θεῖα ὦτα τῆς ὑμετέρας πανσεβάστου μοι Παναγιότητος, ἧς μένω,

Ταπεινός ἀλλ' εὐπειθέστατος δοῦλος

†Ὁ Κρήτης ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

τῇ λ' Ἀπριλίου αἰθ'

1. Ὑπομνήματα ἐκλογῆς Ἐπισκόπων Κρήτης

Ὁ Μητροπολίτης Κρήτης στίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων ἀκολουθοῦσε τήν κανονική πράξη, πού συναντᾶται σήμερα στό Οἰκουμηνικό Πατριαρ-

χειο, καθώς σέ πολλά ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς, συγκεκριμένα σέ ὑπομνήματα ἐκλογῆς τῶν ἐπισκόπων, συναντᾶμε τίς φράσεις π.χ. Ὑπόμνημα τοῦ Ἱερᾶς καί Σητείας Ἰλαρίωνος «οἱ ἐνταῦθα διατελοῦντες ἀρχιερεῖς, ἀδεία μὲν ἐκκλησιαστικῇ, προτροπῇ δέ καί συγκαταθέσει τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν κυριάρχου ἀγίου Κρήτης»¹⁷⁵.

Ἄξιον παρατηρήσεως τά Ὑπομνήματα ἐκλογῆς διαφέρουν, δέν εἶναι ὁμοιόμορφα.

Ἡ Σύνοδος συνεδριάζει σέ διάφορα μέρη, σέ διαφορετικούς Ναούς γίνονται οἱ ἐκλογές κι ὄχι ὅλες στόν Ἅγιο Μηνᾶ. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἀναφερόμαστε στόν 10^ο αἰῶνα, δηλαδή σέ ἐποχή πρό τῆς καθιερώσεως τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης. Ὁ Κρήτης προτείνει τρία πρόσωπα, προβάλλει τρεῖς ὑποψηφίους ἐκτός καταλόγου, ἀφοῦ δέν ὑπάρχει κατάλογος καί δέν μετέχει τῆς ἐκλογῆς, τήν ὁποία κάνουν καί ὑπογράφουν οἱ ἐπίσκοποι.

Στό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Κισάμου Μελχισεδέκ διαβάζουμε «οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς κατά τήν ἐνθερμον αἴτησιν πρός τήν Ἐκκλησίαν καί ἀξίωσιν ἀδελφικῆν τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἐπισκοπῆς ἀγίου Κρήτης»¹⁷⁶ στόν πάνσεπτο Πατριαρχικό ναό τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπογράφουν¹⁷⁷ ὁ Βεροίας, ἔχων καί τάς γνώμας τοῦ γέροντος ἀγίου Καισαρείας καί τοῦ ἀγίου Ἡρακλείας καί τοῦ ἀγίου Νικομηδείας, ὑπογράφει ὁ Λαρίσης, ἔχων καί τάς γνώμας τοῦ γέροντος ἀγίου Ἐφέσου καί τοῦ Ἁγίου Δέρκων καί τοῦ ἀγίου Χαλκηδόνως, ὑπογράφει ὁ Σίφνου κ.α. ἐν ἔτει σωτηρίῳ ἁωιη⁷.

Τό ἔτος, αὐξ προτροπῇ καί ἀδεία τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου καί «ἐγγράφῳ γνώμη καί συνευδοκία τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης πανιερωτάτου καί θεοπροβλήτου μητροπολίτου ἀγίου Κρήτης... .συνελθόντες ἐν τῷ πασέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου καί ψήφους κανονικάς προβαλομενοι εἰς εὔρεσιν καί ἐκλογῆν ἀξίου καί ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τήν ἀρχιερατικῆν προστασίαν καί ποιμαντικῆν ράβδον...»¹⁷⁸ ἐξελέγει ὁ «Κισάμου καί Σελήνου» Γεράσιμος Κώδ. ΚΒ' 360.

α) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Αὐλοποτάμου Νεοφύτου

Τό Ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἐπισκόπου Αὐλοποτάμου Νεοφύτου μᾶς

¹⁷⁵ ΕΦ 34 (1935) 314.

¹⁷⁶ ΕΦ 34 (1935) 429.

¹⁷⁷ ΚΠΑ Θ' 386.

¹⁷⁸ ΕΦ 34 (1935) 430.

δίδει πληροφορίες εξαιρετικά χρήσιμες για την ιστορία και τα νομοκανονικά ζητήματα της εποχής. Η έκλογή γίνεται διότι ο πρώην Έπίσκοπος πέθανε κι η Έπισκοπή έμεινε άπροστάτευτος. Έξαιρετική ή περιγραφή, αν και σήμερα επικρατεί για Έπισκοπές και Μητροπόλεις ο χαρακτηρισμός χηρέυουσα, ή παρουσίαση του Έπισκόπου σαν προστάτη της Έπαρχίας του υπέροχος. Ο Μητροπολίτης Κρήτης αναφέρεται ως ο καθολικός κυριάρχης και προσφωνείται τότε πανιερώτατος. Ένω τό έτος 1755 βρίσκεται στην Κωνσταντινουπόλη, γι' αναγκαίες υποχρεώσεις της έπαρχίας του, και επειδή δέν θέλει νά μείνει για πολύ καιρό χωρίς έπίσκοπο, έλαβε άδεια του παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου, προκειμένου νά γίνει ή κανονική ψηφοφορία και έκλογή άξιου και άρμοδιου προσώπου. Μέ προτροπή της Αυτού Παναγιότητος και σύμφωνα μέ την γνώμη του Μητροπολίτου Κρήτης, οί ένδημοϋντες στην Πόλη άρχιερείς στον πανσέπτο ναό του Άγιου Ίωάννου, έξω του Κυνηγοϋ, μέ ψήφους κανονικάς, κατέστρωσαν τριπρόσωπο υποψηφίων, εκ των οποίων εξέλεξαν τον καταλληλότερον.

Άκολουθει τό κείμενο ως έχει:

«Επειδή ή άγιωτάτη έπισκοπή Αϋλοποτάμου διαμένει άπροστάτευτος, άτε του έν αυτή άρχιετατεύοντος κύρ.τό ζήν εκμετρήσαντος, καντεϋθεν ο καθολικός κυριάρχης της έπισκοπής ταύτης πανιερώτατος και θεοπρόβλητος μητροπολίτης Κρήτης, υπέρτιμος και έξαρχος πάσης Εϋρώπης κύριος Γεράσιμος, διατρίβων, τό γέ νϋν έχον, ένταϋθα έν Κωνσταντινουπόλει, δι' αναγκαίας χρείας της έπαρχίας αυτου, και μή θέλων διαμένειν επί πολύ την ρηθεισαν έπισκοπήν άπροστάτευτον και δίχα άρχιερατικής έπισκέψεως, έλαβεν άδειαν παρά του παναγιωτάτου και σεβασμιωτάτου ήμϋν αυθέντου και δεσπότου του Οικουμενικού Πατριάρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου, επί τϋ προβληθηναι ένταϋθα ψήφους κανονικάς εις εϋρεσιν και έκλογήν άξιου και άρμοδιου προσώπου. Και δή προτροπή της Αυτού Παναγιότητος και γνώμη του ρηθέντος καθολικού κυριάρχου της έπισκοπής ταύτης, ήμεις οί ένταϋθα ένδημοϋντες συνάδελφοι άρχιερείς συνεισελθόντες έν τϋ πανσέπτω και σεβασμίϋ ναϋ του Αγίου Ίωάννου, έξω του Κυνηγοϋ, ψήφους προβαλλόμεθα κανονικάς, και πρώτον μέν έθέμεθα τον οσιώτατον έν ιερομονάχοις κύρ Ν ε ο φ υ τ ο ν, δεϋτερον τον ιερομόναχον κύρ Άνθιμον και τρίτον τον ιερομόναχον κύρ Γρηγόριον, ϋν και τά ονόματα κατεστρώθη έν τϋ ιερϋ τούτϋ κώδικι της άγίας του Χριστου Μεγάλης Έκκλησίας.

αψνε' Νοεμβρίου κ' Ίνδικτιϋνος Δ'.

†Ο πρώην. ... †ο πρώην ΚΥΡΙΛΛΟΣ

†Ο πρώην Καστορίας ΗΣΑΙΑΣ»¹⁷⁹.

¹⁷⁹ ΚΠΑ Δ' 183 και ΕΦ 34 (1935) 308-309.

β) Ὑπόμνημα τοῦ Ἱερᾶς καί Σητείας Ἰλαρίωνος

Διαβάζοντας τό Ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἱερᾶς καί Σητείας Ἰλαρίωνος παρατηροῦμε ὅτι ἐξελέγη λόγω θανάτου τοῦ προκατόχου του, ἡ συνηθέστερη αἰτία. Κι ἐπειδή οἱ θεῖοι καί ἱεροί κανόνες προστάζουν νά μή μένει καμία ἐπαρχία γιά πολύ χρόνο χηρεύουσα καί στερημένη ἀρχιερατικῆς προστασίας ἔγινε ἡ ἐκλογή διαδόχου του. Οἱ ἀρχιερεῖς μέ τήν ἄδεια, τήν προτροπή καί συγκατάθεση (διαφορετικές λέξεις πού τονίζουν τήν θέληση τοῦ Κρήτης καί τρία διαφορετικά πράγματα, τά ὅποια ὅλα μαζί προβάλλουν τό συναινετικό τοῦ πράγματος) τοῦ ἁγίου Κρήτης, πού λέγεται ἐπί λέξει «κυριάρχος», δηλώνοντας ἔτσι κανονικά δικαιώματα ἐπί τῶν ἐπισκοπῶν του, συνήλθαν στόν Ἰ. Ναό τῆς Ὑπαπαντῆς τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Κρήτης καί μέ ψήφους κανονικάς ἐξέλεξαν τό ἔτος 1846 τό ἄξιο καί ἀρμόδιο πρόσωπο, γιά νά προστατεύσει τήν ἐπισκοπή καί νά κρατήσῃ τήν ποιμαντική της ράβδο. Σαφές ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι κρατοῦσαν κανονικῶς ράβδον. Ὑπογράφουν τρεῖς Ἐπίσκοποι ὁ Ἀρκαδίας, ὁ Χερρονήσου καί ὁ Πέτρας. Αὐτούσιο ἀκολουθεῖ ἀμέσως τό ἐν λόγω Ὑπόμνημα.

«Ἐπειδή τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Ἱερᾶς καί Σιτείας Κ α λ λ ι ν ἰ κ ο υ τό ζῆν ἐκμετρήσαντος καί πρὸς τὰς αἰωνίους μονάς μεταστάντος, ἔμεινεν ἡ ἐπαρχία αὕτη ἔστερημένη ἀρχιερέως, καί ἐπειδή οἱ θεῖοι καί ἱεροί κανόνες διακελύονται ἵνα μή μείνη καμμία ἐπαρχία ἐπί πολύ χηρεύουσα καί ἔστερημένη ἀρχιερατικῆς προστασίας καί ἀντιλήψεως, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα διατελοῦντες ἀρχιερεῖς, ἀδεία μὲν ἐκκλησιαστικῆ, προτροπῆ δέ καί συγκαταθέσει τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν κυριάρχου ἁγίου Κρήτης κυρίου Χρυσάνθου, συνελθόντες ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κρήτης καί ψήφους κανονικάς προβαλόμενοι εἰς εὐρεσιν καί ἐκλογὴν ἁξίου καί ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξομένου τήν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καί ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἐπισκοπῆς Ἱερᾶς καί Σιτείας, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τόν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἰ λ α ρ ἰ ω ν α, δεῦτερον τόν Γεράσιμον καί τρίτον τόν Παρθένιον, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ ὑπομνήματι εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν καί παράστασιν νόμιμον.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αωμστ', κατά μῆνα Ἰανουάριον.

† ὁ Ἀρκαδίας ΙΩΑΚΕΙΜ ἀποφαίνεται,

† ὁ Χερρονήσου ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἀποφαίνεται,

† ὁ Πέτρας ΔΩΡΟΘΕΟΣ ἀποφαίνεται»¹⁸⁰.

¹⁸⁰ ΕΦ 34 (1935) 314-315.

γ) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Κισσάμου καί Σελίνου Μισαήλ

Τό Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Κισσάμου καί Σελίνου Μισαήλ μᾶς δίδει τίς ἀκόλουθες γνώσεις σχετικά μέ τό ἐν λόγῳ γεγονός. Ἡ ἐπισκοπὴ Κισσάμου καί Σελίνου ἔμεινε ἀπροστατέυτος διότι ὁ ἀρχιερεὺς λόγῳ κρίσιμων περιστατικῶν τὴν ἐκατέλειψε κι ἀπέδρασε σέ ἄλλο κράτος, ὅπου καί μένει. Ὅποτε μέ τὴν ἄδεια καί μέ προτροπὴ τοῦ κυριάρχου ἀγίου Κρήτης, τό ἔτος 1869 οἱ ἀρχιερεῖς συνήλθαν Συνοδικῶς στὸν πάνσεπτο τῶν Εἰσοδίων Ναό στα Χανιά, ἔχοντας καί τὴν σύμφωνη γνώμη τῶν ἀπόντων Ἐπισκόπων καί μέ ψήφους κανονικὰς ἐξέλεξαν ἐκ τριῶν τό ἄξιο πρόσωπο. Ὑπογράφουν δύο Ἐπίσκοποι ἔχοντας ὅμως καί τὴν γνώμη, δηλαδή τὰ σύμψηφα τῶν ἀπόντων Ἀρχιερέων, δηλαδή ὁ Ἀρκαδίας ἔχων καί τὴν γνώμην (δηλαδή σύμψηφον) τοῦ ἀγίου Λάμπης καί ὁ Ἱεροσιτείας ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Χερρονήσου, τοῦ ἀγίου Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου, καί τοῦ ἀγίου Πέτρας. Κατὰ λέξη τό ὑπόμνημα ἀκολουθεῖ.

«Τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κισσάμου καί Σελίνου ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ἅτε δὴ τοῦ τέως ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κυρίου ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ τὴν ἰδίαν παροικίαν ἐν κρίσιμοις περιστάσεσι καταλιπόντος καί εἰς ἕτερον ἀποδράντος κράτος, ὅπου καί διαμένει εἰσέτι, ἡμεῖς οἱ εἰς Χανιά ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντες ἀρχιερεῖς, ἀδεῖα καί προτροπῇ τοῦ σεβασμιωτάτου ἡμῶν κυριάρχου ἀγίου Κρήτης κυρίου Μελετίου, συνελθόντες ἐν τῷ ἐνταῦθα πανσέπτῳ τῶν Εἰσοδίων Ναῶ, ἔχοντες καί τὴν γνώμην τῶν ἀπόντων ἐν Χριστῳ ἡμῶν ἀδελφῶν, καί συλλειτουργῶν, καί ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι πρὸς εὐρεσιν καί ἐκλογὴν ἀξίου προσώπου, τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καί πνευματικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἐπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἱερομόναχον κύριον Μι - σ α ἢ λ, δευτέρον δέ τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς Χρυσοπηγῆς κύριον Ἱερόθεον, καί τρίτον τὸν ὀσιώτατον προηγούμενον τῆς αὐτῆς Μονῆς κύρ Γεννάδιον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κώδικι εἰς διηνεκὴ ἔνδειξιν καί μόνιμον παράστασιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐξθ' μηνί Ἰουνίῳ κη'.

† Ὁ Ἀρκαδίας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Λάμπης κυρίου ΠΑ·Ι·ΣΙΟΥ, † ὁ Ἱεροσιτείας ΝΕΟΦΥΤΟΣ ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Χερρονήσου κύρ ΜΕΛΕΤΙΟΥ, τοῦ ἀγίου Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου κύρ ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ, καί τοῦ ἀγίου Πέτρας κύρ ΜΕΛΕΤΙΟΥ»¹⁸¹.

δ) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Κνωσσοῦ Νεοφύτου¹⁸²

¹⁸¹ ΚΠΑ ΕΖ' 56. ΕΦ 34 (1935) 431.

¹⁸² ΚΠΑ Θ' 405. ΕΦ 34 (1935) 434.

Τό Ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κνωσοῦ Νεοφύτου ἔτους 1819 ὑπογράφεται ἀπό τοὺς ἐνδημοῦντας Ἀρχιερεῖς στήν Κωνσταντινούπολη κατόπιν αἰτήσεως τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου τῆς Κρήτης καί μέ τήν προτροπή καί τήν ἄδεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, στόν πάνσεπτο Ἰ. Ναό Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου. Ἐπακριβῶς τό κείμενο εἶναι:

«Τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κνωσοῦ τῆς ὑποκειμενης τῆ ἀγιωτάτη Μητροπόλει Κρήτης χηρευούσης προστασίας ἀρχιερατικῆς, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρ Γ ε ρ α σ ι μ ο υ τό ζῆν ἐκμετρήσαντος καί εἰς τās αἰωνίους μονάς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς, κατὰ την ἔνθερμον αἴτησιν προς τήν Ἐκκλησίαν καί ἀξίωσιν τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἐπισκοπῆς ἁγίου Κρήτης κυρίου Γερασίμου, ἐν πνεύματι περιποθήτου ἡμῶν ἀδελφοῦ, προτροπῆ καί ἀδεία τοῦ παναγιωτάτου καί σεβασμιωτάτου ἡμῶν αυθέντου καί δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Γρηγορίου, συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, καί ψήφοις κανονικαῖς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καί ἐκλογήν ἀξίουκαί ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεχομένου την ἀρχιερατικὴν προστασίαν καί ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ἐκείνης ἐπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τόν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ν ε ὄ φ υ τ ο υ, ἀρχιδιάκονον χρηματίσαντα τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς Μητροπόλεως, δεύτερον δέ τόν Διονύσιον καί τρίτον τόν Νικηφόρον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν καί μόνιμον παράστασιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αἰωθ', κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, Ἐπιμεμήσεως Ζ'».

ε) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας Γερασίμου

Σύμφωνα μέ τό Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας Γερασίμου ἡ ἐκλογή ἔγινε διότι καθαιρέθηκε ὁ πρῶην Ἐπίσκοπος διά πατριαρχικοῦ καί συνοδικοῦ γράμματος, γιά κανονικά ἐγκλήματα, καί ἀμετάκλητα ἐξέπεσε τῆς ἐπισκοπῆς του μέ κοινῇ Συνοδικῇ διαγνώσει. Μέ προτροπή καί ἄδεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στόν πάνσεπτο Πατριαρχικό Ναό τοῦ ἁγίου Γεωργίου, μέ ψήφους κανονικάς ἐξελέγη ὡς ἄξιο καί ἀρμόδιο πρόσωπο τό ἔτος 1780. Ὑπογράφουν οἱ Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς πού ἀξίζει πολύ νά προσέξουμε ποιοῖ εἶναι τότε, γιά παράδειγμα ὁ Ἀθηνῶν, ὁ Βελιγραδίου κλπ.. Ἀκριβῶς τό περιεχόμενο τοῦ Ὑπομνήματος ἀκολουθεῖ.

«Τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κυδωνίας ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος κ α κ ο Μ α ρ τ ι ν ι α ν ο ὺ καθαιρέσει παντελεῖ καθυποβληθέντος διά πατριαρχικοῦ καί συνοδικοῦ γράμματος, ἔνεκα τῶν κανονικῶν αὐτοῦ ἐγκλημάτων, καί ἀμετακλήτως ἐκπεπτωκότος τῆς

ἐπισκοπῆς ταύτης κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει, ἐπομένως προτροπῇ καί ἀδεία τοῦ παναγιωτάτου καί σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καί δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Σωφρονίου, συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, καί ψήφους κανονικάς προβαλλόμενοι εἰς εὖρεσιν καί ἐκλογὴν ἀξίου καί ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ποιμαντικὴν ράβδον καί ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ ΓΕΡΑΣΙΜΟΝ, δεῦτερον δὲ τὸν Διονύσιον καί τρίτον τὸν Μακάριον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἰς μόνιμον καί διηνεκὴ παράστασιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ,
κατὰ μῆνα Μάρτιον, ἐπινεμήσεως ΙΓ'

†Ὁ Κυζίκου ΑΓΑΠΙΟΣ ἔχων καί τὰς γνώμας τοῦ ἁγίου Ἡρακλείας κύρ ΜΕΘΟΔΙΟΥ, τοῦ ἁγίου Νικομηδείας κύρ ΜΕΛΕΤΙΟΥ καί τοῦ ἁγίου Χαλκηδόνας κύρ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ, †Ὁ Νικαίας ΑΝΘΙΜΟΣ ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ τέ ἁγίου Ἐφέσου κύρ ΣΑΜΟΥΗΛ, τοῦ ἁγίου Δέρκων κύρ ΑΝΑΝΙΟΥ, τοῦ «ἁγίου Ἰκονίου κύρ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, τοῦ ἁγίου Ἀθηνῶν κύρ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ, τοῦ Πισιδείας κύρ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ, τοῦ ἁγίου Δράμας κύρ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, τοῦ ἁγίου Παροναξίας κύρ ΝΕΟΦΥΤΟΥ, τοῦ ἁγίου Βιζύης κύρ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ, τοῦ Γάνου κύρ ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ, τοῦ ἁγίου Μπόσνας κύρ ΠΑ·Ι·ΣΙΟΥ, τοῦ ἁγίου Οὐζίτισης κύρ ΙΩΑΚΕΙΜ καὶ τοῦ ἁγίου Καστορίας κύρ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ, †Ὁ Μπελιγραδίου ΙΕΡΕΜΙΑΣ, †Ὁ Μήλου ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ»¹⁸³.

στ) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καί Κισσάμου Καλλίστου

Στὸ Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας καί Κισσάμου, βλέπουμε τίς δύο ἐπισκοπές σάν μία, ἔχοντας ἓνα ἐπίσκοπο, τὸ ἔτος 1846. Ὁ πρῶν μακαρίτης πλέον ὅποτε οἱ ἀρχιερεῖς μέ τὴν ἄδεια, τὴν προτροπὴ καί τὴν συγκατάθεση τοῦ κυριάρχου ἁγίου Κρήτης, στὸν Ἱερό Ναὸ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων μέ ψήφους κανονικάς ἐξέλεξαν. Ὁ Χερρονήσου ἀποφαίνεται σχετικῶς κι ὁ Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου συναποφαίνεται.

«Ἐπειδὴ τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Κυδωνίας καί Κισσάμου κύρ ΑΡΤΕΜΙΟΥ τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος καί προς τὰς αἰωνίους μονὰς μεταστάντος, ἔμεινεν ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐστερημένη ἀρχιερέως, καί ἐπειδὴ οἱ θεῖοι καί ἱεροὶ κανόνες διακελεύονται ἵνα μὴ μείνη καμμία ἐπαρχία ἐπὶ πολὺ χηρεύουσα καί ἐστερημένη ἀρχιερατικῆς προστασίας καί ἀντιλήψεως, ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα

¹⁸³ ΚΠΑ Ζ' 123. ΕΦ 34 (1935) 443-444.

διατελοῦντες ἀρχιερεῖς ἀδεία μὲν ἐκκλησιαστικῇ, προτροπῇ δέ καί συγκαταθέσει τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν κυριάρχου ἀγίου Κρήτης κυρίου Χρυσάνθου, συνελθόντες ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καί ψήφους κανονικάς προβαλλόμενοι εἰς εὔρεσιν καί ἐκλογὴν ἀξίου καί ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἀρχιερατικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ταύτης ἐπισκοπῆς Κυδωνίας καί Κισσάμου, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ ΚΑΛΛΙΣΤΟΝ, δεύτερον τὸν Νικόδημον καί τρίτον τὸν Γεράσιμον, ἐξ ὧν ἐκλέχθη ὁ πρῶτος, κατεστρώθησαν δέ τὰ ὀνόματα ταυτῶν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ ὑπομνήματι εἰς διηνεκὴ ἀσφάλειαν καί παράστασιν νόμιμον.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐμστ', Ἰουνίου κβ'

†Ὁ Χερρονήσου ΜΕΛΕΤΙΟΣ ἀποφαίνεται

†Ὁ Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ συναποφαίνεται»¹⁸⁴.

ζ) Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας Γαβριήλ

«Τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου χηρευούσης, καί ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ἅτε δὴ τοῦ τέως ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κυρίου ΜΙΣΑΗΛ τό ζῆν ἐκμετρήσαντος καί εἰς τὰς οὐρανίους μονάς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ εἰς Χανιά ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντες ἀρχιερεῖς, ἀδεία καί προτροπῇ τοῦ σεβασμιωτάτου ἡμῶν κυριάρχου ἀγίου Κρήτης κυρίου Μελετίου, συνελθόντες ἐν τῷ ἐνταῦθα πανσέπτῳ τῶν Εἰσοδίων ναῷ, ἔχοντες καί τὴν γνώμην τῶν ἀπόντων ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν καί ψήφους κανονικάς προβαλλόμενοι πρὸς εὔρεσιν καί ἐκλογὴν ἀξίου καί ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καί πνευματικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης ταύτης Ἐπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν ὀσιώτατον ἡγούμενον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς κύριον ΓΑΒΡΙΗΛ, δεύτερον δε τὸν ὀσιώτατον προηγούμενον τῆς αὐτῆς Μονῆς κύρ Γεννάδιον καί τρίτον τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς αὐτῆς Μονῆς κύρ Ἱερόθεον. Ὡν τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κώδικι εἰς διηνεκὴ ἔνδειξιν καί μονιμον παράστασιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐξθ', μηνί Ἰουνίῳ κη'

†Ὁ Ἀρκαδίας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Λάμπης κυρίου ΠΑΪΣΙΟΥ, †Ὁ Ἱεροσιτείας ΝΕΟΦΥΤΟΣ ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ τε ἀγίου Χερρονήσου κύρ ΜΕΛΕΤΙΟΥ, τοῦ ἀγίου Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου κύρ ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ καί τοῦ ἀγίου Πέτρας κύρ ΜΕΛΕΤΙΟΥ»¹⁸⁵.

¹⁸⁴ ΚΠΑ ΚΒ' 112. ΕΦ 34 (1935) 444-445.

¹⁸⁵ ΚΠΑ ΕΖ' 56. ΕΦ 34 (1935) 446.

2. Καθαίρεσις Ἐπισκόπων

Τὰ κείμενα πού ἀκολουθοῦν μολονότι εἶναι κείμενα λυπηρά, ἀφοῦ ἀφοροῦν καθαίρεση κληρικῶν, καί μάλιστα Ἐπισκόπων, ἀποτελοῦν θαυμάσια θεολογικά, κανονικά καί ἱστορικά κείμενα. Περιέχουν ὑπέροχες θεολογικές πρωτίστως καί κατόπιν κανονικές αἰτίες καί δίνουν μοναδικό παράδειγμα διαχρονικῆς σημασίας. Σήμερα θά ἐπικρατοῦσε τό νομικό μέρος, ἀλλά τότε προεῖχε κατά τρόπο μοναδικό τό ποιμαντικό μέρος τῆς θεολογικῆς φιλανθρωπίας καί ὄχι ἡ νομικίστικη ἐκδίκηση κι ἐξόντωση. Ἀναφέρεται ἀπό τήν ἀρχή στό ἀναγκαῖον τῆς ψυχικῆς σωτηρίας. Οἱ Ἐπίσκοποι κατέχουν τήν πνευματική προστασία τοῦ ποιμνίου κι ὄχι τήν ἐξόντωσή του, μηδέ τήν τυραννία κλήρου καί λαοῦ. Σκοπό ἔχουν νά σώσουν, νά βηθήσουν, νά ἀγιάσουν κι ὄχι νά ἀδικήσουν, νά ἐκδικάσουν, νά ἀπογοητεύσουν, ἀλλά νά ὀδηγήσουν πρὸς τήν ὁδόν τῆς σωτηρίας. Ἔργον τοῦ γνησίου καί καλοῦ ποιμένος εἶναι τό διδόναι τήν ψυχήν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν ἰδίων προβάτων, καί πάντα ποιεῖν καί πάσχειν ὑπέρ τῆς σωτηρίας ὠφελείας καί πνευματικῆς προκοπῆς καί βελτιώσεως. Φοβερές ἐκφράσεις, εὐαγγελικές, καθόλου σχολαστικές, οὔτε καί νομικίστικες. Ἡ σύγχρονη νομιμομανία ἐπικίνδυνη ὅσο καί τόν μεσαιῶνα ἢ πυρά. Ἡ δικαιοσύνη ἀπαραίτητη. Ἀντί ὁ ἐν λόγῳ Ἐπίσκοπος νά φροντίσει μέ στοργή τά λογικά τοῦ Χριστοῦ πρόβατα, σάν καλός ποιμένας, φάνηκε μισθωτός, ἢ μᾶλλον λύκος αἰμοβόρος, ἀρπάζοντας ἐγωιστικά, εὐφραινόμενος μόνος σατανικῶς καί χαιρεκάκως, ζημιώνοντας ὅσους ὁ φιλόανθρωπος Χριστός ἐξηγόρασεν ἀπό τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν μέ τό ἅγιο αἷμα Του. Σάν τύραννος καί δυνάστης ὁ καθαιρεθεὶς κακο-ἐπίσκοπος ταλαιπωρεῖ μέ διαφόρους τρόπους κολάσεως, τιμωρητικούς, τόν χριστεπώνυμο κληρο καί λαό. Ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν εὐαγγελική διδασκαλία καί τούς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἀθετώντας καί καταφρονώντας τήν ὑπόσχεσιν καί ἐπαγγελίαν γιά προστασία τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆς.

Δέν καθαιρέθηκε γιά τάχα ἀμαρτωλές σχέσεις, πού τῆς μοδός εἶναι σήμερα στά ἀκάθαρτα χεῖλη τῶν «νεοκαθαρῶν», ἀλλά γιατί κατέκρινε τόν ἀδελφό του, ἐπειδή δέν ἔπραξε τό ποιμαντικό χρέος τοῦ θείου ἐλέους, δέν βοήθησε, δέν δέχθηκε τήν μετάνοια τοῦ ἐλαχίστου σάν ἀντίχριστος, τιμώρησε ἄδικα, ἀνάξιος καί ἀδόκιμος ποιμὴν στάθηκε. Ἡ φθαρτικὴ καί κακοποιὸς δύναμις στά χεῖρια του ζημίωσε ψυχές ἀμαρτωλές στίς ὁποῖες ἔγινε ὁ διάβολος καί κατήγορός τους, ἀντί ὁ θεραπευτῆς καί σωτῆρας τους.

Καταφρονητῆς τῶν εὐαγγελικῶν καί κανονικῶν παραγγελμάτων, τῆς εὐσεβείας ἐχθρός καί πολέμιος ἀποδείχτηκε. Ὅποτε τοῦ θείου ἀξιώματος ἀπογυμνοῦται καί ἀποβάλλεται, ἐκπίπτει καί ἐκδιώκεται τῆς ἥς ἔλαχε ποιμνῆς, προκειμένου νά ἐλευθερωθεῖ τό ὑπήκοον τῆς τυραννίας καί ψυχικῆς

άπωλειας. Θαυμάσια επαναλαμβάνω θεολογική και κανονική τεκμηρίωση, ὀρθόδοξη και ξένη από τις αλλοιώσεις τις νομικοσχολαστικές και τις προσωπικές, τις εμπαιθείς κακῶν ἀνθρώπων πού ἐξοντώνουν τούς ἀδελφούς του ἀντί νά τούς στηρίζουν στά πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα.

Κακό παράδειγμα σύμφωνα με πανεπίσημο ὀρθοδοξότατο κείμενο δέν δίδει ὁ τάδε ἀμαρτωλὸς χριστιανός, κληρικός ἢ λαϊκός, ἀλλὰ ὁ κακὸς Ἐπίσκοπος πού καθαιρεῖται Συνοδικῶς γιὰ νά μὴν γίνεи ἐμπόδιο σωτηρίας τῶν χριστιανῶν και πρόσκομμα και κακὸν παράδειγμα εἰς ἀπώλειαν.

Πονηρὸς και μοχθηρὸς χαρακτηρίζεται ὁ «καθαρός» κι ἀνεπίληπτος Μητροπολίτης πού κατακρίνει και ἀδικεῖ σάν ἀνάξιος, με τυραννική και βιαία δυναστεία, ἀλληλομαχίας, ταραχάς και σκάνδαλα, ἀποστασίας και ἐναντιώσεις κατά τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Τά ἀτοπήματα γιὰ τά ὁποῖα καθαιρέθηκε δέν ἔχουν καμία σχέση με ὅσα σήμερα κατηγοροῦν κληρικούς πραγματικά ἢ συκοφαντικά, ἀλλὰ με ἀναφορές τῶν ὑποκειμένων, ἐπισκόπων, ἡγουμένων, τῶν μοναστηρίων και λοιπῶν χριστιανῶν, πού ἐκτραγωδοῦν τά ἐλεεινά περιστατικά, τά κακά, τις καταδρομές, τις ἀρπαγές, τις ζημιές, τις ἀδικίες, τὴν ὠμότητα, τις συκοφαντίες και τὴν τυραννική ἐξουσία τοῦ λαχόντος κακοῦ δεσπότη τους.

Κατεπάτησε παρά τούς θεῖους κανόνες και τά ἱερά και σταυροπηγιακά μοναστήρια. Ἄρπαξε ἄδικα και ἰδιοποιήθηκε τά εἰσοδήματά τους. **Ὁ Μητροπολίτης με διάφορες συκοφαντίες προξένησε χαλεπές, βαρύτερες και ἀφόρητες ζημιές κι ἀντί ποιμένας και προστάτης ἔγινε ὄργανο πάσης και παντοίας κακώσεως.** Κανονικῶς, δηλαδή σύμφωνα με τούς θεῖους και ἱερούς κανόνες τό αἰσχρὸ κι ἀνήθικο ἀμάρτημα τῆς συκοφαντίας εἶναι κολάσιμο ὄχι μόνο στήν κόλαση, μά και στήν παροῦσα ζωή, μάλιστα νομίμως σήμερα διωκόμενο και ποινικά ἀπὸ τά κοσμικά λεγόμενα δικαστήρια, σαφῶς κι ἀπὸ τά ἐκκλησιαστικά κι ἀποτελεῖ κώλυμα ἱερωσύνης, με ἀναδρομική μάλιστα ἰσχὺ, ὅπως ξεκάθαρα συμπεραίνουμε ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ καθάρση Μητροπολίτου.

Και φέρθηκε ὕπουλα, ἄδικα, συκοφαντικά σέ κληρικούς και στό ποίμνιό του, ἀλλὰ και τὴν ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀδίκησε τά μέγιστα, ἀφοῦ τὴν στέρησε ἀπὸ ἐκκλησιαστικά δικαιώματα πού κανονικῶς τῆς ἀνήκουν, και δέν διορθώθηκε παρά τά ὅσα σχετικά ἐπιτίμια. Ἐτσι, ἀφοῦ δέν μετανόησε και δέν ἔπραξε ὅτι ἔπρεπε, δίκαια και κανονικά καθαιρέθηκε ὁ ἄτακτος, ἐπιζήμιος, ἀδιόρθωτος και ἐγωιστῆς Μητροπολίτης ἀπὸ τὴν Ἁγία και Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προκειμένου νά ἐκλεγεῖ ἄξιος, ἀρμόδιος και κατάλληλος.

Τὸ καθαιρετικὸ κείμενο ἀποτελεῖ γιὰ τό κανονικὸ δίκαιο ἀριστουργηματικὸ θεολογικὸ ἔγγραφο, ἐνῶ σαφῶς ξαφνιάζει και ξενίζει και προβλη-

ματίζει τούς νομικούς κύκλους ή τήν νομικίστικη νοσοτροπία ή τούς έναπομείναντας σχολαστικούς κύκλους έπιστημονικούς και λοιπούς, καταγράφοντας τήν ξεχασμένη όρθόδοξη νομοκανονική πράξη άληθώς κι άπαρασαλεύτως. Έ θεολογία κυριαρχεί στό όρθόδοξο δίκαιο κι όχι ό νομικισμός. Έ εκκλησιαστική πράξη και ζωή δέν είναι δικανική, αλλά θεολογική. Λείπει και σήμερα ή θεολογική σοφία και σύνεση, σέ πολλά ζητήματα πού θά μπορούσαν νά έπιλυθουν, προτού φτάσει ή καθαίρεση σάν έσχατη ανάγκη.

Δέν θέλω νά αναφερθώ καθόλου, σάν αναρμόδιος, σέ ζητήματα διεκκλησιαστικά και διορθόδοξα, μά κι εκεί λίγη περισσότερη θεολογία χρειάζεται, πίστη, αλήθεια, και λιγότερος νομικισμός, πολιτική, ύποκρισία. Οί άνθρωποι καλώς ή κακώς ξεγελιούνται για λίγα χρόνια, μετά ή αλήθεια λάμπει ή έστω δημοσιεύεται, όπως και πολλά κρυπτά, όνόματα κι έπίθετα, πράξεις σαχλές και άτοπα, μά και ένοχές και άθωότητες.

Τό δίκαιο στην Έκκλησία και τήν σύγχρονη κοινωνία δέν μπορεί νά θάπτεται, αλλά νά ξεθάπτονται πρέπει πρόσωπα και περιστατικά ψεύδους, ανανδρείας, συκοφαντίας, ψέματα και σφάλματα, πού όσα δέν συγχωρούνται χριστιανικά, τιμωρούνται κανονικά και νομίμως, άκόμη κι έάν άφορούν άπλους χριστιανούς ή Μητροπολίτας. Ο Νόμος του Θεού και τών ανθρώπων άνω από πρόσωπα μέ τίτλους, θέσεις, χρήματα, έξουσία, φίλους πολιτικούς κλπ και τά δικαστήρια τιμωρούν έξισου τόν όποιο ζημιογόνο συκοφάντη, από άπλό χριστιανό μέχρι Μητροπολίτη, πού αντί νά είναι προστάτης τών πιστών κατέστη τύραννος, άδίκησε αντί νά εύλογήσει, κατέστρεψε αντί νά σώσει τό ποίμνιο του. Έ στοργή της Μητρός, Αγίας του Χριστού Μεγάλης Έκκλησίας, διαφαίνεται μέχρι τήν τελευταία φράση, κατά τήν όποια μαρτυρείται ή αδιαλλαξία κι άμετανοησία του, δηλαδή τό αδιόρθωτό του, πού όδήγησε και στην καθαίρεση.

Άκολουθεί τό Συνοδικό Πατριαρχικό καθαίρετικό κείμενο αυτόλεξει.

α) Καθαίρεσις του Μητροπολίτου Κρήτης Κωνσταντίου

«Αναγκαϊον εις τά μάλιστα τοις εύσεβέσι χριστιανοίς προς ψυχικήν αυτών σωτηρίαν ύπάρχει ή πνευματική προστασία και έπίσκεψις γινομένη υπό του άρχιερέως, χωρίς τήν όποιαν αδύνατον είναι οι εύσεβεις νά όδηγηθώσι προς τήν όδόν της σωτηρίας, αλλά πλανώνται εις κρημνούς και βάραθρα άπωλείας, καθώς τά πρόβατα όπου δέν έχουνσι ποιμένα. Έργον δέ του γνησιου και καλου ποιμένος, κατά τήν εύαγγελικήν και δεσποτικήν του Σωτήρος διδασκαλίαν, είναι τό διδόναι τήν ψυχήν αυτου υπέρ των ιδίων προβάτων, και πάντα ποιείν και πάσχειν υπέρ της σωτηρίας ωφελείας τε και πνευματικής αυτών προκοπής και βελτιώσεως. Νά τά εκθρέψη δηλαδή εις τόπον χλόης και επί ύδατος αναπαύσεως και νά τά ποιμάνη θεαρέστως έν

οσιότητα καὶ δικαιοσύνη. Ἐξ ἐναντίας δὲ ὅταν ὁ ἐμπιστευθεὶς τὰ λογικά τοῦ Χριστοῦ πρόβατα, ἀντὶ ποιμένος εὐρεθῆ μισθωτός, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν λύκος αἰμοβόρος ὅπου νὰ ἀρπάξῃ καὶ νὰ θύῃ καὶ νὰ ἀπολλύῃ καὶ νὰ ἐντρυφᾷ καὶ νὰ εὐφραίνηται σατανικῶς καὶ χαιρεκάκως εἰς τὴν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν τοῦ ποιμνίου του, τὸ ὅποῖον ὁ φιλάνθρωπος Χριστὸς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ αἵματι, καὶ αὐτὸς ὡσάν τύραννος καὶ δυνάστης νὰ πιέξῃ καὶ νὰ ταλαιπωρῆ μέ διαφόρους τρόπους κολάσεως τὸ χριστεπώνυμον σύστημα, πολιτευόμενος ἀπ' ἐναντίας τῆ εὐαγγελικῆ διδασκαλίας καὶ τοῖς κανόσι τῆς Ἐκκλησίας, ἀθετῶν τε καὶ καταφρονῶν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐπαγγελίαν αὐτοῦ ὅπου ἔκαμε ὅταν τὸ θεῖον τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα ἐδέξατο καὶ τὴν προστασίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆς ἐνεπιστεύθη, ὁ τοιοῦτος ὡς ἀνάξιος, καὶ ἀπρόσφορος, καὶ ἀδόκιμος ποιμὴν, φθαρτικὴ τε καὶ κακοποιὸς δύναμις καὶ κοινὴ πληγὴ καὶ βάσανος αἴσχος τε καὶ ἀτιμία τοῦ χριστιανικοῦ γένους, ὀλίγως τε καὶ καταφρονητῆς τῶν εὐαγγελικῶν καὶ κανονικῶν παραγγελμάτων καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τῆς εὐσεβείας ἐχθρὸς καὶ πολέμιος οὐ μόνον τοῦ θεοῦ ἀξιώματος ἀπογυμνοῦται καὶ ἀποβάλλεται, καὶ τῆς ἥς ἔλαχε ποιμνῆς ἐκπίπτει καὶ ἐκδιώκεται, ἀλλὰ παιδείας ἐνδίκως μάλα καθυποβάλλεται, τοῦτο μὲν διὰ νὰ ἐλευθερωθῆ τὸ ὑπήκοον τῆς τυραννίας καὶ ψυχικῆς ἀπωλείας, τοῦτο δὲ καὶ διὰ νὰ μὴ γίνωσι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πρόσκομμα καὶ κακὸν ἀπωλείας παράδειγμα, ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς τοιοῦτος ἀνεφάνη πονηρὸς καὶ μοχθηρὸς καθ' ὑπερβολὴν καὶ εἰς ἀρχιερατικὴν προστασίαν πάντῃ ἀπρόσφορος καὶ ἀνάξιος καὶ ὁ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς κατὰ παραχώρησιν φθάσας παρ' ἀξίαν ἀρχιερατεῦσαι ἐν τῇ περιφήμῳ καὶ θεοφυλάκτῳ νήσῳ Κρήτης καὶ ταῖς ἐμπεριχομέναις αὐτῇ πολιτείαις καὶ ἐπαρχαῖς τῶν ὀρθοδόξων Μητροπολίτης Κρήτης κ α κ ο κ ω ν σ τ ἄ ν τ ι ο ς, ὁ ὁποῖος ἀγκαλᾷ καὶ ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἐφάνη ἀνάξιος καὶ ἀδόκιμος καὶ πρὸς κυβέρνησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανῶν ἀνεπιτήδειος, καθὼς ἐφανερῶθη ἀπὸ τὰς κινηθείσας καὶ γενομένας κατ' αὐτοῦ ἀγωγὰς ὑπὸ τῶν αὐτόθι χριστιανῶν, καταδρομάς τε καὶ βοᾶς κατ' αὐτοῦ, ὅπου δὲν ἐδέχοντο οὔτε ἔστεργον τὴν τυραννικὴν αὐτοῦ καὶ βίαιον δυναστείαν, καὶ ἐπομένως τὰς προξενηθείσας ἀλληλομαχίας, ταραχὰς τε καὶ σκάνδαλα, ἀποστασίας τε καὶ ἐναντιώσεις κατὰ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ὄλων ἀτοπημάτων καὶ κακῶν παραίτιος ἐγένετο ἡ πονηρία ἐκκεινου καὶ πρὸς κυβέρνησιν ἀνεπιτηδείότης. Τοιοῦτος ὅμως ὢν ἠξιώθη πάλιν φιλάνθρωπιας, μεγάλης εὐσπλαχνίας τε καὶ μακροθυμίας πολλῆς παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐπ' ἐλπίδι καὶ ὑποσχέσει πῶς θέλει μεταβληθῆ ἢ προτέρα αὐτοῦ κακία καὶ θέλει μεταχειρισθῆ τὸν ἀρμόζοντα τρόπον τῆ ἀρχιερατικῆ προστασία, ἀλλ' αὐτὸς οὐ μόνον ἀπὸ τὰ πρῶτα κακὰ δὲν ἔλειπεν,

ἀλλ' ἀπεναντίας, καί ἄλλα ἀτοπήματα προσεπηύξησε, καθώς ἐβεβαιώθημεν ἀπό τας σταλείσας αὐτόθεν προς ἡμᾶς ἀναφοράς τῶν ὑποκειμένων ἐπισκόπων, ἡγουμένων τε τῶν μοναστηρίων καί λοιπῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι κοινῶς ὀλοφυρόμενοι ἐλεεινῶς ἐκτραγωδοῦσι τά περιστάντα αὐτούς κακά, τὰς καταδρομάς, ἀρπαγὰς, ζημίας καί τό μετὰ πολλῆς ὀμότητος τυραννικόν εἶδος ἐξουσίας αὐτοῦ. Νά καταπατῆ τὰς ἐπαρχίας τῶν ἐπισκόπων παρά τούς θείους κανόνας καί τά αὐτόθι ἱερά καί σταυροπηγιακά μοναστήρια. Νά ἀρπάξῃ ἀδίκως καί νά ἰδιοποιήται τά εἰσοδήματα ἐκείνων, νά προδίδῃ εἰς τούς κρατοῦντας τούς ἀνευθύνους καί ἐπί διαφόροις συκοφαντίαις νά προξενῇ αὐτοῖς χαλεπὰς καί βαρυτάτας καί ἀφορήτους ζημίας καί συνελόντι ἀντί ποιμένος καί προστάτου νά γίνηται εἰς αὐτούς ἕνα ὄργανον πάσης καί παντοίας κακώσεως καί ἀφανισμοῦ τελείου. Καί τά μέν ἀπό τῶν χριστιανῶν καί ὑπηκόων τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ τοιαῦτα, ἀπό δέ τοῦ ἄλλου μέρους ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ νά ἀδικῆται ὑπ' αὐτοῦ τά μέγιστα ὑστερουμένη καί μή λαμβάνουσα τά ἀνήκοντα αὐτῇ ἐκκλησιαστικά δικαιώματα καθώς ἔπρεπε χρόνους ἤδη τοσούτους ὑπέρ οὗ καί πολλάκις ἐπιτιμηθεῖς νά κάμῃ τήν πρέπουσαν διόρθωσιν»¹⁸⁶.

β) Καθαίρεσις τοῦ Ἐπισκόπου Κυδωνίας Μαρτινιανοῦ

Τό Πατριαρχικό Γράμμα ἀπευθύνεται πρός τούς Ἐντιμότατους κληρικούς τῆς ἐπισκοπῆς Κυδωνίας καί τούς χρήσιμους γέροντες, προεστῶτες καί ἀπαξάπαντες, ἀναφέροντας ὅτι ἐκδικήσεως ἄξιοι εἶναι οἱ μοχθηροί καί κακοὶ ποιμένες, ὅσοι κατεργάζονται τὴν ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ, διασκορπίζοντας τά λογικά τοῦ Χριστοῦ πρόβατα.

Ὁ προφήτης Ἰερεμίας λέει κάτι πολὺ ξεχασμένο καί σήμερα «διεσκορπίσατε τά πρόβατα ... καί γάρ τό ἡσθενηκός οὐκ ἐνισχύσατε καί τό πλανώμενον οὐκ ἐπιστρέψατε, καί τό ἀπολωλός οὐκ ἐζητήσατε», ὅποτε θά ἐκδικηθεῖ ὁ Θεός καί ἡ Ἐκκλησία τούς κακοὺς ποιμένες, πού εἶναι νόθοι καί ἀνάξιοι, καί ἀντί νά αὐτοκαθαρθοῦν, θέλουν ἄλλους τάχα νά καθαρίσουν...

Κάκιτος καί ἀνόσιος ὁ Μαρτινιανός, πού σέ Πατριαρχικό καί Σταυροπηγιακό Μοναστήρι, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀφανιστικά καί ὀλέθρια ἔπραξε, καταχρέωσε μέ χρέη ἐπί χρέεσι καί ἀβελτηρίας, ἱερόσυλος, παλαιός τήν κακίαν καί ἐπισχέδιος τήν ἀσέβειαν, ἀσυνείδητος, μισητός σέ ὅλους καί ἀλαζονείας γεμάτος καί ἐωσφορικῆς οἰήσεως. Μέ μύριους τρόπους καί ἀπάτες ἐδράξατο τῆς ἐπισκοπῆς καί ἀναξίως παρείσφρυσσε στό θεῖο ἀξίωμα τῆς

¹⁸⁶ Β' Κώδιξ Κριτίου, σ. 234. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, *Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καί τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν Νήσων*, ΕΦ 34 (1935) 292-293.

ἀρχιερωσύνης, μολονότι στὸν βίον ἀβέλτηρος, προβατόσχημος λύκος.

Κι ἄρχισε νὰ διασκορπίζει καὶ νὰ διασπαράττει τὰ πρόβατα, καὶ τὰ δυνατώτερα πρόδωσε διαβάλλοντάς τα ἀσυνείδητα, ὕπουλα καὶ δόλια, σάν ἀπὸ λόχου σατανικοῦ μηχανώμενος τὴν τῶν ὀρθοδόξων καταστροφήν καὶ ἀπώλειαν. Ὑπέροχες λέξεις κι ἐκφράσεις καὶ μάλιστα καθόλου καλλωπιστικές δὲν εἶναι, διότι ἐξυπηρετοῦν συγκεκριμένο λόγο, ἀπόδοσης πραγματικῶν γεγονότων κι ὄχι μυθιστορηματικῶν.

Ἡ πανουργία, ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἀσωτία του καταδικάζονται συνοδικῶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ δαπανηρότητά του καθὼς ἤρπαζε κατὰ δυναστείαν πολλά παρά τῶν χριστιανῶν καὶ τὰ καταδεπάνα, ἀνοικονόμητος στάθηκε. Οἱ τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καὶ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, βλέποντας τὴν πανουργία του καὶ δυσανασχέτισαν μὲ τὴν ἀθλιότητά του καὶ τὴν κατάπτωση τῆς ἐπισκοπῆς, ὅπου τὴν ἔφερε ὁ λικμήτωρ καὶ ἀνόσιος καὶ παμβέβηλος.

Μέ κοινή συνοδική διαγνώση γιὰ νὰ διασωθεῖ τό ποιμνιό του καὶ προκειμένου νὰ ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ τὴν πόλη ὁ λυμεῶνας, καταδικάσθηκε ἀμετάκλητα σέ ἔκπτωση ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς διὰ παντελοῦς καθαιρέσεως, ἐπί κανονικοῖς ἐγκλήμασι, ἀτοπήματα καὶ κακουργήματα, ἀνάξιος κρίθηκε νὰ ἀρχιερατεύει Θεῶ, καθηρημένος πλέον ὑπάρχη παρά Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ γεγυμνωμένος πάσης θείας χάριτος καὶ ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ πράξεως καὶ ἔκπτωτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου, ἀμετακλήτως ἀπόβλητος τῆς ἐπισκοπῆς.

Μεταξὺ τῶν ὑπογραφόντων ὁ Ἀθηνῶν, ὁ Σόφιας, ὁ Βελιγραδίου ἐν ἔτει 1780. Τό σεπτὸ Πατριαρχικὸ Γράμμα τῆς Συνοδικῆς καθαιρέσεως ἀκολουθεῖ αὐτόσυιο.

«ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΚΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ἐντιμότατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Κυδωνίας καὶ λοιποὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, οἱ ἐν τοῖς ὑποκειμένοις αὐτῇ χωρίοις καὶ χρήσιμοι γέροντες, καὶ προεστῶτες καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρά Θεοῦ, καὶ παρ' ἡμῶν εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Οὐχ ὅπως ταλανισμοῦ ἀλλὰ καὶ ἐκδικήσεως ἄξιοι οἱ μοχθηροὶ καὶ κακοὶ ποιμένες, οἱ ἀπώλειαν τοῦ λαοῦ κατεργαζόμενοι, καὶ τὰ λογικά τοῦ Χριστοῦ πρόβατα καὶ ἀπολύοντες καὶ διασκορπίζοντες καὶ μηδὲν αὐτῶν φειδόμενοι, οἷς τισιν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ θρηνηκωτάτου προφήτου Ἰερεμίου ἀπειλήν ἐπάγει ἐκδικήσεως καὶ ἀφανισμοῦ. «Ὑμεῖς γάρ φησὶ διεσκορπίσατε τὰ πρόβατα καὶ ἐξώσατε αὐτά καὶ οὐκ ἐπεστρέψασθε, ἰδοὺ ἐγὼ ἐκδικῶ ὑμᾶς κατὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν, καὶ γάρ τό ἠσθηνηκός οὐκ ἐνισχύσατε καὶ τό πλανώμενον οὐκ ἐπστρέψατε, καὶ τό ἀπολωλός οὐκ ἐζητήσατε, καὶ τό ἰσχυρόν κατεργά-

σασθε καί διεσπάρη τά πρόβατα». Ἐκδικεῖ τοιγαροῦν καί ὁ Θεός καί ἡ Ἐκκλησία τοὺς τοιοῦτους κακοὺς ποιμένας, οἵτινες ὡς νόθοι καί παρέγγραπτοι καί τοῦ ἐπαγγέλματος ἀνάξιοι, καί μηδέν τῆ ἱερωσύνη προσενέγκοντες μηδέ τοῦ καλοῦ προταλαιπωρήσαντες, ὁμοῦ μαθηταί καί διδάσκαλοι ἀνδείκνυνται, καί ἐν πίθῳ τὴν καραμίαν κατά τὴν παροιμίαν μανθάνεις ἐπέιγονται καί πρὶν καθαρθῆναι καθάρουν ἄλλους ἀναιδῶς ἐπαγγέλονται. Τοιοῦτος ἀνεφάνη καί ὁ ἐν ὑμῖν ἀρχιερατεύσας κάκιστος καί ἀνόσιος Μαρτινιανός, ὅστις ἰδιωτικός ὢν καί τὸν μονήρη βίον ἐπαγγελλόμενος καί χρηματίσας ἐν τῷ αὐτόθι ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ καί σταυροπηγιακῷ Μοναστηρίῳ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅσα μὲν εἰργάσατο ἀφανιστικά καί ὀλέθρια τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ περιττόν διηγείσθε ὡς τοῖς πᾶσι κατάδηλα, χρέη ἐπὶ χρέεσι προσεπιφορτίσας αὐτῷ καί τ' ἄλλα πάντα ποιήσας ὅσα ἱερόσυλον ὑπεμφαίνει ψυχὴν καί διάθεσιν. Τελευταῖον δέ μή αἰσθανόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀμαθείας τε καί ἀβελτηρίας, ἠσχύνθη ὁ ἔνοχος ἱερόσυλος ζητῆσαι μετ' οὐ πολὺ ἀρχιερεὺς γενέσθαι καί ποιμὴν λογικῶν προβάτων, καί ὡς εἰπεῖν, ὁ πρότερον τῶν ἁγίων ἔξω μυσταγωγός ὄφθῆναι μετέπειτα, καθ' ἃ φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος. Ἄλλ' ὡς παλαιὸς τὴν κακίαν καί ἐπισχέδιος τὴν ἀσέβειαν, καί παονοημένος καί ἀσυνείδητος, ἅμα τῷ χηρεῦσαι τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, καίτοι γνωστῆς οὔσης τῆς βιωτῆς αὐτοῦ καί ἀναξιότητος, δι' ἣν καί μισητός ἦν τοῖς πᾶσιν καί εὐεξουθένητος πάντα καλῶν κινήσας, τό δὴ λεγόμενον, καί οἶον τις μεμηνῶς καί κορυβαντιῶν, πεφυσιωμένος τε καί ἀλαζονείας καί ἐωσφορικῆς γέμων οἰήσεως, τρόποις μυρίοις καί ἀπάταις ἐχρήσατο, καί ἐδράξατο τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ἀναξίως παρεισφρύσας, ὡς μήποτ' ὄφελεν, εἰς τό τῆς ἀρχιερωσύνης θεῖον ὄντως ἀξίωμα, καίτοι μήτε παρ' ἀρχιερεῖ χρηματίσας, μήτε πρᾶξιν σχῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καί ὑποθέσεων, ἀλλ' ἀδαῆς ὢν παρ' ὅλον τὸν βίον καί ἰδιωτικός καί ἀβέλτηρος. Εἰσελάσας δέ οἷά τι προβατόσχημος λύκος ἐν τῷ αὐτόθι λογικῷ τοῦ Χριστοῦ ποιμνίῳ, ἤρξατο διασκορπίζειν καί διασπαρράτειν τά πρόβατα, καί τά δυνατώτερα τούτου, κατεργάζεσθαι, καί προδιδόναι καί διαβάλλειν καί τοὺς ὁμοταγεῖς ἐκκλησιαστικούς, καί τοὺς αὐτόθι μοναστηριακοὺς, καί τοὺς ἐγκριτοτέρους χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀσυνειδήτως, ὑπούλως καί δολίως ὡς ἕκ τινος λόχου σατανικοῦ μηχανώμενος τὴν τῶν ὀρθοδόξων καταστροφὴν καί ἀπώλειαν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δέ αὐτοῦ πανουργήμασι καί δυσὶ δεινοῖς προσπαλαίων πάθεσι, πλεονεξία καί ἀσωτία καί δαπανηρότητι, ἤρπασε μὲν κατά δυναστείαν πολλὰ παρά τῶν χριστιανῶν καταδεπάνα δέ ταῦτα ὅπου οὐκ ἔδει, καί ὀλίγος καί μηδαμινός ἐφ' ἃ δεῖ ἐφάνη καί τό παράπαν ἀνοικονόμητος. Οὐ γάρ ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος, καί τό πᾶν ἀβέβαιον, καθ' ἃ φησὶν ὁ θεῖος Βασίλειος. Οἱ γοῦν δυστυχεῖς χριστιανοὶ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ὅσοι τε τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου καί τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὀρῶντες ἕως ὅτου

....τὴν πανουργίαν αὐτοῦ καὶ δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀνομήμασι καὶ πρό ὀφθαλμῶν ἔχοντες καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτῶν ἀφανισμόν καὶ τὴν ἀθλιότητα καὶ περιπέτειαν καὶ κατάπτωσιν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, εἰς ἣν ἐλεεινῶς κατηνέχθη ὑπὸ τῆς κακουργίας καὶ δαπανηρότητος καὶ ἀνοικονομίας αὐτοῦ, ἐξετραγώδησαν ἅπαξ καὶ δὶς διὰ κοινῶν αὐτῶν ἀναφορῶν πρὸς τε τὴν ἡμῶν Μετριότητα καὶ πᾶσαν τὴν ἱεράν Ἀδελφότητα, τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης καὶ τὰ δραματουργήματα τοῦ τοιοῦτου ἀλιτηρίου, ζητοῦντες θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τοιοῦτων ἀνηκέστων δεινῶν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων, ἃ ἐπήγαγεν αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος λικμήτωρ καὶ ἀνόσιος καὶ παμβέβηλος. Τούτων οὖν γνωστῶν γενομένων πρὸς ἡμᾶς δεῖν ἔγνωμεν κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει φείσασθαι τοῦ ποιμνίου τούτου καὶ ἐξῶσαι ἀπὸ τῆς πόλεως τούτων τὸν τοιοῦτον λυμεῶνα καὶ καταδικάσαι αὐτὸν ἀμετακλήτῳ ἐκπτώσει ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης διὰ παντελοῦς καθαιρέσεως. Καὶ δὴ γράφοντες ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ ρηθεὶς κακοΜαρτινιανός, ὡς τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορευθεὶς καὶ ἄμετρος πονηρὸς ἐξελεγχθεὶς καὶ τὴν δυναστείαν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ποιμνίῳ κατακτησάμενος καὶ κανονικοῖς ἐγκλήμασι ὑποπεσῶν, καὶ διὰ τῶν τοιοῦτων ἀτοπημάτων αὐτοῦ καὶ κακουργημάτων ἀνάξιος γενόμενος τοῦ ἀρχιερατεύειν Θεῷ, καθηρημένος ὑπάρχη παρὰ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ γεγυμνωμένος πάσης θείας χάριτος καὶ ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ πράξεως καὶ ἐκπτωτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου καὶ ἐπαγγέλματος καὶ ἀμετακλήτως ἀπόβλητος τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ἥς ἀναξίως ἐδράξατο, Μαρτινιανός μόνον λέγόμενος καὶ ὡς εἶς τῶν ἰδιωτῶν γνωριζόμενος. Μηδεὶς τολμήσῃ συμφορέσαι αὐτῷ ἢ συλλειτουργῆσαι ἢ τὴν ἀνίερὸν αὐτοῦ χεῖρα ἀσπάσασθαι ἢ ὡς ἀρχιερέα ἢ ἀπλῶς ἱερέα τιμῆσαι ἢ εἰσόδημα ἀρχιερατικόν, ἐκκλησιαστικόν τε ἢ ἐνοριακόν, πολὺ ἢ ὀλίγον αὐτῷ δοῦναι ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος. Οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψπ', κατὰ μῆνα Μάρτιον, ἐπινεμήσεως ιγ'.

†Ὁ Ἐφέσου ΣΑΜΟΥΗΛ, †Ὁ Ἡρακλείας ΜΕΘΟΔΙΟΣ, †Ὁ Κυζίκου ΑΓΑΠΙΟΣ, †Ὁ Νικομηδείας ΜΕΛΕΤΙΟΣ, †Ὁ Νικαίας ΑΝΘΙΜΟΣ, †Ὁ Τορνόβου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, †Ὁ Ἰκονίου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ, †Ὁ Ἀθηνῶν ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, †Ὁ Φιλιππουπόλεως ΚΥΡΙΛΛΟΣ, †Ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, †Ὁ Σμύρνης ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ, †Ὁ Χριστιανουπόλεως ΙΕΡΕΜΙΑΣ, †Ὁ Παροναξίας ΝΕΟΦΥΤΟΣ, †Ὁ Σοφίας ΙΕΡΕΜΙΑΣ, †Ὁ Βιζύης ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, †Ὁ Μπόσνας ΚΥΡΙΛΛΟΣ, †Ὁ Βελιγραδίου ΙΕΡΕΜΙΑΣ»¹⁸⁷.

¹⁸⁷ ΚΠΑ Ζ' 124. ΕΦ 34 (1935) 440-443.

3. Παραίτησεις Ἐπισκόπων καί Μητροπολιτῶν Κρήτης

Σύμφωνα μέ τήν Ἀποστολική ἱερά Παράδοση μάθαμε ὅτι ἀξίως ἀπολαμβάνουν βραβεῖα «οὐ γάρ οἱ ἀκροαταί ἀλλ' οἱ ποιηταί τοῦ νόμου». Δηλαδή ὅσοι τηροῦν τάς ἐντολάς, τούς νόμους καί τούς κανόνες τοῦ Θεοῦ μέ φιλανθρωπία, μιμούμενοι τό θεῖον ἔλεος, τήν συγχώρηση παρέχοντες κανονικῶς κι ἐμπράκτως ἀποκαθιστώντας τό ἄδικο ἐγκαίρως. Διότι μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων ὁ ἄνθρωπος γηράσκει καί δέν μπορεῖ πλέον νά κάνει ὅσα νεότερος ἔκανε.

Ἡ ἀκολουθοῦσα παραίτηση τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Μελετίου χαρακτηριστική. Ἀπεκατεστάθη στήν Μητρόπολη Κρήτης καί ἕξι χρόνια μετά δέν μπορεῖ νά ἀσκήσει τά ἐπισκοπικά του καθήκοντα, ὥστε νά ἐπισκέπτεται τό ποιμνίό του καί νά ἐνεργεῖ τά πνευματικά συμφέροντα τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Θέτει τόν ἑαυτό του στήν ἐθελάγαθον πρόνοια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί παραιτεῖται οἰκειοθελῶς καί ἀβίαστα, προκειμένου νά ἐκλεγεῖ καταλληλότερο πρόσωπο ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Κοινά στοιχεῖα σέ πολλές ἀπό τίς ἀκόλουθες παραίτησεις καί διαφορορετικά, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρουμε συντόμως: i. Ὅλες οἱ παραίτησεις εἶναι ἐνυπόγραφες, δηλαδή ὀριστικά ἔγγραφα, μέ ὅσα νομικῶς συνεπάγεται ἡ ὑπογραφή τους, ii. τό ἐνσφράγιστο τῶν παραίτησεων, δηλώνει τό ἐπίσημον καί τό ἀνόθευτον τοῦ περιεχομένου τους, δέν εἶναι πλαστές, ἀλλά προϊόντα γνήσια, iii. οἰκειοθελῶς γίνονται ὅλες κι ὄχι ἄνευ τῆς θελήσεως τῶν παραιτουμένων Μητροπολιτῶν, δηλαδή δέν τούς πίεσε κάποιος ἐσωτερικά ἢ ἐξωτερικά, δέν τήν ἔκαναν χωρίς τήν θέλησή τους, δέν τούς ξεγέλασε κάποιος, δέν ἐξαγόρασε κανεῖς τήν ὑπογραφή τους κτλ., iv. τό ἀπαραβίαστο πού ρητῶς ἀναφέρεται στά γράμματα δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι δέν προέκυψαν κατόπιν ἀσκήσεως ἀπειλῆς ἢ βίας ἐξωτερικῆς, πράγμα πού σαφῶς στά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας κι ὄχι μόνον ὀδηγεῖ σέ ἀκύρωσή τους, οὔτε λόγῳ κάποιας ἀνάγκης πού ἐνδεχομένως νά βίασε τήν θέλησή του, ξεκάθαρα λόγος γίνεται γιά τό ἀπαραβίαστο, ἐπειδή ὑπῆρξαν στήν ἱστορία πολλές περιπτώσεις πού παραβιάστηκε πολυτρόπως ἡ θέληση τῶν ὑπογραψάντων ἔγγραφα, v. ἡ ἀδυναμία διακυβερνήσεως τῆς ἐπαρχίας, (τό βαθύ γῆρας, σωματικές ἀσθενεῖες, ἀδυναμία ποιμαντικῆς περιοδίας, περιστάσεις, καταδρομές, ἄκρα ἀδυναμία, τόκοι χρεῶν κλπ), ἢ ἐξ ἀνάγκης μειωμένη ποιμαντική φροντίδα τῆς Μητροπόλεως, αἰτιολογεῖ τήν παραίτηση πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας, vi. τά πνευματικά συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ μέριμνα γιά τίς ψυχές, γίνεται λόγος παραίτησεως, ὥστε καταλληλότερο πρόσωπο νά διακονήσει ἀρμοδιότερα, vii. τίθεται ὁ παραιτηθεὶς Μητροπολίτης στήν ἐθελάγαθον πρόνοιαν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, στήν διάθεση τῆς Ἐκκλησίας, viii. ἡ διοικητική παραίτηση, δέν

συνοδεύεται κι από τήν ἀρχιερατική, δηλαδή δέν παραιτεῖται καί τῆς ἀρχιερωσύνης, πού παραμένει ἐνεργός, ix. δηλοποιεῖ ὁ παραιτηθεὶς ὅτι θά ἀκολουθήσει πλέον τόν ἡσύχιον βίον, χωρίς νά παρεμβαίνει στά καθήκοντα τοῦ διαδόχου του, καί x. μένουν διά βίου εὐγνώμονες στήν Α.Θ.Π. πού δέχεται τήν παραίτησή τους, στήν Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδο καί τήν Ἐκκλησία.

Ὅπως καί ἀνωτέρω διευκρινήσθη αὐτά ἔχουν ἱστορική σημασία πρωτίστως, διότι σύμφωνα μέ τόν σήμερα ἰσχύοντα Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης (Ν.4149/1961), ἡ Ἱερά Σύνοδος «ἀποδέχεται ἢ ἀπορρίπτει τάς περί παραίτησεως αἰτήσεις τῶν Ἐπισκόπων Κρήτης» (ἄρθ. 10 παρ. 5).

Ἀκολουθοῦν ἐνδεικτικά τά κείμενα τῶν παραίτησεων Μητροπολιτῶν Κρήτης.

α) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Μελετίου¹⁸⁸

«Διά τῆς παρούσης ἐνυπογράφου καί ἐνσφραγίστου οἰκειοθελοῦς καί ἀπαραβιάστου παραίτησεως δηλοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι πρό ἕξαετίας περίπου ἀποκατασταθεὶς, προνοία ἐκκλησιαστικῆ, εἰς τήν θεόσωστον ἐπαρχίαν Κρήτης, ἀλλά διά λόγους γνωστούς τῇ μητρί μου ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησία μὴ δυνάμενος τοῦ λοιποῦ ἐπωφελῶς αὐτήν διακυβερνήσαι, καθῆκον συνειδήσεως ἐθεώρησα, ὑπαγορευόμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πνευματικῶν συμφερόντων τοῦ ἀπό πολλοῦ ἀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως ἐστερημένου ὀρθοδόξου λαοῦ, παραιτηθῆναι ἀπ' αὐτῆς, οὐ μὴν δέ καί τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅπως ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προνοήσασα ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ τόν καταλληλότερον. Ἐπὶ τούτῳ καθυποβάλλων αὐτῇ οἰκειοθελῶς τήν παραίτησίν μου ἀφιερῶ ἐμαυτόν εἰς τήν ἐθελάγαθον πρόνοιαν τῆς Α. Θειοτάτης καί πανσεβάστου μοι Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Ἰωακείμ καί τῆς περι Αὐτήν Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου ὑποσημειούμενος εὐσεβάστως.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ κγ' Νοεμβρίου αῶοδ'

+Ὁ ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ».

β) Παραίτησις τοῦ ἐπισκόπου Μαρτινιανοῦ

«Διά τῆς παρούσης ἐνυπογράφου οἰκειοθελοῦς καί ἀβιάστου παραίτησεως δηλοποιῶ ὅτι τῆς ἥς κοινῆ καί συνοδικῆ διαγνώσει προεξώσθην ἐπισκοπῆς Κυδωνίας ἤδη ἐκὼν καί ἀβιάστως παραιτοῦμαι τόν ἡσύχιον προελόμενος βίον. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καί διηνεκῆ τήν ἀσφάλειαν δέδωκα καί τήν παροῦσαν ἐκούσιον ἐνυπόγραφόν μου παραίτησιν.

αψπγ'. Σεπτέμβριος.

+Ὁ ΠΡΩΗΝ ΚΥΔΩΝΙΑΣ ΜΑΡΤΙΜΙΑΝΟΣ ὑπόσχεται»¹⁸⁹.

¹⁸⁸ ΕΦ 34 (1935) σ. 300

¹⁸⁹ ΚΠΑ Ζ' 125. ΕΦ 34 (1935) 443.

γ) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Γερασίμου

«Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς τῆς οικειοθελοῦς παραιτήσεως γράμματος δηλοποιεῖ ὅτι διὰ τε τό βαθύ γῆρας καί τας σωματικάς αὐτῆς ἀσθενείας μὴ δυναμένη ἔτι παροῦσα ἐπισκέπτεσθαι τό ἐμπιστευμένον αὐτῇ λογικόν τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον ποιεῖται παραίτησιν οικειοθελῆ καί ἀβίαστον τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, οὐ μὴν δέ καί τῆς ἀρχιερωσύνης, πρὸς τὴν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῷ ἀποκατασταθῆναι ἐν αὐτῇ διά κανονικῶν ψήφων ἄλλο πρόσωπον ἄξιον καί ἀρμόδιον, εἰς διοικήσιν καί πνευματικὴν κυβέρνησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καί ἀσφάλειαν ἐγένετο καί ἡ παροῦσα οικειοθελῆς μοι καί ἀβίαστος παραίτησις.

αψνστ' Ἰανουαρίου β'.

† Ὁ ΚΡΗΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ βεβαιοῖ »¹⁹⁰.

δ) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Ζαχαρίου

«Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τοῦ παρόντος οικειοθελοῦς καί ἀβιάστου τῆς παραιτήσεως γράμματος δηλοποιεῖ ὅτι διὰ τὰ ἀλλεπάλληλα δεινά καί τας ἐπακολουθησάσας μοι συνεχεῖς περιστάσεις καί καταδρομάς καί διὰ τό γῆρας καί τας σωματικάς ἀσθενείας, καί ἄκραν ἀδυναμίαν, μὴ δυναμένη τοῦ λοιποῦ ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτῆς καί ποιμάναι τό εὐσεβές λογικόν τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον, καί εἰς νομάς σωτηρίους ποδηγετεῖν, καί ἀπολογεῖσθαι τοὺς τόκους τῶν ἐπικειμένων τῇ ἐπαρχία ταύτῃ χρεῶν, διὰ τοῦτο οικεῖα μοι βουλή καί αὐθαιρέτῳ γνώμῃ ἀβιάστως παραιτεῖται μὲν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ταύτης εἰς τὴν κοινὴν μητέρα ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῷ ἀποκατασταθῆναι διὰ συνοδικῆς ἐκλογῆς ἐν αὐτῇ νέος ἀρχιερεὺς εἰς διοικήσιν τοῦ λογικοῦ ἐκείνης ποιμνίου καί τῶν χρεῶν τῆς ἐπαρχίας οἰκονομίαν, ἐγὼ δέ ὑπόσχομαι ἐφησυχάζειν εἰρηνικῶς, ἵνα μὲν καί ὁ διάδοχος τῆς ἐπαρχίας παρ' αὐτῆς ἐν παντί καιρῷ ἀνενόχλητος, οὐ παραιτοῦμαι δέ τῆς ἀρχιερωσύνης. Διό εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο ἡ παροῦσα αὐτῆς ἐσφραγισμένη παραίτησις, ἐγχειρισθεῖσα τῷ παναγιωτάτῳ μοι Αὐθέντῃ καί Δεσπότη τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καί τῇ ἁγίᾳ καί Ἱερᾷ Συνόδῳ.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψνστ' κατὰ μῆνα Μάϊον.

† Ὁ ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ βεβαιοῖ »¹⁹¹.

ε) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Πορφυρίου

¹⁹⁰ ΚΠΑ Δ' 188. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, *Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καί τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν Νήσων*, ΕΦ 34 (1935) 296-297.

¹⁹¹ ΚΠΑ Ζ' 195. ΕΦ 34 (1935) 297.

«Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς ἐνυπογράφου οἰκειοθελοῦς καὶ ἀβιάστου παραιτήσεως δηλοποιεῖ, ὅτι διὰ τὰ καταλαβόντα με σωματικά πάθη, καὶ τὴν συνέχουσαν ἀδυναμίαν, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ ἐπερχόμενον γῆρας, μὴ ἔξικανῶν ὅλως εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ἐπαρχίας Κρήτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ εὐεργέτις μοι Ἐκκλησία προήγαγέ με, κατὰ τὸ ἀρχιερατικόν χρέος, ἐν ἀνέσει δὲ καὶ ἡσυχίᾳ τῇ σωματικῇ καταστάσει μου, προτιθέμενος διανύσαι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου μου, τούτου ἕνεκα οἰκεία βουλή καὶ ἀβιάστῳ γνώμῃ παραιτοῦμαι τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τῇ κοινῇ Μητρί Ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, παρ' ἧς καὶ ἐλεήθην. Οὐ μὴν δὲ καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην μου, ἐκλιπαρῶν θερμῶς, ἵνα ἀναλαβοῦσα τὴν φροντίδα καὶ μέριμναν ἀποκαταστήσῃ νομίμως τὸν μᾶλλον ἄξιον καὶ ἰκανόν εἰς διεξαγωγὴν τῆς ποιμαντορίας αὐτῆς. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν δέδωκα καὶ τὴν παροῦσαν ἐνυπόγραφον οἰκειοθελῆ καὶ ἀβίαστον παραίτησιν.

†Ο ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐθ' Σεπτεμβρίου θ'»¹⁹².

στ) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Καλλινίκου

«Τὴν θειοτάτην καὶ εὐσπλαχνικωτάτην αὐτῆς Παναγιότητα δουλικῶς προσκυνῶν, τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτῆς κατασπάζομαι.

Τὴν ἀπὸ τῆς ιζ' δεκεμβρίου σταλθεῖσαν μοι παναγίαν καὶ προσκυνητὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐχθῆς πρὸς τὸ ἐσπέρας ἔλαβον καὶ ἔγνων τὰ γραφόμενα πολλάκις, παναγιώτατε Δέσποτα, ἔγραψα εἰς τὸν ἔφορόν μου Γέροντα τὸν ἅγιον Ἡρακλείας τὰ πάθη μου, μέρος, ἀλλ' ὄχι ὅλα, διότι δέν περιγράφονται, καὶ ἰατρίαν δέν ἐπιδέχονται, διὰ τοῦτο παρακαλῶ ἐκ βάθους ψυχῆς μου, καὶ πίπτω μετὰ δακρῶν καὶ ταπεινότητος εἰς τὸ ἔλεος τῆς ἐκκλησίας, καὶ εὐσπλαχνίαν τοῦ προσκυνητοῦ μου Δεσπότη, καὶ τῆς ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, διὰ νὰ μέ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὰ χρέη μου, διότι ἀλέως ἀδικοῦμαι, διὰ τοῦτο παρακαλῶ, καὶ εὐελπὶς εἶμι ὅτι οὔτε ἡ Παναγιότης τῆς, οὔτε ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος, θέλει δεχθῆ, μετὰ τὰ τόσα πάθη μου καὶ δυστυχίας, νὰ ἀδικηθῶ καὶ μένω διὰ βίου εὐγνώμων, δεόμενος ὑπὲρ τῆς στερεώσεώς τῆς εἰς τὸν θρόνον μέχρι γήρους βαθυτάτου.

Τῇ ιβ' Φεβρ. αὐμβ'.

Τῆς θειοτάτης, εὐσπλαχνικωτάτης καὶ προσκυνητῆς μου Παναγιότητος Δούλου ταπεινότατος καὶ εἰς τὰς διαταγὰς τῆς εὐπειθέστατος.

†Ο ΚΡΗΤΗΣ δούλος τῆς»¹⁹³.

¹⁹² ΚΠΑ ΙΔ' 338. ΕΦ 34 (1935) 298.

¹⁹³ ΚΠΑ ΚΒ' 34. ΕΦ 34 (1935) 298.

ζ) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Σωφρονίου

«Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τῆς παρούσης αὐτῆς οικειοθελοῦς καὶ ἀπαραβιάστου παραιτήσεως δηλοποιεῖ, ὅτι μετατεθεῖσα καὶ προβιβασθεῖσα παρά τῆς κοινῆς ἡμῶν τροφοῦ καὶ εὐεργέτιδος Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Αἴνου, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κρήτης καὶ διὰ τὸ γῆρας καὶ σωματικὰς αὐτῆς ἀσθενείας θεωροῦσα ἑαυτὴν οὐκ ἐξικνουμένην εἰς τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῇ ἐπαρχίας Κρήτης, παραιτεῖται ἐκουσίως αὐτῆς, οὐ μὴν δέ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ ἀποδίδωσιν αὐτὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἵνα ἐκλέξασα ἀποκαταστήσῃ τὸν ἱκανὸν καὶ πρόσφορον καὶ κατάλληλον εἰς τὴν αὐτῆς πνευματικὴν διοίκησιν, διὸ εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ ἐδόθη ἡ παροῦσα οικειοθελῆς ἐνυπόγραφος αὐτῆς παραίτησις.

αων' τῇ ιδ' Δεκεμβρίου.

†Ο ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ»¹⁹⁴.

η) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου

«Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τῆς παρούσης ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου οικειοθελοῦς παραιτήσεως αὐτῆς δηλοποιεῖ ὅτι ἐπειδὴ ἡ κατάστασις τῆς τέως ὑπ' ἐμοῦ ἀρχιερατικῶς διακυβερνωμένης ἐπαρχίας Κρήτης ἀπαιτεῖ διηνεκὴ παρουσίαν μου, ἐγὼ δέ δι' οὐς οἶδεν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία λόγους ἀδυνατῶ τοῦ λοιποῦ ἀπελθεῖν ἐκεῖσε, διὰ τοῦτο παραιτοῦμαι οικειοθελῶς καὶ αὐτοπροαιρέτως τῆς ἐπαρχίας ταύτης, οὐ μὴν δέ καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης μου, ὅπως ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ τὸ κατάλληλον πρόσωπον. Ἀφιερῶν δέ τὰ κατ' ἐμέ εἰς τὴν ἀξιόχρεων πρόνοιαν τῆς Μητρὸς μου ἁγίας Ἐκκλησίας δίδωμι τὴν παροῦσαν ἐνυπόγραφον καὶ ἐνσφράγιστον οικειοθελῆ παραίτησιν εἰς διηνεκὴ ἔνδειξιν.

αωξη' Νοεμβρίου ιστ'.

†Ο ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ»¹⁹⁵

θ) Παραίτησις τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Μελετίου

«Διὰ τῆς παρούσης ἐνυπογράφου καὶ ἐνσφραγίστου οικειοθελοῦς καὶ ἀπαραβιάστου παραιτήσεως δηλοπιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι πρό ἑξαετίας περίπου ἀποκατασταθεῖς, προνοία ἐκκλησιαστικῆ, εἰς τὴν θεόσωστον ἐπαρχίαν Κρήτης, ἀλλὰ διὰ λόγους γνωστούς τῇ μητρὶ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησία μὴ δυνάμενος τοῦ λοιποῦ ἐπωφελῶς αὐτὴν διακυβερνήσαι, καθῆκον συνειδήσεως ἐθεώρησα, ὑπαγορευόμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πνευμα-

¹⁹⁴ ΚΠΑ ΚΒ' 216. ΕΦ 34 (1935) 299.

¹⁹⁵ ΚΠΑ ΕΖ' 34. ΕΦ 34 (1935) 299.

τικῶν συμφερόντων τοῦ ἀπό πολλοῦ ἀρχιερατικῆς ἐπισκέψεως ἐστερημένου ὀρθοδόξου λαοῦ, παραιτηθῆναι ἀπ' αὐτῆς, οὐ μὴν δέ καί τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅπως ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία προνοήσασα ἀποκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ τόν καταλληλότερον. Ἐπί τούτῳ καθυποβάλλων αὐτῇ οἰκειοθελῶς τήν παραίτησίν μου ἀφιερῶ ἑαμυτόν εἰς τήν ἐθελάγαθον πρόνοιαν τῆς Α. Θειοτάτης καί πανσεβάστου μοι Παναγιότητος, τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Ἰωακείμ καί τῆς περί Αὐτήν Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου ὑποσημειούμενος εὐσεβάστως.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆ κυ' Νοεμβρίου αἰωοδ'.

†Ο ΠΡΩΗΝ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ »¹⁹⁶.

4. Ἀθώωσις καί ἀποκατάστασις Μητροπολιτῶν

Πολύ εὐχάριστα, παρήγορα καί διδακτικά, ὅσα περί ἀθώωσης καί ἀποκαταστάσεως Μητροπολιτῶν ἀκολουθοῦν. Μολοντί προσωπικά θά ἔπρεπε νά προτιμοῦσα τιμωρητικά ἔγγραφα (νά τιμωρηθοῦν αὐστηρά ὅσοι ἀδικοῦν, «θάβουν» ζωντανούς, βλάπτουν, συκοφαντοῦν, ζημιώνουν ψυχές καί σώματα, κλέβουν μισθούς, παραβιάζουν ἀνθρώπινα δικαιώματα, τρῶνε χρόνο, χρόνια καί ἀνεπίστρεπτα νιάτα, ἐγκληματοῦν) καί κολαστικές τιμωρίες (νά καταδικαστοῦν νομίμως καί δικαίως ὅσοι ἀδίκησαν), ἀμετανόητα τίθεμαι χριστιανικά ὑπέρ τῆς ἐπιείκειας, τῆς φιλανθρωπίας καί τῆς χάριτος, ὅποτε πολύ μοῦ ἀρέσουν ὅσα ἀμέσως ἀκολουθοῦν.

Ὁ Μητροπολίτης Κρήτης Καλλίνικος (ὁ β') πιθανῶς ἀντέδρασε «εἰς τήν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας περί ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἀρσενίου εἰς τήν ἐπισκοπὴν Κυδωνίας»¹⁹⁷, ἀλλά καθαιρέθηκε καί «ὕστερον ἠθώωθη».

Παραθέτουμε μικρὸ μέρος τῆς ἀθωωτικῆς Συνοδικῆς Ἀποφάσεως: «Θείας ἐντολῆς εὐαγγελικῶς ἡμῖν ἐνηχουμένης χρεῶν ἀπαραιτήτως πρόσεστιν, ἔργοις τήν ἱεράν ἐκπληροῦν ἀπόφασιν καί διὰ τήν πρὸς τοὺς πέλας ἀφ' ἡμῶν γενομένην συμπάθειαν ἐπιεικῶς ἐπισπᾶσθαι τήν ἡμετέραν ἄφεσιν. Ἄφετε γάρ φησι καί ἀφεθήσεται ὑμῖν ὁ ἀντιμετρῶν ἰσορρόποις σταθμοῖς τοῖς ἔλεοῦσι τόν ἔλεον, διό καί ὅσον σθένος ἡμῖν οὐ μ'νοον λόγοις ἀλλὰ καί ἔργοις φανῆναι ἐκπληροῦντας τὰς ἐντολάς τό θεῖον διακελεύει πρόσταγμα, οὐ γάρ οἱ ἀκροαταὶ ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου ἀξιοπρεπῶς τῶν βραβείων ἀπολαμβάνειν ἀποστολικῶς μεμαθήκαμεν...»¹⁹⁸.

Σέ ὅσους σήμερα παρομοιάζουν τήν καθαίρεση μέ τήν θανατικὴν κατα-

¹⁹⁶ ΚΠΑ ΚΒ' 153. ΕΦ 34 (1935) 300.

¹⁹⁷ ΕΦ 34 (1935) 292.

¹⁹⁸ ΚΠΑ Α' 178.

δίκη, απάντηση ότι υπάρχει ελπίδα επιστροφής στην κανονικότητα, με την συγχώρηση, την άθωση και την αποκατάσταση κατόπιν άθωσης και μετά την καθαίρεση, ενώ μετά την θανατική καταδίκη όχι. Συγχρόνους νομικούς αφήνει άφωνους ή «νομοκανονική» τεκμηρίωση της άθωσης, πού είναι φυσιολογικά θεολογική, πράγμα ξένο προς σύγχρονες πρακτικές, έφ' όσον νομικοί και πολιτικοί παίρνουν την θέση των θεολόγων και των κανονολόγων. Άλλη επιστήμη ή νομική, άλλη ή πολιτική, άλλες οι οικονομικές επιστήμες κι άλλη ή θεολογία, πού διαρκώς υποτιμάται σήμερα.

Θεολογικά έπιχειρήματα φέρει ή άθωτική απόφαση κι όχι νομικά, καθώς αναφορά κάνει «Θείας έντολης ευαγγελικώς» πού προτείνει την συμπάθεια, «έπεικώς» νά δίδεται ή συγγνώμη και ή άφεση. Έντολή του Κυρίου και γνώρισμα των χριστιανών και μάλιστα των Έπισκόπων και των Συνόδων ή συχώρηση, ή δύναμη της μετανοίας μεγάλη και οι συνέπειές της κανονικές, καθώς «ό άντιμετρών ίσορρόποις σταθμοίς τοίς έλεούσι τόν έλεον», φοβερή ή φράση υπενθυμίζουσα «ώς και ήμεις άφιεμεν τοίς όφειλέταις ήμών», μάλιστα όχι μέ λόγια μόνο αλλά έμπράκτως «έκπληρουντας τάς έντολάς τό θεϊον διακελεύει πρόσταγμα».

Άποκαταστατικόν του έπισκόπου Άρσενίου εις την Έπισκοπήν Κυδωνίας.

«ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ ΚΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Έντιμότατοι κληρικοί της έπισκοπής Κυδωνίας και εύλαβέστατοι ιερείς μετά πάντων των ύποκειμένων αυτή χωρίων, χρήσιμοι άρχοντες και λοιποί εύλογημένοι χριστιανοί, τέκνα έν Κυρίω αγαπητά της ήμών μετριότητος, χάρις ειή ύμίν άπασι και ειρήνη και έλεος από Θεού παντοκράτορος και Κυρίου ήμών Ίησου Χριστού, εύχή δέ και εύλογία και συγχώρησις παρ' ήμών.

Έπειδή έδηλοποιήθη ήμίν συνοδικώς, δι' ύμετέρας κοινής αναφοράς, ότι ό ιερώτατος μητροπολίτης Κρήτης κύρ Καλλίνικος ούκ οίδα τί παθών έναγχος παρετράπη της εύθείας όδοϋ και έκπεπτωκώς της κανονικής και αποστολικής ακριβείας έξειργάσατο χειροτονήσαι έκφυλον, ως ειπείν, τινά και παρέκπρακτον και τοίς εκκλησιαστικοίς έθεσιν ανακόλουθον• του γάρ άρχιερέως ύμών θεοφιλεστάτου έπισκόπου Κυδωνίας κύρ Ά ρ σ ε ν ι ο υ καλώς διακειμένου έν τή έπισκοπή αυτου και του πνευματικού αυτου ποιμνίου κανονικώς άντεχομένου και διοικοϋντος και διεξάγοντος αυτό θεαρέστως και παρά πάντων των χριστιανών, ως γράφετε, αγαπωμένου και δι' εύλαβείας άγομένου και εύαρεστουμένου εύχαρίστως, άμετακινήτου τε διαμένοντος επί την ίδιαν έπισκοπήν και αναπαυομένου και ήσυχάζοντος και μήτε άγωγής τινος έγκληματικής κατ' αυτου κινηθείσης, μήτε συνοδικής καθαιρέσεως ήστινοσοϋν κατ' αυτου έξενεχθείσης παρά της καθ' ήμās του Χριστου Μεγάλης Έκκλησίας, αλλά των πραγμάτων κατά χώραν ίδιαν και

κατάστασιν κειμένων καί τοῦ ἐπισκόπου κύρ Ἀρσενίου ἀνεγκλήτου, ἀπαιτήτου τε καί ἀκαθαιρέτου τελοῦντος, αὐτός ὁ κύρ Καλλίνικος Κρήτης ἀκρίτως, ἀκανονίστως καί ὄλως ἀπερισκέπτως, ἀλλοκότῳ καί ξενοφανεῖ τινι χειροτονία (εἰ χρή χειροτονίαν ἐκείνην ὀνομάσαι, σχῆμα μόνον χειροτονίας ἐμφαίνουσαν) Π ο ρ φ ὺ ρ ι ο ν τινά ἐπίσκοπον Κυδωνίας ἀνέδειξε, τοῦ γνησίου ἐπισκόπου κύρ Ἀρσενίου, ἐνεργεία τέως ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ἀρχιερατεύοντος• οὗ ἕνεκα ἀπαξάπαντες οἱ χριστιανοί τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς ἀναξιοπαθήσαντες, ἀθυμίας τε πλησθέντες καί ἀγανακτήσαντες καί εἰς ἄκρον θορυβηθέντες ὅλαις χερσίν ἀπωσαμένοι, ὡς λέγετε, οὐκ ἐδέξασθε τόν Πορφύριον δι' ἐπίσκοπον ὑμῶν, οὔτε ἐνεδώκατε αὐτῷ βῆμα γοῦν ποδός ἐπιθεῖναι τῷ οἴκουμενικῷ κριτηρίῳ καί δι' ἀναφορῶν κοινῶν ἐγγράφως ἅμα καί ζώση φωνῇ τῶν ἀποκομισαμένων ταύτας ἐλλογίμων προσώπων, τραγωδίας δίκην τινός αὐτά τρανῶς ἐξηγγείλατε ἡμῖν καί τῇ περί ἡμᾶς ἱερᾶ συνόδῳ, καθ' ὑπερβολήν ἐκλιπαροῦντες ἀνασκευᾶσαι μέν ταῦτα τά παραλόγως διαμηχανηθέντα, τόν δέ κύρ Ἀρσένιον, δεδικαιωμένον ἐπισυστήσαι καί ἐπιστηρίζαι εἰς τήν ἐπισκοπήν αὐτοῦ ἀμετακινήτως• ἀλλ' οὖν γε ταῦτα καί πρό τῆς ὑμετέρας ἀποτροπῆς ἀπηγορευμένα εἰσὶ καί ἀποτρόπαια καί αὐτοκατάκριτα καί ἀπόβλητα καί ἀσύστατα καί ἐπισυστάσεως ἀνεπίδεκτα• πάντα γάρ τά παρά φύσιν ναί μὴν καί τά παρά θέσιν καί τάξιν, ἀδύνατον ἐστὶ δῆποθεν τῶν κατά φύσιν καί τῶν κατά τάξιν τόν τόπον λαβεῖν• ἀνθ' ὧν καί νόμος οὐδεὶς δύναται βεβαιοῦν τό τῇ φύσει τῶν πραγμάτων κεκωλυμένον, οἱ θεῖοι νόμοι ρητῶς διακελεύουσιν, ἀλλά τά ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα καί τά παρανόμως προχωρήσαντα καθάπαξ, οἱ ἱεροὶ κανόνες τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀκυροῦσιν ἄρδην, καί οὐδ' ὡς γεγονότα λογιζονται• τό γάρ καλόν οὐκ ἔστι καλόν, ἐάν μὴ καί καλῶς γένηται. τό ἱερόν φησὶ λόγιον• ὥστε κἂν ἀθλῆ τις οὐ στεφανοῦται, ἐάν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ• τούτου χάριν γράφομεν καί ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν, ἵνα τό ραδιουργηθέν ἐκεῖνο ἐπιχείρημα, τό παρά κανόνας καί νόμους, θεσμούς τε καί ὄρους ἐκκλησιαστικούς προχωρήσαν, τῆς διαληφθείσης φалσοχειροτονίας, ἄτε καθ' ἑαυτό ἀσύστατον καί παρά τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπόβλητον, ἄκυρον ὑπάρχον καί ἀνίσχυρον καί ὡς οὐδέ γεγονός λογιζόμενον, ὁ δέ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κυδωνίας κύρ Ἀ ρ σ ἔ ν ι ο ς, ὡς κανονικός ἀρχιερεὺς καί παρά τοῦ ὑπ' αὐτόν λογικοῦ ποιμνίου στεργόμενος καί λίαν ἀντιποιοῦμενος, ὑπάρχη ἀνέγκλητος καί ἀθῶος, ἀπηλλαγμένος τε καί ἀνώτερος πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτιμῆσεως καί μέμψεως, καί ἔχη ὡς καί πρότερον, τό ἐνεργοῦν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ ἀκωλύτως καί ἀπαρεμποδίστως, εὐλογῶν καί ἀγιάζων τούς χριστιανούς καί πάντα τά ἀρχιερατικά ἐκτελῶν ὡς καί πρότερον κατά τήν περίληψιν τῆς πράξεως αὐτοῦ, καρπούμενός τε καί νε-

μόμενος τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ ἐκκλησιαστικά δικαιώματα ἀναντιρρήτως καὶ ἀναμφιλέκτως• οἱ δὲ χριστιανοὶ ἀπαξάπαντες τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης ἱερωμένοι τε καὶ λαϊκοὶ αὐτόν μόνον τόν κύρ Ἀρσένιον γινώσκητε γνήσιον καὶ νόμιμον καὶ κανονικόν ἀρχιερέα καὶ ποιμένα καὶ πνευματικὸν πατέρα ὑμῶν καὶ τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε αὐτόν καὶ διευλαβεῖσθε κατὰ τό πρέπον καὶ δίκαιον καὶ πείθεσθε καὶ ὑποτάσσεσθε αὐτῷ συντρέχοντες καὶ βοηθοῦντες αὐτῷ προθύμως λόγοις καὶ ἔργοις καὶ παρέχητε αὐτῷ εἰρηνικῶς καὶ εὐπειθῶς πάντα τὰ ἀνήκοντα ἐκκλησιαστικά δικαιώματα σῶα καὶ ἀνελλιπῆ, κανονικά, συνοικέσια, πανηγύρεις, ζητείας καὶ εἰ τί ἄλλο σύνηθες τῷ τόπῳ, ὅποιοι δ' ἂν παρήκοοι φανέντες, ἀπειθείς τε καὶ ἀνυπότακτοι πρὸς αὐτόν ἢ σκάνδαλόν τι παθητικῶς ζημίαν προξενῆσαι καὶ ἀτακτῆσαι ὁπωσδήπως, ἱερωμένοι μὲν ὄντες ἀργοὶ μενέτωσαν πάσης ἱεροπραξίας, καταφρονοῦντες δὲ τῆς ἀργίας, καὶ ἀφωρισμένοι ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀσυγχώρητοι ὡς ὑπόδικοι τῇ παντελεΐ καθαιρέσει, λαϊκοὶ δέ, νέοι ἢ γέροντες, ὄντες οἱ ἀντιφερόμενοι καὶ ἀπειθοῦντες, ἀφωρισμένοι εἶψαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ ἄλντοι μετὰ θάνατον καὶ ἕξω τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας• πρὸς δὲ γε τούτοις τῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ καὶ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος λύοντες τόν παρά τοῦ κύρ Καλλινίκου κατὰ ὅπως δήπως προβληθέντα ἀφορισμὸν ἐπιτιμῶντος δῆθεν τοῖς μὴ πειθομένοις τῷ ἐπιχειρήματι αὐτοῦ, γράφομεν ἵνα ὑπάρχωσιν εὐλογημένοι καὶ συγκεχωρημένοι καὶ ἀνανεύσαντες ζήλω θείῳ καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἀνώτεροι πάσης ἐπιτιμήσεως καὶ ἐνοχῆς ἐκκλησιαστικῆς• οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν ἔτει σωτηριῶν ἀρχιθ', ἐν Αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος Ζ'.

†Ὁ Ἡρακλείας ΝΕΟΦΥΤΟΣ, †ὁ Κυζίκου ΚΥΡΙΛΛΟΣ, †ὁ Νικομηδείας ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ, †ὁ Χαλκηδόνος ΓΑΒΡΙΗΛ, †ὁ Προύσης ΚΥΡΙΛΛΟΣ, †ὁ Εὐρίπου ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ, †ὁ Γάνου καὶ Χώρας ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ, †ὁ Προικονήσου ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ, †ὁ Ἀγαθουπόλεως ΡΩΜΑΝΟΣ»¹⁹⁹.

Συμπεράσματα

Τὰ ἐγχειρίδια Κανονικοῦ Δικαίου περιγράφουν, συγκεκριμένα ἀπαριθμοῦν, τὰ τυπικά καὶ κανονικά προσόντα τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν ἐκλογίμων καὶ σέ ἐγχειρίδια ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐνδεχομένως νά εὐρεθοῦν καὶ νομοκανονικά προσόντα τῶν ὑποψηφίων Ἐπισκόπων, ἀλλὰ δυστυχῶς δέν καταγράφονται ἄλλα «προσόντα» ἢ ἄλλα «κωλύματα» πού διὰ τῆς πλαγίας ὁδοῦ, καταλαμβάνουν δυστυχῶς μέχρι σήμερα σπουδαιότερα θέση στήν πρὸς ἐκλογή διαδικασία.

Δέν θέλω νά ἀναφερθῶ σέ ἐκλογές τῆς περιόδου τῆς χούντας ἢ τῆς μίας

¹⁹⁹ ΚΠΑ Γ' 38. ΕΦ 34 (1935) 437-440.

ή τής άλλης «κομματικής» κυβερνήσεως τής χώρας μας ή ακόμη χειρότερα άλλων χωρῶν, διότι πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι ή κατάσταση στήν δική μας χώρα, παρά τά ὅσα λάθη, εἶναι πολύ καλύτερη πολλῶν άλλων χωρῶν κι Ἐκκλησιῶν. Δέν θά κάνω ἐκτενεστέρα μνεία, μόνο ἀπλή ἀναφορά, στήν κομμουνιστική σοβιετική ἔνωση, καί τίς άλλες χώρες, πού δοκίμασαν τίς ἐκκλησίες τους τά ἄθεα κυβερνητικά καθεστῶτα.

Οἱ ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων τηροῦσαν τό τυπικό νομοκανονικό μέρος συνήθως, μά οὐσιαστικά ἐπεβάλλοντο πρόσωπα τής ἀρεσκείας τῶν πολιτικῶν συμφερόντων καί δευτερευόντως κι οἰκονομικῶν παραγόντων. Δηλαδή ὁ θεῖος στήν ὅποια Κορώνη, ὁ τάδε ισχυρός, χρησιμοποιοῦσε τά μέσα τής ἐξουσίας πρὸς ἐπιβολή συγκεκριμένων προσώπων. Ἐτσι καταγράφονται πολλές ἐκλογές Ἐπισκόπων ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον, πού ἔγιναν σέ ἄλλους χώρους, ἐξωσυνοδικούς, κατόπιν δέ ἐπισφραγίστηκαν καί ἐν Συνόδῳ, ἀλλά μέ τήν πίεση ἄσκησης βίας καί τήν ἀπειλή τής ἐξουσίας. Δέν ἦταν ἐλεύθερες οὐσιαστικά οἱ ἐκλογές, ἀκόμη κι ἐάν ὁμόφωνα²⁰⁰ ἀποφάσι-

²⁰⁰ Μελετώντας ἀναρίθμητα ἐγχειρίδια Κανονικοῦ Δικαίου, σελίδες χιλιάδες πράγματι, σέ Ἀρχεῖα καί Βιβλιοθήκες μέ πλούσιο περιεχόμενο, καί κατέχοντας μικρή ἐμπειρία μίας δεκαετίας προσωπική καί ἑνός αἰῶνος ἐκ τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν μου, μακαριστῶν καί μή, τολμῶ λίγες σειρές περί ὁμοφωνίας νά καταστρώσω. Ἡ Συνοδικότητα λένε δέν πάει μέ τήν ὁμοφωνία πάντοτε μαζί. Αὐτό δηλώνει ἐλευθερία ἔκφρασης καί δύναμη προσωπικῆς ἐπιλογῆς. Ἀλλά μποροῦμε νά φανταστοῦμε δίχως ὁμοφωνία τίς Οἰκουμενικές Συνόδους σέ θέματα πίστης καί ζωῆς, δογματικά καί διοικητικά τί κανονική παράδοση θά μᾶς ἄφηναν; Ὅπωςδήποτε ή πλειοψηφία, ή τῶν πλειόνων ψήφος κρατεῖται, ὑπερισχύει, ἀλλά τά περί μειοψηφίας ἐρωτήματα παραμένουν. Μειοψηφεῖ τίς ἐπειδή δέν συμφωνεῖ μέ τοὺς πολλούς, γιά ποιό λόγο; Ἡ ἀλήθεια δέν ἐκφράζεται Συνοδικῶς; Δέν σκανδαλίζει ὅταν οἱ πολλοί ἐπιλέγουν ἀντικειμενικά καί γιά τό καλό τῆς Ἐκκλησίας ἔναν Ἐπίσκοπο κατάλληλο κι ἀρμόδιο καί λίγοι διαφωνοῦν; Αὐτά ἐρωτήματα πολλῶν αἰῶνων, ἀνθρώπινα καί ὑπαρκτά, ἀλλά ή γνώμη πόσο ἀπέχει ἀπό τήν ἀλήθεια; Ἀπάντηση διαφορετική θά βροῦμε ἀνάλογα τήν περίπτωση. Ἄλλοτε ή μειοψηφίες ἐξέφρασαν τήν ἀλήθεια π.χ. Σύνοδοι ἀρχῆς τῆς εἰκονομαχίας καί ἄλλοτε οἱ πλειοψηφίες π.χ. τέλος εἰκονομαχίας. Ἄλλοτε ή ἐπιλογή ἀπεδείχθη ἄριστη κι ἄλλοτε δρᾶμα. Σταθερά ὅμως, παρεκτός σέ περιόδους ἐκκλησιαστικῶν καί κοινωνικοπολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, ή Ἱερά Σύνοδος ἀληθεύει. Ὅποτε ή γνώμη τῶν πολλῶν ἐκφράζει τήν ἀλήθεια κι ή μειοψηφίες ἀπηχοῦν προβληματικές καταστάσεις, διαπλεκόμενα, προσωπικές ἐμπάθειες, ψυχαναγκασμούς, κακότητες κλπ. Ἡ πλειοψηφία ἀληθεύει ἐν Συνόδῳ σέ κανονικές καταστάσεις ξεκάθαρα κι οἱ μειοψηφίες κρίνονται ἀπαράδεκτες σέ ζητήματα Πίστης, Δόγματος, Ὁρων, ἀλλά καί σέ θέματα πού ἀφοροῦν τόν ἐκκλησιαστικό βίο καί τήν διοίκηση ἀμείωτα ἀντιπροσωπεύουν ἀντικανονικές σκοπιμότητες καί γιά τόν λόγο αὐτό στό μακρινό παρελθόν ὁ αὐτοκρατορικός στρατός τοὺς ἐξόρισε σάν αἰρετικούς, τοὺς τιμωροῦσε σάν σχισματικούς μέ ἀκοινωνησία, κι ἐφόσον δέν συμφωνοῦσαν μέ τήν Ἀπόφαση τῆς Συνόδου ἐτίθοντο ἐκτός Ἐκκλησίας σάν ἄκρως ἐπικίνδunami καί γιά ἄλλα ζητήματα γενικότερα, πολύ πιό πολύ. Σέ καθεστῶτα ὅπου ὁ μονάρχης ή ὁ κρατικισμός γιά παράδειγμα ἐπιβάλεε στήν Ἱερά Σύνοδο διά τῆς βίας κάποια ἀπόφαση

τότε ο φόβος μπορεί να κυριεύσει τους πολλούς και ιστορικά οι λίγοι εξέφρασαν την αλήθεια κι υπέστησαν τὰ πάνδεινα. Σήμερα όμως σέ ελεύθερες και δημοκρατικές χώρες, όπου προστατεύονται τὰ ανθρώπινα δικαιώματα διά τῶν νόμων ἔκφρασης ἐλεύθερης βούλησης, γνώμης και προσωπικής υπάρξεως, κυριαρχεῖ σαφῶς στήν πλειοψηφία ἡ ἀλήθεια δημοκρατικά κι ὄχι σέ μειοψηφίες. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει και στήν Ἱερά Σύνοδο, ὅποτε κυρίως στίς ἐκλογές Ἐπισκόπων, ἡ πλειοψηφία ἐκφράζει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ξεκάθαρα και τό Ἅγιο Πνεῦμα πνεῖ ὅπου θέλει. Ἡ ὁμοφωνία ἐπομένως δείχνει ὅτι ὅλοι βλέπουν τήν ἴδια ἀλήθεια, γιατί ἓνας ὁ Χριστός, τήν ἐνότητα ἐκφράζει, σέ θέματα πίστεως και ζωῆς κι οἱ παραφωνίες τῆς ὁποίας μειοψηφίας ἐάν ἐξεταστοῦν κανονικῶς θά ἀποδειχτοῦν προβληματικές τό ἐλάχιστον. Δέν εἶναι λογικό, οὔτε δίκαιο, οὔτε δυνατόν ὅλοι νά λένε ὁ τάδε εἶναι ὁ καταλληλότερος και λίγοι νά μήν τόν δέχονται ἢ νά λαμβάνουν ἄλλο πρόσωπο καταλληλότερο, διότι ὑπάρχει ἀντικειμενική ἀλήθεια. Οἱ προσωπικές ἐπιλογές διαφοροποιοῦν γνώμες, ψήφους, ἢ ἄλλα κριτήρια φανερά και ἀφανῆ, ἀλλά ὁ Χριστός ἓνας κι ὁ χρηστός πάλιν ἓνας περισσώτερο ἀπό τούς ἄλλους. Ἐνίστε ξανά τό ὑπογραμμίζω ἡ ὁμοφωνία ἐνδέχεται νά καταστεῖ ὑποπτη, δηλαδή στίς περιπτώσεις πού ἀπουσιάζει ἡ ἐλευθερία ἔκφρασης ἢ βιάζεται μυστικῶς ἢ πιέζεται καταφανῶς, ὅταν δηλαδή συμφέροντα ἰδιοτελεῖ ἀτόμων προβληματικῶν ἐπηρεάζουν τήν ἐλεύθερη βούληση ὅσων ψηφίζουν. Π.χ περιπτώσεις ἐξαγορᾶς ψήφου, ἀπάτης, ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, συκοφαντιῶν, ἀσθενείας, ψυχαναγκασμῶν, ἰδιοτελεῶν σκοπιμοτήτων, ἐμμονῶν, φθόνου, σχεδίων, διαφθορᾶς κλπ ἀναφέρονται σέ σχετικά ἀρχαϊκά κείμενα, πού εὐελπιστῶ συντόμως νά δημοσιεύσω ἀναλυτικά με σχετικά σχόλια. Ὅποτε σφάλλουν οἱ πολλοί ἢ οἱ λίγοι; Δίκιο ἔχει ἡ πλειονότητα ψήφου ἢ ἡ μειονότητα; Ποιές οἱ αἰτίες ἔλλειψης ὁμοφωνίας σέ μία ἐκλογή ἐπισκόπου συγκεκριμένα; Ὁ Χριστός ἓνας, σέ ἐνότητα καλεῖ, τήν ἴδια στιγμή ὅμως παραμένει σημεῖο ἀντιλεγόμενο, δέν τόν ἀναγνωρίζουν ὅλοι, κάποιοι τόν ὑποψιάζονται ὅτι μέ τήν δύναμη τῶν δαιμονίων ἐνεργεῖ τὰ θαύματα, ἄλλοι τόν κατακρίνουν πῶς δέν νηστεύει, κάνει παρέα ἀμαρτωλούς, θεραπεύει τό Σάββατο, γιά τόσα και τόσα πού καταγράφονται στά Εὐαγγέλια, και φυσικά τό τέλος γνωστό. Ἐπομένως ὁμοφωνία και στόν ἴδιο τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό δέν ὑπῆρξε, χωρίς νά μειώνεται καθόλου ἡ ἀνθρωπίνη φύση Του, μηδέ ἡ θεια φύση Του, ὅσοι μειοψήφισαν σέ τέτοια δογματικά ζητήματα ἐν Συνόδῳ καταδικάστηκαν. Ἄλλοι καταδικάστηκαν στήν συνείδηση τῶν πιστῶν μετά ἀπό χρόνια. Ἀναφέρω γεγονός πού ἄκουσα γιά τόν ἀοίδιμο Οἰκουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο, ὁ προκάτοχός του ἀείμνηστος Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγόρας τόν θεωροῦσε λίγο γιά Ἐπίσκοπο κατά τήν ἐκλογή του, ἀλλά πού νά ἤξερε ὅτι θά τόν διαδεχόταν στόν θρόνο τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και λαμπρή μάλιστα Πατριαρχεῖα θά ἔκανε! Ἡ ἐν Συνόδῳ τώρα ἐν συντομία ὁμοφωνία σέ ἄλλα ζητήματα, παρεκτός ἐκλογές ἐπισκόπων, πού καταμαρτυροῦν ἄδικες ἐμπάθειες τίς περισσότερες φορές, ψέματα, κακότητες, σατανικές δολοπλοκίες, παρέμβαση ξένων κοσμικῶν δαχτύλων, ἐξυπηρέτηση ἡμέτερων κλπ ἀκολουθεῖ. Δέν μπορεί ὅλοι νά λένε ὁ τάδε εἶναι ψηλός και λίγοι νά λένε ὄχι εἶναι κοντός γιά νά χρησιμοποιήσω φιλοσοφικό στοχασμό. Ἔτσι κι ὅλοι ἄριστος ὁ τάδε ἐπίσκοπος νά λένε κι ἡ μειοψηφία νά λέει ἄλλα. Ἀναληθῆ, ἀντικανονική, κατάσταση προβληματική και ἐπικίνδυνη. Σέ μεγάλα ζητήματα πάλι Συνοδικῶς ἡ ὁμοφωνία πολλά μπορεί νά δώσει σέ ελεύθερες καταστάσεις, γιατί ἐάν ἀναφερθοῦμε σέ χούντες και μοναρχίες και σέ συστήματα ὅπως τόν καισατοπαπισμό ἢ παποκαισαρισμό ἢ παπισμό ἢ κι ἄλλα, τότε τὰ πράγματα καταφαίνονται ἀντικανονικά. Βέβαια λέγεται ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἓνα Πάπα ἔχει, ἐνώ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία λένε ἔχει πολλούς «Πάπες» θέλοντας νά δείξουν πῶς ἡ Συνοδικότητα ἐνίστε νοσεῖ. Ὑγιῶς

ζαν, αλλά τυπικά μόνο θεωρήθηκαν νομιμότητες και κανονικότητες. Μέχρι και σήμερα κυκλοφορούν ψίθυροι για Άρχιερείς πού έγιναν με συναλλαγές, με ΐντριγκες κοσμικές, αντί προσόντων, χωρίς Χριστό, με παρέμβαση κοσμικῶν ἀρχόντων.

Ύπάρχουν ὅμως κι ἐξαιρέσεις ιστορικά, στίς παρεμβάσεις αὐτοκρατόρων καί πολιτικῶν παραγόντων, καθώς ἐνίοτε ἀποτέλεσαν θετική παρέμβαση κι εὐεργετική γιά τήν Ἐκκλησία, ὅπως ἐπί παραδείγματι ἡ ἐκλογή ἀγίων²⁰¹ Ἐπισκόπων, Μητροπολιτῶν καί Πατριαρχῶν, τῶν ὁποίων πολλά τά παραδείγματα, καταγεγραμμένα στήν ἱστορία, ἀπό δίκαιους καί φερέγγυους ἱστορικούς.

Ἀκόμη διασῶζονται πληροφορίες ὅτι ὑπηρεσίες πληροφοριῶν κατά τρόπο ἀπαράδεκτο ἐνημέρωσαν καί φαλκίδευσαν ἄλλοτε συνειδήσεις μέ ψευδή

ἔχει ἡ Ὁρθοδοξία ὅταν ἐκλέγονται καί μετέχουν στήν Σύνοδο Μητροπολίτες δίχως κωλύματα ἐκλογῆς καί συμπεριφορᾶς, δηλαδή χωρίς ἐμπάθειες καί κακία πού ἀπαράδεκτη εἶναι σέ Ἄρχιερείς, ἱερεῖς, χριστιανούς καί γιά κάθε ἄνθρωπο. Ἡ συκοφαντία εἶναι κώλυμα ἱερωσύνης καί ἀρχιερωσύνης. Διαφωνίες μπορεῖ νά ὑπάρξουν γιά εἰδικούς λόγους αἰτιολογημένα ἢ ἀδικοιολόγητα κι ἡ ἱστορία καταγράφει πρόσωπα καί γεγονότα. Ἐλεγε κάποιος κάποτε μέ ὕφος 10 καρδιναλίων σέ κάποιο ἀδικημένο καί τεταπεινωμένο κληρικό νά προσέχει μήν ἄρουν τά μυαλά του ἀέρα, κι ἦρθε στό νοῦ μου εἰκόνα φρεσκοεκτελεσθέντων ἄδικα, νά τούς λείει ὁ δῆμιος τους ἀέρα νά μήν ἄρουν πολύ, καθώς ξεψυχοῦσαν. Θυμᾶμαι μία κυρία πού ἔσφαζε τήν κότα κι ἔκλεγε λέγοντας ὄφου τόν πόνο σου «κακομοίρα», ἀλλά χασάπη νά λείει στό φρεσκοσφαγμένο ζῶο, ἀέρα μήν ἄρουν τά μυαλά σου ἀκόμη δέν ἄκουσα. Δέν χρειάζονται ἀναφορές σέ θεῖους καί ἱερούς κανόνες, γιατί καί στό τελευταῖο χωριό, ὑπάρχουν κανόνες τιμῆς, ἀξίας, συμπεριφορᾶς, πού ὅποιος κι ἂν τούς ὑπερβεῖ δίκαια νομίζεται ὕβριστής κι ὁ Θεός τυφλός δέν εἶναι, μηδέ κουφός, ὅσο ψηλά κι ἂν βρίσκονται τέτοιοι τύποι, κι ὅσους πολιτικούς κι οικονομικούς παράγοντες φίλους κι ἂν ἔχουν στό φῶς αὐτά δέν ἀντέχουν μηδέ σέ δικαῖα δίκη τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων. Κάποιοι χαρμίζονται στήν ἐποχή μας, διότι ἂν ζοῦσαν τόν μεσαῖωνα θά μεσουρανοῦσαν λόγω σκληρότητας, διαπλοκῆς καί ἐμπάθειας.

²⁰¹ Ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σηλυβρίας κ. Μαξίμου, στόν πάνσεπτο Πατριαρχικό Ναό τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου στό Φανάρι ἐπί τῆ συμπληρώσει 800 ἐτῶν ἀπό τῆς χειροτονίας τοῦ Ἁγίου Σάββα εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Σερβίας ἀναφέρω τά ἀκόλουθα σχετικά πρὸς τήν ἐκλογή Ἐπισκόπων. Ἡ ἐκλογή κι ἡ χειροτονία τοῦ Ἁγίου Σάββα «ἐχαραξεν ἀνεξίτηλως τό εὐλογημένον ἔθνος τῶν Σέρβων» καί ὅπως κάθε Ἐπίσκοπος εἶναι «ἀναγκαῖος διά τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας». Ἀρνεῖται ἀρχικά τήν ἐκλογή τοῦ ἀλλά στή συνέχεια ἡ ἐπίμονη πρόταση αὐτοκράτορα καί τοῦ Πατριάρχη πείθει τόν ἅγιο νά δεχθεῖ τήν ἐκλογή καί χειροτονία του σέ Ἀρχιεπίσκοπο ἀφοῦ ἦταν ἡ ἐπιλογή σύμφωνη μέ τήν ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στήν ἐπιλογή τοῦ προσώπου τοῦ συνέβαλε τό ἄξιον αὐτοῦ ἀλλά κι οἱ δεσμοί του μέ τόν αὐτοκράτορα καί οἱ ἱκανότητές του, πού ὠφέλησαν ποιμαντικά διπλωματικά καί ἱστορικά ἔνα ὀλόκληρο ἔθνος, «ἀνευ νοσηρῶν ἐθνικισμῶν» ἀλλά πρωτίστως τήν Ἐκκλησία.

Πόσο παράδοξο σχολιάζω ἐπιγραμματικά νά μήν κυνηγᾶ κανεῖς τήν ἐκλογή του, φυσικά ἄλλης ἐποχῆς γνωρίσματα. Πόσο ἀνώτερη ἡ ἀγιότητα τῆς ὅποιος φαρισαϊκότητάς!

στοιχεία άνεξέλεγκτα για νά βγάλουν από τή μέση δύσχρηστους άνδρες κατά τό βιβλικό «άνήρ δίκαιος δύσχρηστος». Φυσικά τόσο διαπλεκόμενες έκλογές παρά τήν νομιμότητά τους έν συνέχεια διαιώνισαν τά άκατάλληλα πρόσωπα στην διοίκηση αλλά και τήν διδασκαλία τής Έκκλησίας και φυσικά τό άγιατικό της έργο, άφου μέ τή σειρά τους μετέδωσαν τήν ιερωσύνη σέ άκατάλληλους ιερείς πού άντί νά εύλογούν καταχρώνται, άντί νά οικοδομοϋν γκρεμίζουν άντί νά βοηθοϋν ζημιώνουν έαυτούς και άλλλους.

Δέν πάει ό νοϋς μου στή Χώρα μου ή στήν Κρήτη, πού τόσο αγαπώ, όσο κι όλο τόν κόσμο, αλλά φέρω στό νοϋ μου δύσκολες περιόδους σέ «άντιχριστιανικά» ή καλύτερα έχθρικά πρός τούς χριστιανούς καθεστώτα, ουσιαστικά, πραγματικά και άπάνθρωπα (τέτοια μπορεϊ νά ύπάρξουν και μέσα σέ έκκλησιαστικές δικαιοδοσίες όταν ό πρώτος δρᾶ άντιεκκλησιαστικά ή ό τοπικά πρώτος, Έπίσκοπος, Μητροπολίτης, Άρχιεπίσκοπος, Πατριάρχης ή όποτε κι ή Σύνοδος, συχνότερα Τοπική, αλλά και μεγαλύτερες και μικρότερες αϋτής, χάνει τήν αγιότητα και μεταβάλλεται σέ άδικο ιεροδικείο, π.χ. περιπτώσεις όταν εκδιώχθηκε ό Άγιος Ιωάννης ό Χρυσόστομος, όταν υπερίσχυσαν οι εικονομάχοι, οι ένωτικές Σύνοδοι τής βυζαντινής περιόδου, ή έποχή τής Χούντας μέ τήν περίφημη Άριστίνδην Σύνοδο, ή Σύνοδος πού αναθεμάτισε τόν Μεγάλο πολιτικό μας Έλευθέριο Βενιζέλο, εκείνοι πού άδίκησαν τόν Μεγάλο συγγραφέα μας Νίκο Καζαντζάκη κλπ κλπ).

Σήμερα ή έκλογή τών Έπισκόπων γίνεται κανονικά και νόμιμα σύμφωνα μέ τούς θείους και ιερούς κανόνες και τούς έν ισχύ νόμους του κάθε κράτους. Στην Κρήτη μας ή νομοκανονική τάξη και παράδοση ύποδειγματική. Μάλιστα νά προσθέσω, μολονότι νωρίτερα αϋτής όλοκλήρωσα τήν παρούσα, τήν έκλογή του Θεοφιλ. Έπισκόπου Κνωσου κ. Προδρόμου, συνοδίτου του γράφοντος εις τό Συνοδικόν Γραφείον τής Έκκλησίας Κρήτης. Κανονικότατη και νομιμότατη έκλογή, πού σέ άλλη μελέτη επιστημονικά θά τήν αναλύσω και συστηματικά.

Στό Οικουμενικόν Πατριαρχείον, αλλά παρομοίως και σέ άλλα Πατριαρχεία και Έκκλησίες, ό Πρώτος δηλαδή ό Πατριάρχης αποφασίζει καθοριστικά, καθώς προτείνει τριπρόσωπο και τόν καλύτερο πρός έκλογήν και ή Σύνοδος κατόπιν ψηφίζει στον Ναό μέ σχετική άκολουθία και τήν καθιερωμένη νομοκανονική συνέπεια. Οι έκλογές Έπισκόπων εις τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον διακρίνονται διά τήν κανονική τους τάξη, συμφώνως προς τήν δυσχλιόχρονη έκκλησιαστική νομοκανονική παράδοση τής Άγίας του Χριστου Μεγάλης Έκκλησίας.

Στήν Έκκλησία τής Κρήτης σήμερα ή έκλογή γίνεται κανονικώς και νομίμως επί τή βάσει του Καταστατικού Χάρτου τής Έκκλησίας Κρήτης και συμφώνως προς τά σχετικά άρθρα αϋτου. Στην Έκκλησία τής Ελλάδος όρι-

ζει σχετικῶς ὁ Κ.Χ. τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων καί οἱ θεῖοι καί ἱεροί κανόνες. Οἱ θεῖοι καί ἱεροί κανόνες καθ' ὅσον ἐλήφθησαν ἢ δέν ἐλήφθησαν εἰς τούς σχετικούς νόμους ὑπ' ὄψιν ἰσχύουν σέ κάθε περίπτωση καί προηγοῦνται χρονικά κι ὄχι μόνο, σαφές.

Περί τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων ὅσα ἀναφέραμε καί ἀνάγκη διαχρονική ἢ ἐκλογή αὐτή νά διαφέρει ἀπό τίς τόσες ἄλλες τοῦ δημοσίου βίου μας, διότι πρόκειται γιά τό μυστήριό τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐφόσον ὑπάρχουν ἀκατάλληλα πρόσωπα, πολλά τὰ προβλήματα. Ἡ κακότητα δέν συνάδει μέ τήν Ἀρχιερωσύνη. Προβλέπεται σαφῶς στόν Καταστατικό Χάρτη καί κανονικῶς ὅτι ἔλεγχος ἀσκεῖται στούς Μητροπολίτες ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλά ἢ τέλειοι εἶναι ὅλοι ἢ δέν τηρεῖται τό σχετικόν ἄρθρον.

Ἄκουσα κάποτε κάποιος νά προασπίζεται τήν κανονικότητα ἔναντι τῆς νομιμότητος, καλῶς, διότι σύμφωνα μέ τούς νόμους ἔπρεπε νά δικαστεῖ καί νά τιμωρηθεῖ νομίμως, ἀφοῦ ἀδίκησε ἀνθρώπους (κακοποίησε ψυχικά, συκοφάντησε, ἔκανε τόν λεγόμενο πόλεμο νεύρων, μείωσε ἀξιόλογα πρόσωπα κατά συρροή κι ἐξακολούθησε, κλπ κλπ) κι ἔβλαψε ὀνόματα κι ἐπώνυμα κρυφά, ἐπομένως τό ἔκανε, γιατί φανερά θά καταδικαζόταν ὑπό τῶν κοσμικῶν δικαστηρίων, βέβαια καί στό οὐράνιο δικαστήριό κάποτε, ἐπειδή ἔκανε ἀνεπανόρθωτο κακό σέ πολλούς ἀθώους καί μάλιστα ἀναίτια.

Δυστυχῶς δέν θέλω νά ἀναφέρω πολλά, ἄλλος Δρ. Ἀρχιμανδρίτης μηδέ τά μισά ὅσων ἤδη ἔγραψα δέν θά τολμοῦσε, ἀλλά ὑπάρχουν καταγεγραμμένες περιπτώσεις ἀντικανονικῶν ἐκλογῶν καί πάλιν δυστυχῶς πολλές καί ἀποκαρδιωτικές, σέ ποικίλες Χῶρες καί διάφορες ἐποχές. Σήμερα ὁ καθένας ἄσχετος ἐκφράζει ἀνευθυρίαστα καί ξέφρενα γνώμη σάν εἰδικός νά εἶναι ἐπί παντός ἐπιστητοῦ, λησμονώντας ὅτι τό Κανονικό Δίκαιο καί ἐπιστήμη εἶναι καί τέχνη θεολογική²⁰², ὅποτε ἀπαιτεῖ γνώσεις, ἐμπειρίες, διδασκαλία,

²⁰² Δυστυχῶς συστηματικά κι ἀπό ἐντός τῆς Ἐκκλησίας ἢ Θεολογία ὑποτιμᾶται πρακτικά σάν ἐπιστήμη, π.χ. προτάσεται ἐπιμόνως ἢ νομική, προκρίνεται ἢ οἰκονομολογία τῆς θεολογίας, προτιμᾶται ἢ ἀρχαιολογία καθῶς Ἱερές Μονές μετατρέπονται σέ μουσεῖα, καί τήν θεολογία μουσειοποιοῦν καθῶς ἀρχαιολόγοι, φιλόσοφοι καί κάθε λογῆς, σεβαστοί κατά πάντα ἐπιστήμονες, καταλαμβάνουν ὅμως χώρο τῆς θεολογίας, ὥστε σέ Μοναστήρια καί Μητροπόλεις Συνέδρια νά γίνονται χωρίς εἰδικούς θεολόγους ἐπιστήμονες, ἀλλά μέ κάθε λογῆς ἄλλους, ξανά πολύ χρήσιμους καί σοβαροῦς κλάδους τῶν πανεπιστημίων, πού στενάζουν ὑπο τό βᾶρος ἱερᾶς κι ὄχι μόνον ἀδικίας, πολλαπλοῦ τύπου. Θυμᾶμαι πρό ἐτῶν Συνέδριο περί Δικαίου καί δέν συμμετεῖχε ἀρμοδίως μηδεὶς κανονολόγος, ἄλλο πάλι Συνέδριο ἐπιστημονικό περί τίνος χρονικῆς περιόδου καί δέν προσεκλήθησαν εἰδικοί ἐπιστήμονες, μέ τά τυπικά ἔστω προσόντα καί φυσικά δέν ἀνεφέρθησαν καιρία θέματα, ὥστε ἐρωτήματα πολλά, ὅπως ἀπό πότε οἱ ἐπιστήμες ἔγιναν ὑποκειμενικές, μά ἀπαντήσεις δέν γνωρίζω...

φωτισμό και έργασία, δέν εἶναι αὐθαίρετα ὑπόθεση τοῦ κάθενοσ ἀσχέτου, δέν εἶναι τό σκέφτομαι καί γράφω τοῦ Δημοτικοῦ μας σχολείου, μηδέ ἔκθεση ιδεῶν οἱ θεολογικά ἔφηβοι νά ἐκφράζουν κάθε κουταμάρα, πού τούς ἔρχεται στό νοῦ.

Ἄκουσα πρόσφατα κάποιον ἀκαδημαϊκό νά μιλά γιά ζητήματα Κανονικοῦ Δικαίου κι ἔφριξα καθώς καμία σχέση δέν εἶχαν ὅσα ἔλεγε μέ τήν ἐπιστήμη καί τήν ἀλήθεια, ἀπλά λυπᾶμαι τούς φοιτητάσ καί τούς ὑφισταμένους του, πόση πίεση θά τούς ἀσκει, τί ἀνακρίβειες θά τούς λέει μέ τήν ἐπιστημονική ἀυθεντία νά ὀργιάζει ἀνακριβῶσ.

Μέ σλόγκαν δέν γίνεται θεολογία, μηδέ Κανονικό Δίκαιο, οὔτε κᾶν πολιτική καί μάλιστα μέ λανθασμένα στοιχεῖα, ληγμένες γνώσεις καί κατασκευασμένες ἐπίπλαστα πληροφορίες. Ἡ Θεολογία, τό Κανονικό Δίκαιο καί κάθε σοβαρή ἐπιστήμη, ἀπαιτεῖ ἐξειδικευμένους ἐπιστήμονες, εἰδικούς, βιβλιογραφία, ἔγκυρες γνώσεις ξανά ἐπαναλαμβάνω (κι ὄχι κατασκευασμένες σέ νομικά ἐπί πληρωμῇ γραφεῖα), χρειάζεται ἐλευθερία εὔρεσης καί ἀποτυπώσης τῆσ ἀλήθειας, περα ἀπό ἀκριβοπληρωμένες κατά παραγγελία πληρωμένες γνωματεύσεις νομικοπολιτικῶν παραγόντων.

Προσωπικά σχεδόν δύο δεκαετίες ἐνασχολοῦμαι σοβαρά κι ἄμισθα μέ τό Κανονικό Δίκαιο καί ὅσο περνοῦν τά χρόνια περισσότερο δυσκολεύομαι νά ἀπαντήσω βιαστικά μέ σοβαρότητα ἐπί θεμάτων, πού ἄλλοι καθημερινά λένε καί γράφουν ὄ,τι συμφέρει, ὄ,τι βολεύει, ὄ,τι νομίζουν ἢ ὄ,τι τούς παραγγέλουν ἐπ' ἀμοιβῇ. Θυμᾶμαι πόσο μέ ἀπαξίωσαν ὅσες φορές ἔδωσα κανονική, ἔγκυρη, ἀκριβή «γνωμάτευση», χωρίς νά γράψω ἐκείνα πού σπνέφεραν σκοπιμότητες. Ἐζῆσα τήν περιφρόνηση ὅσες φορές δέν ἀποδέχτηκα τόν ἄδικο λόγο, τά ψέματα, πλαστά καί ἄδικα, μέ ζημίωσαν οἱ διαπλεκόμενοι χρονοβόρα μά δέν τό μετάνοιωσα πού τό δίκιο καί τό κανονικό ὑποστήριξα πάντοτε, ἐκ νεότητόσ μου. Μέ ζημίωσαν ὑλικά, οικονομικά, ψυχικά μέ καταπίεσαν, μά δέν ὑπέκυψα καί δέν τό μετανοιώνω, ἀλλά χαίρομαι κατά τό σχετικόν εὐαγγελικό ρητό, ὅσα ψέματα κι ἄν λένε ἐναντίον μου ἄδικα, ἐπειδή δέν ταυτίστηκα μέ «ἄρρωστεσ» καταστάσεις, ἄδικα ἄτομα καί διεφθαρμένα μυαλά. Ἐάν κάποιος σκανδαλίζεται, παρακαλῶ νά διαβάσει τό ψαλτήριο ἢ τό ἱερόν Εὐαγγέλιον καί νά σκανδαλισθεῖ μέ τόν προφητάνακτα Δαβίδ ἢ τούς ἀγίους Εὐαγγελιστάσ.

Κάποτε ἔλεγα ἀπό πανεπιστημιακῆσ καθέδρας σέ φοιτητάσ μου πῶσ ἐάν τό μυστήριο τῆσ ἐξομολογήσεωσ λειτουργοῦσε κανονικά τότε θά ἦταν καλύτερες οἱ ἐκκλησιαστικές σχέσεις, ἢ ἐκκλησιαστική μας ζωή παγκοσμίωσ. Σήμερα θά γράψω ἐάν οἱ ἐπισκοπικές ἐκλογές γινόταν ὄχι μόνο τυπικά μέ κανονικό τρόπο, ἄλλα καί οὐσιαστικά, ἄλλωστε πάντα οἱ κανόνες τήν οὐσία ἐπιζητοῦν νά διαφυλάξουν ἐξ ἀνάγκης μέ τύπους, ἢ ὁποῖα πολλάκις

χάνεται μετά στό γράμμα καί ξεχνιέται στό πέρασμα τών χρόνων, τότε ό χριστιανικός κόσμος θά ήταν καλύτερος καί ή πάντων σωτηρία βεβαιότερα.

Ό Έπίσκοπος εις τόπον καί τύπον Χριστοῦ, όφειλει νά όμοιάζει, κανονική ή έκλογή του, χωρίς άντικανονικές παρεμβάσεις, μέ σιμωνία, δωροδοκίες, έξαγορά, πιέσεις καί άπειλές ποιλιτικοοικονομικών παραγόντων, παθών, λαθών, παρασκηνίων, συκοφαντιών, δολοπλοκιών καί πάσης άλλης παρεμβάσεως άντικανονικής καί παρανόμου. Χωρίς τσαλακωμένες ψήφους καί δίχως τσαλακωμένα πρόσωπα, από διαπλεκόμενα (άν μή καί σκοτεινά) άτομα, μέ ψεύδη καί άνομα έργα, πού κλείνουν δρόμους καί σκοτώνουν νομίζουν τό Άγιο Πνεῦμα.

Νομίζουν κάποιοι ότι εΐναι θεοί, άλλος ό Άρης κι όλο φιλοπόλεμος εΐναι, άλλος ή Ήρα κι όλο ζήλια καί φθόνο, άλλος ό Άδης καί θέλει όλους νά τούς καταβροχθήσει άχόρταγα, άλλος ή Άρτεμη καί κυνηγά τούς πάντες άκατάπαυστα νά τούς ζημιώσει, άν μή όλότελα νά τούς σκοτώσει κλπ. Μά τό χειρότερο ιδιοποιούνται χαρίσματα ή δεξιότητες πού άρμόζουν μόνο στόν άληθινό Θεό, δηλαδή κάποιοι, άξιοθρήνητοι, νομίζουν ότι εΐναι άλάθητοι καί άναμάρτητοι, καθαροί, ότι εΐναι παντογνώστες καί μάλιστα χρησιμοποιούν τήν ύπερσύγχρονη τεχνολογία καί τά μέσα ύπηρεσιών κρατικών, γιά νά μάθοῦν τά του προσωπικού βίου άνθρώπων καταπατώντας άνθρώπινα δικαιώματα καί φυσικά απέχοντας μυριάκις από τής του Θεοῦ παντογνωσίας.

Νομίζουν, γιατί ή άλήθεια απέχει, όπως κι ή πραγματικότητα από τόν κόσμο τους, καθώς βρίσκονται στόν κόσμο τους, μακριά από τό λαό, αλλά καί τόν κληρο πολλάκις, καθώς ούδέποτε πήγαν στό σοῦπερ μάρκετ ή στό μπακάλικο ή τό μανάβικο ή τό χασάπικο ή τήν λαϊκή αγορά νά δοῦν άνθρώπους καί τιμές, αλλά καί ποτέ δέν κοΐταξαν τό τσικάλι του φτωχοῦ νά δοῦν τί μαγειρεύει καί τόν κατηγοροῦν πώς επιδεικτικά κουνά τά βιβλιάρια του, τά άνύπαρκτα, τά κενά καί τά άδεια, ενῶ τά δικά τους βρίσκονται, ποιός ξέρει, μέ πόσα μηδενικά μετά από πόσους αριθμούς άριστερά τους. Άδικία φοβερά κι επιλήψιμη σφόδρα, σκανδαλώδης καί κολάσιμος.

Έπηρεασαν κι επηρεάζουν έκλογές Έπισκόπων (κι όχι μόνον) δυστυχώς, άν καί εΐναι μειοψηφία, δημιουργοῦν προβλήματα δυσεξαριθμητα. Άναφορά έκτενέστερη κάνω, διότι αποτελοῦν κανονική παθολογία κι ενῶ φαίνεται πώς τηροῦν νόμους καί κανόνες τυπικά, ουσιαστικά εΐναι άντικανονικά άτομα, παράνομα καί έξάπαντος άντιχριστιανικά, μέ μίσος, φθόνο, άδικο, συκοφαντίες καί πάσης άδικίας. Έξαντλοῦν τήν αὔστηρότητα στους άλλους άδικα, καθώς τό ιερό Εὐαγγέλιο έξιστορεΐ, ενῶ εκείνοι εΐναι μεστοί πάσης άκαθαρσίας. Μωροί καί τυφλοί όδηγοί.

Συνήθως άδιστακτα πολιτικά συμφέροντα επέβαλαν πρόσωπα δικής

τους άρεσκείας καί οικονομικές δυνάμεις έπηρέαζαν προς ίδιο όφελος καί παράνομο κέρδος, άγνοώντας τήν ιερότητα του θεσμου τής Έκκλησίας.

Προσωπικά διερωτήθηκα πολλές φορές τά χρόνια πού δίδασκα στο Πα-
νεπιστήμιο στή Ρώμη, όπου συνέρρεαν έπίσκοποι από όλο τον κόσμο Ρω-
μαιοκαθολικοί αλλά καί Όρθόδοξοι, γιά τό κατά πόσο λαμβάνεται υπόψιν
τό δίκαιο, ό Θεός, ή αγιότητα ή μήπως ή έξουσία κι ή κοσμική δύναμη προ-
εξάρχουν σέ πολλές πανηγύρεις Αγίων, μά περισσότερο στα πανηγύρια τής
ζωής του βίου τούτου συνολικά. Άκουσα κάποιο νά λέει ότι έχει συνειδη-
σιακό πρόβλημα κάποιο νά ψηφίσει καί ρώτησα τότε τον υπέροχο μακαρι-
στό φίλο μου π. Λουδοβίκο κάποτε σχετικά μου είπε ό άνθρωπος έχει ό
ίδιος πρόβλημα, είναι ένα πρόβλημα μεγάλο αυτός καί δημιουργεί καί σέ
άλλους, ψυχιατρική παρακολούθηση καί θεραπεία χρειάζεται κατεπειγόν-
τως πρίν βλάψει κι άλλους.

Άνάρμοστες συμπεριφορές Έπισκόπων, άδικες κρίσεις, παράνομες απο-
φάσεις, μαρτυρούν άφερέγγυες έκλογές, καί κάποια άντικανονικότητα
κρυφή ή φανερή, τσαλακωμένη δολοπλοκία, σκοτεινά σημεία, ύποκρύ-
πτοντα άξεσκεπάστα κωλύματα σχετικώς. Διότι σχεδόν κατά κανόνα τέτοια
πρόσωπα, άνευ δηλαδή των κανονικων προϋποθέσεων έκλογής τους, δια-
πράττουν πολλά έγκλήματα κάθε μεγέθους.

Διασφαλίζουν βέβαια τό τυπικό μέρος τής έκλογής τους καί κυρίως τό
νομικό της μέρος, ξεχνούν όμως τεχνηέντως ή δέν γνωρίζουν τό κανονικό
μέρος κατ' ουσίαν καί τό σκόπιμα ουσιαστικότερο, ότι τούς ανθρώπους
μπορούν νά τούς γελάσουν καί τό έκαναν άπειρες φορές, τό Θεό όμως όχι,
άλλά μάλλον δέν έχουν Θεό, πίστη, συνείδηση, όρια, τέτοια διεφθαρμένα
άτομα αυτόκλητα «άνεπίληπτοι», από τῷ καιρῷ εκείνω καί μέχρι τό αύριο.

Σέ δύσκολες πολιτικά, οικονομικά καί κοινωνικά περιόδους έγιναν
πολλά λάθη σέ έκλογές Αρχιερέων. Πολλοί μετάνοιωσαν, πού ψήφισαν
λάθος πρόσωπα, άλλοι πού άλλα δέν προέκριναν, αλλά καμία διόρθωση,
καθόσον μόνιμο τό αξίωμα, αν καί στό παρελθόν πολλές οι καθαιρέσεις
Έπισκόπων.

Τό ζήτημα του κλήρου στην έκλογική διαδικασία μπορεί νά μαρτυρεί
άπομεινάρια πίστης στην πάλαι ποτέ διαλάμπασα θεά τύχη, κι όχι θέλημα
του Θεού. Όχι δέν αφήνει ή Έκκλησια τά πράγματα στην τύχη. Άναφέρουν
τήν περίπτωση έκλογής του Άποστόλου Ματθία διά κλήρου, έξ ανάγκης
καί δέν προτάθηκε εν συνέχεια υπό τής Έκκλησίας. Δέν μπορεί ή έκλογή
Έπισκόπων κανονικώς νά είναι προίον άποτέλεσμα κλήρου ή τύχης, διότι
μπορεί νά κληθεί καί άποτέλεσμα άτυχίας, έδικής του ή των συνυποψηφίων
του ή ακόμη χειρότερα του ποιμενομένου λαού. Ό καταλληλότερος, άρμο-
διότερος καί αξιότερος, κανονικά προκρίνεται κι εκλέγεται Συνοδικώς, δια-

φορετικά πρόκειται για άντικανονικές περιπτώσεις με όσα συνεπόμενα παράνομα κι απαράδεκτα.

Γι' αυτό καί δέν επικράτησε παρά όσα λέγονται καί γράφονται ή μάλλον δέν γράφονται ή τυχαία έκλογή Ἐπισκόπων. Πόση νοθεία μπορεῖ νά διαλαλήσει ή διά τύχης ή λόττο - έκλογή, δέν περιγράφεται. Ἀλλά κι οί παρεμβάσεις πολιτικῶν, οικονομικῶν, ψυχολογικῶν κλπ παθολογικῶν παραγόντων στήν έκλογή Ἐπισκόπων ζημιώνουν δραματικά, κανονικά καί ἀριστοφανικά τό ἀποτέλεσμα.

Συμπερασματικά ή έκλογή τῶν Ἐπισκόπων εἶναι σέ κάθε ἐποχή λίαν σημαντική, καθοριστική ξεκάθαρα γιά τήν Ἐκκλησία σέ Τοπικό καί Οἰκουμενικό ἐπίπεδο, διότι κάθε Ἐπίσκοπος ἀσκεῖ μεγάλη ἐξουσία καί Διακονία Ἀρχιερατική, Διοικητική καί Διδακτική. Μάλιστα μέ τήν συμμετοχή τῶν Ἐπισκόπων (Μητροπολιτῶν) στήν Ἱερά Σύνοδο ή σπουδαιότητα τοῦ ρόλου τους πολλαπλασιάζεται.

Καί γιά τόν λόγο αὐτό, ἀπό ἀρχαιοτάτων τῆς Ἐκκλησίας χρόνων, ἤδη δηλαδή ἀπό τήν Α' Οἰκουμενική Σύνοδο, Συνοδικῶς ἀπεφασίσθησαν αὐστηρά κριτήρια γιά τήν έκλογή τῶν Ἐπισκόπων. Καθιερώθηκαν ἱεροί κανόνες προκειμένου νά διασφαλιστεῖ τό ἄξιον τῆς έκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων. Συγχρόνως ή Ἐκκλησία μέ τούς ἱερούς κανόνες προστάτεψε διαχρονικά τό Ἐκκλησιαστικό Σῶμα ἀπό παθολογικά συμπτώματα, πού ξεκίνησαν ἀπό συγκεκριμένες προβληματικές περιπτώσεις.

Ὁ τρόπος έκλογῆς ἀπό χαρισματικό γεγονός, λόγω τῶν σχισμάτων καί τῶν αἵρέσεων, πολύ νωρίς καί μάλιστα ἐντονώτερα μέ τήν ἀναγνώριση τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου θρησκείας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, παγιώθηκε ὡς ἱεραρχικό γεγονός, ὑπό τήν ἀρμοδιότητα τῆς Ἱεράς Συνόδου. Ἐπειδή ὅμως τό πολυσχιδές τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἔργου, νωρίς ἔγινε ἀντιληπτό ἀπό τούς πολιτικούς καί οικονομικούς παράγοντες, οί παρεμβάσεις τους ἄμεσες καί ἔμμεσες προκάλεσαν τήν σύνταξη ἱερῶν κανόνων, προστασίας τῆς ἀγιοπνευματικῆς ἐμπειρίας έκλογῆς Ἐπισκόπων.

Στήν Καινή Διαθήκη ἤδη ή σιμωνία περιγράφεται σαφῶς μέ τρόπο καταδικαστικό καί κατ' ἐπανάληψη σέ πολλές ἐποχές στηλιτεύεται ρητῶς ή απαράδεκτη αὐτή πράξη. Ἐξίσου καταδικαστική κανονικῶς ή παρέμβαση τῶν κοσμικῶν ἀρχόντων στίς ἐκλογές τῶν Ἐπισκόπων. Ἡ έκλογή καί ή χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων περιφρουρήθηκε νομίμως καί κανονικά μέ σχετικές ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἐκάστοτε κοσμικῆς ἐξουσίας.

Μέχρι καί σήμερα ή νομοκανονική παραγωγή σχετικά πρός τήν έκλογή καί τήν χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων εἶναι σημαντική καί προασπίζει τό δίκαιο καί τό κανονικό τοῦ ζητήματος. Ἐπειδή ή θέση, ὁ ρόλος ή προσφορά τοῦ Ἐπισκόπου παραμένει μεγίστη καί σήμερα ή Ἐκκλησία Τοπική καί

Οικουμενική τηρεῖ καὶ διατηρεῖ τοὺς θεῖους καὶ ἱερούς κανόνες, σεβόμενη καὶ τὴν σύγχρονη νομιμότητα κρατική καὶ διεθνή.

Συμπερασματικά θά λέγαμε ὅτι λόγω μεγάλης σπουδαιότητας τοῦ ἐν λόγω Ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος στήν Ἐκκλησία μας νωρίς ἐλήφθη μέριμνα πού διασφάλιζε τό ἄξιο καὶ δίκαιο τῆς ἐκλογῆς. Μέσα ἀπό τὴν ἐμπειρία τόσων ἐκλογῶν καὶ τόσων αἰώνων ἡ Ἐκκλησία Συνοδικῶς περιφρούρησε τό κανονικό μέρος ψηφοφορίας, χειροτονίας καὶ ἐνθρονίσεως τῶν Ἐπισκόπων. Κι ἡ ἐκάστοτε Πολιτεία μερίμνησε καταλλήλως γιά τὴ νομιμότητα τῶν ὡς ἄνω πράξεων.

Στίς ὅσες περιπλοκές, ἐξωτερικές παρεμβάσεις, αὐθαίρετες βίαιες σιμωνιακές πολιτικές κλπ ἡ Ἐκκλησία ἀπαντοῦσε μέ νέους κανόνες ἐν Συνόδῳ ὑπερασπίζοντας τὴν ἀλήθεια περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ λειτουργήματος θεολογικά καὶ ἐκκλησιαστικά ἐμπράκτως, ἀλλά καὶ τό δίκαιο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ τό ἄξιο τῶν συγκεκριμένων προσώπων, τό ὁποῖο ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀκεραιότητά των, τίς ἀρετές τους ἢ ἔστω τὴν ἔλλειψη κωλυμάτων καὶ τὴν ἰκανότητά τους γιά τό λειτουργικό, διδακτικό καὶ διοικητικό μέρος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ λειτουργήματος.

Ἀληθινὰ ἀκατάλληλα πρόσωπα, δηλαδή ἐκλογές πού ἔγιναν ἀντικανονικά καὶ παράνομα συνήθως προέκριναν τέτοια ἀκατάλληλα πρόσωπα τά ὁποῖα δημιουργοῦσαν προβλήματα στόν κλῆρο καὶ τό λαό, ζημιώνοντας ὕλικά καὶ πνευματικά. Αἰρέσεις καὶ σχίσματα παλαιότερα καὶ ἔριδες καὶ διαμάχες καὶ παντοδαπὰ προβλήματα προέκυπταν ἀπό Ἐπισκόπους σιμωνιακούς καὶ διαπλεκομένους μέ ἰδιοτελεῖ συμφέροντα.

Ἀντιθέτως θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας καταγράφεται ὅποταν ἄξιοι καὶ κανονικοί Ἐπίσκοποι ἐκτελοῦσαν πιστά εὐσυνείδητα, ἀδιάφθορα καὶ ἐπάξια τά καθήκοντά τους. Στό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, στήν Ἐκκλησία Κρήτης καὶ φυσικά σέ πολλές ἄλλες Ἐκκλησίες ἡ ἐκλογή τῶν Ἐπισκόπων γίνεται ἄψογα κι ὑποδειγματικά, συμφώνως πρὸς τοὺς θεῖους καὶ ἱερούς κανόνες καὶ νομίμως, μέ σεβασμό στήν μακραίωνη ἱερά Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἔτσι ἐκλέγονται ἄξιοι καὶ κατάλληλοι Ἐπίσκοποι, ὥστε τὴν Ἐκκλησία μας υπηρετοῦν μέ πίστη καὶ χάριτι Θεοῦ, εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ.

Θά κλείσω μέ ζωντανή θεολογική παρατήρηση. Μυστήριο ἡ Ἱερωσύνη κι ἡ Ἀρχιερωσύνη μέγα, ἀλλά ὅπως καὶ τά ἄλλα μυστήρια δέν ἐξαντλοῦνται, μηδέ περιορίζονται στό κανονικό μέρος ἢ τό νόμιμο μόνο. Θά φέρω παράδειγμα ἀπλό ἀπό τό μυστήριο τοῦ γάμου, σήμερα εἶναι ἀπαράδεκτο ἓνας γάμος νά εἶναι μόνο νόμιμος καὶ μόνο κανονικός, χωρὶς νά ἐμπεριέχεται ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλεύθερη θέληση τῶν προσώπων κλπ, δέν μπορεῖ δηλαδή γιατροῖ ἢ νομικοὶ νά καθορίσουν τά τοῦ γάμου μόνο, ἀλλά ἐλεύ-

θερα κι αγαπητικά τά πρόσωπα θά ένωθοῦν ὄχι μαγικά, οὔτε μόνο βιολογικά, μηδέ οικονομικοπολιτικά, ἀλλά ὄντολογικά, πραγματικά, μυστηριακά.

Στίς λειτουργικές φυλλάδες χάθηκε τό ἐρώτημα «μέ θές;» κι ἡ ἀπάντηση «σέ θέλω», ἐπειδή τά προξενιά τῶν γονέων κι ἡ πράξη τῶσων αἰῶνων, δέν ἤθελε ἐμπόδιο τήν ένδεχομένως ἄρνηση τῶν νέων στίς μέ προίκα προτάσεις γάμου τῶν γονέων τους, π.χ. Ἐρωτόκριτου κι Ἀρετούσας. Ἡ θέληση ὅμως παραμένει σημαντικό, κáιριο στοιχεῖο τοῦ μυστηρίου ἐξ ἐπόψεως κανονικῆς καί θεολογικῆς. Καί σήμερα ὅσοι κριτικáρουν γάμους καί σχέσεις, νά θυμηθοῦν καί συγγνώμη νά ζητήσουν γιά ὅσους γάμους ἔγιναν χθές καί στούς παρελθόντας αἰῶνας, áνευ τῆς θελήσεως τῆς ἐλεύθερης τῶν νυμφευθέντων.

Χάνει ὁ χριστιανισμός σήμερα, διότι σέ ἓνα κόσμο ὕλικοπλαστικό κι οικονομοτεχνικό, ξεχνá τό μυστηριακό χαρακτήρα, πρωτίστως ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι πατέρας κι ὄχι ἐργοδότης ἢ προϊστάμενος ἢ ἐλεγκτής ἢ δικαστής (βέβαια δικαστικούς ἔχω γνωρίσει πολύ σπουδαίους καί θαυμάσιους). Δηλαδή ἡ κανονικότητα περιγράφει ἀπλά, ἀλλά ἡ οὐσία δέν περιγράφεται πάντοτε εὐκόλα, ἄλλο τά σύμβολα κι ἄλλα τά συμβολιζόμενα, ἄλλο τά πρόσωπα, ἄλλο τά πράγματα κι ἄλλα τά νομιζόμενα ἢ τά περιγραφόμενα καί τά λεγόμενα κλπ, νά γιατί κι ἡ φιλοσοφική προπαιδεία εἶναι πολύ χρησιμη πάντοτε. Θεολογική γνώση κι ἐκκλησιαστική ἐμπειρία, πολλά μποροῦν νά προσφέρουν, ὥστε μέ τήν βοήθεια τῶν θείων καί ἱερῶν κανόνων ἡ Ἐκκλησία ἐν Συνόδῳ νά ἐκλέγει ἀξιους Ἐπισκόπους, ὥστε τά μυστήρια κανονικῶς νά τελοῦνται καί κατεξοχήν τό μυστήριο τῆς σωτηρίας νά πορευεται πρὸς τά ἔσχατα ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων πάντων τῶν ἀνθρώπων.

Νά ἀφιερῶσω ἐπιθυμῶ, τήν παροῦσα μελέτη, στόν χθές (μολονότι λίγο νωρίτερα τήν ὀλοκλήρωσα) ἐκλεγέντα Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Κνωσοῦ κ. Πρόδρομον, Βοηθόν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης κ.κ. Εἰρηναίου, καθώς μαζί διακονήσαμε τό Συνοδικό Γραφεῖο τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης γιά ἔτη πολλά, εὐγνωμόνως, ἐγκαρδίως καί ὀφειλετικῶς. Εὐχαριστῶ ἐνθέρμως τόν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης κ.κ. Εἰρηναῖον καί τόν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Κνωσοῦ, καθώς ἀποτελοῦν ὑποδειγματικά Πρόσωπα (πανευτυχῶς ὄχι τά μόνα), ἀξίως ἐκλεγέντα, ἀρμόδια καί κατάλληλα πρὸς μίμησιν, εἰς τόπον καί τύπον Χριστοῦ. Εὐχαριστῶ καί πάντας τούς ἀξιους, καταλλήλους καί καλοῦς μας Ἐπισκόπους παντός βαθμοῦ καί τούς καλοπροαιρέτους ἀναγνώστας.

Βιβλιογραφία

- Άκανθόπουλου Π., Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων καί Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων, Θεσσαλονίκη 1952.
- Ἀλιβιζάτου Α., Ἡ Ἐκκλ. Νομοθεσία τοῦ Αὐτοκρατ. Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', ΝΣ 14 (1914) 98-112.
- , Οἱ ἱεροὶ κανόνες, Ἀθήνα 1924 .
- , Ἡ οἰκονομία κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1949 .
- , Οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, Ἀθήνα 1949 .
- Ἀναστασίου Ἰ., Ἡ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴν ἐκλογή τῶν προκαθημένων καὶ τῶν μητροπολιτῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ΕΕΘΣΠΘ 25 (1980), 9-28.
- Ἀρχιμ. Νήφων Βασιλάκης, Περί τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας, ἀπὸ δευτέρας Βυζαντινῆς περιόδου μέχρι τῆς Ἐνετοκρατίας. Σύντομη ἱστορικοκανονικὴ προσέγγιση, ΑΤ 16 (2012) 111-138.
- , Ἡ Νομοκανονικὴ προσφορὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β' στὴν Ὁρθόδοξὴ Ἐκκλησία, ΑΤ 14 (2010) 115-146.
- , Γαβριήλ Σεβήρος (1541-1616) καὶ Μάξιμος Μαργούνιος (1549-1602), ΑΤ 21 (2014) 105-152.
- Ἀρχοντῶν Β. (νῦν Ἡ Α.Θ.Π. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος), Περί τῆν κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1970 .
- , Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς ἐκφραστὴς τῆς Κανονικῆς συνειδήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ΕΕΘΣ 1 (1990) 13-28 .
- Κυθῆρων Μ., Συνάλληλος ἢ συμπόρευσις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1963.
- Μαντζουνέα Ε., Περί τῆς ἐκλογῆς καὶ καταστάσεως τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι σήμερον, Ἀθήναι 1990.
- Ματσούκα Ν., Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β', Θεσσαλονίκη 1996 .
- Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῶν Ἐκκλησιῶν Κρήτης, Δωδεκανήσου καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν Νήσων, ΕΦ 34 (1935) 292 κ.έ.
- Μπούμη Π., Ἡ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἐπισκόπων, Θ 75 (2004) 107-130.
- Νεοφύτου Π., Συλλογὴ πάντων τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανονῶν τῶν τέ Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἅμα τέ καιτοπικῶν, Ἐνετίησι 1787 .
- Νευροκοπίου Γ., Τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα καὶ ἡ ἀληθὴς σημασία αὐτοῦ, ΓΠ, τ. 434-435 (1954), 214-224 καὶ τ. 436-437 (1954), 297-307.
- Νικοδήμου Ἀ., Πηδάλιον, Ἀθήνα 1908 .
- Ξηρουχάκη Ἀ., Ἡ Ἐκκλησία Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, ΕΦ 1934.
- Παναγιωτάκου Π., Ἡ ἱερωσύνη καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς Νομοκανονικαὶ συνέπειαι κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι κρατοῦντα, Ἀθήνα 1951.
- Παναγιωτάκου Π., Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἀνά τοὺς αἰῶνας, Ἀθήναι 1939.

Παναγόπουλου Γ., Ἡ σιμωνία κατά τό δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς καί τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1946 .

Παπαστάθη Χ., Στοιχεῖα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Θεσσαλονίκη 1994.

Πινακούλα Α., «Ψήφω κλήρου καί λαοῦ». Μία νέα πρόταση γιά τήν ἐκλογή τῶν ἐπισκόπων, Ἀθήνα 2007.

Πουλίτσα Π., Σχέσις πολιτείας καί ἐκκλησίας ἰδία ἐπί ἐκλογῆς ἐπισκόπων, τεύχ. Α΄, ἐν Ἀθήναις 1946.

Ράλλη Γ.-Ποτλή Κ., Σύνταγμα τῶν θείων καί ἱερῶν κανόνων, Ἀθήνα 1852-1859

Τζωρτζάτου Β., Οἱ Βασικοί Θεσμοί Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετά ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως, ἐν Ἀθήναις 1977.

Τρεμπέλα Π., Ἡ συμμετοχή τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Ἐπισκόπων, Ἀθήναι 1955.

Τρωϊανοῦ Σ., Παραδόσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Ἀθήνα-Κομοτηνή 1984.

Συντομογραφίες

ΑΤ	Ἀπόστολος Τίτος
ΓΠ	Γρηγόριος Παλαμάς
ΕΕΘΣ	Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς
ΕΕΘΣΠΘ	Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΕΦ	Ἐκκλησιαστικός Φάρος
Θ	Θεολογία
ΚΠΑ	Κώδιξ Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακείου
ΚΧ	Καταστατικός Χάρτης
ΝΣ	Νέα Σιών
Πηδάλιον	Νικοδήμου Α., Πηδάλιον, Ἀθήνα 1908
Σύνταγμα	Ράλλη Γ.-Ποτλή Κ., Σύνταγμα τῶν θείων καί ἱερῶν κανόνων, Ἀθήνα 1852-1859

